

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ**

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

КИЇВ-2015

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ**

Кафедра вогневої та спеціальної фізичної підготовки

**В.А. ДІДКОВСЬКИЙ,
Д.В. ЛУК'ЯНОВ, І.М. МАЗУР,
Є.В. ПОЛІКАРПОВ, В.В. СВІНЦЬКИЙ**

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА

Навчальний посібник

Київ – 2015

УДК 355.541.1
ББК Ц
В 615

Рецензенти:

А.О. Лігоцький – професор кафедри управління та роботи з персоналом Національної академії внутрішніх справ, доктор педагогічних наук, професор.

О.В. Запорожанов – професор кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент;

А.М. Федоренко – начальник навчального центру підготовки працівників ОВС ГУМВС України в м. Києві;

Схвалено та рекомендовано до друку Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 11 від 20.05.2014)

В 615 Вогнева підготовка: Навчальний посібник / Авторський колектив:

В.А. Дідковський, Д.В. Лук'янов, І.М. Мазур, Є.В. Полікарпов, В.В. Свінціцький. – К: Національна академія внутрішніх справ, 2015. – 317 с.

У посібнику викладено історію виникнення вогнепальної зброї, загальне поняття про вогнепальну зброю, вимоги Курсу стрільб, матеріальну частину та тактико-технічні характеристики основних видів зброї, що знаходяться на озброєнні в органах внутрішніх справ, основи стрільби зі стрілецької зброї, основні положення швидкісної стрільби відповідно до діючого Курсу стрільб, організацію та методику проведення занять з вогневої підготовки. Надано нормативні акти, які регламентують діяльність працівників органів внутрішніх справ України щодо застосування, використання та поводження з вогнепальною зброєю.

Посібник розрахований для використання у навчальному процесі з дисципліни «Вогнева підготовка» у навчальних закладах МВС України, практичних підрозділах органів внутрішніх справ.

УДК 355.541.1
ББК Ц
В 615

© В.А. Дідковський, Д.В. Лук'янов, І.М. Мазур, Є.В. Полікарпов,
В.В. Свінціцький

© Національна академія внутрішніх справ, 2015

ЗМІСТ

Передмова.....	9
Розділ 1. Вогнева підготовка складова частина професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України.	11
1.1. Місце вогневої підготовки в системі професійної підготовки працівників ОВС і у навчальних закладах МВС України.....	11
1.2. Зміст дисципліни і обсяг вимог.	13
Розділ 2. Коротка історія виникнення та розвитку ручної вогнепальної зброї.....	15
2.1. Довогнепальна особиста метальна зброя.	15
2.2. Вогнепальна зброя до застосування капсулів.	21
2.3. Вогнепальна зброя до введення бездимного пороху.	27
Розділ 3. Поняття про стрілецьку зброю.	31
3.1. Сучасна класифікація вогнепальної зброї.	31
3.2. Принципи будови, основні механізми вогнепальної зброї.	35
3.3. Технічна класифікація стрілецької зброї.....	35
Розділ 4. Боєприпаси до стрілецької зброї.....	41
4.1. Загальні риси будови боєприпасів стрілецької зброї.	41
4.2. Будова кулі.....	43
4.3. Види куль, їх призначення та принцип дії.	43
4.4. Маркування патрона на гільзі.....	45
Розділ 5. Основи стрільби зі стрілецької зброї.	48
5.1. Поняття про зовнішню і внутрішню балістику.	48
5.2. Постріл та його періоди.	48
5.3. Поняття про початкову швидкість кулі. Віддача зброї та кут вильоту.	49
5.4. Траєкторія, її елементи та форма.	50
5.5. Чинники, які впливають на кучність та влучність стрільби. Визначення середньої точки влучення	55
Розділ 6. Заходи безпеки при поводженні з табельною вогнепальною зброєю.	58
6.1. Інструкція із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю.....	58
6.1.1. Загальні положення.	58
6.1.2. Проведення інструктажів з питань заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю.	60
6.1.3. Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю і боєприпасами під час їх отримання та здачі працівником до	

чергової частини органу внутрішніх справ, комендатури навчального закладу МВС України.	61
6.1.4. Порядок здачі вогнепальної зброї і боєприпасів.	60
6.1.5. Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю під час несення служби.	63
6.1.6. Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю під час навчально-тренувальних і спортивних стрільб.	64
6.2. Інструкція із забезпечення контролю за обліком, зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та спеціальних засобів у чергових частинах органів та підрозділів внутрішніх справ України	65
6.3. Відповідальність за порушення заходів безпеки.	67
Розділ 7. Правові підстави та порядок застосування вогнепальної зброї.	69
7.1. Закон України «Про міліцію»	69
7.2. Статут патрульно-постової служби міліції України	71
7.3. Кримінальний кодекс України	72
Розділ 8. Курс стрільб зі стрілецької зброї для рядового та начальницького складу ОВС України (зі змінами, затвердженими наказом МВС України від 12 лютого 2013 року № 143).	74
8.1. Загальні положення	74
8.2. Вказівки до організації і проведення стрільб	77
8.3. Вправи для стрільб.	80
8.3.1. Вправи для стрільб з пістолета.	81
8.3.2. Вправи для стрільб зі штурмової гвинтівки (автомата).	90
8.3.3. Вправи для стрільб зі снайперської гвинтівки (для підготовки снайперів).	92
8.3.4. Вправи для стрільби з підствольного гранатомета	97
8.3.5. Вправи для стрільби з кулемета	97
8.3.6. Вправи для стрільби з ручного кулемета	98
8.3.7 Вправи для стрільб з помпової рушниці	99
8.4. Нормативи з вогневої підготовки.	100
8.4.1. Пістолет «Форт-12» та його модифікації (пістолет Макарова).	100
8.4.2. Автомат Калашнікова (АКС-74У/АКМ)	101
8.5.1. Зміст і умови виконання спортивних стрілецьких вправ	102
8.5.2. Умови виконання спортивних стрілецьких вправ.	104
8.5.3. Місця проведення спортивних заходів з прикладної стрільби	106
8.5.4. Вимоги до встановлення та обладнання мішеней	108
8.5.5. Загальні вимоги до виконання спортивних стрілецьких вправ.	109

8.5.6. Порядок виконання спортивних стрілецьких вправ зі штурмової гвинтівки (автомата).....	112
8.5.7. Порядок виконання спортивних стрілецьких вправ з пістолета.....	113
8.5.8. Порядок виконання спортивних стрілецьких вправ зі снайперської гвинтівки.....	116
8.5.9. Порядок виконання спортивних стрілецьких вправ з малокаліберної гвинтівки.....	117
8.6. Обов'язки осіб, які організовують і обслуговують стрільби....	118
8.7. Спеціальні вправи із стрілецької зброї для працівників міліції, які можуть залучатись до проведення силової фази спеціальних та антитерористичних операцій.....	120
8.7.1. Підготовчі вправи без стрільби з пістолета	123
8.7.2. Підготовчі вправи без стрільби з автомата	125
8.7.3. Спеціальні вправи для стрільб.....	126
Розділ 9. Призначення та тактико-технічні характеристики основних зразків зброї, яка знаходиться на озброєнні в ОВС	140
9.1. 9 мм пістолет Макарова (ПМ)	140
9.2. 9 мм пістолет Форт – 12	141
9.3. 9 мм пістолет Форт – 14	143
9.4. 9 мм пістолет Форт – 17	144
9.5. 9 мм пістолет Форт – 21	145
9.6. 9 мм автоматичний пістолет Стечкина (АПС).....	149
9.7. 7,62 мм пістолет Тульський – Токарев (ТТ).....	150
9.8. 5,45 мм пістолет самозарядний малогабаритний (ПСМ)	152
9.9. 5,6 мм пістолет Марголіна (МЦМ)	153
9.10. 7,62 мм автомат Калашникова модернізований (АКМ)	154
9.11. 5,45 мм автомат Калашникова (АК – 74)	155
9.12. 5,45 мм автомат Калашникова укорочений (АКС – 74У).....	158
9.13. Штурмова гвинтівка «Форт – 221», «Форт – 224»	159
9.14. 7,62 мм снайперська гвинтівка «Форт 301»	161
9.15. 7,62 мм снайперська гвинтівка Драгунова (СГД).....	162
9.16. 12 мм помпова рушниця «Форт – 500».....	164
Розділ 10. Матеріальна частина пістолета Макарова	166
10.1. Призначення та будова пістолета та набоїв	166
10.2. Призначення частин та механізмів пістолета	167
10.3. Неповне розбирання та збирання пістолета після неповного розбирання	171
10.4. Повне розбирання та збирання пістолета після повного розбирання	174
10.5. Чищення та змащення пістолета	177
10.6. Робота частин і механізмів пістолета	178

10.7. Затримки при стрільбі та способи їх усунення.....	182
Розділ 11. Матеріальна частина пістолета «ФОРТ – 12»	184
11.1. Призначення та будова пістолета.....	184
11.2. Призначення частин та механізмів пістолета	186
11.3. Підготовка пістолета до роботи та порядок роботи з ним	189
11.4. Робота складових частин та механізмів пістолета	191
11.5. Неповне розбирання пістолета	192
11.6. Затримки при стрільбі та способи їх усунення.....	193
Розділ 12. Перевірка та приведення пістолета до нормального бою	195
Розділ 13. Матеріальна частина автомата Калашнікова.....	199
13.1. Призначення та загальна будова автомата Калашнікова.....	199
13.2. Призначення частин і механізмів.....	200
13.3. Неповне розбирання та збирання автоматів Калашнікова після неповного розбирання	207
13.3.1. Порядок неповного розбирання та збирання після неповного розбирання автомата АК-74.....	208
13.3.2. Порядок неповного розбирання та збирання після неповного розбирання автомата АКС-74У	212
13.4. Патрони до автомата Калашнікова	212
13.5. Робота частин і механізмів автоматів Калашнікова.....	215
13.6. Затримки при стрільбі з автомата і способи їх усунення	219
13.7. Догляд за автоматом, його збереження	220
13.8. Контрольний огляд автомата і підготовка його до стрільби	223
13.9. Перевірка бою автомата та приведення його до нормального бою	227
Розділ 14. Прийоми та правила стрільби з пістолета.....	231
14.1. Прийоми стрільби з пістолета	231
14.2. Правила стрільби з пістолета.....	242
Розділ 15. Прийоми та правила стрільби з автомата Калашнікова	246
15.1. Прийняття положення до стрільби лежачи, з коліна та стоячи. Заряджання автомата:	247
15.2. Виконання пострілу	250
15.3. Припинення стрільби.....	251
15.4. Прийоми стрільби з положення лежачи з упору	251
15.5. Вибір цілі та точки прицілювання.	252
15.6. Стрільба по цілях, що рухаються	253
Розділ 16. Ручні гранати.....	254
16.1. Загальна характеристика ручних гранат:	254
16.2. Ручна осколкова граната Ф-1	255
16.3. Ручна осколкова граната РГД-5.....	257

16.4. Уніфікований запал ручної гранати модернізований (УЗРГМ)	258
16.5. Ручні осколкові гранати РГН і РГО	261
16.6. Ударно-дистанційний запал	263
16.7. Порядок огляду і підготовки гранат до метання. Заходи безпеки під час поводження з ручними осколковими гранатами.	266
16.8. Призначення, бойові властивості, будова ручної протитанкової гранати РКГ-З	268
Розділ 17. Гранатомети	273
17.1. Гранатомет РПГ-7	274
17.2. Гранатомет РПГ-18 «Муха»	280
17.3. Підствольні гранатомети ГП-25, ГП-30	281
17.4. Станковий автоматичний гранатомет АГС-17	286
Розділ 18. Прийоми та правила стрільби з гранатометів	289
18.1. Загальні прийоми та правила стрільби з РПГ-7 та реактивних протитанкових гранатометів	289
18.2. Прийоми та правила стрільби з підствольних гранатометів	292
Розділ 19. Організація навчання з дисципліни «Вогнева підготовка»	297
19.1. Сутність процесу навчання і порядок формування навичок	297
19.2. Форми і методи навчання	298
19.3. Принципи навчання	301
19.4. Організація занять з вогневої підготовки	303
19.4.1. Підготовка до проведення занять	303
19.4.2. Особливості організації та методики проведення занять з вивчення нормативної бази	305
19.4.3. Особливості організації та методики проведення занять з вивчення матеріальної частини зброї	306
19.4.4. Методика вивчення призначення і бойових властивостей зброї	306
19.4.5. Методика навчання розбирання та збирання зброї	306
19.4.6. Особливості організації та методики проведення практичних стрільб	307
Додатки	309
Список використаних джерел	312

ПЕРЕДМОВА

Криміногенна ситуація в Україні за останні роки значно загострилася. Злочинці вдаються до все активнішої протидії правоохоронним органам. Правопорушники часто застосовують вогнепальну зброю проти працівників міліції, у результаті чого виникає сумна статистика щодо загибелі співробітників органів внутрішніх справ. Злочинні посягання, у свою чергу, змушують працівників міліції частіше застосовувати та використовувати табельну вогнепальну зброю для захисту прав та законних інтересів особи, суспільних та державних інтересів від злочинних посягань.

Необхідно враховувати, що за офіційними даними на руках у населення перебуває понад один мільйон одиниць мисливської зброї. Крім того кількість незареєстрованої вогнепальної зброї також чимала, і на превеликий жаль, вона щороку зростає. Це безпосередньо впливає на збільшення кількості злочинів, вчинених з використанням вогнепальної зброї.

Незважаючи на діючу систему вогневої підготовки працівників міліції в органах внутрішніх справ, необхідно відмітити, що співробітники міліції нерідко застосовують зброю неефективно, а іноді гинуть або отримують тяжкі поранення в результаті вогневого протистояння зі злочинцями.

Таких прикладів, на превеликий жаль, чимало. За даними ряду досліджень, в Україні співробітники міліції гинуть у 2 рази частіше, ніж у США та у 4 рази частіше ніж у Франції. Найбільша кількість жертв характерна для співробітників міліції громадської безпеки, зокрема співробітників патрульно-постової служби, дільничних інспекторів міліції, оперуповноважених карного розшуку, співробітників позавідомчої охорони та дорожньо-патрульної служби ДАІ.

Як свідчить практика, застосування табельної вогнепальної зброї при охороні правопорядку висуває підвищені вимоги до вогневої виучки співробітників ОВС. Під час екстремальних ситуацій, в яких опиняються співробітники органів внутрішніх справ, часто виникає необхідність швидкісного виконання першого пострілу на враження цілі. Не вразив злочинця першим – він вразить тебе.

Особливу значущість вогневої підготовки придбала в останні роки у зв'язку з якісними змінами злочинності в країні, різким посиленням використання злочинними елементами сучасної зброї для скоєння злочинних дій.

У системі відомчих навчальних закладів МВС України «Вогнева підготовка» відноситься до дисциплін професійної спрямованості. Її мета полягає в тому, щоб дати майбутнім співробітникам правоохоронних органів необхідний комплекс знань, умінь і практичних навичок застосування вогнепальної зброї, у тому числі – в екстремальних ситуаціях проведення

операцій по затриманню правопорушників, самообороні, захисту громадян від хуліганських та інших посягань.

Рівень володіння вогнепальною зброєю нинішніх курсантів, їх знань нормативної бази щодо її застосування, обумовлює надалі високу якість виконання ними своїх службових обов'язків як офіцерів міліції, а також створює основи для особистої безпеки та дотримання громадського порядку в країні.

Даний посібник відповідає вимогам нормативних документів МОН щодо організації, забезпечення та реалізації навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України, а також вимогам щодо здійснення процесу професійної та вогневої підготовки працівників органів внутрішніх справ. Він містить в собі інформацію необхідну і достатню для забезпечення навчального процесу з дисципліни «Вогнева підготовка» з курсантами та слухачами навчальних закладів МВС України.

Навчально-методичні матеріали, представлені в посібнику, передбачають в доступній формі логічно-послідовний виклад змісту теоретичного розділу з вогневої підготовки, навчального матеріалу для набуття практичних умінь та навичок володіння вогнепальною зброєю, необхідних для ефективного виконання оперативно-службових завдань.

Сприйняття наведеного матеріалу значною мірою полегшує великий обсяг ілюстрацій.

Даний посібник стане у нагоді викладачам вогневої підготовки закладів освіти МВС України, курсантам, інструкторам професійної підготовки та практичним працівникам органів внутрішніх справ України.

РОЗДІЛ 1

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА – СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

1.1. Місце вогневої підготовки в системі професійної підготовки працівників ОВС та у навчальних закладах МВС України

Професійна підготовка співробітників органів внутрішніх справ – це організований безперервний і цілеспрямований процес з оволодіння знаннями, спеціальними уміньми та навичками, необхідними для успішного виконання оперативно-службових завдань.

Основними завданнями професійної підготовки є:

- підготовка кваліфікованих фахівців правоохоронної діяльності, здатних на належному рівні забезпечувати охорону громадського порядку, проводити заходи по боротьбі зі злочинністю та захисту законних прав, свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією України;*
- вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність ОВС, та їх практичне застосування при здійсненні оперативно-службової діяльності;*
- набуття працівниками знань і спеціальних навичок, необхідних для успішного виконання оперативно-службових завдань, та постійне їх удосконалення;*
- удосконалення навичок керівного складу ОВС з організації управління та навчання підлеглих, упровадження в практику оперативно-службової діяльності досягнень науки та техніки, передових форм та методів роботи, основ наукової організації праці;*
- розвиток у працівників ОВС особистих моральних якостей, почуття відповідальності за власні дії, прагнення до постійного вдосконалення свого професійного та загальнокультурного рівня;*
- навчання працівників ОВС способам забезпечення професійної та особистої безпеки при виконанні службових обов'язків, у тому числі в екстремальних умовах;*
- зміцнення зв'язків із населенням, забезпечення працівниками ОВС прав людини та громадянина під час виконання ними службових обов'язків.*

Специфіка професійної підготовки полягає в тому, що вона є спеціально організованою педагогічною системою беззупинного підвищення і підтримки професійної підготовленості персоналу до ефективного вирішення службових завдань, та, як і система виховання, є важливим елементом забезпечення діяльності органів внутрішніх справ.

Система професійної підготовки працівників ОВС включає в себе:

- початкову підготовку вперше прийнятих на службу в ОВС працівників (училища професійної підготовки працівників міліції, вищі навчальні заклади МВС України (далі - ВНЗ МВС України);

- підготовку у ВНЗ МВС України;
- післядипломну освіту;
- службову підготовку.

Службова підготовка – це вид навчання, який охоплює систему заходів, спрямованих на закріплення та оновлення в плановому порядку необхідних знань, умінь та навичок працівників з метою успішного виконання оперативно-службових завдань.

Службова підготовка включає в себе :

- школу підвищення оперативної майстерності (далі - ШПОМ);
- функціональну підготовку;
- тактико-спеціальну підготовку;
- психологічну підготовку;
- вогневу підготовку;
- фізичну підготовку;
- загальнопрофільну підготовку.

Вогнева підготовка – це навчання, спрямоване на вивчення основ стрільби з вогнепальної зброї, отримання та удосконалення навичок безпечного поводження з нею, правомірного її застосування в реальних умовах оперативно-службової діяльності, прищеплення та вдосконалення навичок стрільби, швидкісного приготування до стрільби та ведення влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях з різних положень, в обмежений час та в русі.

Мета вогневої підготовки:

- виховати працівника органів внутрішніх справ, здатного грамотно, ефективно, максимально безпечно для себе та оточуючих громадян поводитися з вогнепальною зброєю;
- навчити застосовувати та використовувати вогнепальну зброю у випадках, коли для цього виникають правові підстави;
- навчити вміло готувати зброю до стрільби та вражати цілі з усіх наявних видів озброєння;
- навчити зразково виконувати нормативи;
- навчити суворо дотримуватись заходів безпеки при поводженні зі зброєю та боєприпасами, правил зберігання та носіння зброї під час виконання службових завдань;
- підготувати працівника, здатного методично грамотно організовувати навчання підлеглих вогневій підготовці.

Предмет вогневої підготовки становлять практичні вправи, спрямовані на навчання курсантів вмілому та ефективному володінню, поводженню з табельною вогнепальною зброєю, а також теоретичні

відомості про матеріальну частину та тактико-технічні характеристики зброї, правомірність та порядок застосування вогнепальної зброї, заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю та боєприпасами.

Завдання вогневої підготовки:

- сформувати у працівників міліції стійкі навички влучної стрільби з вогнепальної зброї за умовами вправ Курсу стрільби;
- навчити працівників безпечному поводженню з вогнепальною зброєю та боєприпасами;
- сформувати у працівників знання з матеріальної частини й тактико-технічних характеристик зброї, основ стрільби, заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю та боєприпасами, правових підстав застосування зброї, основ, прийомів та правил стрільби зі стрілецької зброї, а також особливостей техніки та тактики стрільби в різних умовах;
- виховати у працівників стійкі психічні якості, які б давали змогу швидко та правильно орієнтуватись у типових ситуаціях, правомірно та ефективно застосовувати табельну вогнепальну зброю за наявності несприятливих факторів (психічне, фізичне, інформаційне навантаження);
- ознайомити працівників з теоретико-методичними основами вогневої підготовки та сформувати навички проведення практичних занять з особовим складом ОВС.

У процесі виконання службових обов'язків співробітнику органів внутрішніх справ все частіше доводиться діяти в екстремальних умовах, де існує реальна небезпека застосування вогнепальної зброї злочинцем, де результат поєдинку можуть вирішувати долі секунди. Прищеплення працівнику органів внутрішніх справ навичок ефективного володіння табельною вогнепальною зброєю є дуже важливою складовою його професійної підготовки, яка в певних екстремальних умовах є вирішальною при виконанні ним службових обов'язків. Тому вогневій підготовці постійно необхідно приділяти серйозну увагу.

Враховуючи вищевикладене, зазначаємо, що в сучасний період «Вогнева підготовка», як дисципліна загального професійного спрямування, є невід'ємною складовою професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ протягом всього періоду служби, а також обов'язковим предметом денної форми навчання у закладах освіти МВС України.

1.2. Зміст дисципліни і обсяг вимог

Порядок організації вогневої підготовки співробітників ОВС та її зміст визначаються відомчими нормативними документами, інструкціями, настановами зі стрілецької справи.

На заняттях з вогневої підготовки працівники міліції набувають та вдосконалюють навички:

- умілого поводження з вогнепальною зброєю (швидкісне дістання пістолета з кобури та приведення його в бойову готовність, виконання пострілу, усунення затримок при стрільбі тощо);
- виконання прийомів швидкісної стрільби в різних умовах, з різноманітних положень та з перенесенням вогню по мішенях;
- припинення протиправних дій за допомогою вогнепальної зброї, тактика застосування та використання зброї в оперативно-службовій діяльності (прийняття рішення про застосування та використання вогнепальної зброї, вибір цілі для знешкодження);
- безпечного поводження з вогнепальною зброєю;
- з інших питань вогневої підготовки, які виникають у процесі оперативно-службової діяльності.

Вирішення завдань вогневої підготовки здійснюється в контексті вивчення працівниками органів внутрішніх справ відповідних тем зі спеціальної тактики, спеціальної фізичної підготовки, психологічної підготовки, адміністративного та кримінального права.

Оцінювання вогневої підготовки співробітника органів внутрішніх справ здійснюється з урахуванням оцінки за:

- виконання вправи зі стрільби;
- рівень знань заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю та боєприпасами;
- рівень знань правових підстав застосування та використання вогнепальної зброї.

У разі отримання працівником оцінки «незадовільно» з одного із теоретичних розділів вогневої підготовки він не допускається до виконання вправи зі стрільби. Такому працівнику виставляється з вогневої підготовки загальна оцінка «незадовільно».

Питання для самоконтролю:

1. Професійна підготовка працівників ОВС та її основні завдання.
2. Система професійної підготовки працівників ОВС.
3. Службова підготовка працівників ОВС та її структура.
4. Вогнева підготовка працівників ОВС та її місце у системі службової підготовки.
5. Завдання вогневої підготовки працівників ОВС.
6. Зміст дисципліни «Вогнева підготовка».
7. Обсяг вимог дисципліни «Вогнева підготовка».

РОЗДІЛ 2

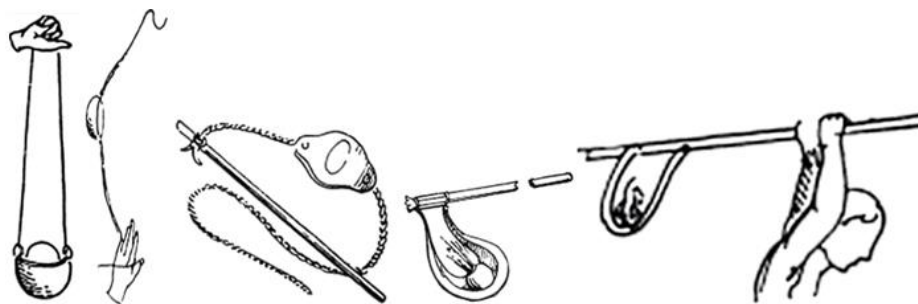
КОРОТКА ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РУЧНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

2.1. Довогнепальна особиста метальна зброя

Виникнення та початок розвитку зброї відноситься до глибокої давнини. З найдавніших часів люди прагнули відшукати засіб, за допомогою якого могли б впевнено вражати ціль на полюванні чи в бою з далекої відстані.

Першою зброєю, виготовленою людиною, був звичайний **кийок** – похідна від товстої гілки дерева, викорчуваного пенька тощо. Але не зважаючи на свою примітивність, ця зброя, принаймні, дозволяла нашим далеким предкам врегульовувати між собою спори або відбирати у сусідів власність, таку як краща печера або більш приваблива подружка. У подальшому, людина зуміла вдосконалити кийок, обробивши його за допомогою крем'яних інструментів, які вже з'явилися на той час. Так було створено **дубину**, яка використовувалася досить широко, але не дозволяла своєму власникові нанести удар на відстані, що дуже важливо при полюванні і вистежуванні дичини. Це спонукало первісну людину до створення **спису**, який можна кидати, **праці** для розкручування каменів та **луку** для стрільби. Списом був дерев'яний держак, гострий кінець якого підлягав обробці вогнем для більшої твердості. Стріли були аналогічної форми, але меншого розміру, мали оперення і щербини. З такою вдосконаленою зброєю людина була краще оснащена для зустрічі з тваринами, на яких полювала.

Праця відома з незапам'ятних часів і особливо поширилася у військах асирійців, греків і римлян. Інші народи користувалися нею на полюванні. Завдяки збільшеному розмаху палиці або мотузки, камінь набував великої швидкості і летів далі, ніж при киданні безпосередньо рукою. Дальність польоту такого снаряду (каменя) у досвідчених пращників досягала до 200 м. Класична праця являла собою петлю, зроблену зі шкіри, чи тканини.

Праця складалася вдвічі, а в розширення клали пращну кулю. Коли під час сильного та швидкого обертання або змаху відпускали вільний (затиснутий у кулаку) кінець праці, то камінь летів з великою швидкістю на

велику відстань. Ремені, прикріплені до петлі, котрі пращник брав у руку, зазвичай зшивалися в кілька шарів, щоб усунути зміну напрямку та вірніше направити камінь у ціль. Покрутивши пращу кілька разів, при особливо сильному розмаху випускали з рук гладкий кінець. Під впливом відцентрової сили куля летіла до двохсот кроків, і, за словами грецького історика Діодора Сіцилійського, "не було шолома або щита, який би вона не пробивала".

Більш простим різновидом праці була палиця, розщеплена на кінці, куди і закладався камінь. Влучних результатів з її допомогою домогтися навряд чи вдавалося, але коли перед воїном суцільна стіна ворожих полків, особлива влучність не потрібна. Пращу робили так само у вигляді петлі з палицею. Один кінець петлі міг ковзати по палиці, а інший закріплювався наглухо. При сильному змаху петля витягалася, незакріплений кінець її зіскакував з палиці, а камінь, що знаходився в петлі, звільнявся та летів у ціль.

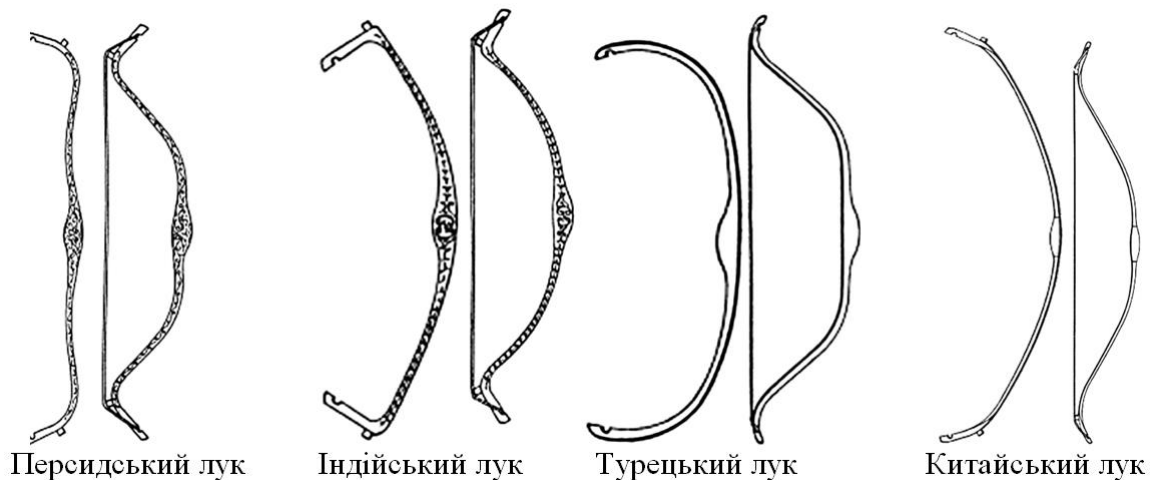
Пізніше, навчившись обробляти камінь, та придбавши деякі навички в цьому ремеслі, людина стала доісторичним "скульптором", який зміг надавати матеріалу потрібну форму, та отримувати хорошу ріжучу кромку. Людина зуміла змайструвати інструменти, які, в свою чергу, допомогли їй удосконалити зброю. Тепер для її виготовлення використовувались не тільки дерево і кремій, але також кістка й ріг, що були добуті на полюванні. Озброєні більш складними і надійними пристосуваннями люди стали більш впевненими воїнами.

На давньоєгипетських барельєфах зустрічається зображення праці-палиці з ложковидним заглибленням на кінці, з довгою ручкою. Стислість розмаху робила таку пращу менш дальнобійною, але вона була більш зручна у використанні. Саме метання здійснювалося при цьому вертикальним змахом (на відміну від праці-петлі, що розкручувалася над головою). При цьому праща-палиця дозволяла метати каміння та перезаряджати зброю двома руками.

У римському війську загін, озброєний пращами, називався **фундиторами**. Це були здебільшого жителі Балеарських островів, де метання каменів на дальність і влучність було свого роду національним видом спорту. Сила кидка і швидкість польоту снаряда були дуже значними. Під час ранньої Римської імперії з'явилися глиняні снаряди, ядра яких були начинені гарячими речовинами. При падінні вони вибухали. Тоді ж з'явилися пращі, які приходилося розкручувати двома руками, що дозволяло метати більш об'ємні та важкі снаряди. Зробити пращу було дуже просто і коштувала вона дешево. Тому вона протрималася в європейських військах багато століть, існуючи поряд із вогнепальною зброєю. З появою луків й арбалетів праща втратила своє військове значення і знову стала зброєю мисливців.

Більш досконалим засобом для метання стало винайдення лука.

Лук – метальна зброя, призначена для стрільби стрілами. Лук, головним чином, виготовлявся з дуже гнучкого дерева, рогу і сухожилля. Ці матеріали, розм'якшені нагріванням і водою, кріпились у поздовжньому напрямку до тонкої планки гнучкого дерева. Дерево формує серцевину лука і виступає майже на 8 сантиметрів за смужками рогу і шкіри з обох кінців, злегка перекриваючи їх. Виступаючі кінці дерев'яної серцевини збільшені для з'єднання з кінцями лука, в яких робляться виїмки, куди входить тятиву. Два вигнутих шматочки рогу, які частково складають плечі лука, вирізаються з рогу антилопи або буйвола і мають середню товщину близько 2 сантиметрів. Їх більш товсті кінці зустрічаються в центрі рукояті лука. Сухожилля, що утворюють спинку лука, зазвичай беруться з ший бика або оленя-самця. Їх ріжуть в поздовжньому напрямку на шматочки, вимочують і стискають в довгу пласку смужку, яка підходить за формою дерев'яній серцевині, і кріплять до неї.

Дана конструкція утворює спинку лука при вигині. Кора вишневого дерева або шматочок шкіри кріпиться поверх сухожилля, щоб оберігати його від пошкодження і вологи. У кращих турецьких луках верхнє покриття зі шкіри або кори часто розфарбовувалось яскравими фарбами і прикрашалось золотими листям. Тонка дерев'яна планка, що утворює серцевину лука, не надає йому міцності, вона служить тільки ядром, до якого кріпляться ріг і сухожилля.

Тятиву виготовлялася з сплечених шовкових ниток, пов'язаних з обох кінців вузлами, щоб вміститися в виїмки на плечах лука.

Лук натягувався таким чином, щоб його увігнута форма у ненапруженому стані ставала опуклою, коли він готовий до дії. Таким чином, він заснований на тій же комбінації напруги і стиснення, яка відбувається в сучасних рушницях. Щоб натягнути турецький лук, потрібне велике м'язове зусилля, яке забезпечується комбінацією сили верхніх та нижніх кінцівок. Значну частину підготовки турецьких солдатів займало саме навчання

грамотному поводженню з луком. При стрільбі турок обов'язково надівав на великий палець спеціальну насадку з рогу.

Дальність пострілу турецького лука в руках умілого лучника – 550-730 метрів.

Оперення давньоруських стріл

Стріла – представляла собою рівний дерев'яний держак, загострений з одного боку і з оперенням з іншого, щоб забезпечити стабільність у польоті.

Надалі, для підвищення влучності та зручності стрільби, лук почали закріплювати на дерев'яному ложі, де була встановлена прорізь для прицілювання та спусковий механізм.

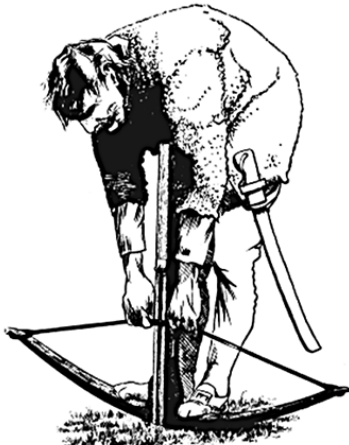
Так було винайдено **арбалет** – укорочений лук, прикріплений до дерев'яного ложа з прикладом.

І хоча його не можна назвати військовою машиною, він все ж займає проміжне місце між першими військовими машинами і примітивною вогнепальною зброєю. У деяких країнах Європи, наприклад Німеччині та Голландії, він трансформувався в сучасне стрілецьке пристосування, що стріляє кулями і призначене для спортивних цілей, коли важливо дотримуватися тиші (при полюванні на пернату дичину і т. д.). Інше сучасне застосування – у заповідниках для тварин. З їх допомогою звірам впорскують снодійне, після чого можна легко організувати їх безпечне транспортування. Ця зброя часто використовувалася для переселення тварин під час будівельних робіт у заповідниках.

Поступаючись луку за швидкістю, арбалет перевершував його в ефективності та дальності стрільби. Виявилося, що арбалет важче, з нього не можна стріляти так швидко, як з лука, та й коштує він дорожче. Зігнути бойовий лук було дуже важко, а в арбалеті влаштоване спеціальне пристосування з важелів і зубчастих коліс, що дозволяло користуватись ним без особливих зусиль.

Перші арбалети були виготовлені з цілісного куска дерева – тиса або ясена. Вони зводились тільки за допомогою ручної сили – тятиву тягнули до тих пір, поки вона не вставала на замок.

У перших арбалетів не було стремена – стрілець ставив ногу на центр лука, притискаючи його до землі, щоб забезпечити необхідний важіль. Згодом на арбалеті було закріплено стремени для ноги – так було легше впоратися з навантаженням.

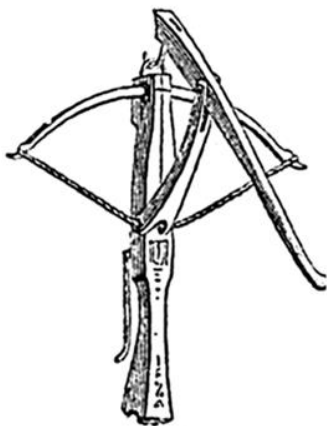
Примітивний арбалет

Удосконалений примітивний арбалет

Наступним удосконаленням арбалету стала заміна дерев'яного лука складаним, за яким у середині XIV століття став сталевий. У період 1215-1300 років було придумано багато хитромудрих пристосувань, спрямованих на зниження зусиль і збільшення дальності пострілу шляхом більш сильного стиснення лука: канат і блок, кіготь і ремінь, важіль "козяча ніжка", лебідка, колесо і храповик.

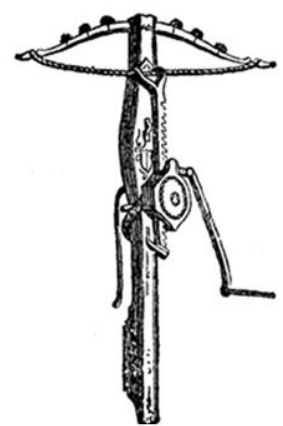
Найважливіші з них – останні три. *"Козяча ніжка"* названа так за схожість з задньою ногою кози, складалася з двох важелів, з'єднаних петлею. Менший з них закінчувався зачіпом, який зачіпляє тятиву з одного боку ствола, а кінець більшого, до якого кріпиться рукоятка, чіпляється за вушко на рамі. Щоб звести лук, рукоять відводили назад, і маленька вилка, що тримала тятиву, слідувала за нею і натягала тятиву до тих пір, поки та не ставала на замок.

Козяча ніжка

Лебідка

Кранекін

Лебідка складалася з системи канатів і блоків. Один кінець каната був закріплений на торці стовбура, інший, з крюком, зачіпав тятиву. Коли лебідка приводилася в дію, тятива натягувалася і ставала на запор. Після зводу арбалета пристосування знімалося і підвішувалося на ремінь воїна. Це

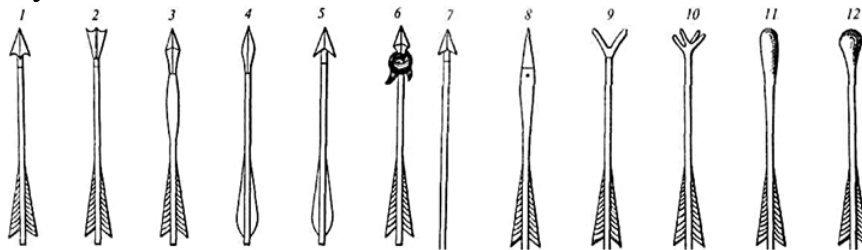
пристосування для натягування тятиви могло бути використане тільки пішими воїнами.

Ефективним винаходом виявився **кранекін** – компактний натягач з зубчастою рейкою і шестеренчастим редуктором. Коли зубчасте колесо поверталось з допомогою рукояті, зубчаста рейка з гаком на кінці починала рухатися і захоплювала тятиву. При обертанні у зворотному напрямку тятива натягувалася. Кранекін надійно кріпився на стволі арбалета. Це був дуже потужний і компактний механізм, придатний для використання і вершниками, і захисниками укріплень. Таких солдатів іноді називали *кранекінерами*.

І, нарешті, існував ще важкий арбалет з рейково-редукторним комірком. Це був більш пізній зразок зі сталевим луком, що натягується за допомогою дуже потужного наступника кранекіна.

Таким чином, всі типи арбалетів складалися, по суті, з дерев'яного, складаного або сталевому лука, встановленого на рамі або стволі, що має замок і паз для направляючої планки. Рама, за винятком перших типів, була обладнана у передній частині металевим стременом, куди вставлялася нога для підготовки арбалета до дії. Тятива, стягуюча дугу арбалета, натягувалася рукою або за допомогою механічних пристроїв до тих пір, поки не фіксувалася замком, що приводиться в дію спусковим механізмом. І арбалет готовий до дії.

Після цього можна вкласти стрілу і зробити постріл, натиснувши спусковий гачок. Замок звільняв тятиву, і лук, знову натягуючи її, з силою викидав стрілу.

Різні форми арбалетних стріл: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 - стріли до бойового арбалету; 6 - стріла, на якій намотане клоччя, змочене в олії; застосовувалася для підпалювання бойових кораблів і будинків; 7 - стріла для арбалета з дулом; 8 - стріла для полювання на оленя; 9, 10 - стріли для полювання на великих птахів; 11, 12 - стріли для полювання на дрібних птахів. Ці стріли не мають металевих наконечників і спеціально затуплені, щоб не пошкодити дичину

Згодом, удосконалюючись у своєму мистецтві, зброярі винайшли магазинний арбалет. У спеціальній коробці – магазині містилося відразу кілька стріл. Воїн випускав їх підряд одну за іншою.

Поступове удосконалення металевих зброї сприяло створенню різноманітних механізмів і пристосувань, що одержали згодом широке застосування в конструюванні стрілецької зброї: приклада, ствола, ложі, прицілу, магазину, спускового механізму. Попередні винаходи прискорили

появу та подальший розвиток вогнепальної стрілецької зброї, до створення якої призвело застосування енергії пороху для викидання кулі. В історії військової техніки арбалет є, як би, перехідною сходинкою між луком і рушницею.

2.2. Вогнепальна зброя до застосування капсулів.

Початок вогнепальній зброї поклав винахід суміші речовин, що приховують у собі запаси теплової енергії та енергії стислих газів. Ця суміш могла зберігатися практично необмежено довго, проте, в будь-який момент, запаси енергії могли бути виділені при впливі на суміш іскри або променя полум'я. Така суміш речовин вперше була названа **чорним порохом**. Чорний порох, найімовірніше, вперше з'явився у Китаї чи Індії задовго до епохи доступної історичному дослідженню.

Горючі і вибухові склади з'явилися ще в античний час, однак, малоімовірно, що склади типу грецького вогню, які проникли в Європу близько 668 року і містили в собі селітру (одне з діючих початків чорного пороху) мали металеві властивості.

У середньовічній Європі **чорний порох**, близький за складом до сучасного (75% калієвої селітри, 15% вугілля, 10% сірки), найімовірніше, був введений у загальне вживання приблизно в 1260-1280 р. р. Примітно те, що пріоритет створення пороху приписується найбільшим вченим середньовіччя, що вказує на важливість відкриття і його значущість для суспільства.

Перша достовірна вказівка про виготовлення вогнепальної зброї міститься у флорентійському документі 1326 року, хоча є відомості про застосування такої зброї монголами ще в 1241 році.

Перші вогнепальні знаряддя, швидше за все, були дерев'яними і виготовлялися на зразок колоди з двох половин, або бочок, скріплених залізними обручами. Відомі знаряддя, що виготовлені з міцних дерев'яних пнів з видаленою серцевиною. Потім стали застосовувати знаряддя, які скріплювались куванням із залізних смуг, а також литі з бронзи. Такі знаряддя, що нагадували сучасні гармати, були громіздкі і важкі, закріплювались на великих дерев'яних колодах, або навіть упиралися в спеціально збудовані цегляні стіни чи вбиті позаду них палі. Калібр їх був від декількох сантиметрів до метра і більше. При надзвичайно великому психологічному ефекті – дієвість вогню надзвичайно низька.

Перша ручна вогнепальна зброя з'явилася в арабів у XII столітті і називалася "**модфа**." Вона складалася з короткого металевого ствола, прикріпленого до дерев'яного, а стрільба з такої зброї проводилася із сошок. У Європі ручна вогнепальна зброя з'явилася близько 1360-1390 роках, і в 1425 році вже часто застосовувалася в гуситських війнах.

Ручна бомбарда (ручниця)

Родоначальники ручної вогнепальної зброї в Європі називалися *педерналями* або *петріналями*. Зброя являла собою порівняно короткий ствол великого калібру із запальним отвором зверху, прикріплений до довгого древка. Іншою назвою цієї зброї була **ручна бомбарда** або **ручниця**.

Стрільба з подібної зброї могла вестися тільки дуже фізично сильними людьми, так як віддача при пострілі була велика.

У середині-кінці XV століття з'являються більш зручні зразки ручної зброї звані *аркебузами* або *кулевринами*. Аркебуза мала подобу приклада, який спочатку затискався пахвою або клався на плече, як у арбалетів. Запальний або стартовий отвір розташовувався зверху, а потім збоку ствола, і згодом був забезпечений полицею для насипання затравочного пороху.

Аркебуза

Стрільба з аркебузи проводилася спочатку з сошки, причому одна людина наводила зброю, а інша прикладала до стартового отвору запалений гніт. Потім вагу аркебузи було полегшено, і стрільба могла здійснюватись однією людиною. Дієвість аркебузного вогню була невелика, арбалетний бій перевершував аркебузний по силі, влучності і швидкості перезаряджання, тому калібр, маса кулі і маса порохового заряду були збільшені, відповідно збільшилася маса зброї, яка отримала назву **мушкета**.

Крім того, своєю появою мушкет зобов'язаний появі зернистого пороху, який кардинально полегшив зарядку довгоствольної зброї, та удосконаленню технології виготовлення довгих але достатньо легких стволів кращої якості, у тому числі, навіть із дамаської сталі.

Мушкет важив 6-8 кг, мав довжину близько 1,5 м, калібр 20-22 мм, масу кулі 40-50 г, масу порохового заряду 20-25 г. Віддача при пострілі була величезна і тільки міцні люди могли терпіти таку віддачу. Тому мушкетери, як правило, були солдатами високого зросту і великої фізичної сили. Для пом'якшення віддачі при пострілі мушкетер упирав приклад мушкета в спеціальну шкіряну подушку, яку носив на правому плечі.

Мушкет з кременевим замком

Мушкет з колесцевим замком

Мушкет з гнітовим замком

Мушкет з пістонним замком

Мушкет досить точно вражав ціль на відстані до 80-ти метрів, пробивав лати на відстані до 200 м і наносив рани на відстані до 600 м. Крім того, невелика прицільна дальність компенсувалась веденням залпового вогню.

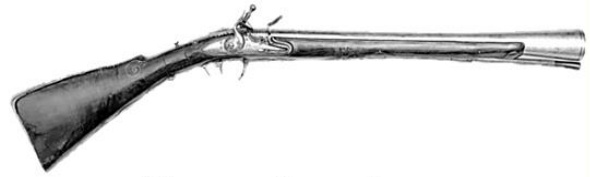
У зв'язку з великим калібром і величезною зупиняючою силою, вражаюча дія кулі, на близьких відстанях, майже завжди була смертельною. Швидкість стрільби з мушкета, з постійно палаючим в бою гнітом (фітилем), який в момент пострілу за допомогою серпентину (погода курка) притискався до пороху, насипаного на спеціальну полицю поруч з запальним отвором, не перевищувала 2-х пострілів на хвилину. За цей час лучник міг випустити до 10 влучних стріл, однак пробивна дія мушкета вже значно перевищувала дію стріл луків та арбалетів.

Для потреб кавалерії та флоту, взявши за основу мушкет, було створено особливий вид короткоствольних рушниць – **мушкетони**, у яких вихідний отвір ствола був ширшим за снаряд. Така будова ствола дозволяла заряджати зброю картечю або просто рубаним свинцем. Укорочений ствол робив мушкетон легше за мушкет, але й стрільба при цьому ставала менш точною. Та це дещо компенсувалось великою площею ураження при стрільбі картечю. Тим більше, що при стрільбі на скаку прицілитися було в будь-якому випадку непросто, а в морській битві мушкетон використовувався при абордажі, де вогонь вівся майже в упор.

Були поширені мушкетони з невеликим розтрубом (воронкою) круглої або еліптичної форми на вихідному отворі ствола. Призначення розтруба – полегшити засипання пороху і картечі в ствол, що було особливо актуально для кавалеристів. У період виробництва мушкетонів існувала поширена помилкова думка, що розтруб збільшує розкид картечі і, відповідно, площу ураження хоча це насправді не так: для збільшення розкиду картечі було потрібно не просто робити воронку на кінці ствола, а виготовляти весь ствол у вигляді конуса, що рівномірно розширюється.

Абордажний мушкетон

Кавалерійський мушкетон

Калібр мушкетонів досягав 25 мм, вага картечі – 60-80 г, довжина ствола – 900-930 мм, загальна довжина – 1200-1250 мм.

У кінці XV початку XVI століть був винайдений **колесцевий кременевий замок**. Його робота полягала у терті шматка кременя об сталеве колесо, яке приводилось в рух попередньо зведеною пружиною. Пучок іскор, вироблений за рахунок такого тертя, запалював порох на полиці зброї. Подібна техніка запалення використовується і зараз у запальничках.

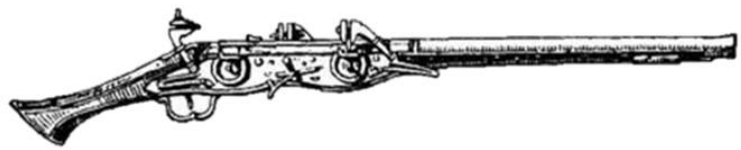
Колесцевий замок дав новий поштовх у розвитку ручної зброї, так як займання пороху перестало залежати від погодних умов, як то дощ, вітер, вогкість, через які при гнітовому способі займання постійно траплялися відмови та осічки при пострілі.

Стало можливим створення "маленької рушниці" тобто пістолета, що отримав свою назву на ім'я італійського міста Пістоїя, де, як вважається, його винайшов італієць Камілло Ветеллі. Так з'явився **пістоль**.

Пістолі були досить різні по влаштуванню і призначенню. Короткі пістолі (**пуфери**) застосовувалися для стрільби в упор. Довгі кавалерійські пістолі мали достатню вражаючу здатність на дальності до 30-40 метрів до незахищеної мети, враховуючи те, що швидкість кулі рідко перевищувала 150-160 м/с (у пуферів швидкість могла бути меншою 100 м/с).

Пуфер

Кавалерійський пістоль

Перші пістолі, постріл з яких проводився з витягнутої руки, з'являються у Німеччині близько 1530 року. Результатом цього було перетворення в озброєнні вершників. Справа в тому, що пістоль виявився прекрасною зброєю в ближньому бою, і ударні види зброї на кшталт булави, молота і сокири виявилися зайвими. Вони стали зникати з озброєння кінноти.

Іспанський пістоль

Німецький пістоль

Російський пістоль

Козацький пістоль

Лише в Угорщині, Польщі, Росії і країнах Сходу, жителі яких були виключно прихильні до традиційного військового устрою, ударна зброя залишалася у вживанні аж до XVII століття. В арміях Південної та Західної Європи вершники відкинули свої булави і чекани, які останнім часом грали роль відзнак командувача яким-небудь підрозділом. Зате кожен кавалерист отримав пару пістолів, які носилися в кобурах, та ольстрах на передній сидельній луці.

У XVI - XVII столітті перейшли до більш ефективного виду пороху. Старий, здрібнений у пил, у сиру погоду швидко вбирав вологу, злипався, та й взагалі горів нерівномірно, через що частки, що не згорали, постійно забивали ствол і затравний отвір. Досвід показав, що з порохової суміші варто ліпити невеличкі тверді коржі, а потім розколювати їх на крупне зерно. Вони згорали повільніше "пилу", але без залишку та виділяли більше енергії. Новий порох незабаром витиснув усі попередні сорти пороху та проіснував до середини XIX століття, коли на зміну йому прийшов більш ефективний піроксиліновий порох.

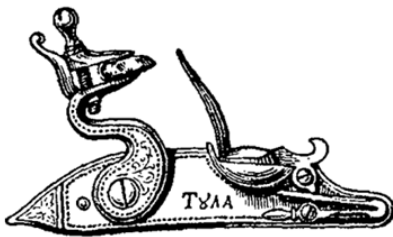
Змінювалась і сама куля. Спочатку її виробляли зі сталі та з інших сплавів у вигляді стріл, куль, кубів і ромбів. Але потім зупинилися на круглій кулі зі свинцю, що легко обробляється, а її вага надавала кулі чудові балістичні властивості.

У 1498 р австрійські зброярі починають застосовувати у своїх рушницях прямі нарізи, пізніше – гвинтові. Вважають, що гвинтові нарізи вперше були отримані випадково, однак, це подання в корені невірно. Технологія отримання прямих нарізів, у жодному разі, не дозволяла випадково отримати гвинтові. Швидше за все, гвинтова нарізка народилася в результаті експерименту, оскільки стабілізуючу дію обертання було відомо ще в давнину.

Процес розвитку кременевого замка зайняв декілька століть. Одним із варіантів такого замка став **ударний замок**. Ця система складалася з двох видів ударників. Перший мав зуб із вирізками, у якому кріпився кремінь.

Ударник зводився, стискував свою пружину та замикався. Другий ударник являв собою свого роду плоску пластину, розташовану точно над запальним отвором. При натисканні на спусковий гачок ударник з кременем бив по пластині та висікав іскри, що потрапляли на порохову полицю.

Ударний кременевий замок

Зі зведеним курком

У момент удару курка по пластині

Добре здрібнений порох запалювався та підпалював основний пороховий заряд. Так з'явився ще один кременевий замок. Але він був занадто чутливим до природних умов, тому була винайдена кришка, що закривала порох, яка одночасно служила пластиною, по якій бив кремень.

У 1530-х роках в Іспанії було винайдено **дульний патрон**, що прискорив заряджання. У 1537 році у Франції вже існували казнозарядні рушниці, однак, ще раніше, подібна зброя з'явилася у німців. Вперше ручну багатозарядну зброю світ побачив ще в XV столітті, представником якої став відомий *чотирьохзарядний барабанний аркебуз* французької або німецької роботи, що відноситься до 1480-1560 р. р. В цей же час були відомі багатоствольні рушниці з кількома замками або одним замком і стволами, що повертались.

Після впровадження перерахованих винаходів розвиток ручної вогнепальної зброї застопорився. Удосконалювалися ударно-кременеві замки, поліпшувалась якість виготовлення стволів, однак, ніяких принципових змін, що могли спричинити збільшення скорострільності, зручності у користуванні, збільшення влучності і дальності стрільби, не спостерігалось аж до початку XIX століття. Армійською зброєю залишалася гладкоствольна дульнозарядна рушниця з кременевим ударним замком, правда високого ступеня надійності. Мисливські зразки зброї могли бути двоствольними. Пістолети були також дульнозарядними, одноствольними, рідко багатоствольними, і оснащувалися тим же типом кременевого замка, що і рушниці. Механіка вже дала принципи багатозарядної побудови зброї, існували системи ручної зброї, частина дій по перезарядженню яких вже виконувалася автоматично. Однак, подальший розвиток зброї стримувала кременева система запалення порохового заряду. Зміст зброї було вичерпано, форма вже нічого не могла змінити, потрібна була ідея нового змісту. І вона з'явилася на початку XIX століття, у зв'язку з розвитком хімічної науки.

2.3. Вогнепальна зброя до введення бездимного пороху

У 1788 р французьким хіміком Клодом-Луї Бертолле була відкрита сіль, названа його ім'ям.

Бертолетова сіль представляла собою хлорат калію, який в суміші з сіркою, вугіллям або сірчастою сурмою мав властивість вибухати при ударі або терті. Такі суміші стали першими ударними складами, поряд з гримучою ртуттю (фульминат ртуті) відкритою ще в 1774 році головним королівським лікарем Франції доктором Бойеном, або, за іншими відомостями, Едвардом Говардом у 1788-1799 р. р.

Відкриття ударних сполучень, які й досі складаються, здебільшого, з суміші гримучої ртуті, бертолетової солі та допоміжних речовин, дозволило приступити до подальшого розвитку ручної вогнепальної зброї. Наступним епохальним кроком вперед було винахід у 1805-1806 роках шотландським священиком **Олександром-Джоном Форсайтом** вибухових кульок і коржів – прообразу сучасних капсульних пристроїв. Ці кульки і коржі розбивалися ударом спущеного курка біля затравного отвору ствола зброї і, своїм вибухом, запалювали пороховий заряд у стволі. Так було винайдено **капсуль ударної дії** і, таким чином, відпала необхідність використання відкритого вогню для запалення заряду. Порох і сферична куля поміщалися до казенної частини (або в місце для пороху в середині ствола) через дульний зріз ствола. Ковпачок поміщався на маленькій трубці, вгвинченій в запальний отвір у зарядній камері. Ця трубка називалася ніпелем або штуцером. Для більш сильного удару по капсулю був винайдений замок, формою схожий на ударник кременевого замка. Ударник розміщувався безпосередньо за, або в зарядній камері і міг зводитися та замикатись. При натисканні на спусковий гачок він звільнявся та з силою вдаряв по капсулю. У результаті цього відбувалася детонація з викидом полум'я через штуцер у зарядну камеру де і відбувалося запалення основного заряду. Така ударна система довгий час використовувалася в рушницях, пістолетах, а пізніше у сучасних п'яти-шестизарядних револьверах.

Рушниці із запалюванням Форсайта були недосконалі, хоч і мали вельми дотепні конструкції, у тому числі частково автоматизовані.

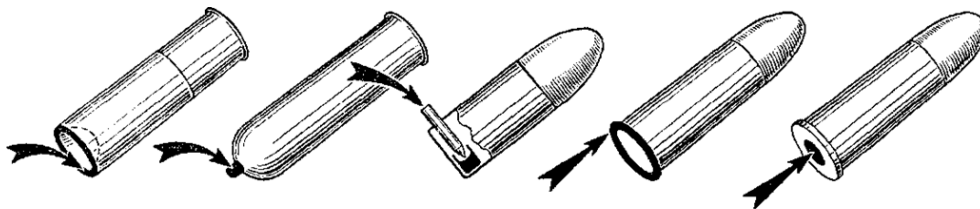
У 1812 році швейцарець **Самюель-Йоганн Паулі (Полі)** отримав патент на казозарядну рушницю центрального бою, яка заряджалась першим у світі унітарним патроном.

Рушниця Паулі відрізнялася приголомшливою, для того часу, і непоганою, навіть для нашого часу, скорострільністю однозарядної рушниці з унітарним патроном. В ній використовувалися металеві або паперові з металевим піддоном (типу сучасних мисливських) патрони з капсульним пристроєм оригінальної конструкції, який розташовувався в центрі гільзи та не відрізнявся від сучасного. Рушниця мала відкидний або рухомий затвор, автоматичне зведення курка при перезаряджанні і навіть систему екстракції гільз, тобто всі принципи будови гвинтівок які з'явилися через 50 років.

У 1818 р Самюель Паулі, на довершення своїх творчих досягнень, випустив рушницю, в якій замість звичайного бокового замку з поворотним курком, вперше був застосований ударник зі спіральною пружиною, бойок якого розбивав ударний склад оригінального капсульного пристрою. Застосування бойової спіральної пружини до Паулі було невідомо.

Наступним важливим кроком було вдосконалення патрона. Спочатку він виготовлявся зі щільного паперу, пізніше – з латуні. У патроні всі складові були зібрані воедино: куля, порох, капсуль і гільза.

Такі патрони неможливо було зарядити через дульний зріз ствола, їх необхідно було подавати в ствол через казенну частину. Це означало, що казенна частина повинна була відчинятися для заряджання та надійно закриватися після цього, виключаючи при цьому небезпеку вибуху в момент пострілу.

Варіанти розташування ударно-запальовальних сумішей в унітарних патронах (стрілками показані напрямки ударів бойків)

У 1827 р німець **Ніколас-Йоганн Дрейзе** запропонував унітарний патрон, прообраз сучасного, ідею якого він запозичив у Паулі. **Патрон Дрейзе**, використовуючи принцип унітарності, об'єднував паперовою оболонкою (гільзою) кулю, порох і капсуль в одне ціле. Таким чином, виключалися окремі операції по введенню у ствол кожного з перерахованих елементів, при цьому швидкість заряджання істотно збільшувалася. Під свій патрон Дрейзе розробив конструкцію гвинтівки, що отримала найменування голчатої. Бойок цієї гвинтівки являв собою досить довгу голку, яка при пострілі проколювала паперову оболонку патрона, пороховий заряд і в кінці ходу наколювала капсульний пристрій, розташований у піддоні, який одночасно виконував роль твердого пижа-обтюратора кулі. Від іскор спалахував порох, та гази, що утворювались при цьому, штовхали кулю вперед.

Гвинтівка Дрейзе

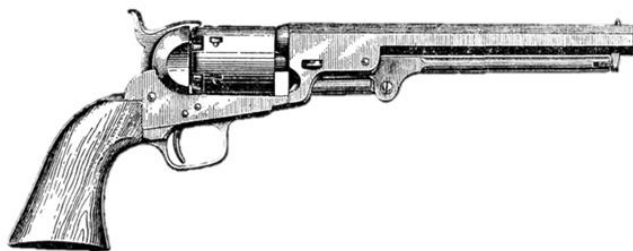
У стволі рушниці Дрейзе була зроблена гвинтова нарізка. Картонний стаканчик щільно прилягав до цієї нарізки. При русі у стволі куля отримувала швидке обертання.

Скорострільність рушниці складала від п'яти до дев'яти пострілів на хвилину. Гранична дальність польоту кулі – 800 метрів.

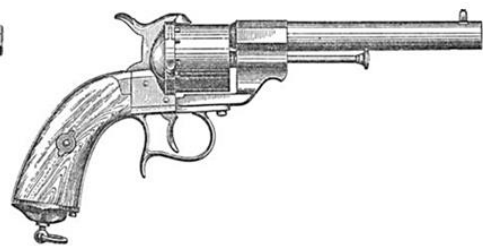
Введення гвинтівок Дрейзе було великим кроком вперед у збільшенні скорострільності зброї, так як голчасті гвинтівки заряджалися з казенника практично двома рухами затвора і вушка замкової пружини.

Системи Дрейзе були досить популярні. Під голчастий патрон були сконструйовані навіть револьвери, які не отримали поширення, оскільки вже в 1836 р. був винайдений, хоча і з капсульного займанням, але практично сучасний по конструкції основних вузлів, револьвер.

До моменту появи револьвера зброярами світу були введені практично всі елементи, необхідні для створення багатозарядної особистої зброї: курок замок, надійний запальник (капсуль) унітарний патрон, барабанна система, складні механізми, що передають і перетворюють різного роду механічні рухи. І, нарешті, знайшлася людина, яка змогла об'єднати всі знайдені раніше елементи в єдине ціле. Цією людиною став американець **Джон Пірсон** з Балтімора, який винайшов револьвер, конструкцію якого за нікчемну винагороду купив американський підприємець **Самуїл Кольт**.

Револьвер Кольта

Револьвер Лефаше

Револьвер Пірсона мав капсульне займання, кожне гніздо (камера) барабана зарядалося окремо, за допомогою спеціального шомпола з важелем. У камери барабана вводився пороховий заряд і кулі, капсулі надягали на брандтрубки барабана, після чого револьвер вважався готовим до бою. Після заряджання з револьвера можна було зробити 5 пострілів протягом 2-3-х секунд при використанні другої руки, або 5 прицільних пострілів за 5 секунд при використанні однієї руки. Для того часу це були приголомшливі результати. Капсульне займання діяло настільки надійно, що осічки при стрільбі були практично виключені. За наявності двох револьверів, досягалася повна захищеність людини при короткочасній сутичці з одним або декількома супротивниками.

Перший час револьвери виготовлялися виключно одинарної дії, тобто для виконання кожного пострілу необхідно було звести курок великим пальцем або іншою рукою. Потім з'явилися самозводні револьвери недосконалої конструкції, в яких всі дії по перезарядженню здійснювались тільки від натискання пальця на спусковий гачок.

У 1853 р француз **Шене** винайшов револьверний ударно-спусковий механізм подвійної дії, що дозволило істотно збільшити скорострільність

револьверів і додати їм нові властивості для швидкоплинного бою з групою противників. Механізм подвійної дії дозволяв вести як порівняно повільний, але прицільний вогонь шляхом зведення курка великим пальцем руки і його спуску натисканням вказівним пальцем на спусковий гачок, так і швидкий, але менш прицільний вогонь шляхом натискання на спусковий гачок одним вказівним пальцем.

Винахід механізму подвійної дії фактично завершив принципову еволюцію ударно-спускового механізму револьвера і револьвера в цілому.

Останнім важливим кроком у процесі розвитку зброї став винахід нітропороху. З його появою швидкість утворення газів, а також тиск від їх утворення збільшились в багато разів. Відтепер тиск порохових газів міг використовуватися не тільки для викидання снаряду (кулі), а й для автоматичного управління затвором.

Це відкриття ознаменувало собою появу такої зброї як пістолети, автомати, гвинтівки і карабіни.

Питання для самоконтролю

- 1. Яка зброя відноситься до довогнепальної?*
- 2. Які пристосування для натягування тятиви арбалета Ви знаєте?*
- 3. У чому відмінність мушкета від мушкетона?*
- 4. Принцип роботи ударного замка.*
- 5. Ким і коли винайдено капсуль ударної дії?*
- 6. Рік винаходу та загальна характеристика рушниці Паулі.*
- 7. Принцип роботи систем Дрейзе.*
- 8. Хто був першим винахідником револьвера?*

РОЗДІЛ 3 ПОНЯТТЯ ПРО СТРІЛЕЦЬКУ ЗБРОЮ

3.1. Сучасна класифікація зброї

Стрілецька зброя – це ствольна зброя для стрільби кулями або іншими вражаючими елементами. Найбільш масова з усіх видів зброї (з "Військового енциклопедичного словника").

Стрілецька зброя має декілька класифікацій, які визначаються наступним чином:

за калібром – малого (до 6,5 мм), нормального (6,5 - 9,0 мм) і крупного (9,0 - 14,5 мм) калібру;

за призначенням – бойова, навчальна, спортивна та мисливська;

за способом управління й утримання – револьвери, пістолети, пістолети-кулемети, автомати, гвинтівки, карабіни, кулемети і гранатомети;

за джерелом вражаючого елемента – вогнепальна, пневматична, газова;

за способом використання – ручна, утримується при стрільбі безпосередньо стрільцем та станкова, що застосовується зі спеціального верстата або установки;

за способом обслуговування в бою – індивідуальна та групова;

за ступенем автоматизації – неавтоматична, самозарядна або напівавтоматична і автоматична;

за кількістю стволів – одноствольна, двоствольна та багатоствольна;

за конструкцією ствола – нарізна і гладкоствольна.

Найбільший інтерес представляє класифікація за способом управління й утримання, так як вона визначає, власне, види вогнепальної зброї.

Револьвер (від англ. *Revolve* – обертатися) – це індивідуальна короткоствольна багатозарядна неавтоматична стрілецька зброя з обертним барабаном, призначена для ураження противника на відстані до 100 м.

Поява револьверів відноситься до XVI століття. Широко поширилися у 30-х роках XIX століття. З появою у першій половині XX століття самозарядних пістолетів, револьвери поступово втратили своє значення і були зняті з озброєння армій. Однак, завдяки своїй високій надійності і постійній готовності до застосування, їх і досі застосовують в поліції та спецпідрозділах деяких країн Світу.

Калібр бойових револьверів складає 7,62 - 11,56 мм, маса – 0,7 - 1,3 кг, ємність барабану 5 - 7 набоїв, скорострільність 6 - 7 пострілів за 15 - 20 секунд. Головний недолік револьверів – складність заряджання.

Револьвери, що зустрічаються в даний час досить різноманітні. У конструктивному відношенні вони різняться між собою головним чином

способами екстрактування стріляних гільз та будовою ударно-спускових механізмів. За способами екстрактування гільз револьвери поділяються на системи з *почерговим* і *одночасним* екстрактуванням.

Пістолет є особистою короткоствольною вогнепальною зброєю, призначеною для ураження противника на відстані до 50 - 70 м (окремі зразки – до 200 м). Сучасні пістолети, як правило, самозарядні. Деякі зразки можуть вести автоматичний вогонь. Для підвищення стійкості при стрільбі в автоматичному режимі такі моделі мають приставний плечовий упор, а також пристосовані для жорсткого кріплення (дерев'яної або пластмасової) кобури-прикладі.

Пістолет-кулемет – це індивідуальна короткоствольна вогнепальна автоматична зброя, спроектована під пістолетний патрон. Вона поєднує в собі портативність пістолету з безперервним кулеметним вогнем. Перший зразок пістолета-кулемета створений італійцем А. Ревеллі в 1915 р. Широке застосування пістолети-кулемети отримали у роки Другої Світової війни. У даний час перебувають на озброєнні спеціальних підрозділів МВС, СБУ, ЗСУ, а також спецпідрозділів поліції країн Європи та Світу (російські: "Кедр", "Кіпарис", "Клин", ПП-90, український "Форт-224", американський "Арес", ізраїльський "IWI US Galil ACE" та ін.).

Автомат (від грецького *automatos* - автоматичний) – це індивідуальна довгоствольна автоматична стрілецька зброя, призначена для ураження живої сили та вогневих засобів противника на різних відстанях. Термін «автомат» застосовується тільки в країнах, які залишилися після розпаду колишнього СРСР. В інших країнах зразки зброї подібного класу називаються автоматичними (штурмовими) гвинтівками або карабінами. Автомати розроблені під патрон, що займає проміжне місце між пістолетним і гвинтівковим патроном, а також під малоімпульсний патрон малого калібру (радянські: АКМ, АК-74, російський АК-12, німецький НК-416, ізраїльський TAR-21, українські: "Веpr", "Форт -221" та ін.).

Гвинтівка – це індивідуальна довгоствольна стрілецька зброя з гвинтовими нарізами в каналі ствола, призначена для ураження противника на середні та довгі відстані.

Перші зразки зброї з гвинтовими нарізами в каналі ствола з'явилися на початку XVI ст. В Росії вони називалися гвинтівними пищалями (до XVIII ст.), пізніше гвинтівними рушницями, штуцерами, а з 1856 року – гвинтівками. На даний час неможливо уявити будь який збройний конфлікт де б не застосовувались автоматичні гвинтівки та карабіни. Є також снайперські та спортивні гвинтівки. В автоматичній гвинтівці передбачено ведення як автоматичного вогню, так і поодиноких пострілів. У порівнянні з неавтоматичною (магазинною) вона має більш високу скорострільність, забезпечує меншу стомлюваність стрільця і зручність спостереження за цілями. Перший проект такої зброї був запропонований у 1863 році американцем Р. Пілоном. У Росії перша автоматична гвинтівка була

створена у 1886 р. Д.А. Рудницьким. Автоматичні гвинтівки під малокаліберний малоімпульсний патрон мають масу 3,0 - 3,9 кг, темп стрільби 650 п/хв, бойову скорострільність 30 - 200 п/хв, ємність магазину 20 - 50 набоїв, прицільну дальність стрільби 300 - 800 м. Стрільба із самозарядної гвинтівки ведеться тільки поодинокими пострілами. Вона має масу 4 - 4,5 кг, бойову скорострільність 30 - 60 п/хв, ємність магазину 10 - 20 набоїв, прицільну дальність стрільби 500 - 1300 м (гвинтівка Мосіна, СВТ, АВС та ін.).

Снайперські гвинтівки – це гвинтівки призначені для ведення високоточної стрільби по найбільш важливим поодиноким цілям з використанням оптичного прицілу або без нього. При стрільбі вночі використовується нічний приціл або підсвітка прицільної марки оптичного прицілу. Снайперські гвинтівки можуть бути неавтоматичними, магазинними та самозарядними. Для стрільби застосовуються, як правило, спеціальні снайперські патрони з поліпшеною балістикою (радянські СВД, російські: СВ-98/СВ-99, ORSIST-5000, 6С8, німецька DSR-1, українські: "VPR.308" і "VPR.338LM" та ін.).

Карабін (від франц. *Carabine*) – це полегшена та скорочена гвинтівка (рушниця). Він використовувався для озброєння переважно особового складу кавалерії і артилерії. Карабіни поділяються на гладкоствольні та нарізні. Їх маса становить 2,5 - 3,5 кг, бойова скорострільність 10 - 40 п/хв, ємність магазину 5 - 10 набоїв, прицільна дальність стрільби - 1000 м (радянський СКС, російський "Сайга-12к", український "Форт-202" та ін.).

Конструктивно автомати, автоматичні гвинтівки та карабіни виконуються за класичною схемою та за схемою "буллпап".

Буллпап (англ. *bullpup*) – схема компоновання механізмів гвинтівок та автоматів, при якій ударно-спусковий механізм та магазин розташовані у прикладі позаду спускового гачка. Завдяки такій компоновці можна збільшити довжину ствола без збільшення загальної довжини зброї, що позитивно позначається на дальності та влучності. Зброя, виготовлена за такою схемою не має приклада як окремої деталі. Потиличник приклада розміщується на тильній частині ствольної коробки. Рукоятка керування вогнем знаходиться попереду магазину. Завдяки тому, що вісь каналу ствола проходить через точку опори зброї (плече стрілка), при стрільбі виключається віддача у плече, властива для зброї класичної компоновки. Це усуває передумови для "підкидання" зброї при пострілі та підвищує купчастість стрільби. Зменшення габаритів зброї забезпечує зручність її транспортування та дозволяє успішно діяти в умовах обмеженого простору (у бойовій машині, у будівлях, траншеях і т.д.).

Кулемет – це автоматична довгоствольна стрілецька зброя для стрільби зі спеціальної опори (верстака, сошок), призначена для ураження кулями наземних, повітряних і надводних цілей. Перший кулемет винайдено в 1883 році американцем Х. С. Максимом. За своїм зовнішнім виглядом він

нагадував артилерійську гармату. Живлення патронами здійснювалось за допомогою полотняної стрічки. Для охолодження ствола використовувалася вода, що заливалася в кожух, усередині якого і знаходився ствол. Вперше у бойових діях кулемет був застосований в англо-бурській війни 1899-1902 р.р., де показав достатньо високу бойову ефективність. На початку XX ст. з'явилися ручні кулемети, а в 1918 р. – крупнокаліберні. Станкові та ручні кулемети широко застосовувались в роки Першої та Другої світових воєн. Після Другої світової війни на озброєння армій поступили нові кулемети з високими бойовими характеристиками. Дія автоматики більшості сучасних кулеметів базується на використанні енергії віддачі ствола або на відводі порохових газів через отвір у стінці ствола. Живлення патронами здійснюється зі стрічки чи магазину. Стрільба може вестися короткими (до 10 пострілів), довгими (до 30 пострілів) чергами та безперервно. Охолодження ствола, як правило, повітряне. Збільшення часу застосування деяких кулеметів в запеклі моменти бою забезпечується заміною розігрітого при стрільбі ствола на запасний, що входить у комплект.

У залежності від способу (місця) використання, будови і призначення кулемети поділяються на: *ручні (на сошках), станкові, крупнокаліберні піхотні, зенітні, танкові, бронетранспортерні, корабельні та авіаційні*. У якості зенітних, танкових, бронетранспортерних і корабельних, зазвичай, використовуються піхотні кулемети, які пристосовані до відповідних умов експлуатації та мають специфічну систему монтажу (станок). В даний час великого поширення набули так звані **єдині кулемети**, що мають великий спектр тактичного застосування та здатні виконувати роль як легкого ручного кулемета, що використовується з сошок, так і станкового, що використовується з піхотного або зенітного верстата, а також танкового, використовуваного в спарених і окремих установках танків і бойових машин і були виготовлені на досвіді двох світових воєн. Подібна уніфікація спрощувала постачання і навчання військ, забезпечувала високу тактичну гнучкість (ПКМ - СРСР, "Печеніг" – Росія, FN MAG – Бельгія, НК -21 – Німеччина, М-240 – США та ін.).

Стрільба з **ручних кулеметів** ведеться з сошок, з упором приклада в плече. Обслуговується однією або двома стрільцями (навідник та його помічник). Калібр ручних кулеметів складає 5,45 - 8 мм, маса 5 - 10 кг, темп стрільби 600 - 750 п/хв, бойова скорострільність 150 - 250 п/хв, прицільна дальність 1000 - 1500 м. (радянські:РПД, РПК, американський Browning M1918A2 та ін.).

Крупнокаліберний кулемет застосовується для ураження повітряних, морських і легкоброньованих наземних цілей. Вони можуть встановлюватися на танках, бронетранспортерах, літаках, вертольотах та кораблях. Їх калібр 9 - 14,5 мм, маса 28 - 50 кг, темп стрільби 400 - 600 п/хв, бойова скорострільність 100 - 150 п/хв, дальність ефективного ведення вогню до 2000 м. Крупнокаліберний кулемет, що використовується в

якості зенітного, застосовується з універсального верстату або установки (зенітної, турельної), яка забезпечує великий кут підвищення (до 90°) і круговий обстріл, з використанням для наводки зенітного прицілу (радянські ДШК, КПВ, російський "Корд", американський GAU-19 та ін.).

Станкові кулемети є групою зброї, яка при перенесенні розбирається на декілька частин. Для забезпечення стійкості, зручності наводки і високої влучності при стрільбі по наземним і повітряним цілям вони встановлюються на спеціальному верстаті (колісному, або триножному). Стрічкова подача набоїв, масивні стволи, система охолодження ствола або його заміна дозволяють при стрільбі отримати високу бойову скорострільність 250 - 300 п/хв і вести безперервний інтенсивний вогонь до 500 пострілів без заміни ствола на дальності дійсного вогню до 1000 м. Калібр станкових кулеметів 6,5 - 8 мм, маса до 15 - 20 кг (до 45 – 65 кг з верстатом), темп стрільби 500 - 700 п/хв, прицільна дальність до 3000 м (російський "Максим", американський M2 "Browning", польський WKM-Bz та ін.).

Гранатомет – це переважно переносна вогнепальна зброя, призначена для ураження броньованих цілей, живої сили і військової техніки гранатою.

Гранатомети поділяються:

- **за принципом дії** – на динамореактивні, активні, реактивні та активно-реактивні;
- **за кратністю застосування** - одноразової чи багаторазової дії;
- **за конструкцією** - ручні, підствольні, станкові (одиначного або автоматичного вогню) та ін.;
- **за призначенням** - протипіхотні та протитанкові;
- **за влаштуванням ствола** - гладкоствольні та нарізні, із суцільними стволами та стволами, що складаються.

Перші зразки ручних гранатометів з'явилися в роки Другої світової війни: "Базука" (60 мм гранатомет) в США зразка 1942 р. і "Фаустпатрон" (гранатомет одноразового застосування) у Німеччині зразка 1943 р.

3.2. Принципи будови, основні механізми вогнепальної зброї

Кожний вид зброї має специфічну конструкцію, що відповідає її цільовому призначенню. Спільними ознаками є: ствол, ударно-спусковий механізм (пристрій для запалювання вибухової речовини) і пристрій для запирання каналу ствола.

3.3. Технічна класифікація стрілецької зброї

Переважає більшість сучасних зразків бойової стрілецької зброї належить до класу автоматичної зброї, тобто такої зброї, в якій енергія порохових газів, що утворюються при згоранні порохового заряду патрона, використовується не тільки для надання кулі початкової швидкості, але і для

виконання перезаряджання для наступного пострілу. Цикл перезаряджання включає такі операції:

- відкривання каналу ствола;
- відхід затвора від ствола;
- витягання стріляної гільзи з патронника;
- вилучення гільзи зі зброї;
- захоплення і досилання в патронник чергового патрона;
- запирання каналу ствола затвором.

Для завершення циклу автоматики його необхідно доповнити операцією, яка б забезпечувала виконання пострілу (розбивала капсуль).

Зброя, в якій за рахунок енергії порохових газів здійснюється тільки перезаряджання, називається **самозарядною**.

Зброя, в якій здійснюється повний цикл автоматики називається **автоматичною**.

Внаслідок різноманітності умов та способів бойового використання, а також призначення тих або інших видів стрілецької зброї, тип автоматики, найбільш придатний для одного виду озброєння, виявляється недостатнім для іншого.

Щоб порівняти переваги та недоліки одного типу автоматики з іншими, необхідно розібрати принципи роботи та особливості кожного типу. При цьому зручно систематизувати вивчення автоматичної стрілецької зброї шляхом об'єднання в окремі групи схожих між собою, за будь-якими ознаками, типів автоматики. Звідси виникає необхідність у **технічній класифікації** автоматичної стрілецької зброї, оскільки основною ознакою автоматичної зброї є використання для дії механізмів зброї енергії порохових газів. Найбільш вірно класифікувати зброю за способами використання цієї енергії, тим більш, що спосіб використання енергії порохових газів передбачає основні якості кожного типу автоматики.

Залежно від способів використання енергії порохових газів для руху рухомої системи стрілецька автоматична зброя поділяється на чотири класи.

При пострілі порохомі гази тиснуть на дно гільзи, при цьому цей тиск досягає значної величини. Через дно гільзи тиск передається на чашечку затвора та викликає рух:

- затвора, якщо останній не з'єднаний зі стволом;
- ствола та затвора, якщо вони у з'єднаному вигляді можуть рухатися у зброї;
- всієї зброї, якщо затвор з'єднано зі стволом, а ствол нерухомо закріплено у зброї. Цей рух називається **віддачею**.

Відповідно зазначеним вище випадкам розрізняють наступні види віддачі: *віддачу затвора; віддачу ствола; віддачу усієї зброї*.

Всі системи автоматичної зброї, в яких для виконання перезаряджання використовується енергія віддачі, належать до **I класу**.

До **II класу** належать системи, в яких для перезарядження використовується енергія порохових газів, відведених з каналу ствола та діючих на яку-небудь деталь рухомої системи.

При врізанні в нарізи каналу ствола куля з великим зусиллям штовхає ствол вперед. У подальшому, при русі кулі по нарізній частині каналу ствола між нею та стінками каналу виникає значне за величиною тертя. Сила тертя також штовхає ствол вперед. Тому, якщо дати можливість стволу рухатись вперед і не з'єднувати його з затвором, то ствол буде рухатись при пострілі і цей рух можна використовувати для приведення до дії механізмів автоматики зброї. Системи, в яких для роботи автоматики використовується енергія врізання кулі в нарізи та тертя кулі при русі по каналу ствола, належать до **III класу**.

У деяких системах для різних операцій перезарядження застосовуються різні способи використання енергії порохових газів. Наприклад, в одному випадку для відкривання затвора застосовано відвід порохових газів через отвір у стінці ствола, а решта операцій перезарядження виконується за рахунок енергії віддачі затвора. У другому випадку для відпирання затвора використовується віддача всієї зброї, а для решти операцій перезарядження – віддача затвора. Такі системи називаються **системами змішаного типу** і належать до **IV класу автоматичної стрілецької зброї**.

У сучасній стрілецькій зброї найбільш поширені системи автоматики, які діють за рахунок використання енергії віддачі вільного затвора, віддачі ствола з його коротким ходом і системи з відводом порохових газів через отвір у стінці ствола з рухом газового поршня назад. Крім того, деяке застосування знайшли системи з напіввільним затвором. Інші типи автоматики не отримали розповсюдження внаслідок властивих їм недоліків і відомі лише у вигляді експериментальних зразків.

Системи з віддачею вільного затвора. Основними деталями в цих системах є ствол, затвор та зворотна пружина. Ствол нерухомо закріплено у зброї. Затвор не зчеплений зі стволом у передньому положенні. При пострілі порохові гази тиснуть на дно гільзи і виштовхують її із патронника. В свою чергу, гільза давить на чашечку затвора, в результаті чого затвор отримує рух назад – відбувається віддача затвора. Після припинення дії порохових газів на гільзу затвор за інерцією продовжує рух назад, стискаючи при цьому зворотну пружину. Відбувається екстракція і відбиття гільзи. Повернення затвора у переднє положення відбувається під дією зворотної пружини. При цьому затвор досилає у патронник черговий патрон.

Система вільного затвора

Дані системи характеризуються:

1. Простотою будови. Рухома система цього типу складається із затвора та зворотної пружини і є найбільш простою з усіх типів. Простота будови дає цьому типу ряд основних переваг:

- простота виробництва;
- відносно невелика ціна виробництва;
- легкість у навчанні стрільця;
- зручність у поводженні зі зброєю.

2. Неможливість використання з потужними патронами, по-перше, через необхідність мати дуже важкий затвор, по-друге, через велике тертя гільзи о стінки патронника. Якщо при великому тиску порохових газів в каналі ствола гільза вирушить з патронника на значну довжину, то може бути розрив стінки гільзи пороховими газами.

3. При пострілі між гільзою та патронником виникає сила тертя, яка прагне утримати гільзу у патроннику.

4. Для гільзи малопотужного патрона, для якого характерний порівняно малий тиск та мала бокова поверхня, сила тертя невелика і гільза легко висковзує з патронника. Для гільзи потужного патрона з великим тиском та великою боковою поверхнею, сила тертя може досягати значної величини, що призводить до поперечного розриву гільзи. Силу тертя можна зменшити шляхом змащування патронів перед досиланням їх у патронник, але використання спеціального пристрою для змащування ускладнить зброю і зробить її менш надійною.

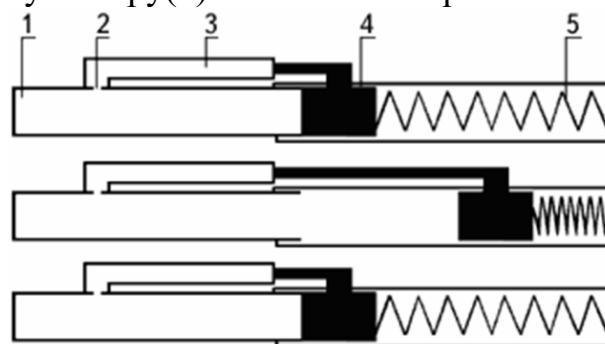
5. Несприятливим впливом роботи автоматики на влучність стрільби. При автоматичній стрільбі переміщення масивного затвора, звичайно, супроводжується сильними ударами у передньому та задньому положеннях, які призводять до значного коливання зброї, що призводить до збільшення розсіювання куль. Цим, в основному, пояснюється порівняно низька купчастість бою при стрільбі з пістолетів-кулеметів автоматичним вогнем.

Системи з віддачею напіввільного затвора займають проміжне місце між системами з затворами вільними і зчепленими. Жорсткого замикання ствола тут немає, а уповільнення відкривання затвора під час пострілу досягається за допомогою пристосувань, що підсилюють тертя або викликають прискорений відхід інших деталей. На схемі наведено принцип дії прискорювача затвора, застосовуваний у зброї фірми "Хеклер і Кох". Затвор, рухаючись під впливом сили віддачі, захоплює за собою два ролика. Рух роликів назад супроводжується їх зближенням, яке прискорює відхід ударника, а відхід затвора уповільнює.

Система напіввільного затвора

Принцип роботи автоматики *систем з відведенням порохових газів через отвір у стінці ствола з рухом поршня назад* полягає в тому, що перед пострілом газовий поршень знаходиться в газовій камері (3). Патронник міцно закривається затвором (4). При пострілі, як тільки куля проходить отвір в стінці ствола (1), частина порохових газів через газовідвідний отвір (2) потрапляє в газову камеру(3) та тисне на поршень.

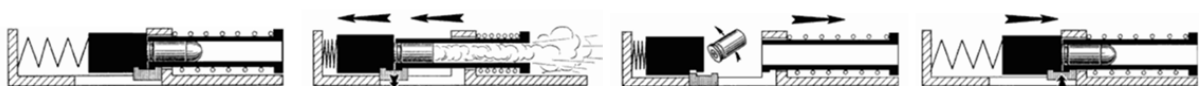

Під дією газів поршень переміщується назад, рухаючи при цьому шток і раму. Після невеликого вільного ходу рама проводить відпирання затвора і потім відводить його назад. При русі назад рама стискає зворотну пружину (5). Рух частин вперед відбувається під дією зворотної пружини. Рама доводить затвор в крайнє переднє положення, при цьому відбувається досилання патрона в патронник, закриття каналу ствола та запирання затвора

Залежно від конструкції зброї газовідвідний пристрій може знаходитися зверху або знизу ствола.

Автоматичні системи з відведенням газів можуть бути двох видів. Перший різновид характеризується постійним зв'язком поршня із затворною рамою. Поршень у цьому випадку рухається на всю довжину ходу рами.

Системи такого різновиду іноді називають *системами з довгим ходом поршня*.

Система з довгим ходом поршня

У системах іншого виду ствол і затвор жорстко зчеплені між собою за допомогою замикаючого пристрою. При пострілі вони під сильним впливом віддачі відходять назад. Так як разом вони володіють великою масою, то їх відхід відбувається відносно повільно. Після початку відходу рухомих частин

замикаючий пристрій, взаємодіючи з нерухомим корпусом, вимикається і звільняє затвор. Ствол, після короткого відходу, зупиняється, а затвор продовжує рух, необхідний для перезарядження зброї. У ряді зразків є газові регулятори, призначені для регулювання кількості порохових газів, діючих на поршень (гвинтівка СГД). Застосування газових регуляторів підвищує надійність дії автоматичної зброї. Ці системи називають **системами з коротким ходом поршня**.

Система з коротким ходом поршня

Дані системи характеризуються:

1. Відімкнення затвора та екстракція гільзи в системах цього типу відбуваються після невеликого вільного ходу рами, коли тиск порохових газів у каналі ствола відсутній або невеликий. Тому тертя гільзи об стінки патронника зазвичай буває незначним і гільза легко витягується з патронника. Можливість регулювання дії порохових газів на поршень дозволяє забезпечувати нормальну роботу автоматики за різних умов: при різній температурі, різному стані мастила, при запиленні зброї і т. ін.

2. Відведення порохових газів через отвір у стінці ствола дозволяє отримати високий темп стрільби шляхом зменшення ваги пересувної системи, застосування буферів, збільшення дії порохових газів на поршень та проведенням інших заходів.

3. За конструктивним оформленням системи з відведенням газів через отвір у стінці ствола дозволяють здійснити більш легку конструкцію.

Недоліком систем цього типу слід вважати різкість руху автоматики. Крім того, засмічення газових шляхів нагаром вимагає частого та ретельного чищення.

Питання для самоконтролю

1. Яка зброя називається стрілецькою?
2. Класифікація зброї за способом управління і утримання.
3. Класифікація стрілецької автоматичної зброї залежно від способів використання енергії порохових газів.
4. Загальна характеристика автоматичних систем з віддачею вільного затвору.
5. Загальна характеристика автоматичних систем з віддачею напіввільного затвору.
6. Загальна характеристика автоматичних систем з коротким ходом поршня.

РОЗДІЛ 4 БОЄПРИПАСИ ДО СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ

Бойові припаси або боєприпаси – складова частина озброєння, що безпосередньо призначена для знищення живої сили противника, військової техніки, руйнування укріплень, споруд, та виконання інших бойових завдань (наприклад: освітлення місцевості, задимлення тощо).

Дія основної маси боєприпасів заснована на використанні енергії, що виділяється вибуховими речовинами, завдяки якій і відбувається ураження та руйнування різних цілей.

До боєприпасів належать артилерійські снаряди, ракети, авіабомби, міни, ручні гранати, набої тощо.

Боєприпаси доставляються до цілі метанням з вогнепальної зброї (снаряди, міни, гранати, кулі), за допомогою різних двигунів (реактивний снаряд, торпеда), скиданням з висоти на ціль (авіаційні бомби) або киданням вручну (ручна граната).

Боєприпаси за призначенням поділяються на:

- основні (для ураження цілей);
- спеціальні (для освітлення, задимлення і та ін.);
- допоміжні (навчальні, холості і та ін.).

Основним типом патронів для сучасної стрілецької зброї є патрон центрального запалення. Також існують патрони кругового запалення – це головним чином малокаліберні, які використовувалися у спортивній зброї і в деяких зразках цивільної зброї самооборони.

4.1. Загальні риси будови боєприпасів стрілецької зброї.

Патрон – *боєприпас стрілецької зброї*. У сучасній стрілецькій зброї, в основному, застосовуються унітарні патрони, які об'єднують кулю, пороховий (бойовий) заряд і капсуль в одній оболонці, яка називається гільзою.

Основним вражаючим елементом сучасної стрілецької зброї являється **куля**. Призначення кулі – ураження живих, відкритих або таких цілей, які перебувають за укриттями відносно невеликої міцності.

За зовнішнім виглядом куля являє собою продовгувате металеве тіло, що обертається під час польоту. Вона поділяється на три частини: головну частину, провідну циліндричну та хвостову, що має вигляд усіченого конусу, який звернений меншою основою назад, для створення обтічної форми кулі.

За вагою кулі поділяються на легкі та важкі. Легкі – дають велику початкову швидкість при даній вазі заряду, об'ємі гільзи та довжині каналу ствола, але швидше втрачають свою швидкість у польоті, бо на неї сильніше впливає опір повітря. Легкі кулі вигідніше застосовувати для стрільби на малих дистанціях. У більшості легких куль, хвостова частина відсутня.

Важкі кулі використовуються для стрільби на довгі дистанції та ураження легкоброньованої техніки та цілей за легким укриттям.

Гільза – тонкостінна закрита з одного кінця трубка (стакан), призначена для вміщення метального заряду та засобів займання, що служить оболонкою унітарного патрона або артилерійського снаряду для вогнепальної зброї, і сполучає в одне ціле конструктивні частини патрона: снаряд (куля, дробовий заряд, артилерійський снаряд тощо), пороховий заряд і капсуль-запалювач. Найважливіші якості збройової гільзи – герметичність, стійкість до корозії, міцність і легкість вилучення (екстрагування) її з патронника після пострілу.

Гільзи патронів стрілецької зброї розрізняють за формою на *циліндричні*, внутрішній діаметр яких відповідає калібру зброї і *пляшкові*, в яких тільки передня частина, звана *дульцем*, має діаметр, який відповідає калібру зброї – для закріплення в ньому кулі, а корпус гільзи має збільшений діаметр. Між дульцем і розширеною частиною корпусу гільзи утворюється конічна перехідна частина, яка називається *скатом* гільзи.

Пороховий заряд – багатокомпонентна тверда вибухова суміш, здатна до горіння паралельними шарами без доступу кисню ззовні з виділенням великої кількості теплової енергії і газоподібних продуктів, що використовуються для метання снарядів. Порох відносять до класу металевих вибухових речовин.

Капсуль – пристрій для запалення порохового заряду вогнепальної зброї. Являє собою стакан з м'якого металу (звичайно латуні) з невеликим зарядом чутливої до удару вибухової речовини, наприклад *гримучої ртуті*. Коли курок або ударник наколює капсуль, цей заряд вибухає і створює полум'я, що підпалює пороховий заряд.

Бойові патрони призначені для стрільби з бойової індивідуальної і групової стрілецької зброї з метою ураження живої сили і техніки противника.

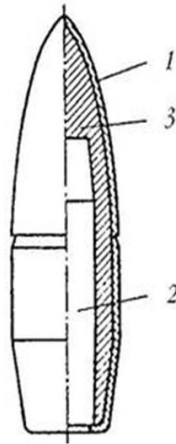
Допоміжні патрони призначені для навчання прийомам та правилам заряджання та розряджання зброї, імітаційної стрільби, перевірки міцності зброї та визначення балістичних характеристик зброї і патронів. Залежно від виду використовуваної зброї розрізняють: *револьверні* патрони, які використовуються для стрільби з револьверів, *пістолетні* патрони, які використовуються для стрільби з пістолетів і пістолетів-кулеметів, *автоматні* патрони, які використовуються для стрільби з автоматів, *ручних кулеметів* і *самозарядної зброї*, *гвинтівочні* патрони, які використовуються для стрільби з ручних, станкових, танкових і авіаційних кулеметів, а також з *гвинтівок* і *карабінів*.

У зв'язку з тим, що військова техніка змушена була вирішувати й інші завдання для стрілецької зброї, такі як: пробивання броні, займання горючих матеріалів, поліпшення пристрілювання, виникли спеціальні види куль: *бронебійні*, *запалювальні*, *трасуючі*, *пристрілювальні* та *кулі комбінованої дії*, а для крупнокаліберної зброї виявилось можливим отримати навіть *осколково-фугасну дію* кулі.

4.2. Будова кулі.

Звичайна куля складається з оболонки, сталевого осердя і свинцевої сорочки.

1. *Оболонка* служить для розміщення всіх складових частин кулі та надання кулі необхідної зовнішності.
2. *Осердя* призначене для забезпечення пробивної і забійної дії кулі.
3. *Сорочка* служить пластичною основою при врізанні кулі в нарізи каналу ствола зброї і оберігає тим самим канал ствола від інтенсивного зносу. Крім того, сорочка забезпечує необхідну щільність збірки кулі та правильність розташування її центру маси.

Крім оболонкових, існують ще суцільні кулі, які виготовляються із спеціальних сплавів (наприклад, з томпаку).

4.3. Види куль, їх призначення та принцип дії.

Бронебійна куля. Бронебійні кулі відрізняються від звичайних тим, що їх осердя має високу твердість, оскільки виготовляється зі спеціальних сортів сталі. Під час Другої світової війни широке застосування отримали осердя з металокерамічних сплавів, що володіють надзвичайно високою твердістю та забезпечують підвищену, порівняно зі звичайними сталевими осердями, бронебійну дію.

Трасуюча куля. Трасуючі кулі призначаються для створення видимого сліду траєкторії польоту кулі. Від звичайних куль вони відрізняються укороченим сердечником, позаду якого знаходиться стакан, що містить трасуючу (світиться та димить) суміш, яка займається при пострілі та згорає під час польоту кулі. Ззаду стакан прикривається кільцем з отвором, розміри якого впливають на швидкість згорання суміші. У деяких зразках трасуючих куль замість стакана з піротехнічною сумішшю застосовується шашка зі спресованої піротехнічної суміші, яка розміщена безпосередньо в оболонці кулі. У суцільній кулі трасуюча суміш запресовується у гнізді в хвостовій частині кулі. Для забезпечення займання ближче до хвостової частини запресовується, зазвичай, суміш дещо іншого складу, ніж основна.

Трасуючі суміші являють собою порошкоподібне пальне (алюміній, магній), що дає яскраве полум'я, з окислювачами (солі, багаті киснем), клейкими речовинами (смоли, оліфа тощо) та речовинами, які уповільнюють горіння (масла, парафін та ін.)

Стрільба трасуючими кулями чергується зі стрільбою звичайними кулями, що забезпечується відповідним спорядженням магазинів і стрічок.

При пострілі під впливом порохових газів запалюється запалювальний склад трасера. Під час вильоту кулі з каналу ствола горіння від запалювальної суміші передається перехідній та трасуючій сумішам. Продукти горіння трасуючої суміші, яка рівномірно витікає через газовий отвір в хвостовій частині кулі, утворюють добре видиму вночі та вдень трасу червоного або жовтого кольору.

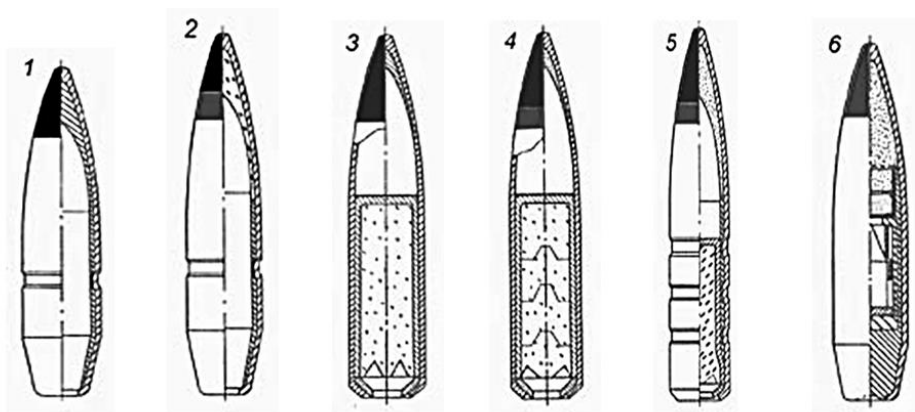
Запалювальна куля. Зустрічаються декілька типів запалювальних куль: один з типів дає горіння запалювальної суміші (зазвичай жовтого фосфору) під час польоту кулі. Займання відбувається від сполуки фосфору з киснем, після виплавлення, при пострілі, пробки з легкоплавкого металу, що прикриває отвір в оболонці. При цьому розплавлений фосфор, зазвичай, витискається назовні важким тілом, яке є всередині кулі.

Інший тип будови запалювальних куль дає займання запалювальної суміші, яка знаходиться в головній частині, при ударі кулі об перешкоду. У результаті різкого динамічного стиснення й нагрівання відбувається займання запалювальної суміші, оболонка розгортається і полум'я вогню викликає запалювання цілі. Недоліком цього виду куль є їх невисока чутливість до займання при зустрічі з перешкодою з малим опором.

Пристрілочна куля. Пристрілочні кулі служать для стрільби по авіаціях та коригування вогню на великих відстанях, даючи при розриві помітну хмару диму. За будовою вони є найбільш складним видом куль, так як вимагають розміщення надійно діючого детонатора у малому габариті кулі. Спроби застосування дистанційних пристрілочних куль, що дають розрив на певній дальності, не мали успіху. При ударі об перешкоду куля деформується і осколки від головної частини та перепони впливають на капсуль-детонатор. При цьому капсуль-детонатор спрацьовує, викликає детонацію заряду вибухової речовини і розрив оболонки кулі з ураженням цілі.

Куля комбінованої дії. До числа таких куль відносяться: *бронебійно-трасуючі, бронебійно-запалювальні й бронебійно-запалювально-трасуючі.* Бронебійно-трасуючі кулі відрізняються від бронебійних укороченим осердям, позаду якого розташовується трасуюча суміш, що розміщується так само, як і в трасуючих кулях. Бронебійно-запалювальні кулі поєднують бронебійну та запалювальну дії. Вони є найбільш ефективним засобом для стрільби по легкоброньованим цілям, а також цілям, що містять горючі речовини (авіацілі, бензобак бойових машин тощо), а також по товстостінній тарі з горючими рідинами, не захищеними бронею (залізничним цистернам з паливом, бензозаправникам, бензосховищам і т. і.). Бронебійно-запалювальні кулі, відрізняються від бронебійних тим, що в головній частині замість

потовщення свинцевої сорочки є простір між осердям і оболонкою, який заповнений спеціальною запалювальною сумішшю, що займається при ударі у броню та запалює паливе в баках при їх пробиванні. Пробивна дія бронебійно-запалювальної кулі забезпечується осердям з високовуглецевої інструментальної сталі, яка пройшла термічну обробку (загартування та низькотемпературну відпустку) для зменшення залишкових внутрішніх напружень і підвищення міцності. При попаданні кулі в броню осердя пробиває її. Ціль за бронею уражається осердям і осколками броні. Одночасно, від різкого динамічного стиснення, спалахує запалювальна суміш і утворюється полум'я, яке запалює через пробоїну у броні паливе, що знаходиться за нею.

1. Бронебійна; 2. Бронебійно-запалювальна; 3. Бронебійно-трасуюча; 4. Бронебійно-запалювально-трасуюча; 5. Бронебійно-запалювально-трасуюча модернізована; 6. Пристрілочно-запалювальна

Бронебійно-запалювально-трасуючі кулі призначені для виконання тих самих завдань, що і бронебійно-запалювальні кулі, але додатково також використовуються для вказування цілі та коригування вогню.

4.4. Маркування патрона на гільзі.

Іноді є необхідність з'ясувати рік виготовлення і завод-виробник потронів (наприклад, у разі виявлення яких-небудь дефектів). З цією метою на дні гільзи виштамповують умовні позначення. У Радянській армії було прийнято наносити дві цифри, з яких верхня означає № заводу, нижня – рік виготовлення. Подібна система позначення прийнята в більшості країн, але іноді замість № заводу ставиться умовне позначення або повне найменування фірми, а на американських патронах, крім року, також позначається і місяць виготовлення.

У стрілецькій зброї використовують наступні типи патронів зі звичайною кулею, з кулею підвищеного пробивання, з кулею, що має зменшену швидкість, з бронебійною кулею, з трасуючою кулею, з бронебійно-запалювальною кулею, з бронебійно-запалювально-трасуючою кулею, з запалювальною кулею миттєвої дії, спеціальні, холості, навчальні та ін.

Типи куль за маркуванням:

T – Tracer – трасуюча куля;

AP – Armor Piercing – бронебійна;

BT – Boat Tail – гвинтівкова куля з конічною хвостовою частиною;

CP – Cone Point – з конічною головною частиною;

FMJ – Full Metal Jacketed – суцільнометалева оболонка. Найбільш розповсюджений тип боєприпасів. Практично єдиний тип кулі, який прийнятий на озброєння в усіх арміях світу;

GSS – GLASER Safety Slug – куля, що легко руйнується. Куля для стрільби по незахищених людях в умовах, коли необхідно повністю виключити рикошети й пробиття наскрізь (наприклад, у салоні літака). При влученні в ціль куля руйнується, і в тілі «мішені» утворюється конічний потік (понад 30 шротин № 6 або понад 200 шротин № 12 для кулі калібру 38sp) шроту, що наносить страшні рани. При цьому досягається значна зупиняюча дія. Використовуються для самооборони, а також для боротьби з терористами;

JFP – Jacketed Flat Point – оболонкова з плоскою головною частиною;

JHP – Jacketed Hollow Point – напівоболонкова з експансивною виїмкою. Напівоболонкова куля з експансивною виїмкою має більшу зупиняючу дію та меншу схильність до рикошету та меншу пробивну здатність. Використовується як поліцейський боєприпас так і для самозахисту. У деяких (в основному – армійських) пістолетах, розрахованих на оболонкові кулі, можуть виникати проблеми з досиланням таких куль через утикання тупого носика кулі у край патронника. Проблеми вирішуються шляхом полірування скосу (рампи) патронника (американці називають цю процедуру «Throat polishing» – полірування глотки);

JSP – Jacketed Soft Point – напівоболонкова з м'яким носиком;

JRN – Jacketed Round Nose – оболонкова з закругленим носиком;

Hydrashock – напівоболонкова з експансивною виїмкою й сталевим осердям;

L – Lead – цільносвинцева;

LHP – Lead Hollow Point – безоболонкова свинцева з експансивною виїмкою;

LRN – Lead Round Nose – безоболонкова свинцева закругленої форми. Найпростіша та найдешевша куля. Використовується головним чином у боєприпасах калібру 22LR або, як їх ще називають, «малокаліберних» (5,6 мм).

LWC – Lead Wad Cutter – безоболонкова тупоноса для цільової й тренувальної стрільби. Куля переважно для цільової стрільби. При влученні у мішень залишає дуже акуратні круглі отвори. Часто використовується й у боєприпасах для самозахисту. За рахунок тупого носика може викликати серйозні проблеми з досиланням в автоматичних пістолетах (куля буде

утикатися в край патронника), тому використовується в основному у револьверах.

LSWC – Lead Semi Wad Cutter – безболонкова тупоноса для цільової й тренувальної стрільби. Те ж, що й Wad Cutter, але з покращеною аеродинамікою (і отже – балістикою). Крім того, такі кулі можливо використовувати й у пістолетах.

Перераховане маркування куль є основним і популярним, але не остаточним.

Питання для самоконтролю

1. *Що називається боєприпасом?*
2. *Унітарний патрон та його складові.*
3. *Види патронів та їх призначення.*
4. *Будова кулі.*
5. *Принцип маркування патронів.*
6. *Типи куль за маркуванням та їх призначення.*

РОЗДІЛ 5

ОСНОВИ СТРІЛЬБИ ЗІ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ

5.1. Поняття про зовнішню та внутрішню балістику.

Балістика – це наука про рух снаряду (кулі) при стрільбі. Розрізняють внутрішню і зовнішню балістику.

Внутрішня балістика - це наука, яка вивчає процеси, що відбуваються під час пострілу і особливо закони руху снаряду (кулі) в каналі ствола зброї.

Зовнішня балістика – це наука, яка вивчає процеси та явища, що відбуваються під час руху снаряду (кулі) в повітрі, після припинення дії на неї порохових газів.

5.2. Постріл та його періоди

Постріл – це викидання снаряду (кулі) з каналу ствола зброї енергією газів, які виникають при згоранні порохового заряду.

Періоди пострілу:

- попередній;
- перший або основний;
- другий;
- третій (період після дії порохових газів).

Попередній період – починається від початку горіння порохового заряду до повного врізання кулі у нарізи ствола. Протягом цього періоду створюється тиск газів, який необхідний для того, щоб зрушити кулю з місця і подолати опір її оболонки у нарізах ствола. Даний тиск називається *тиском форсування*.

Зауважують, що горіння порохового заряду в цей період проходить в постійному об'ємі, оболонка врізається в нарізи миттєво, а рух кулі починається відразу після виникнення у каналі ствола тиску форсування.

Перший (основний) період – починається від початку руху кулі до моменту повного згорання порохового заряду. Об'єм горіння порохового заряду, у цей період, швидко змінюється.

На початку періоду, коли швидкість руху кулі по каналу ствола ще не велика, кількість газів зростає швидше, ніж об'єм закульного простору, тиск газів швидко підвищується та досягає найбільшої величини. Цей тиск називається *максимальним*. Він створюється у стрілецькій зброї при проходженні кулею 4-6 сантиметрів шляху. Потім, в наслідок швидкого збільшення швидкості руху кулі, об'єм закульного простору збільшується швидше притоку нових газів, і тиск починає падати, до кінця періоду він приблизно дорівнює 2/3 максимального тиску. Пороховий заряд повністю згорає незадовго до того як куля вилітає з каналу ствола.

Другий період – починається від моменту повного згорання порохового заряду до моменту вильоту кулі з каналу ствола.

З початком цього періоду приток порохових газів припиняється. Але сильно зжаті й нагріті порохові гази розширюються, спричиняючи при цьому тиск на кулю, який постійно збільшує її швидкість. Спад тиску в другому періоді проходить досить швидко і у дульного зрізу – дульний тиск – складає у різних зразків зброї від 300 до 900 кг/см². У деяких видів стрілецької зброї, особливо у короткоствольної зброї, другий період відсутній, так як повного згорання порохового заряду до моменту вильоту кулі з каналу ствола фактично не відбувається.

Третій період (період після дії газів) – починається від моменту вильоту кулі з каналу ствола та закінчується припиненням дії тиску газів на дно кулі. Протягом цього періоду гази, які виходять із каналу ствола зі швидкістю 1200 – 2000 м/сек., діють на кулю чим додають їй додаткової швидкості. Найбільшої швидкості снаряд (куля) досягає в кінці третього періоду на відстані декількох сантиметрів (5 – 10 см) від дульного зрізу ствола. Цей період закінчується в той момент, коли тиск порохових газів на кулю буде зрівноважений опором повітря.

5.3. Поняття про початкову швидкість кулі. Віддача зброї та кут вильоту

Початкова швидкість кулі – швидкість руху кулі біля дульного зрізу ствола. При збільшенні початкової швидкості збільшується дальність польоту кулі, дальність прямого пострілу, вбивча і пробивна дія кулі, а також зменшується вплив зовнішніх умов на її політ, в цьому і є її практичне значення. Значення початкової швидкості дається в таблицях стрільби і ТТХ зброї.

Максимальна швидкість кулі – це швидкість кулі після припинення на неї дії тиску порохових газів (закінчення третього періоду).

Віддачею називається рух зброї назад під час пострілу. Віддача відчувається у вигляді поштовху в плече, руку або ґрунт. Дія віддачі зброї характеризується величиною швидкості та енергії, якою вона володіє рухаючись назад. Швидкість віддачі зброї приблизно у стільки разів менша початкової швидкості кулі, у скільки разів куля легша від зброї. Сила тиску порохових газів (сила віддачі) і сила опору віддачі (упор приклада, рукоятки, центр тяжіння зброї і т. п.), які розташовані не на одній прямій і направлені в протилежні боки, створюють пару сил, під дією якої дульна частина ствола відхиляється догори.

При пострілі ствол зброї здійснює коливальні рухи – вібрує. У результаті вібрації дульна частина ствола в момент вильоту кулі може також відхилитись від початкового положення в будь-який бік. Величина цього відхилення збільшується в результаті неправильного використання упору для стрільби, забруднення зброї і т. ін

Сполучення впливу вібрації ствола, віддачі зброї та інших причин призводить до утворення кута між напрямком осі каналу ствола до пострілу та її напрямком у момент вильоту кулі з каналу ствола. Цей кут називається **кутом вильоту**.

Величина кута вильоту дається в таблицях стрільби. При порушенні правил прикладки зброї, використання упору, правил догляду за зброєю змінюється величина кута вильоту та бій зброї.

Для зменшення шкідливого впливу віддачі на результати стрільби необхідно точно дотримуватися одноманітного зразкового виконання прийомів стрільби та правил догляду за зброєю, які вказані в Настанові зі стрілецької справи або у паспорті зброї.

5.4. Траєкторія та її елементна форма

Траєкторія польоту кулі – це крива лінія, яку описує центр тяжіння кулі під час польоту.

У момент пострілу ствол зброї займає відповідне положення. Політ кулі у повітрі починається з польоту по прямій лінії, яка є продовженням осі каналу ствола у момент вильоту кулі. Ця лінія називається **лінією метання**.

При польоті кулі, в повітрі, на неї діють дві сили:

- сила тяжіння;
- сила опору повітря.

Сила тяжіння все більше і більше відхиляє кулю від лінії метання.

Сила опору повітря, яка спричинена трьома основними причинами: тертям повітря, утворенням завихрень і утворенням балістичної хвилі, направлена назустріч польоту кулі і змушує її безперервно втрачати швидкість польоту і призводить до зменшення дальності польоту кулі.

Сила опору повітря залежить від швидкості польоту, форми і калібру кулі, (гранати), а також від її поверхні і густини повітря.

Під дією цих двох сил куля летить в повітрі не по прямій, в напрямку якої вона була викинута з каналу ствола (лінія метання), а по кривій, нерівномірно вигнутій лінії, розміщеній нижче лінії метання.

Рівнодіюча (складова) частина всіх сил, які створюються внаслідок впливу повітря на політ кулі, складають силу опору. Точка прикладання цієї сили називається **центром опору сил** (ЦС).

Сили опору повітря та сила тяжіння створюють **пару сил** і намагаються повернути снаряд (кулю) головною частиною назад. Дія цієї пари сил буде тим більшою чим більше відстань між точками прикладення цих сил.

Таким чином під дією цієї пари сил снаряд (куля) почне перекидатися, сила опору повітря зростатиме, зменшиться відстань польоту снаряду (кулі). Для забезпечення польоту снаряду (кулі) в повітрі головною частиною вперед її треба стабілізувати. Саме для цього снаряду (кулі) надають обертальний рух.

Зсунення кулі, що обертається під час польоту в повітрі в бік її обертання називають деривацією.

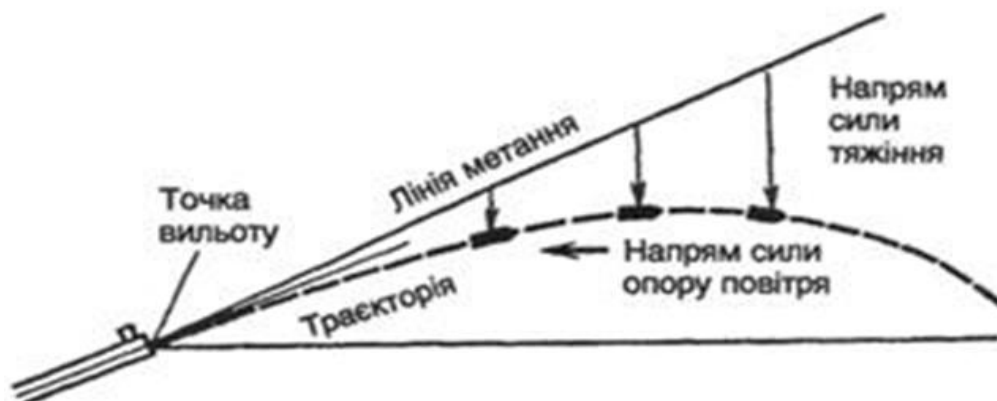
Деривація виникає як побічне явище під час стабілізації польоту снаряду (кулі) за допомогою обертання в повітрі. Причинами деривації є:

- обертальний рух снаряду (кулі);
- опір повітря;
- пониження під дією сили тяжіння дотичної до траєкторії (кривизна траєкторії).

У випадку відсутності хоча би однієї причини явища деривації не буде.

При стабілізації снарядів (куль) обертанням є можливість виготовлення снарядів (куль) найвигіднішої форми чим суттєво зменшити опір повітря. Це дає можливість отримати більшу відстань польоту та зменшити розкидання снарядів (куль).

Під дією сили опору повітря куля за кожен секунду проходить меншу відстань за напрямком осі каналу ствола та знижується завдяки дії сили тяжіння. В результаті цього траєкторія в повітрі буде нижча та коротша, ніж у безповітряному просторі.

Початком траєкторії є точка вильоту кулі (центр дульного зрізу ствола), кінцем – точка зустрічі (точка перетину траєкторії з поверхнею цілі, перешкоди чи землі).

Елементи траєкторії:

Горизонт зброї – горизонтальна площина, яка проходить через точку вильоту кулі. Для того, щоб куля могла влучити в яку-небудь точку, яка знаходиться на горизонті зброї, необхідно ствол зброї направити вище горизонту (під деяким кутом до нього). Величина цього кута зазвичай регулюється встановленням прицілу.

Лінія підвищення – пряма лінія, яка є продовженням осі каналу ствола до пострілу (по закінченню наведення).

Площина стрільби – вертикальна площина, яка проходить через лінію підвищення.

Кут підвищення – кут між лінією підвищення і горизонтом зброї.

Лінія метання – пряма лінія, яка є продовженням осі каналу ствола у момент вильоту кулі.

Кут метання – кут між лінією метання та горизонтом зброї.

Кут вильоту – кут між лінією підвищення та лінією метання.

Точка падіння – точка перетину траєкторії з горизонтом зброї.

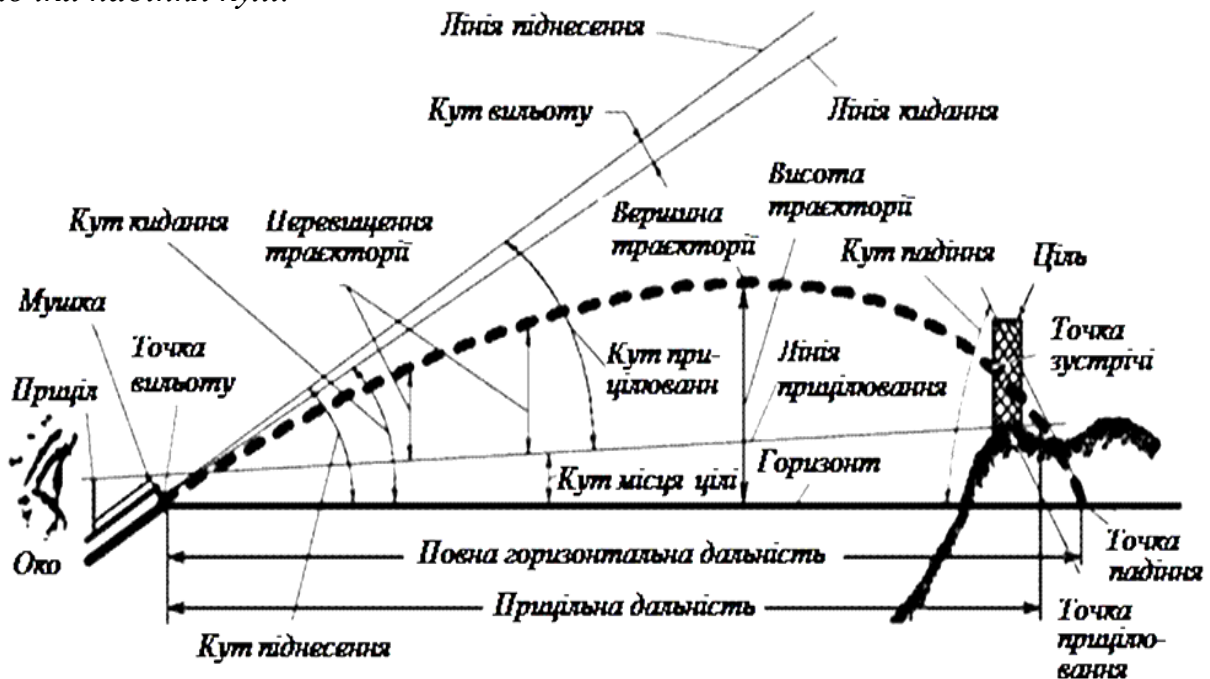
Вершина траєкторії – найвища точка траєкторії над горизонтом зброї.

Висота траєкторії – найкоротша відстань від вершини траєкторії до горизонту зброї.

Перевищення траєкторії над лінією прицілювання – найкоротша відстань від будь-якої точки траєкторії до лінії прицілювання.

Точка падіння – точка перетину траєкторії з горизонтом зброї.

Повна горизонтальна дальність – відстань від точки вильоту до точки падіння кулі.

Кінцева швидкість – це швидкість кулі (гранати) у точці падіння.

Кут падіння – кут замкнений між дотичною до траєкторії в точці падіння і горизонтом зброї.

Прицільна дальність – відстань від точки вильоту до перетину траєкторії з лінією прицілювання.

Лінія прицілювання – пряма лінія, яка проходить від ока стріляючого через середину прорізу прицілу (на рівні з її краями) і вершину мушки в точку прицілювання.

Точка прицілювання – точка на цілі або за її межами, на яку наводиться зброя.

Кут прицілювання – кут між лінією прицілювання і лінією підвищення.

Точка зустрічі – точка перетину траєкторії з поверхнею цілі (землі, перешкоди).

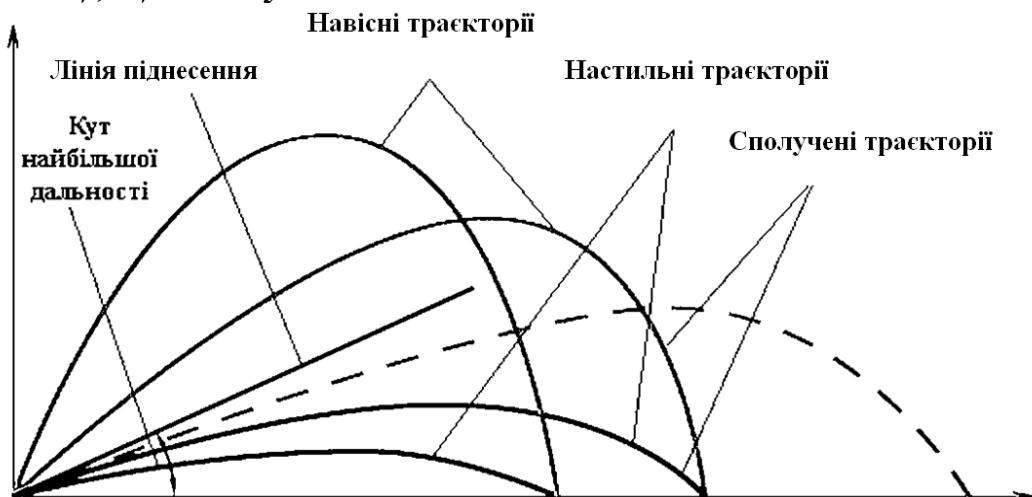
Кут зустрічі – кут між дотичною до траєкторії та дотичною до поверхні цілі (землі, перешкоди) в точці зустрічі.

Кут місця цілі – кут між лінією прицілювання та горизонтом зброї.

Траєкторія у повітрі має наступні властивості:

1. Траєкторія несиметрична, гілка траєкторії, що знижується коротша і більш крута ніж гілка, що підіймається.
2. Вершина траєкторії знаходиться ближче до точки падіння.
3. Кут падіння більший за кут кидання.
4. Кінцева швидкість менша за початкову.
5. Траєкторія куль, що обертаються крім кривизни у вертикальній площині мають ще кривизну в горизонтальній площині.

6. Час руху кулі по гілці траєкторії, що піднімається менший за час руху по гілці, що знижується.

Кут підвищення, при якому повна горизонтальна дальність польоту снаряду (кулі) стає найбільшою, називається **кутом найбільшої дальності**. Ця величина для снарядів (куль) різних видів зброї становить близько 35° .

Траєкторії, отримані при кутах підвищення менших за кут найбільшої дальності, називаються **настільними**.

Постріл, при якому траєкторія польоту кулі не піднімається над лінією прицілювання вище цілі протягом всього свого польоту, називається **прямим пострілом**.

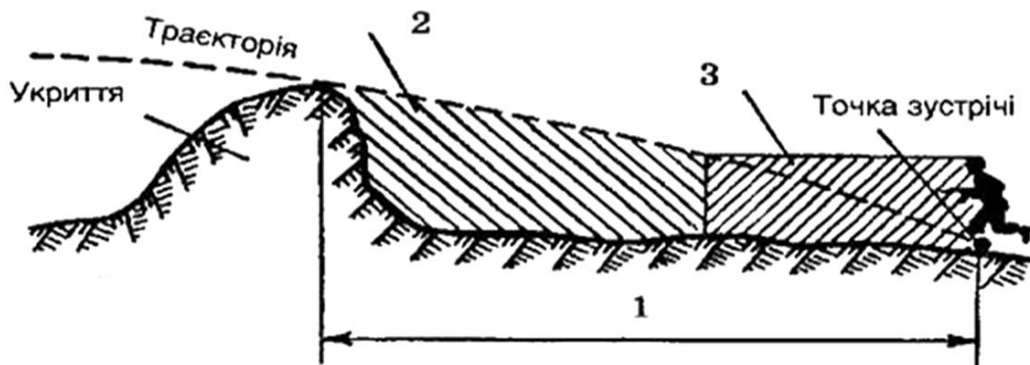
Траєкторії, отримані при кутах підвищення, більших за кут найбільшої дальності, називаються **навісними**.

Траєкторії, які мають однакову горизонтальну дальність при різних кутах підвищення, називаються **сполученими**.

Відстань на місцевості, упродовж якої низхідна гілка траєкторії не перевищує висоти цілі, називається **простором, що уражається (глибиною простору, що уражається)**. Глибина простору, що уражається залежить від висоти цілі (вона буде тим більша, чим вища ціль), від настильності траєкторії (вона буде тим більша, чим більш настильна траєкторія) і від кута нахилу місцевості.

Простір за укриттям, що не пробивається кулями, від його гребня до точки зустрічі називається **прикритим простором**. Прикритий простір буде тим більший, чим більша висота укриття і чим більш настильна траєкторія.

Частина прикритого простору, на якому ціль не може бути уражена при даній траєкторії, називається **мертвим простором**. Мертвий простір буде тим більший, чим більша висота укриття, менша висота цілі та більш настильна траєкторія.

1- прикритий простір, 2 - мертвий простір 3 - простір, що вражається

Другу частину прикритого простору, на якій ціль може бути уражена, складає **простір, що уражається**.

Знання величини прикритого і мертвого простору дозволяє правильно використовувати укриття для захисту від вогню противника, а також приймати заходи для зменшення мертвих просторів шляхом правильного вибору вогневих позицій і обстрілу цілей зі зброї з більш навісною траєкторією.

Глибина мертвого простору залежить від:

- висоти укриття;
- висоти цілі;
- настильності траєкторії.

5.5. Чинники, які впливають на купчастість та влучність стрільби. Визначення середньої точки влучення.

На політ кулі та її траєкторію впливають: атмосферний тиск, температура повітря, відносна вологість повітря, вітер, вага кулі, початкова швидкість кулі та кут вильоту, температура заряду, форма кулі, боковий нахил зброї і т.д.

Зменшення розсіювання куль при стрільбі досягається зразковими навичками стрільця, ретельною підготовкою зброї та боєприпасів до стрільби, вмілим застосуванням правил стрільби, правильним приготуванням до стрільби, одноманітною прикладкою, точним прицілюванням, плавним натисканням на спусковий гачок, стійким та одноманітним утриманням зброї при стрільбі, а також належним доглядом за зброєю та боєприпасами.

При стрільбі з однієї і тієї ж зброї, при найретельнішому виконанні пострілів, кожна куля, у результаті ряду причин, описує свою траєкторію та має свою точку попадання, яка не збігається з іншими, у результаті чого і відбувається розсіювання куль.

*Явище розкидання куль при стрільбі з однієї зброї в однакових умовах називається **природним розсіюванням куль**.*

*Точка перетину середньої траєкторії з поверхнею цілі називається **середньою точкою влучення або центром розсіювання**.*

*Площа, на якій розташовані точки зустрічі куль, отримані від перетину снопу траєкторій з якою-небудь площею, називається **площею розсіювання**.*

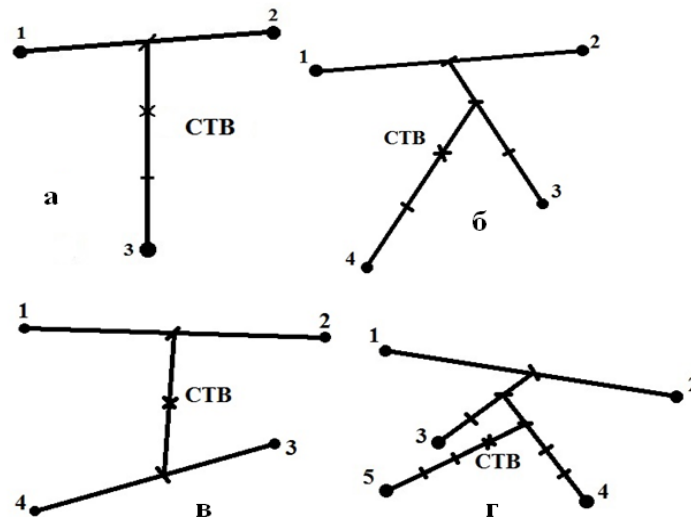
***Причини**, які впливають на розсіювання куль, можуть бути зведені в три групи:*

- причини, які викликані різноманітністю початкових швидкостей;
- причини, які викликані різноманітністю кутів кидання та напрямку стрільби;
- причини, які викликані різноманітністю умов польоту кулі.

Розсіювання куль підпорядковується нормальному закону випадкових помилок. Він називається **законом розсіювання**, який характеризується трьома положеннями:

1. Точки зустрічі на площині розсіювання розташовуються нерівномірно – щільніше до центру розсіювання.
2. На площині розсіювання можливо виділити точку, яка є центром розсіювання (середню точку влучення).
3. Пробоїни в кожному випадку займають обмежену площу.

Повністю усунути причини, які викликають розсіювання, а значить і саме розсіювання, практично неможливо, але, знаючи причини, від яких залежить розсіювання, можна зменшити вплив кожної з них, і тим самим, зменшити розсіювання куль та підвищити купчастість стрільби.

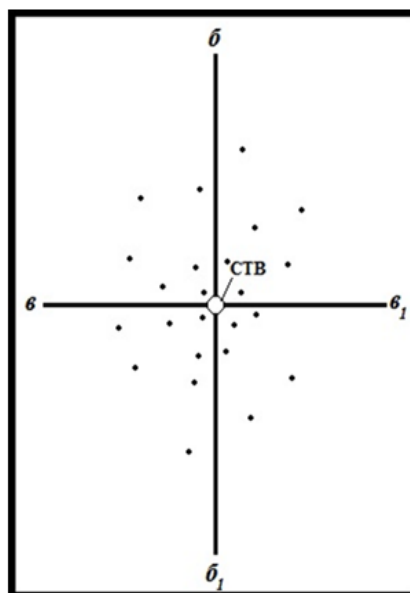

Визначення СТВ способом послідовного ділення відрізків: а – за трьома пробоїнами, б, в – за чотирма пробоїнами, в – за п'ятьма пробоїнами

При малому числі пробоїн (до 5) положення середньої точки влучення (СТВ) визначається способом послідовного ділення відрізків. Для цього необхідно:

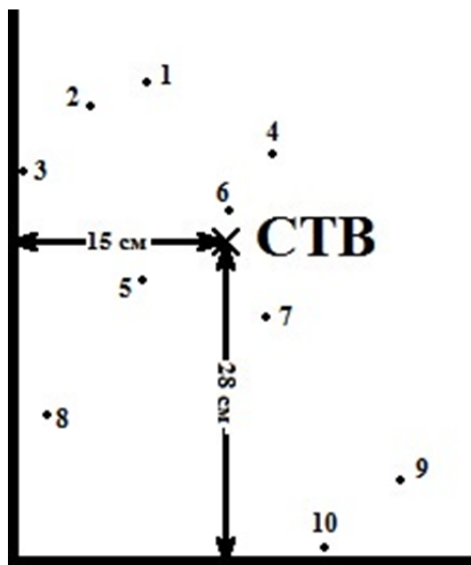
- з'єднати прямою дві пробоїни та відстань між ними розділити навпіл;
- отриману точку з'єднати з третьою пробоїною і відстань між ними розділити на три рівні частини і т. д.

При більшій кількості пробоїн на основі симетричності розсіювання СТВ визначається способом проведення осей розсіювання.

**Визначення СТВ шляхом проведення осей розсіювання
б-б₁ – розсіювання за вертикаллю; в-в₁ – розсіювання за горизонталлю**

Середню точку влучення можливо також визначити способом розрахунку.

№ Влучень	Розсіювання в см від влучень	
	До Вертикальної лінії	До Горизонтальної лінії
1	13	52
2	3	44
3	0	35
4	27	39
5	8	27
6	17	33
7	20	22
8	3	13
9	35	15
10	24	0
Сума ділення на число влучень	$\frac{150}{10} = 15$	$\frac{280}{10} = 28$

Для цього необхідно:

- провести через ліву (праву) пробоїну вертикальну лінію, виміряти найближчу відстань від кожної пробоїни до цієї лінії, додати всі відстані від вертикальної лінії та поділити суму на число пробоїн;
- провести через нижню пробоїну горизонтальну лінію, виміряти найкоротшу відстань від кожної пробоїни до цієї лінії, додати всі відстані від горизонтальної лінії та поділити суму на число пробоїн.

Отримані числа визначають віддалення СТВ від вказаних ліній. Влучність стрільби визначається точністю сполучення СТВ з наміченою точкою на цілі та величиною розсіювання. При цьому, чим ближче СТВ до наміченої точки та чим менше розсіювання куль, тим краща влучність стрільби.

Влучність стрільби забезпечується точним приведенням зброї до нормального бою, ретельним зберіганням зброї та боєприпасів і разковими навичками стрільця.

Питання для самоконтролю

1. Балістика, як наука. Які види балістики Ви знаєте?
2. Що називається пострілом? Періоди пострілу.
3. Дати визначення початковій швидкості кулі.
4. Що називається віддачею зброї?
5. Що називається деривацією? Причини виникнення деривації.
6. Що називається траєкторією польоту кулі? Елементи траєкторії.
7. Які властивості має траєкторія у повітрі?
8. Які чинники впливають на політ кулі та її траєкторію?
9. Назвіть причини, що впливають на розсіювання куль.
10. Назвіть та опишіть способи визначення середньої точки влучення СТВ.

РОЗДІЛ 6

ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПРИ ПОВОДЖЕННІ З ТАБЕЛЬНОЮ ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ

6.1. Інструкція із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю

6.1.1. Загальні положення

Відповідно до Закону України "Про міліцію" та з метою забезпечення особистої безпеки особового складу органів внутрішніх справ, запобігання загибелі, пораненням та травмуванню працівників міліції та інших осіб під час поводження з вогнепальною зброєю **наказом МВС України від 07.09.2011 р. № 657 затверджена «Інструкція із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю»**. Ця Інструкція визначає систему заходів, спрямованих на забезпечення особистої безпеки особового складу органів внутрішніх справ, запобігання загибелі, пораненням та травмуванню працівників міліції та інших осіб під час поводження з вогнепальною зброєю працівниками міліції.

Згідно Інструкції:

«Вогнепальна зброя закріплюється за працівниками органів внутрішніх справ, які прийняли Присягу, закінчили навчальний заклад МВС України або пройшли початкову підготовку (перепідготовку) і допущені до самостійного несення служби, а також склали заліки із знання матеріальної частини зброї, порядку і правил її застосування, заходів безпеки при поводженні з нею та виконали практичну вправу із стрільби.

Під час проходження служби працівники органів внутрішніх справ у системі службової підготовки проходять навчання і перевірку знань з питань безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю.

Перевірка у працівників міліції знань із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю відображається у внутрішній документації та проводиться, зокрема:

- під час навчання в системі службової підготовки;
- при проведенні спортивних заходів;
- під час інструктажів працівників міліції перед виконанням службових обов'язків з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю;
- під час перевірки несення служби особовим складом органів внутрішніх справ;
- перед присвоєнням чергових спеціальних звань, призначенням на посаду, закріпленням вогнепальної зброї;

- під час проведення перевірок (комплексних інспектувань, контрольних та інших перевірок) органів та підрозділів внутрішніх справ;
- не рідше двох разів на рік комісією, яка призначається начальником органу (підрозділу) внутрішніх справ.

У разі якщо особи рядового та начальницького складу під час перевірки показали рівень знань із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю, порядку і правил її застосування нижче за "добре" та показали рівень знань матеріальної частини вогнепальної зброї нижче "задовільно" і не виконали нормативів або практичну вправу, працівник кадрового забезпечення заповнює картку-застереження і передає її оперативному черговому. Протягом тижня з цим працівником міліції проводяться додаткові навчання і повторна перевірка знань. Після позитивного складання теоретичного розділу вогневої підготовки та виконання практичної вправи з вогнепальної зброї картка застереження з чергової частини вилучається.

Організація навчання і перевірка знань заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю в навчальному закладі, органі (підрозділі) внутрішніх справ покладаються на його керівника.

Працівник органу внутрішніх справ, за яким закріплена вогнепальна зброя, зобов'язаний:

- забезпечити зберігання зброї і постійно підтримувати її у справному стані;
- точно виконувати вимоги, що встановлені цією Інструкцією;
- отримавши вогнепальну зброю, перевірити, чи вона не заряджена, оглянути її в зібраному стані та патрони. Вважати зброю зарядженою доти, доки вона не буде перевірена і розряджена;
- розрядивши вогнепальну зброю, поводитися з нею, як із зарядженою;
- під час виконання службових обов'язків, проведення навчальних стрільб, змагань пістолет необхідно носити в кобурі на ремені, який має бути надійно застебнутий;
- здати вогнепальну зброю до чергової частини органу (підрозділу) внутрішніх справ негайно після виконання службових обов'язків. У разі неможливості своєчасно прибути до органу (підрозділу) внутрішніх справ повідомити про це безпосереднього начальника і далі діяти за його вказівкою.

При поводженні з вогнепальною зброєю категорично забороняється:

• безпідставно спрямовувати ствол зброї у бік людей, транспорту, будинків, інших будівель та споруд. За необхідності вогнепальна зброя має бути спрямована на поверхню, яка зможе прийняти кулю, наприклад: на землю, стовбур дерева, кулеуловлювач або вгору під кутом 45° - 60°.

- залишати зброю без нагляду, де б це не було, а також передавати її іншим особам.
- користуватися без необхідності чужою зброєю та зброєю, навички поводження з якою відсутні.
- виймати вогнепальну зброю з кобури без потреби.
- тримати палець на спусковому гачку без необхідності.
- знімати запобіжник з положення "запобігання" у всіх випадках, не пов'язаних зі стрільбою.
- проводити чищення вогнепальної зброї у невідведених для цього місцях.
- закривати або затикати сторонніми предметами канал ствола, що при пострілі може призвести до його роздуття чи розриву.
- проводити чищення зброї бензином та іншими легкозаймистими речовинами, а також абразивними матеріалами, палити будь-що під час її чищення.
- при поводженні з патронами допускати їх пошкодження, забруднення тощо.
- У разі порушення заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю особи, з вини яких це сталося, притягуються до відповідальності у встановленому законом порядку.

6.1.2. Проведення інструктажів з питань заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю

Інструктаж особового складу органів внутрішніх справ з питань забезпечення безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю здійснюється на **первинних та цільових інструктажах**, а також на всіх видах інструктажів з питань охорони праці.

Первинний інструктаж проводиться:

- з працівниками міліції, які щойно призначені на посаду до органу (підрозділу) внутрішніх справ.
- з курсантами (слухачами), які зараховані на навчання до навчальних закладів МВС України.
- з курсантами (слухачами), які прибули до органу (підрозділу) внутрішніх справ для проходження стажування за спеціалізацією (практика).

Первинний інструктаж проводить керівник органу (підрозділу, навчального закладу) внутрішніх справ, його заступники або відповідний фахівець згідно з орієнтовним переліком питань первинного інструктажу (додаток 3).

Первинний інструктаж проводиться в навчальному класі або у приміщенні, що спеціально для цього обладнано, з використанням сучасних

технічних засобів навчання та наочного приладдя (плакатів, макетів, моделей, відеофільмів тощо).

Запис про проведення первинного інструктажу робиться у журналі реєстрації інструктажів про заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю (далі - журнал), а також у наказі про призначення на посаду (зарахування на навчання).

Цільовий інструктаж проводиться з працівниками міліції:

- *перед проведенням командно-штабних та інших навчань, навчальних і спортивних стрільб.*
- *перед виконанням службових завдань, пов'язаних із можливим застосуванням або використанням вогнепальної зброї.*
- *при відрядженні працівників міліції з вогнепальною зброєю.*

Цільовий інструктаж проводять керівник органу (підрозділу), його заступники за напрямками роботи або керівник спеціальної операції, який визначає місце проведення інструктажу, виходячи з конкретного завдання.

Цільовий інструктаж завершується перевіркою знань, а саме усним опитуванням знання правових підстав застосування вогнепальної зброї, її матеріальної частини, основ, правил і прийомів стрільби, а також перевіркою набутих навичок безпечного поводження з вогнепальною зброєю. Знання перевіряє особа, яка проводила інструктаж.

Про проведення цільового інструктажу особа, яка його проводила, робить запис у журналі. При цьому обов'язкові підписи як того, кого інструктували, так і того, хто інструктував.

Журнал має бути зареєстрований, прошнурований, пронумерований, скріплений печаткою і знаходитися в черговій частині органу (підрозділу) внутрішніх справ.

6.1.3. Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю та боєприпасами під час їх отримання та здачі працівником до чергової частини, комендатури навчального закладу МВС України

Порядок отримання вогнепальної зброї і боєприпасів.

Для отримання вогнепальної зброї, боєприпасів начальник органу (командир підрозділу), його заступники або відповідальний від керівництва повідомляє чергового органу внутрішніх справ про необхідність їх видачі.

З дозволу оперативного чергового органу внутрішніх справ під контролем начальника органу (командира підрозділу, служби або його заступника чи відповідального від керівництва органу) працівники почергово по одному заходять до спеціально обладнаної кімнати чергової частини для отримання зброї і боєприпасів.

Отримавши зброю і боєприпаси, працівник міліції підходить до кулеуловлювача і проводить їх огляд. Перевіряє наявність патрона в патроннику, для чого вилучає магазин з основи рукоятки пістолета, знімає його із запобіжника, тримаючи пістолет у руці, вільною рукою відводить

затвор у крайнє заднє положення, ставить його на затворну затримку й оглядає патронник. Натиснувши пальцем руки на затворну затримку, повертає затвор у крайнє переднє положення, натиснувши на спусковий гачок, курок ставить на запобіжний звід та включає запобіжник. При цьому ствол зброї має бути спрямований тільки в кулеуловлювач.

При огляді зброї необхідно перевірити:

Чи відповідають номери на затворі, запобіжнику та магазинах номеру на рамці пістолета.

Чи немає на металевих частинах пістолета нальоту, іржі, бруду, подряпин, тріщин, в якому стані знаходиться мастило.

Чи справно діє затвор, магазин, ударно-спусковий механізм, запобіжник і затворна затримка.

Справність мушки та цілика.

Чи утримується магазин в основі рукоятки.

Чистоту каналу ствола.

Виявлені несправності повинні бути усунуті терміново. Якщо в підрозділі вони не можуть бути усунені, пістолет направляється до ремонтної майстерні.

Провівши огляд пістолета, працівник міліції поміщає його до кобури.

При огляді патронів необхідно перевірити:

- чи немає на гільзах іржі й зеленого нальоту, особливо на капсулі, ум'ятин, подряпин, що перешкоджають входженню патрона в патронник;

- чи не витягується куля з гільзи рукою, чи не виступає капсуль вище поверхні дна гільзи. Патрони із вказаними дефектами повинні бути відібрані і здані до чергової частини;

- чи немає серед бойових патронів учбових.

Якщо патрони забруднені, вкриті невеликим зеленим нальотом або іржею, їх необхідно витерти сухою чистою ганчіркою, після чого працівник міліції самостійно споряджає магазини патронами.

Не виймаючи пістолета з кобури, один магазин з патронами працівник вставляє в основу рукоятки пістолета, а другий кладе до кишені для запасного магазину кобури.

Видача особовому складу органів внутрішніх справ закріпленої за ним зброї і боєприпасів здійснюється оперативним черговим відповідно до вимог нормативно-правових актів МВС України.

6.1.4. Порядок здачі вогнепальної зброї і боєприпасів

Вогнепальна зброя і боєприпаси після виконання службових обов'язків або в разі відсутності потреби **негайно** здаються на зберігання до чергової частини органу (підрозділу) внутрішніх справ.

Про необхідність здачі вогнепальної зброї і боєприпасів начальник органу (підрозділу), його заступники або відповідальний від керівництва

повідомляють оперативного чергового органу, який без зволікань повинен її прийняти.

З дозволу оперативного чергового органу внутрішніх справ під контролем начальника органу, служби (командира підрозділу) або його заступника працівники міліції по чергово *по одному* заходять до спеціально обладнаної кімнати для здачі зброї, розряджають пістолети і здають їх та патрони оперативному черговому.

Розряджання зброї проводиться біля кулеуловлювача, при цьому *ствол* має бути спрямований в кулеуловлювач.

Для розряджання зброї необхідно:

Не виймаючи пістолет з кобури, витягти магазини з основи рукоятки і з кишені кобури.

Вийняти патрони з магазинів, оглянути їх і перерахувати.

Дістати з кобури пістолет, вимкнути запобіжник (опустити прапорець донизу).

Перевірити наявність патрона в патроннику, для чого, тримаючи пістолет у руці за рукоятку, вільною рукою відвести затвор у крайнє заднє положення і поставити його на затворну затримку; оглянути, чи немає патрона в патроннику, і якщо є, то вийняти його, зняти затвор із затворної затримки, натиснути на спусковий гачок (курок стає на запобіжний звід) та увімкнути запобіжник.

При прийманні від працівника міліції вогнепальної зброї і боєприпасів оперативний черговий органу (підрозділу) внутрішніх справ звіряє їх номери і кількість, візуально перевіряє їх стан, розкладає по встановлених для зберігання шафах та місцях і повертає картку-замісник.

Про факти втрати, затримки із здачею вогнепальної зброї працівниками міліції оперативний черговий доповідає у встановленому порядку начальнику органу (підрозділу) або особі, яка виконує його обов'язки, і далі діє за їх вказівкою.

6.1.5. Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю під час несення служби

Вогнепальна зброя видається під особисту відповідальність працівникові міліції. Останній зобов'язаний берегти та підтримувати в належному стані передану йому в користування вогнепальну зброю та обачливо поводитися з нею та суворо дотримуватися вимог цієї Інструкції.

Керівники всіх ступенів під час інструктажу нарядів, що заступають на службу, в обов'язковому порядку перевіряють знання працівниками міліції підстав і порядку застосування зброї, заходів безпеки при поводженні з нею, а під час перевірок несення служби особовим складом органів внутрішніх справ перевіряють наявність у нього вогнепальної зброї та дотримання правил її носіння.

У форменому одязі пістолет необхідно носити в кобурі на надійно застебнутому шкіряному ремені, при цьому кобура повинна знаходитись спереду, з лівого або правого боку.

У цивільному одязі пістолет необхідно носити на спеціальному спорядженні з дотриманням заходів запобігання його випаданню або витягуванню з кобури іншими особами.

У процесі несення служби слід постійно контролювати наявність пістолета в кобурі.

Перед застосуванням працівником міліції заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, подоланням перешкод, якщо пістолет був оголений, необхідно поставити його на запобіжник, покласти в кобуру та вжити заходів щодо його охорони від випадання або витягування з кобури.

Після застосування працівником міліції заходів фізичного впливу, подолання перешкод, падіння, виходу з місця значного скупчення людей, міського та іншого транспорту слід негайно перевірити наявність зброї, а також стан кобури, ремня, спорядження та їх кріплення.

Категорично забороняється:

- 1. Під час несення служби проводити розбирання зброї.*
- 2. Вимикати запобіжник, досилати патрон до патронника, якщо в застосуванні чи використанні зброї немає необхідності. Недбале або необережне поводження зі зброєю, особливо якщо патрон знаходиться в патроннику, може призвести до випадкового пострілу.*
- 3. Від'єднувати магазин від зброї та виймати з нього патрони.*

6.1.6. Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю під час навчально-тренувальних і спортивних стрільб

Організація і проведення навчально-тренувальних і спортивних стрільб для осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України здійснюються відповідно до вимог нормативно-правових актів МВС України.

Безпека при проведенні стрільб забезпечується їх чіткою організацією, безумовним виконанням заходів безпеки, високим станом дисципліни осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ.

Керівник стрільб перед кожним практичним заняттям з вогнепальною зброєю перевіряє знання особового складу внутрішніх справ правових підстав застосування вогнепальної зброї та заходів безпеки поводження з нею. Працівники міліції, які не засвоїли заходів безпеки, до проведення стрільб не допускаються.

Перед початком стрільб ретельно оглядається територія стрільбища (тиру). Під час проведення стрільб на стрільбищі виставляється спостерігач, оточення, призначається старший оточення, показників мішеней, проводиться їх інструктаж, після чого вони розводяться по місцях виконання обов'язків, перевіряється зв'язок з ними.

Дозвіл на відкриття вогню дає керівник стрільб. *Вести вогонь* у тирі (на стрільбищі) дозволяється *тільки після сигналу "Вогонь!"*. Стрільба зупиняється за командою *"Відбій!"* або *"Стій! Припинити вогонь!"*. У період від команди *"Відбій!"* до команди *"Вогонь!"* будь-кому **забороняється перебувати на вогневому рубежі, підходити та торкатися зброї і боєприпасів, що там знаходяться.**

Під час проведення навчально-тренувальних стрільб слід використовувати протишумові навушники.

Ведення вогню повинно бути терміново припинено кожним стріляючим самостійно або за командою керівника стрільб у випадках:

- появи людей, машин, тварин у зоні ведення вогню, низьколітаючих літаків, гелікоптерів або інших літаючих об'єктів над районом проведення стрільб;
- підняття білого прапора (вночі - включення світла ліхтаря білого кольору) на командному пункті;
- виникнення пожежі від стрільби;
- втрати орієнтира під час нічних стрільб.

Категорично забороняється:

1. Виймати зброю з кобури без дозволу керівника стрільб.
2. Спрямовувати зброю (незалежно від того, заряджена вона чи ні) у бік людей та місця, де вони можуть перебувати.
3. Заряджати зброю бойовими чи холостими патронами без команди керівника стрільб.
4. Поправляти та знімати протишумові навушники під час стрільби.
5. Відкривати і вести вогонь:
 - без команди керівника стрільб,
 - у небезпечних напрямках,
 - з несправної зброї та
 - коли піднято білий прапор (вночі - включено світло ліхтаря білого кольору) на командному пункті.
6. Залишати зброю на рубежі відкриття вогню та передавати іншим особам без дозволу керівника стрільб.

6.2. Інструкція із забезпечення контролю за обліком, зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та спеціальних засобів у чергових частинах органів та підрозділів внутрішніх справ України

«Інструкція із забезпечення контролю за обліком, зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та спеціальних засобів у чергових частинах органів та підрозділів внутрішніх справ України», затверджена наказом МВС України № 141 від 27.03.2008 р.

Згідно Інструкції:

Видача та приймання табельної вогнепальної зброї проводиться тільки в присутності відповідального від керівництва або його помічника чи заступника.

*Одночасне отримання чи здача озброєння в кімнаті для заряджання, розряджання й чищення зброї двома особами **категорично заборонено**.*

*Носіння табельної вогнепальної зброї, боєприпасів, спеціальних засобів без використання відповідного спорядження, демонстрування їх оточуючим (за винятком випадків, передбачених чинним законодавством), а також передача іншим особам **категорично забороняється**.*

Табельна вогнепальна зброя, боєприпаси і спеціальні засоби в разі носіння їх працівниками, одягненими в цивільний одяг, повинні бути прихованими від оточуючих і виключати можливість їх крадіжки чи насильного вилучення.

Підставою для видачі озброєння й спецзасобів особовому складу підрозділу є письмова вказівка керівника підрозділу у вигляді затверджених ним відомостей служби нарядів, графіків чергувань або чищення зброї, розстановок особового складу під час уведення в дію оперативних планів чи проведення операцій, витягів з наказів або рапортів з його резолюцією.

***Категорично заборонено** видавати озброєння й спецзасоби без підпису особи, яка їх отримує, у відповідній обліковій документації, а також раніше часу, зазначеного в книзі нарядів або в іншому дозволі на отримання зброї, боєприпасів чи спеціальних засобів.*

Після виконання оперативно-службових завдань, закінчення занять тощо озброєння та спецзасоби негайно здаються оперативному черговому.

***Забороняється** видавати табельну вогнепальну зброю, боєприпаси й спеціальні засоби особам, які не перебувають на службі в органах внутрішніх справ та працівникам підрозділу, які знаходяться у відпустці, усунуті з посади, звільнені з органів внутрішніх справ чи вчинили діяння, що містить ознаки складу злочину, або відносно яких проводиться службове розслідування за фактом порушення законності.*

Постійне зберігання й носіння табельної вогнепальної зброї, боєприпасів і спеціальних засобів працівниками допускається з дозволу: керівництва МВС, структурних підрозділів центрального апарату МВС, ГУМВС, УМВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на залізничному транспорті, начальників міськрайлінорганів, командирів самостійних стройових підрозділів.

***Забороняється** видача табельної вогнепальної зброї, боєприпасів і спеціальних засобів для постійного зберігання й носіння працівникам, які не мають належних умов для їх зберігання за місцем проживання.*

Належні умови передбачають наявність за місцем постійного проживання працівника прикріпленого до стіни або підлоги металевого ящика з внутрішнім замком, який виключав би можливість доступу до озброєння й спецзасобів інших осіб.

У разі переміщення по службі в інший підрозділ, звільненні зі служби або коли минула потреба в постійному носінні озброєння й спецзасобів працівники зобов'язані здати табельну вогнепальну зброю й боєприпаси до чергової частини, а спеціальні засоби - відповідальному за озброєння, про що робляться відповідні відмітки в першій частині книги форми № 5, другій частині книги форми № 3 або картці форми № 9.

При направленні працівника на стаціонарне лікування, навчання, виїзді його за межі України, перебуванні у відпустці, а також при тимчасовій відсутності потреби у вогнепальній зброї, боєприпасах і спеціальних засобах, що були видані для постійного зберігання й носіння, зброя й патрони до неї підлягають обов'язковій здачі на цей час на зберігання до чергової частини, а спеціальні засоби – відповідальному за озброєння.

6.3. Відповідальність за порушення заходів безпеки.

У залежності від характеру, обставин та наслідків порушення заходів безпеки при поводженні з табельною вогнепальною зброєю та боєприпасами настає дисциплінарна, матеріальна або кримінальна відповідальність.

Згідно наказу МВС України № 657 від 07.09.2011р. працівник міліції зобов'язаний забезпечити *зберігання зброї* і постійно підтримувати її у *справному стані*. Порушення даних вимог може призвести до псування або втрати зброї.

«У випадку застосування, псування або втрати табельної вогнепальної зброї, боєприпасів та спеціальних засобів особа, яка має право дати дозвіл на їх отримання, призначає проведення в строк до 10 діб службового розслідування. За результатами розслідування встановлюється винність чи невинність працівника і приймається рішення про притягнення винного до відповідальності (кримінальної, дисциплінарної, матеріальної) згідно з чинним законодавством» (витяг з наказу МВС України № 141 від 27.03.2008 «Про забезпечення контролю за обліком, збереженням, видачею й прийманням зброї, боєприпасів і спеціальних засобів у чергових частинах органів внутрішніх справ України»).

Порушення заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю та боєприпасами може привести до вбивства через необережність, завдання необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження, недбалого зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів та інших злочинів.

Стаття 264 КК України. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів

Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 119 КК України. Вбивство через необережність

1. Вбивство, вчинене через необережність карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Вбивство двох або більше осіб, вчинене через необережність, карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Стаття 128 КК України. Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження

Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років.

Питання для самоконтролю

1. За ким із працівників органів внутрішніх справ закріплюється вогнепальна зброя згідно «Інструкції із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю»?

2. У яких випадках у працівників міліції проводиться перевірка знань із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю?

3. Що категорично забороняється при поводженні з табельною вогнепальною зброєю?

4. Обов'язки працівників міліції, за якими закріплена вогнепальна зброя згідно «Інструкції із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю».

5. Види інструктажів з питань заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю та їх характеристика.

6. Порядок отримання вогнепальної зброї та боєприпасів.

7. Порядок огляду вогнепальної зброї та боєприпасів.

8. Порядок здачі вогнепальної зброї та боєприпасів.

9. Що категорично забороняється під час несення служби?

10. Що категорично забороняється під час проведення навчально-тренувальних та спортивних стрільб?

11. Основні положення «Інструкція із забезпечення контролю за обліком, зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та спеціальних засобів у чергових частинах органів та підрозділів внутрішніх справ України».

12. Відповідальність за порушення заходів безпеки при поводженні з табельною вогнепальною зброєю.

РОЗДІЛ 7

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Правові підстави та порядок застосування табельної вогнепальної зброї працівниками міліції регламентовані Законом України «Про міліцію» (ст. 12, 15, 15-1), Кримінальним кодексом України (ст., ст. 36-39), Статутом патрульно-постової служби міліції України (п., п. 217-221).

7.1. Закон України «Про міліцію»

Стаття 12. Умови і межі застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї

Міліція має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених цим Законом (ЗУ «Про міліцію»).

Застосуванню сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї повинно передувати попередження про намір їх використання, якщо дозволяють обставини. Без попередження фізична сила, спеціальні засоби і зброя можуть застосовуватися, якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю громадян чи працівників міліції.

Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, працівників міліції, або збройного нападу чи збройного опору.

У разі неможливості уникнути застосування сили вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на міліцію обов'язків і має зводитись до мінімуму можливості завдання шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян(4). При завданні шкоди міліція забезпечує подання необхідної допомоги потерпілим в найкоротший строк.

Про застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, а також про будь-які ушкодження або смерть, які спричинені особі внаслідок застосування працівником міліції заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, працівник міліції негайно та письмово доводить до відома безпосереднього начальника для сповіщення прокуророві.

Перевищення повноважень по застосуванню сили, в тому числі спеціальних засобів і зброї, тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Згідно Кодексу поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку, прийнятому Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1979 р.,

сила застосовується тільки в разі крайньої необхідності й у тій мірі, в якій це потрібно для виконання їхніх обов'язків.

У тексті Кодексу поведінки вказано мету, задля досягнення якої може бути застосована сила:

- для попередження злочинів;
- для проведення, правомірного затримання правопорушників або осіб, які запідозрені у вчиненні правопорушення, або допомогу в такому затриманні.

Наголошується, що не може бути застосована сила, яка перевищує необхідні для цієї мети межі. Силою, що перевищує межу, необхідною для виконання завдань міліції, слід визнавати таку силу, що завдала особі, яку затримують, шкоду, явно рівнозначну небезпечності посягання та обстановці захисту.

Працівник міліції не нестиме відповідальності, що передбачена кримінальним законодавством, за нанесення шкоди особі, якщо його дії щодо застосування сили відповідали вимогам законодавства, яке регламентує дії в стані необхідної оборони (ст. 36 КК України), уявної оборони (п. 2 ст. 37 КК України), крайньої необхідності (ст. 39 КК України), та для затримання особи, яка вчинила злочин (ст. 38 КК України).

Стаття 15. Застосування вогнепальної зброї

Працівники міліції як крайній захід, мають право *застосовувати* вогнепальну зброю у таких випадках:

- для захисту громадян від нападу, що загрожує їх життю і здоров'ю(2), а також звільнення заручників;
- для відбиття нападу на працівника міліції або членів його сім'ї, якщо їх життю або здоров'ю загрожує небезпека;
- для відбиття нападу на охоронювані об'єкти, конвої, жилі приміщення громадян, приміщення державних і громадських підприємств, установ і організацій, а також звільнення їх у разі захоплення;
- для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти;
- для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожує життю і здоров'ю працівника міліції;
- для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю громадян або працівника міліції.

Працівники міліції мають право застосовувати вогнепальну зброю у районі проведення антитерористичної операції.

Працівники міліції мають право *використовувати* зброю для подання сигналу тривоги або виклику допомоги, для знешкодження тварини, яка загрожує життю і здоров'ю громадян або працівника міліції.

Забороняється застосовувати і використовувати вогнепальну зброю при значному скупченні людей, якщо від цього можуть постраждати сторонні особи.

Стаття 15-1. Гарантії особистої безпеки озброєного працівника міліції

Працівник міліції має право ***оголити*** вогнепальну зброю і ***привести її у готовність***, якщо вважає, що в обстановці, яка склалася, *можуть виникнути підстави для її застосування*(1). При затриманні злочинців чи правопорушників або осіб, яких працівник міліції запідозрив у скоєнні злочинів чи правопорушень, а також при перевірці документів у підозрілих осіб, працівник міліції *може привести у готовність вогнепальну зброю, що є попередженням про можливість її застосування*.

Спроба особи, яку затримує працівник міліції із вогнепальною зброєю в руках, наблизитись до нього, скоротивши при цьому визначену ним відстань, чи доторкнутись до зброї, дають працівникові міліції право застосувати вогнепальну зброю.

7.2. Статут патрульно-постової служби міліції України

П. 218.

Забороняється застосовувати і використовувати вогнепальну зброю:

а) при значному скупченні людей, якщо від цього можуть постраждати сторонні особи;

б) проти жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та до малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, працівників міліції або збройного нападу чи збройної непокори.

Перед застосуванням зброї працівник міліції, крім випадків, коли його життю або життю і здоров'ю громадян *загрожує безпосередня небезпека*, повинен зробити *попередження* про намір її застосування окликом: "Стій! Стріляти буду!" і пострілом вгору.

П. 219.

Без попередження зброя може бути застосована при раптовому або озброєному нападі, нападі з використанням бойової техніки, транспортних засобів, літальних апаратів, при втечі з-під варти зі зброєю або з використанням транспортних засобів, а також для визволення заручників.

П. 221.

Працівник міліції, який *застосував або використав зброю, зобов'язаний:*

а) негайно і письмово доповісти про це оперативному черговому по органу внутрішніх справ, своєму начальнику для сповіщення прокуророві;

б) у випадках поранення вжити заходів для надання потерпілому невідкладної медичної допомоги, *вжити при цьому застережні заходи від раптового нападу*;

в) при смертельному наслідку забезпечити охорону тіла вбитого і обстановки події до прибуття працівника органу внутрішніх справ чи прокуратури. З прибуттям в орган внутрішніх справ доповісти рапортом своєму начальникові про застосування або використання зброї, вказавши коли, де, за яких обставин використовувалась зброя, до яких це призвело наслідків, кількість використаних патронів, надання потерпілому медичної допомоги.

7.3. Кримінальний кодекс України

Стаття 36. Необхідна оборона

1. *Необхідною обороною* визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільне небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

2. *Кожна особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільне небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади.*

3. Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Перевищення меж необхідної оборони тягне кримінальну відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 цього Кодексу.

4. Особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо через сильне душевне хвилювання, викликане суспільне небезпечним посяганням, вона не могла оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи обстановці захисту.

5. Не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає.

Стаття 37. Уявна оборона

1. Уявною обороною визнаються дії, пов'язані із заподіянням шкоди за таких обставин, коли реального суспільне небезпечного посягання не було, і особа, неправильно оцінюючи дії потерпілого, лише помилково припускала наявність такого посягання.

2. Уявна оборона виключає кримінальну відповідальність за заподіяну шкоду лише у випадках, коли обстановка, що склалася, давала особі достатні підстави вважати, що мало місце реальне посягання, і вона не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення;

3. Якщо особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення, але при цьому перевищила межі захисту, що дозволяються в умовах відповідного реального посягання, вона підлягає кримінальній відповідальності як за перевищення меж необхідної оборони.

4. Якщо в обстановці, що склалася, особа не усвідомлювала, але могла усвідомлювати відсутність реального суспільно-небезпечного посягання, вона підлягає кримінальній відповідальності за заподіяння шкоди через необережність.

Стаття 39. Крайня необхідність

1. Не є злочином заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує особі чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам чи інтересам держави, якщо цю небезпеку в даній обстановці не можна було усунути іншими засобами і якщо при цьому не було допущено перевищення меж крайньої необхідності.

2. Перевищенням меж крайньої необхідності є умисне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода.

3. Особа не підлягає кримінальній відповідальності за перевищення меж крайньої необхідності, якщо внаслідок сильного душевного хвилювання, викликаного небезпекою, що загрожувала, вона не могла оцінити відповідність заподіяної шкоди цій небезпеці.

Питання для самоконтролю

1. Документи, які регламентують правові підстави та порядок застосування табельної вогнепальної зброї.

2. Зміст статті 12 Закону України «Про міліцію».

3. Зміст статті 15 Закону України «Про міліцію».

4. Зміст статті 15-1 Закону України «Про міліцію».

5. Проти кого забороняється застосовувати і використовувати вогнепальну зброю?

6. У яких випадках зброя може бути застосована без попередження?

7. Дії працівник міліції після застосування або використання зброї?

8. Які дії визнаються Кримінальним кодексом України як «необхідна оборона»?

9. Які дії визнаються Кримінальним кодексом України як «уявна оборона»?

10. Дайте характеристику стану крайньої необхідності.

РОЗДІЛ 8
КУРС СТРІЛЬБ ЗІ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ ДЛЯ РЯДОВОГО ТА
НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ ОВС УКРАЇНИ
(зі змінами, затвердженими наказом МВС України
від 12 лютого 2013 року № 143)

Курс стрільб зі стрілецької зброї для рядового та начальницького складу ОВС України затверджений наказом МВС України № 658 від 07.09.2011 р.

Курс стрільб включає в себе:

1. Загальні положення.
2. Вказівки до організації і проведення стрільб.
3. Вправи для стрільб.
4. Нормативи з вогневої підготовки;
5. Спортивні вправи з прикладної стрільби.
6. Обов'язки осіб, які організовують і обслуговують стрільби.
7. Спеціальні вправи із стрілецької зброї для працівників міліції, які можуть залучатись до проведення силової фази спеціальних та антитерористичних операцій.

8.1. Загальні положення

Курс стрільб із стрілецької зброї для рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ (далі – Курс стрільб) призначається для послідовного навчання осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів внутрішніх справ, курсантів і слухачів навчальних закладів МВС влучного вогню із пістолета, штурмової рушниці (автомата), кулемета, підствольного гранатомета, снайперської гвинтівки, помпової рушниці по нерухомих цілях, а також по цілях, які з'являються, рухаються. Навчальні стрільби проводяться вдень, у темний час доби, після фізичного навантаження та при світлошумових перешкодах.

У цьому Курсі стрільб терміни вживаються у такому значенні:

Вихідний рубіж – місце, де шукується і готується до стрільби чергова зміна. Він позначається лінією завширшки 10-15 см у тирі і смугою 1-2 м на стрільбищі.

Вихідне положення (ВП) – положення, в якому знаходиться стрілець та зброя у момент прийняття рішення про приведення її у готовність чи застосування (під час навчально-тренувальних стрільб – у момент отримання команди керівника стрільб „Вогонь” („Старт”), або при досягненні рубежу відкриття вогню у вправах з доданням певної дистанції).

ВП „зброя у кобурі”– пістолет зафіксований у кобурі, всі патрони у магазині, запобіжник увімкнений.

ВП „заряджена зброя у кобурі” – пістолет у закритій кобурі, один патрон у патроннику, решта – у магазині, запобіжник увімкнений.

ВП „позиція очікування” – пістолет у руках (руці) працівника (одноручний або дворучний хват), ствол спрямований у найбільш безпечному напрямку – під кутом 45-60 градусів вгору або вниз. Позиція очікування може прийматись стоячи, на коліні, у присіді, лежачи тощо.

Зона ведення вогню – це простір, через який можуть проходити траєкторії куль під час стрільб. Зона ведення вогню обмежується з тилу рубежем відкриття вогню, з флангів та гори - конструктивними елементами тиру (стрільбища).

Пункт бойового постачання – місце, де видаються боєприпаси. Знаходиться біля вихідного рубежу.

Положення для стрільби – положення, яке займає стрілець для виконання пострілу.

Приведення зброї у готовність – вимкнення запобіжника та досилання патрона до патронника (з ВП „Зброя у кобурі”); вимкнення запобіжника (з ВП „заряджена зброя у кобурі”).

Рубіж відкриття вогню – лінія, досягнувши яку дозволяється стрільба за командою керівника стрільб.

Стрілецька зброя – ствольна зброя калібром менше ніж 20 мм, призначена для метання кулі, дробу або картечі (ДСТУ ГОСТ 26653:2009).

Стрілець – особа рядового і начальницького складу органів і підрозділів внутрішніх справ, що знаходиться на рубежі відкриття вогню з метою виконання вправ зі зброї передбачених цим Курсом стрільб.

Стрільба з коротких зупинок – стрільба у русі (бігом, кроком), коли, для виконання пострілу (короткої серії), стрілець приймає певне фіксоване положення для стрільби – стоячи, з коліна, у присіді тощо. Тривалість зупинки мінімальна – необхідна лише для виконання пострілу.

Стрільба у безперервному русі – постріли виконуються без зупинки у просуванні.

Вправи, під час проведення яких виконується стрільба у русі, категорично забороняється виконувати у складі зміни – тільки по одному стрільцю в окремій галереї.

Особи рядового і начальницького складу на першому році служби в органах внутрішніх справ, слухачі та курсанти першого курсу навчальних закладів МВС України, а також особи рядового і начальницького складу — жінки навчаються за умовами вправ для стрільби з пістолета і штурмової рушниці (автомата) визначених програмою навчання чи професійної підготовки підрозділу.

Змінний склад училищ професійної підготовки ГУМВС, УМВС України навчається за умовами початкових вправ 1 – 3 і вправ 4, 6, 7, 8 основного курсу для стрільби з пістолета та вправ 1, 2 для стрільби зі штурмової рушниці (автомата). Крім цього, в училищах, які здійснюють

спеціалізовану підготовку особового складу спеціальних підрозділів міліції, навчають вказану категорію працівників за умовами вправ 9 – 12 для стрільби з пістолета та 3 для стрільби зі штурмової рушниці (автомата).

Під час проведення комплексних інспектувань та контрольних перевірок органів і підрозділів внутрішніх справ (далі – перевірка) стрільці виконують ці ж вправи.

Особи рядового і начальницького складу зі стажем роботи в органах внутрішніх справ більше одного року, які пройшли початкову підготовку, а також курсанти, слухачі другого і старших курсів навчальних закладів МВС України виконують вправи для стрільби з пістолета і штурмової рушниці (автомата) в повному обсязі цього Курсу стрільб (за винятком вправ 9 – 12 для стрільб з пістолета).

При перевірках стрільці виконують вправи на вибір перевіряючого, виходячи із виконаної програми стрільб.

Вправи 9 – 12 швидкісної стрільби з пістолета відпрацьовуються особами рядового і начальницького складу спеціальних підрозділів міліції, працівниками, які входять в групи захоплення, а також найбільш підготовленими курсантами, слухачами випускних курсів навчальних закладів МВС України.

Вправи для стрільби з снайперської гвинтівки виконують міліціонери-снайпери.

Вправи для стрільби з помпової рушниці, кулемета, підствольного гранатомета виконують працівники, за якими закріплена ця зброя.

Вправи для стрільби з пістолета по цілях, які рухаються, відпрацьовуються за наявності обладнаних тирів (стрільбищ).

Вправи з кидання ручних гранат призначаються для навчання особового складу киданню їх з різних положень.

Успішне відпрацювання Курсу стрільб забезпечується:

- належним знанням особами рядового і начальницького складу матеріальної частини зброї, основ і правил стрільби, заходів безпеки в поводженні з вогнепальною зброєю, а також умілим володінням зброєю в різних умовах;

- високою методичною підготовкою керівників занять і стрільб;
- справним станом і правильною підготовкою зброї та патронів до стрільби;

- наявністю добре обладнаної навчально-матеріальної бази і своєчасною її підготовкою;

- високою дисциплінованістю всього особового складу, який бере участь у навчальних стрільбах;

- виконанню вправ повинні передувати ретельне вивчення правових підстав застосування зброї, матеріальної частини зброї, заходів безпеки при поводженні зі зброєю, основ, прийомів і правил стрільби, проведення стрілецьких тренувань і відпрацювання підготовчих вправ з учбовими

патронами (спорядження магазину патронами, прийняття положення для стрільби, зарядження зброї, прицілювання, спуск гачка, розряджання та огляд зброї).

Керівник стрільб призначається з числа начальницького складу органу чи підрозділу внутрішніх справ (начальник, командир та його заступники). Керівник стрільб разом із старшими інспекторами (інспекторами) службової і бойової підготовки перед виконанням вправ на кожному занятті перевіряють знання особовим складом правових підстав застосування зброї, матеріальної частини зброї, основ, прийомів і правил стрільби, заходів безпеки при поводженні зі зброєю та виконання нормативів.

Працівники, які не мають необхідних знань і навичок, не засвоїли заходів безпеки та умов вправ, що виконуються, до стрільби не допускаються.

Рядовий і начальницький склад органів внутрішніх справ прибуває на стрільби в повсякденній формі одягу (крім працівників оперативних служб) і виконує вправи зі зброї, яка за ними закріплена. Решта стріляє зі справної, приведеної до нормального бою зброї.

На контрольних стрільбах і при інспектуванні повторювати вправи з метою підвищення оцінки не дозволяється (незважаючи на погодні умови, стан освітлення і т. ін.).

Якщо вправа не виконана через несправність зброї, патронів чи з інших причин, що не залежать від стріляючого, то з дозволу керівника стрільб (перевіряючого) вправа виконується ще раз.

При визначенні результатів стрільби мішень вважається враженою, якщо куля пробила її, зачепила за край. Пробоїна в мішені, коли зачеплена риска кола, зараховується в бік збільшення достоїнства пробоїн.

Для запобігання нещасним випадкам при проведенні занять з вогневої підготовки керівник повинен знати і вміло застосовувати рекомендації керівникам занять (додаток 1), а також вимагати від осіб, що навчаються, або тих, які обслуговують стрільби, безумовного дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю.

8.2. Вказівки до організації і проведення стрільб

Вправи зі стрілецької зброї виконуються в тирі (на стрільбищі). При цьому визначаються:

- 1. Вихідний рубіж.**
- 2. Рубіж відкриття вогню.**
- 3. Пункт бойового постачання.**

Навчальні стрільби проводяться за наявності наказу (доручення) керівника органу (підрозділу) про проведення навчальних стрільб з особовим складом.

Підрозділи повинні прибувати на стрільбище (у тир) не пізніше, ніж за 20 хвилин до початку стрільб. Цей час використовується для підготовки

зброї і патронів до стрільби, перевірки знань заходів безпеки особовим складом, умов виконання вправ, роботи мішеневого обладнання і засобів зв'язку, організації занять у тилу і підготовки першої зміни до стрільби.

Після прибуття особового складу на стрільбище за командою керівника стрільб на командному пункті підіймається білий прапор (уночі – вмикається світло ліхтаря білого кольору). З виходом зміни на вихідний рубіж і до команди “Відбій” замість білого прапора підіймається червоний (уночі – вмикається світло ліхтаря червоного кольору).

На вихідному рубежі керівник стрільб перевіряє готовність зміни до виконання вправи і дає наказ роздавачу боєприпасів видати зміні патрони. Стрілець, який одержав патрони, оглядає їх і доповідає керівнику, наприклад: **„Капітан Іваненко три (чотири, ...) бойові патрони одержав та оглянув”**.

За командою керівника стрільб: **„Зміна, спорядити магазини”**, стрілець від’єднує магазин від зброї (у випадку з пістолетом – не виймаючи його з кобури), споряджає патронами магазин та приєднує його до зброї (у випадку з пістолетом – до основи рукоятки, не виймаючи повністю пістолет із кобури).

Керівник, переконавшись у готовності зміни (стрільця), подає команду: **„Зміна, на рубіж відкриття вогню – кроком руш”**. Після прибуття зміни на рубіж відкриття вогню керівник командує: **„Зміна, заряджай (приготуватися)”**. За цією командою стрілець повинен прийняти вихідне положення для виконання відповідної вправи та виконує *підготовчі дії* згідно порядку її виконання. Наприклад *при виконанні початкових вправ стрільби з пістолета – вийняти пістолет із кобури, вимкнути запобіжник, надіслати патрон до патронника, увімкнути запобіжник*. Після закінчення приготування стрілець зобов’язаний доповісти про готовність до стрільби, наприклад: **„Капітан Іваненко до стрільби готовий”**.

Перевіривши готовність до стрільби кожного стрільця і прийнявши доповіді від них, керівник подає команду: **„Вогонь” („Старт”)**. За цією командою стрільці здійснюють визначені порядком виконання вправи дії (наприклад, вимикають запобіжник, ставлять курок на бойовий звід або починають переміщення) і ведуть вогонь.

Якщо під час ведення вогню з якихось причин виникає затримка (зброя не стріляє) стрілець повинен *прибрати палець зі спускового гачка, підняти вільну руку до гори (ствол зброї при цьому повинен бути направлений тільки у бік лінії мішеней), після цього повинен підійти керівник стрільб та прийняти міри щодо усунення затримки*.

Закінчивши виконувати вправи, стрілець повинен: утримуючи зброю у бік лінії мішеней, доповісти про закінчення стрільби, наприклад: **„Капітан Іваненко стрільбу закінчив”**.

Керівник стрільб, переконавшись, що зміна закінчила стрільбу, подає команду: **„Зміна, розряджай! Зброю — до огляду”**. За цією командою

стрільці повинні: *від'єднати магазин від зброї та забезпечити огляд керівником стрільб відсутності патрона в патроннику. Наприклад, у випадку пістолета – витягти магазин із основи рукоятки пістолета та покласти його під великий палець правої руки попереду запобіжника так, щоб подавач магазину був на 2 – 3 см вище, ніж затвор.*

Оглянувши зброю кожного стрільця, керівник подає команду: **„Оглянуто”**. За цією командою стрілець повинен:

1. *Закрити патронник (зняти затвор із затворної затримки).*
2. *Спустити курок з бойового зводу, увімкнути запобіжник.*
3. *Приєднати магазин (у випадку пістолета – вставити магазин в основу рукоятки пістолета і сховати його до кобури).*

Після огляду зброї керівник стрільб подає команду: **„Відбій”** і за необхідністю веде зміну для огляду мішеней. Огляд мішеней керівником і стрільцями здійснюється за командою: **„Зміна, до мішеней кроком руш”**. Керівник зупиняє зміну в двох-трьох кроках від мішеней і заслуховує доповідь стрільців, наприклад: **„Товаришу полковнику, капітан Іваненко виконував другу вправу із пістолета (автомата), у ціль влучено трьома кулями (вибив 25 очок), оцінка відмінно”**.

Під час виконання вправ керівник стрільб повинен знаходитись позаду зміни, яка стріляє, і не втручатися в дії стрільців при умові додержання ними заходів безпеки та прийомів стрільби.

Сигнали на показ, рух і освітлення цілей повинні подаватися так, щоб їх не було чути (помітно) стрільцям.

Якщо стрілець не виконав вправу, то повторна стрільба проводиться тільки після додаткового навчання, при цьому в журнал обліку занять, відвідування і успішності службової та бойової підготовки заносяться оцінки як першої, так і повторної стрільби. До виконання наступної вправи працівники допускаються при отриманні позитивної оцінки в попередній вправі.

Після закінчення стрільби керівник дає команду зібрати гільзи, перевірити наявність зброї, магазинів, сумок для магазинів, перевіряє правильність заповнення відомості видачі набоїв. Потім проводить аналіз заняття і оголошує оцінку за стрільбу кожному стрільцю та органу (підрозділу) внутрішніх справ, а також контролює чищення зброї.

8.3. Вправи для стрільб

8.3.1. Вправи для стрільб з пістолета

№ вправи	Призначення вправи	Відстань до цілі, м.	Ціль	Кількість патронів
1	2	3	4	5
Початкові вправи				
1.	Прищеплення початкових навичок у стрільбі по нерухомій цілі в необмежений час	15 - 25	Поясна фігура (мішень № 1)	3
2.	Прищеплення початкових навичок прицільної стрільби по нерухомій цілі в необмежений час	25	Грудна фігура з колами (мішень № 4)	3
3.	Прищеплення початкових навичок стрільби з двох рук по нерухомій цілі в обмежений час	7 - 15	Поясна фігура (мішень № 2)	3
Основний курс				
4.	Навчання стрільбі по нерухомій цілі в обмежений час	25	Поясна фігура (мішень № 1)	3
5.	Навчання стрільбі в умовах нестійкої рівноваги по цілі, що рухається в обмежений час (тільки для працівників ДАІ)	15	Спеціальна мішень, «колесо-скат»	3
6.	Навчання стрільбі після пробіжки по нерухомій цілі в обмежений час	25, 15, 10	Ростова фігура (мішень № 8)	3
7.	Навчання стрільбі з перенесенням вогню в обмежений час.	7-10	Поясна фігура (мішень № 2)	3
8.	Прищеплення навички ведення вогню із заміною магазину.	15	Поясна фігура з колами (мішень № 2 - а)	4
Вправи для спеціальних підрозділів міліції та для членів груп захоплення				
9.	Навчання техніки стрільби по противнику, який захищений бронежилетом	7-10	Поясна фігура (мішень № 2)	3

10.	Відпрацювання навичок ведення вогню, утримання точки прицілювання під час складних пересувань в умовах активного впливу психологічних та фізичних навантажень	7-10	Поясна фігура (мішень № 2)	4, 6 або 8
11.	Прищеплення навички ведення вогню із-за укриттів різних габаритів у комплексі з пересуванням між укриттями та заміною магазину	15,10	Поясна фігура (мішень № 2)	4
12.	Прищеплення навички ведення вогню з автомобіля (виконується в умовах стрільбища).	15	Макет автомобіля з позначеними зонами враження (колеса,	4

УМОВИ І ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

Початкова вправа перша

Ціль – поясна фігура (мішень № 1) встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 15 – 25 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – необмежений.

Вихідне положення – позиція очікування.

Положення для стрільби – стоячи з руки (з двох рук).

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення;

„добре” – 2 влучення;

„задовільно” – 1 влучення.

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню. За командою керівника стрільб „*Заряджай*”, стрільці приймають положення для стрільби, приводять зброю у готовність та приймають позицію очікування, доповідають про готовність. Керівник стрільб, перевіряючи приготування стрільців, подає команду „*Вогонь*”. Стрільці під наглядом керівника стрільб виконують по три постріли.

Початкова вправа друга

Ціль – грудна фігура з колами (мішень № 4) встановлюється на висоті не вище 125 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 25 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – необмежений.

Вихідне положення – позиція очікування.

Положення для стрільби – стоячи з руки (з двох рук).

Оцінка:

„відмінно” – вибито 25 очок;

„добре” – вибито 21 очко;

„задовільно” – вибито 18 очок.

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж – відкриття вогню. За командою керівника стрільб „**Заряджай**”, стрільці приймають положення для стрільби, *приводять зброю у готовність* та приймають позицію очікування, доповідають про готовність. Керівник стрільб, перевіривши приготування стрільців, подає команду „**Вогонь**”. Стрільці під наглядом керівника стрільб виконують по три постріли.

Початкова вправа третя

Ціль – поясна фігура (мішень № 2) встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 7 – 15 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 8 с.

Вихідне положення – позиція очікування.

Положення для стрільби – стоячи з двох рук.

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення;

„добре” – 2 влучення;

„задовільно” – 1 влучення,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню. За командою керівника стрільб „**Заряджай**”, стрільці приймають положення для стрільби, *приводять зброю у готовність* та приймають позицію очікування, доповідають про готовність. Керівник стрільб, перевіривши приготування стрільців, подає команду „**Вогонь**”. Стрільці під наглядом керівника стрільб виконують по три постріли

упродовж визначеного часу, після завершення якого керівник стрільб подає сигнал „Час”.

На початковому етапі навчання можливе виконання цієї вправи роздільно по одному пострілу за 3 с.

Вправа четверта

Ціль – поясна фігура (мішень № 1) встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 25 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 8 с.

Вихідне положення – зброя у кобурі.

Положення для стрільби – стоячи з руки (з двох рук).

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення;

„добре” – 2 влучення;

„задовільно” – 1 влучення,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню. За командою керівник стрільб „*Приготуватись*”, стрільці обличчям до мішені, приймають вихідне положення – пістолет зафіксований у кобурі, магазин з трьома патронами в основі рукоятки пістолета, доповідають про готовність. Керівник стрільб, перевірюючи приготування стрільців, подає

команду „*Вогонь*” (вмикає хронометр). Стрільці під наглядом керівника стрільб дістають з кобури пістолет, вимикають запобіжник, досилають патрон до патронника і роблять по три постріли упродовж визначеного часу, після завершення якого керівник стрільб подає сигнал „Час”.

На початковому етапі навчання можливе виконання цієї вправи роздільно по одному пострілу за 4 с.

Вправа п'ята (тільки для працівників служби ДАІ)

Ціль – спеціальна мішень „Колесо-скат” (колесо чорного кольору за розміром відповідає скату ВАЗ), яка рухається перпендикулярно напрямку стрільби із швидкістю 1 м/сек протягом 5 м, на відстані 3—6 м від поверхні ґрунту до нижньої точки кільця. Ціль може з'являтися праворуч або ліворуч.

Відстань до мішені – 15 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 5 с.

Вихідне положення – позиція очікування, всі патрони в магазині.

Положення для стрільби – стоячи з руки (з двох рук).

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення;

„добре” – 2 влучення;

„задовільно” – 1 влучення,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню. За командою керівника стрільб **„Приготуватись”**, стрільці обличчям до мішені на платформі розміром 75х75 см, яка укріплюється на чотирьох пружинах (зусилля згинання кожної 10 кг/см) на висоті 15 см над землею, приймають вихідне положення – пістолет у руці, магазин з трьома патронами в основі рукоятки пістолета, доповідають про готовність. Керівник стрільб, перевіrivши приготування стрільців, подає команду **„Вогонь”** (вмикає хронометр). Стрільці вимикають запобіжник, досилають патрон до патронника і роблять по три постріли.

Вправа шоста

Ціль – ростова фігура (мішень № 8) встановлюється на поверхні землі, нерухома.

Відстань до мішені – 25 м, 15 м, 10 м (вихідне положення 50 м).

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 25 с.

Вихідне положення – зброя у кобурі.

Положення для стрільби – стоячи, з коліна, лежачи, з руки (з двох рук) (визначається керівником стрільб для кожного рубежу відкриття вогню).

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення;

„добре” – 2 влучення;

„задовільно” – 1 влучення,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник за командою керівника стрільб займає вихідне положення на старті (50 м до рубежу відкриття вогню), пістолет знаходиться в кобурі, магазин з трьома патронами в основі рукоятки пістолета. Керівник стрільб, визначає і доводить стрільцю положення для стрільби на кожному рубежі відкриття вогню, області враження мішені та перевіrivши приготування стрільця, подає команду **„Старт”** (вмикає хронометр). Стрілець висувається

на рубіж відкриття вогню (рухається бігом до 25-метрової позначки), зупиняється, приймає відповідне положення, виймає пістолет із кобури, вимикає запобіжник, досилає патрон до патронника і робить один постріл у визначену керівником область мішені, продовжуючи рух, виконує постріл з рубежів 15 м і 10 м протягом визначеного часу. Після завершення часу керівник стрільб подає сигнал „**Час**”. Дозволяється починати рух від смуги мішеней і після досягнення 25-метрової позначки розвернутися на 180°.

Вправа сьома

Ціль – три (дві) поясні фігури (мішень № 2) встановлюються на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухомі.

Відстань до мішені – 7 - 10 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи — 4 с.

Вихідне положення – позиція очікування (запобіжник вимкнений).

Положення для стрільби – стоячи з двох рук (з руки).

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення;

„добре” – 2 влучення;

„задовільно” – 1 влучення,

за умови, що вражені всі мішені і час виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню. Керівник доводить послідовність враження цілей та подає команду „**Заряджай**”, за якою працівник приводить зброю у готовність та приймає вихідне положення – позицію очікування. Керівник стрільб, перевіrivши приготування стрільця, подає команду „**Вогонь**” (вимикає хронометр). Стрілець під наглядом керівника стрільб проводить три постріли з перенесенням вогню по трьох цілях у послідовності, вказаній керівником стрільб упродовж визначеного часу, після завершення якого керівник стрільб подає сигнал „**Час**”. Припускається виконання вправи по двох цілях, з перенесенням вогню на іншу мішень після кожного пострілу.

Вправа восьма

Ціль – поясна фігура з колами (мішень № 2 - а) встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 15 м.

Кількість патронів – 4 шт. (2+2).

Час виконання вправи – 15 с.

Вихідне положення – зброя у кобурі.

Положення для стрільби – стоячи з двох рук (з руки).

Оцінка:

„відмінно” – 4 влучення;

„добре” – 3 влучення;

„задовільно” – 2 влучення,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню та за командою **„Приготуватись”** приймає вихідне положення – пістолет зафіксований у кобурі, один магазин у основі рукоятки пістолета, другий – у кишені для запасного магазину, по два патрони у кожному, доповідають про готовність. Керівник стрільб, перевіривши приготування стрільців, подає команду **„Вогонь”** (вмикає хронометр). Стрільці приводять зброю у готовність і роблять два постріли, після чого, кожен самостійно, проводять зміну магазину та роблять ще два постріли у ту ж мішень упродовж визначеного часу, після завершення якого керівник стрільб подає сигнал **„Час”**.

Вправа дев'ята

Ціль – поясна фігура (мішень № 2) встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 7-10 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 5 с.

Вихідне положення – позиція очікування.

Положення для стрільби – стоячи з двох рук.

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення – 1 в голову, 2 в інші частини;

„добре” – 2 влучення – 1 в голову, 1 в інші частини;

„задовільно” – 1 влучення в голову,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню. За командою керівник стрільб **„Заряджай”** приводить зброю у готовність та приймає вихідне положення — позиція очікування (пістолет утримується двома руками, магазин з двома патронами в рукоятці пістолета, а третій патрон у патроннику), доповідає про готовність. Керівник стрільб, перевіривши приготування стрільців, подає команду **„Вогонь”**(вмикає

хронометр). Стрільці під наглядом керівника ведуть вогонь упродовж визначеного часу, після завершення якого керівник стрільб подає сигнал „**Час**”. Виконується два постріли (подвійний постріл) у корпус, третій — із затримкою в голову. Затримка необхідна для точного прицілювання.

Вправа десята

Ціль — поясна фігура (мішень № 2) встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені — 7-10 м.

Кількість патронів — 4, 6, 8 шт. (залежно від складності відходів).

Час на виконання вправи — 6, 8, 10 с. (залежно від складності відходів).

Вихідне положення — положення очікування.

Положення для стрільби — початок виконання вправи — стоячи з двох рук.

Оцінка:

„відмінно” — 4, 6, 8 влучень (залежно від кількості патронів);

„добре” — 3, 4, 6 влучень;

„задовільно” — 2, 3, 4 влучення,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню. Керівник доводить послідовність відходів з лінії вогню і подає команду „**Заряджай**” за якою працівник приводить зброю у готовність та приймає вихідне положення — позиція очікування (пістолет тримається двома руками, магазин із патронами в рукоятці пістолета, один патрон у патроннику), доповідає про готовність. Керівник стрільб, перевіривши приготування стрільця, подає команду „**Вогонь**” (вмикає хронометр). Стрілець під наглядом керівника проводить подвійний постріл, здійснює відхід з лінії вогню способом, який визначає керівник стрільб, кілька разів упродовж визначеного часу, після завершення якого керівник стрільб подає сигнал „**Час**”.

Наприклад, стрілець займає положення для стрільби стоячи. Після команди „**Вогонь**” фіксує мушку і цілик у контурі мішені, проводить подвійний постріл. Далі виконує відхід управо-униз, з переходом у положення для стрільби з коліна, фіксує мушку і цілик у контурі мішені, проводить подвійний постріл. Виконує відхід уліво перекатом через спину з виходом у положення для стрільби лежачи, фіксація — подвійний постріл. Вправу закінчено. Проектувати можна різні варіанти відходів.

Вправа одинадцята

Ціль – дві поясні фігури (мішень № 2) встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 15 м, 10м.

Кількість патронів – 4 шт. (2+2).

Час виконання вправи – 20 с.

Вихідне положення – зброя у кобурі.

Положення для стрільби – стоячи, з коліна, у присіді з двох рук (з руки).

Оцінка:

„відмінно” – 4 влучення (по два в кожную ціль);

„добре” – 3 влучення (два в одну ціль + одне в іншу);

„задовільно” – 2 влучення (по одному в кожную ціль),

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник, за командою керівника стрільб, виходить на вихідний рубіж на відмітці 25 м до лінії мішеней та приймає вихідне положення – пістолет зафіксований у кобурі, один магазин у основі рукоятки пістолета, другий – у кишені для запасного магазину, по два патрони у кожному, доповідає про готовність. Керівник стрільб, перевіряючи приготування стрільця, подає команду „**Старт**” (вмикає хронометр). Стрілець рухається бігом до першого укриття на рубежі 15 м (макет фрагменту будівлі), займає позицію за укриттям, приводить зброю у готовність і робить два постріли в мішень з однієї руки, стоячи, не виходячи із-за укриття. Після стрільби, залишаючись за укриттям, виконати заміну магазину, привести зброю у готовність та рухатись бігом до наступного укриття на рубежі 10 м (макет паркана або капоту автомобіля – не вище 80 см). Приймаючи позицію за укриттям, стрілець виконує два постріли у мішень №2 з коліна (з колін, у присіді), не виходячи із-за укриття. Після завершення визначеного часу керівник стрільб подає сигнал „**Час**”.

Категорично забороняється виконувати вправу у складі зміни – тільки по одному стрільцю в окремій галереї. При переміщеннях з пістолетом у руках, вказівний палець має знаходитись у положенні „поза спусковою скобою”.

Вправа дванадцята

Ціль – макет автомобіля з позначеними зонами враження (колеса, моторний відсік); ростова фігура (мішень № 8) встановлюється на поверхні землі, нерухома; комбінація мішеней.

Відстань до мішеней – 10 м від лінії руху автомобіля.

Відстань між мішенями – 15 м.

Кількість патронів – 4 шт.

Швидкість руху автомобіля – 30-40 км/год.

Вихідне положення – позиція очікування на передньому пасажирському сидінні автомобіля, який стоїть на відстані 20 м від першої мішені.

Положення для стрільби – сидячи на сидінні, з двох рук (з руки).

Оцінка:

„відмінно” – 4 влучення (по два у кожен мішень);

„добре” – 3 влучення;

„задовільно” – 2 влучення (при враженні обох мішеней);

Порядок виконання

Працівник, за командою керівника стрільб, займає місце на передньому пасажирському сидінні автомобіля, скло опущене, пістолет у кобурі, 4 патрони у магазині; в автомобілі знаходиться водій та на задньому сидінні – керівник стрільб. За командою керівника **„Заряджай”**, стрілець, дотримуючись заходів безпеки, приводить зброю у готовність та приймає позицію очікування, доповідає про готовність. Перевіривши приготування стрільця, керівник подає команду **„Старт”** – автомобіль починає рух. Стрілець самостійно вибирає найзручніше положення для стрільби і, при наближенні до мішеней, робить по два постріли в кожен. Можливі варіанти виконання вправи: з використанням тільки макету автомобіля, враженням ростової мішені лише у зону ніг тощо.

Примітка. Теоретичне навчання, тренування працівників без патронів на засвоєння методики швидкісної стрільби, а також практичне відпрацювання техніки вказаної методики за умовами виконання початкових вправи № 3 вправ №№ 6, 9, 10 проводяться відповідно до методичних рекомендацій „Швидкісна стрільба із пістолета Макарова” — РІО МВС України—1994 (вих. № 6/9—1166 від 16.06.94).

При відпрацюванні всіх практичних вправ дозволяється вводити елементи укриттів, захисного спорядження, фізичних навантажень, світлошумових перешкод.

8.3.2. Вправи для стрільб зі штурмової гвинтівки (автомата)

№ вправи	Призначення вправи	Відстань до цілі, м	Ціль	Кількість патронів
1.	Навчання стрільбі з місця по нерухомій цілі	100	Грудна фігура з колами (мішень №4)	3
2.	Навчання стрільбі з місця по цілі, яка з'являється на обмежений час	200 (для короткоствольних автоматів – 100 м)	Поясна фігура (мішень №1)	12
3.	Навчання стрільбі з місця по цілі, яка з'являється на обмежений час, з відходом з лінії вогню (вправа для спеціальних підрозділів міліції по боротьбі з	200-350	Кулеметна обслуга (мішень № 10) Ручний протитанковий гранатомет (мішень №9) Поясна фігура (мішень №1)	20

УМОВИ І ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

Вправа перша

Ціль – грудна фігура з колами (мішень № 4) встановлюється на поверхні землі, нерухома.

Відстань до мішені – 100 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – необмежений.

Положення для стрільби – лежачи з упору.

Оцінка:

„відмінно” – 25 очок;

„добре” – 21 очко;

„задовільно” – 18 очок;

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню, приймає вихідне положення. Керівник, перевіривши приготування стрільців, подає команду „*Заряджай*”. Зміна (працівник) вимикає запобіжник, досилає патрон до патронника, вмикає запобіжник і доповідає про готовність до стрільби. Керівник дає команду „Вогонь”. Стрільці під наглядом керівника проводять по три одиночні постріли.

Вправа друга

Ціль – поясна фігура (мішень № 1) на щиті 100х60 см, встановлюється на поверхні землі, яка з'являється тричі по 10 с. з інтервалом 5-10 с.

Відстань до мішені – 200 м (для короткоствольних автоматів – 100 м).

Кількість патронів – 12 шт.

Положення для стрільби – стоячи, з коліна, лежачи з руки.

Оцінка:

„відмінно” – влучено в кожен появу мішені;

„добре” – влучено в 2 появи мішені;

„задовільно” – влучено в 1 появу мішені;

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню, приймає вихідне положення стоячи. Керівник, перевіривши приготування стрільців, подає команду **„Заряджай”**. Зміна (працівник) вимикає запобіжник, досилає патрон до патронника, вмикає запобіжник і доповідає про готовність до стрільби. Керівник дає команду **„Вогонь”**. Стрільці під наглядом керівника при появі мішені ведуть вогонь короткими чергами. Після зникнення (падіння) мішені працівник самостійно ставить штурмову гвинтівку (автомат) на запобіжник. Зміна (працівник) займає вихідне положення з коліна і продовжує стрільбу при появі мішені. При зникненні мішені стрілець ставить штурмову гвинтівку (автомат) на запобіжник, займає вихідне положення лежачи і продовжує стрільбу при появі мішені.

Вправа третя

Цілі – кулеметна обслуга (мішень № 10) з'являється 1 раз на 15 с. на відстані 200 – 250 м; ручний протитанковий гранатомет (мішень № 9) з'являється 1 раз на 15 с. на відстані 250 – 300 м; група злочинців – дві поясні фігури (мішень № 1) з'являються 1 раз на 30 с. і розташовані по фронту не менше 3 м на відстані 300 – 350 м.

Кількість патронів – 20 шт., з них 5 з трасуючими кулями.

Положення для стрільби – лежачи з руки (упирати зброю магазином у ґрунт не дозволяється).

Оцінка:

„відмінно” – влучено у всі мішені;

„добре” – влучено в 3 появи мішені, в т. ч. кулеметна обслуга;

„задовільно” – влучено в 2 мішені;

Порядок виконання

Зміна (працівник) виконує вправу в жилеті куленепробивному важкому та шоломі. За командою керівника стрільб виходить у вихідну позицію зі зброєю і доповідає про готовність до виконання вправи. Керівник, перевіривши приготування стрільців, подає команду **„Вогнева позиція 25 метрів попереду. На вогневу позицію вперед, до бою!”**. За цією командою

змiна (працiвник) знiмає штурмову гвинтiвку (автомат) з плеча i, пригнувшись, бiжить на вогневу позицiю. На нiй в положеннi лежачи приєднує магазин iз патронами, знiмає штурмову гвинтiвку (автомат) iз запобiжника, досилає патрон у патронник, ставить штурмову гвинтiвку (автомат) на запобiжник, встановлює необхідний прицiл. Пiсля команди керiвника „**Вогонь**” змiна (працiвник) знiмає штурмову гвинтiвку (автомат) iз запобiжника i влучає у всi цiлi самостiйно згiдно з умовами вправи. У паузах мiж показом цiлей змiна (працiвник) ставить штурмову гвинтiвку (автомат) на запобiжник i виконавши 1—2 перекати лiворуч або праворуч, змiнює вогневу позицiю, знiмає штурмову гвинтiвку (автомат) iз запобiжника i продовжує вправу. Пiсля закінчення стрiльби змiна (працiвник) ставить штурмову гвинтiвку (автомат) на запобiжник i доповiдає про закінчення стрiльби.

8.3.3. Вправи для стрiльб з снайперської гвинтiвки (для пiдготовки снайперiв)

№ вправи	Призначення вправи	Вiдстань до цiлi, м	Цiль	Кiлькiсть патронiв
1	2	3	4	5
1.	Навчання стрiльби з снайперської гвинтiвки з оптичним прицiлом з мiсця по нерухомiй цiлi в обмежений час	300	Поясна фiгура (мiшень № 2)	3
2.	Навчання стрiльби з снайперської гвинтiвки з оптичним прицiлом з мiсця по нерухомiй цiлi в обмежений час	100	Фiгура голови (мiшень № 5-а)	3
3.	Навчання стрiльби з малокаліберної гвинтiвки – 5,6 мм, кiльцевого спалаху з оптичним прицiлом будь-якої конструкцiї з мiсця по нерухомiй цiлi в обмежений час	100	Фiгура голови (мiшень № 5-а)	3

4.	Навчання стрільби з малокаліберної гвинтівки – 5,6 мм, кільцевого спалаху з оптичним прицілом будь-якої конструкції з місця по нерухомій цілі в обмежений час	50	Силует руки з пістолетом (мішень № 2-б)	3
5.	Навчання стрільби з малокаліберної гвинтівки – 5,6 мм, кільцевого спалаху з оптичним прицілом будь-якої конструкції з різних положень по нерухомій цілі в обмежений час	100	Фігура голови (мішень № 5-а)	3
6.	Навчання стрільби з снайперської гвинтівки з оптичним прицілом з місця по нерухомій цілі в обмежений час	200	Поясна фігура із заручником (мішень № 3)	3

УМОВИ І ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

Вправа перша

Ціль – поясна фігура (мішень № 2) встановлюється на поверхні землі, нерухома.

Відстань до мішені – 300 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 60 с.

Положення для стрільби – лежачи з руки без упору на сторонні предмети (дозволяється використання ремня).

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення;

„добре” – 2 влучення;

„задовільно” – 1 влучення,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожний постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Зміна „працівник”, за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню, приймає вихідне положення. Керівник, перевіrivши приготування стрільців, подає команду „Заряджай”. Зміна (працівник)

вимикає запобіжник, досилає патрон до патронника, вмикає запобіжник і доповідає про готовність до стрільби. Керівник дає команду „Вогонь” (вмикає хронометр). Стрільці під наглядом керівника проводять по три одиночні постріли.

Вправа друга

Ціль – фігура голови (мішень № 5-а) на щиті, встановлюється на поверхні землі, нерухома.

Відстань до мішені – 100 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 30 с.

Положення для стрільби – лежачи з руки без упору на сторонні предмети (дозволяється використання ремня).

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення;

„добре” – 2 влучення;

„задовільно” – 1 влучення,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожний постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню, приймає вихідне положення. Керівник, перевіrivши приготування стрільців, подає команду „Заряджай”. Зміна (працівник) вимикає запобіжник, досилає патрон до патронника, вмикає запобіжник і доповідає про готовність до стрільби. Керівник дає команду „Вогонь” (вмикає хронометр). Стрільці під наглядом керівника проводять по три одиночні постріли.

Вправа третя

Ціль – фігура голови (мішень № 5-а) на щиті 40х30см, встановлюється на поверхні землі, нерухома.

Відстань до мішені – 100 м (вихідне положення 100 м до вогневого рубежу).

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 60 с.

Положення для стрільби – лежачи з руки без упору на сторонні предмети (дозволяється використання ремня).

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення;

„добре” – 2 влучення;

„задовільно” – 1 влучення,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожний постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник за командою керівника стрільб займає положення на вихідному рубежі за 100 м від вогневого рубежу, споряджає магазин гвинтівки трьома патронами і доповідає про готовність до виконання вправи. Керівник, перевіrivши приготування стрільця, подає команду: **„Вогневий рубіж 100 метрів попереду. На вогневий рубіж вперед, вогонь”** (вмикає хронометр). Стрілець біжить на вогневу позицію, на ній в положенні лежачи приєднує магазин із патронами до гвинтівки, досилає патрон до патронника і проводить три одиночні постріли.

Вправа четверта

Ціль – силует руки з пістолетом (мішень № 2-б) на щиті, встановлюється на відстані 1,3 м від поверхні землі, нерухома.

Відстань до мішені – 50 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 15 с.

Положення для стрільби – лежачи з руки без упору на сторонні предмети (дозволяється використання ремня).

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення;

„добре” – 2 влучення;

„задовільно” – 1 влучення;

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожний постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню, приймає вихідне положення (лежачи). Керівник, перевіrivши приготування стрільця, подає команду **„Заряджай”**. Працівник заряджає магазин гвинтівки трьома патронами, досилає патрон до патронника і доповідає про готовність до стрільби. Керівник дає команду **„Вогонь”** (вмикає хронометр). Стрілець під наглядом керівника проводить три одиночні постріли.

Вправа п'ята

Ціль – три фігури голови (мішені № 5-а) на щитах 40х30 см, встановлюються на поверхні землі, нерухомі.

Відстань до мішені – 100 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 20 с.

Положення для стрільби – стоячи, з коліна, лежачи.

Оцінка:

„відмінно” – влучено у всі мішені;

„добре” – влучено в 2 мішені;

„задовільно” – влучено в 1 мішень,

за умови, що час на виконання, не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню, приймає вихідне положення – стоячи. Керівник, перевіривши приготування стрільця, подає команду „**Заряджай**”. Працівник споряджає магазин гвинтівки трьома патронами, приєднує його до гвинтівки, досилає патрон до патронника і доповідає про готовність до стрільби. Керівник дає команду „**Вогонь**” (вмикає хронометр). Стрілець під наглядом керівника проводить три одиночні постріли зліва направо (або в послідовності, яку вкаже керівник стрільб): по першій мішені з положення стоячи, по другій – з коліна, по третій – лежачи.

Вправа шоста

Ціль – поясна фігура з заручником (мішень № 3) на щиті, встановлюється на поверхні землі, нерухома.

Відстань до мішені – 200 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 15 с.

Положення для стрільби – лежачи з руки.

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення в зону 5 (передпліччя, кисть руки зі зброєю або голова злочинця);

„добре” – 2 влучення в зону 4 (груди, шия, плече злочинця);

„задовільно” – 1 влучення в зону 3 (нижче пояса злочинця),

за умови, що час на виконання не був перевищений.

Порядок виконання

Зміна (працівник) за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню, приймає вихідне положення. Керівник, перевіривши приготування до стрільби, подає команду „**Заряджай**”. Зміна (працівник) вмикає запобіжник, досилає патрон до патронника, вмикає запобіжник і доповідає про готовність до стрільби. Керівник дає команду „**Вогонь**” (вмикає хронометр). Зміна (працівник) під наглядом керівника проводить по три постріли.

8.3.4. Вправа для стрільби з підствольного гранатомета

Призначення – навчити стрільби з підствольного гранатомета з місця по нерухомій цілі за обмежений час.

УМОВИ І ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

Ціль – кулеметна обслуга (мішень № 10) на щиті 100х75 см, встановлюється в центрі кола діаметром 7 м (габарит цілі).

Відстань до мішені – 250 м.

Кількість гранат – 3 шт.

Час на виконання вправи – 180 с.

Положення для стрільби – з коліна.

Оцінка:

„відмінно” – 3 влучення в габарит цілі;

„добре” – 2 влучення в габарит цілі;

„задовільно” – 1 влучення в габарит цілі,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню, приймає вихідне положення для стрільби з коліна. Керівник, перевіривши приготування стрільця, дає команду „**Вогонь**” (вмикає хронометр). Стрілець дістає з сумки гранату, заряджає підствольний гранатомет та під наглядом керівника проводить три постріли.

8.3.5. Вправа для стрільби з кулемета

Призначення – навчити стрільбі з кулемета з місця по нерухомій цілі за обмежений час.

УМОВИ І ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

Ціль – бронетранспортер (мішень № 11), дві ростові фігури (мішені № 8), які розташовані по фронту не менше 3 м між центрами мішеней.

Відстань до мішеней:

- № 11 – 600 м;

- № 8 – 300 м.

Кількість патронів:

- калібр 14,5мм – 6 шт., з них 2 трасуючі;

- калібр 7,62 мм – 10 шт., з них 3 трасуючі.

Час на виконання вправи – 30 с. на мішень № 11 та 40 с. на мішень №

Положення для стрільби – з місця.

Оцінка:

„відмінно” – влучено в 3 мішені;

„добре” – влучено в 2 мішені;

„задовільно” – влучено тільки в мішень № 11,
за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання.

За командою керівника стрільб „Заряджай” працівник заряджає кулемети не пізніше, ніж за 70 с. і доповідає про готовність до стрільби. Керівник, перевіривши приготування стрільця, дає команду „Вогонь” (вмикає хронометр). Стрілець робить 6 пострілів (калібр 14,5 мм) у мішень № 11. Після цього не менше, ніж 20 с. готується до стрільби та за командою керівника стрільб робить 10 пострілів (калібр 7,62 мм) по мішенях № 8.

8.3.6. Вправа для стрільби з ручного кулемета

Призначення – навчити стрільбі з ручного кулемета з місця по нерухомій цілі за обмежений час.

УМОВИ І ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

Ціль – кулеметна обслуга (мішень № 10), з'являється 1 раз на 15 с. на відстані 200—250 м; ручний протитанковий гранатомет (мішень № 9) з'являється 1 раз на 15 с. на відстані 250-300 м; група злочинців – дві поясні фігури (мішень № 1) з'являються 1 раз на 30 с. і розташовані по фронту не ближче 3 м одна від одної на відстані 300-350 м;

Кількість патронів – 20 шт., з них 5 з трасуючими кулями.

Положення для стрільби – лежачи.

Оцінка:

„відмінно” — влучено у всі мішені;

„добре” — влучено в 3 мішені, у тому числі кулеметна обслуга;

„задовільно” — влучено в 2 мішені,

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Зміна (працівник) виконує вправу в жилеті куленепробивному важкому та касці захисній. За командою керівника стрільб приймає положення для стрільби і виконує вправу відповідно до порядку виконання вправи № 3 для стрільби з автомата. При цьому переكاتи не виконуються.

У разі відсутності обладнаних стрільбищ для виконання даної вправи навчання стрільби здійснюється за умовами вправ №№ 1, 2 для стрільби з автомата.

8.3.7. Вправи для стрільби з помпової рушниці

№ вправи	Призначення вправи	Відстань до цілі, м	Ціль	Кількість патронів
1.	Навчання стрільби з помпової рушниці з перенесенням стрільби по фронту	100	Мішень „Віконний отвір”	3
2.	Навчання стрільби з помпової рушниці з перенесенням стрільби по фронту в обмежений час	50	Мішень „Віконний отвір”	3

УМОВИ І ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

Вправа перша

Ціль – три мішені „Віконний отвір” на щитах 130х50 см, встановлюються на висоті на рівні очей, нерухомі.

Відстань до мішені – 100 м.

Кількість патронів – 3 шт. (патрони для навчальних стрільб).

Час на виконання вправи – необмежений.

Положення для стрільби – з коліна.

Оцінка:

„відмінно” – влучено в 3 мішені;

„добре” – влучено в 2 мішені;

„задовільно” – влучено в 1 мішень;

Порядок виконання

Працівник за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню, приймає положення для стрільби. Керівник, перевіrivши приготування стрільця, подає команду „**Вогонь**”. Стрілець під наглядом керівника проводить по одному пострілу в кожну мішень.

Вправа друга

Ціль – три мішені „Віконний отвір” на щитах 50х25 см, встановлюються за висоті на рівні 150 см від поверхні землі, нерухомі.

Відстань до мішені – 50 м.

Кількість патронів – 3 шт. (патрони для навчальних стрільб).

Час на виконання вправи – 60 с.

Положення для стрільби – з коліна.

Оцінка:

„відмінно” – влучено в 3 мішені;

„добре” – влучено в 2 мішені;

„задовільно” – влучено в 1 мішень;

за умови, що час на виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник за командою керівника стрільб виходить на рубіж відкриття вогню, помпова рушниця споряджена трьома патронами перебуває в положенні „*На плече*”. Керівник, перевірюючи приготування стрільця, подає команду „*Вогонь*” (вмикає хронометр). Стрілець приймає положення для стрільби та під наглядом керівника робить по одному пострілу в кожен мішень.

8.4. Нормативи з вогневої підготовки

8.4.1. Пістолет «ФОРТ-12» та його модифікації (пістолет Макарова)

№ п/п	Найменування нормативу	Вимоги до виконання нормативу	Оцінка та час виконання, сек.		
			„5”	„4”	„3”
1.	Спорядження магазина патронами	<i>Магазин у руці, 12 (8) патронів розсипом на столі</i>	30 (19)	35 (21)	40 (23)
2.	Неповне розбирання пістолета	Працівник стоїть біля столу, <i>руки опущені</i> , зібраний пістолет лежить на столі запобіжником догори, магазин в рукоятці	45 (20)	50 (25)	60 (30)
3.	Збирання пістолета після неповного розбирання	Працівник стоїть біля столу, <i>руки опущені</i> , частини пістолета лежать на столі	50 (25)	55 (30)	65 (35)
4.	Підготовка до стрільби стоячи та проведення пострілу (швидкісна стрільба)	Пістолет у кобурі, <i>магазин споряджений учбовими патронами в руці</i>	4	5	6

8.4.2. Автомат Калашнікова (АКС-74У/АКМ)

№ п/п	Найменування нормативу	Вимоги до виконання нормативу	Оцінка та час виконання, сек.		
			„5”	„4”	„3”
1.	Спорядження магазина патронами	Магазин у руці, 30 патронів розсипом на столі	40	45	50
2.	Неповне розбирання автомата	Працівник стоїть біля столу, руки опущені, зібраний автомат лежить на столі. При розбиранні пенал виймають, але не розбирають	18/15	22/19	26/23
3.	Збирання автомата після неповного розбирання	Працівник стоїть біля столу, руки опущені, частини автомата лежать на столі	30/25	35/30	40/35
4.	Підготовка до стрільби лежачи	Автомат у положенні „на ремінь” магазин, споряджений учбовими патронами в сумці	7	9	10

Примітка. При складанні розкладу занять начальники органів внутрішніх справ, виходячи із змісту відпрацьованих тем, визначають нормативи для їх відпрацювання щомісячно.

Під час проведення занять особовий склад спочатку виконує прийоми (дії) у повільному темпі, потім відпрацьовує нормативи на швидкість.

Якщо нормативи відпрацьовуються в процесі навчання декілька разів, то індивідуальна оцінка ставиться за останнім показанням результату або на контрольному занятті.

При виконанні нормативів №№ 2,3 Курсу стрільб необхідно дотримуватись наступного порядку дій:

1. Від'єднати магазин.
2. Перевірити наявність патрона в патроннику.
3. Провести неповне розбирання зброї*.
4. Провести збирання зброї після неповного розбирання*.
5. Перевірити правильність зборки зброї після неповного розбирання.

* - для пістолета Макарова та автомата Калашнікова користуватися порядком визначеним Наставленням по стрелковому делу

(М.: Воениздат, 1987), а для виробів „Форт” паспортом виробника для кожної модифікації.

Нормативи вважаються виконаними, якщо дотримано умови їх виконання і не було допущено порушень вимог наказів, настанов, інструкцій.

Якщо при відпрацюванні нормативу допущена принаймні одна помилка, що може призвести до травми, поломки техніки, озброєння, то виконання нормативу зупиняється і оцінюється „незадовільно”.

Час виконання нормативу відлічується від початку подання команди (сигналу) до початку доповіді про виконання чи до удару курка по ударнику.

8.5. Спортивні вправи з прикладної стрільби

8.5.1. Зміст і умови виконання спортивних стрілецьких вправ

Індекс вправи	Відстань (м)	Кількість пострілів та час, відведений на виконання						Ціль	Примітка
		Пробна серія		Залікові серії					
		Кількість пострілів	Час виконання	Порядковий номер серії	Положення для стрільби	Кількість пострілів у серії	Час виконання серії		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Штурмова гвинтівка “Форт” (автомат Калашнікова)									
АК-1	100	3	3 хв.	1	лежачи без упору	10	8 хв.	Мішень № 4 – грудна фігура з колами	Стрільба одиночними пострілами
АК-2	200	-	-	1	лежачи без упору	10	15 сек.	Мішень № 7 – поясна фігура	Стрільба виконується чергами
				2	з коліна	10	20 сек.		
				3	стоячи	10	25 сек.		
АК-3	100	5	5 хв.	1	лежачи	10	8 хв.	Мішень № 4 – грудна фігура з колами	Стрільба виконується одиночними пострілами
				2	з коліна	10	10 хв.		
				3	стоячи	10	12 хв.		
АК-4	100	5	30 сек.	1	лежачи	10	30 сек.	Мішень № 1 – фігурна мішень	
				2	з коліна	10	40 сек.		
				3	стоячи	10	50 сек.		
Пістолети: “Форт-12”, “Форт-17”, Макарова калібру 9 мм									
ПМ-1, ПМ-1(а)	25	3	3 хв.	1	стоячи	10	10 хв.	Мішень № 4 – з чорним	Стрільба виконується з однієї руки

ПМ-2, ПМ-2(а)	25	5	5 хв.	1-2	стоячи	10	10 хв.	КОЛОМ	
ПМ-3, ПМ-3(а)	25	5	5 хв.	1-3	стоячи	10	10 хв.	у вправах з індексом (а) мішень № 4 – грудна фігура з колами	
ПМ-4	25	5	20 сек.	1 2	стоячи стоячи	5 5	20 сек., враховую чи час на попереднє подолання дистанції 25 м	5 комбінованих фігурних мішеней - верхні частини (мішені № 4 – грудні фігури з колами) ----- - ----- 5 комбінованих фігурних мішеней - нижні частини (мішені № 1- в – силуети ніг)	Стрільба виконується з однієї руки (крім видів спортивних багатоборств)
ПМ-5	25	3	8 сек.	1-3	стоячи	3	8 сек.	3 мішені № 1- в – силуети ніг	Стрільба виконується з однієї руки після розвороту
ПМ-6	50	3	30 сек.	1	стоячи	12	100 сек. враховую чи час на попереднє подолання 100 м смуги перешкод (додаток 10)	Мішень № 1 – фігурна мішень	Стрільба виконується з однієї руки, пробні постріли виконуються без подолання смуги перешкод
ПМ-7	15	3	25 сек.	1	стоячи	12 (6+6)	25 сек.	3 мішені № 4 – грудна фігура з колами	Дозволяється стрільба з двох рук
ПМ-8	25	5	3сек. на постріл	1-3	стоячи	10	3 сек. на постріл	Мішень № 5	Стрільба виконується з однієї руки
Снайперська гвинтівка калібру 7,62 мм									
СГ-1	300	5	5 хв.	1	лежачи без упору	10	8 хв.	Мішень № 4 – грудна фігура з	Вправа виконується без оптичного
				2	з	10	10 хв.		

					коліна			колами	прицілу
				3	стоячи	10	12 хв.		
СГ-2	300	5	5 хв.	1-2	лежачи без упору	10	15 хв.	--/--/--	
СГ-3	100, 200, 300	5	5 хв.	1-3	лежачи з упору	10	12 хв.	Мішень № 5- а – головна фігура з колами	Пробні постріли виконуються на 100 м
СГ-5	200	5	5 хв.	1	лежачи з упору	10	3 сек. на постріл. Якщо мішені на щитах, які не рухаються загальний час – 40 сек.	Мішень № 5- а – головна фігура з колами	Пробні постріли виконуються на відстані 100 м в мішень № 4 – грудну фігуру з колами
Малокаліберна гвинтівка калібру 5,6 мм									
МГС-1	50	5	5 хв.	1-2	лежачи без упору	5	5 сек. на постріл. Якщо мішені на нерухоми х щитах, час на серію- 50сек.	Мішень № 2- б – “силует руки з пістолетом”	
Дуельна стрільба	50	-	-	-	лежачи без упору	кількість стріляючи х +1	не обмеж.	Мішень для дуельної стрільби	Використову ють мішені, які падають чи руйнуються при влученні в них

Спортивні стрілецькі вправи з лімітом часу на виконання однієї серії до 100 сек. відносяться до категорії швидкісних.

8.5.2. Умови виконання спортивних стрілецьких вправ

АК-1 – стрільба з автомата одиночними пострілами на відстані 100 м по мішені № 4 (грудна фігура з колами) з положення лежачи без упору, 3 пробні та 10 залікових пострілів.

АК-2 – швидкісна стрільба з автомата чергами на відстані 200 м по мішені № 7 (поясна фігура) з трьох положень (лежачи, з коліна, стоячи) без упору, по 10 залікових пострілів з кожного положення.

АК-3 – стрільба з автомата одиночними пострілами на відстані 100 м по мішені № 4 (грудна фігура з колами) , з трьох положень (лежачи, з коліна, стоячи) без упору, 5 пробних пострілів перед першим положенням та по 10 залікових пострілів з кожного положення.

АК-4 – швидкісна стрільба з автомата одиночними пострілами на відстані 100 м по фігурній мішені № 1, що з'являється, з трьох положень (лежачи, з коліна, стоячи) без упору, 5 пробних пострілів перед першим положенням та серії по 10 залікових пострілів з кожного положення.

ПМ-1 – стрільба з пістолета з однієї руки на відстані 25 м по нерухомій мішені № 4 з чорним колом, вправа ПМ-1(а) по мішені № 4 (грудна фігура з колами), 3 пробні і 10 залікових пострілів.

ПМ-2 – стрільба з пістолета з однієї руки на відстані 25 м по нерухомій мішені № 4 з чорним колом, вправа ПМ-2(а) по мішені № 4 (грудна фігура з колами), 5 пробних і 20 залікових пострілів.

ПМ-3 – стрільба з пістолета з однієї руки на відстані 25 м по нерухомій мішені № 4 з чорним колом, вправа ПМ-3(а) по мішені № 4 (грудна фігура з колами), 5 пробних і 30 залікових пострілів.

ПМ-4 – після подолання 25-метрової відстані швидкісна стрільба з пістолета з однієї руки (крім видів спортивних багатоборств) на відстані 25 м з переносом вогню по п'яти комбінованим фігурним мішеням, що з'являються – перша серія у верхню частину мішеней (мішень № 4 грудна фігура з колами) і друга серія у їх нижню частину (мішень № 1-в силует ніг), 5 пробних пострілів та дві серії по 5 залікових пострілів.

ПМ-5 – після розвороту швидкісна стрільба з пістолета з однієї руки на відстані 25 м з переносом вогню по трьох мішенях № 1-в силуети ніг, що з'являються, 3 пробні постріли та 3 серії по 3 залікових постріли.

ПМ-6 – після подолання 100-метрової смуги перешкод швидкісна стрільба з пістолета з однієї руки на відстані 50 м по фігурній мішені № 1, що з'являється, 3 пробні постріли та одна серія із 12 залікових пострілів.

ПМ-7 – швидкісна стрільба з пістолета з однієї руки або з двох на відстані 15 м з переносом вогню по трьох нерухомих мішенях № 4 (грудна фігура з колами), 3 пробні постріли та одна серія із 12 залікових пострілів, яка виконується подвоєними пострілами в кожному мішені при використанні двох магазинів споряджених шістьма патронами.

ПМ-8 – швидкісна стрільба з пістолета з однієї руки на відстані 25 м по мішені № 5, що з'являється (у вихідному положенні рука з пістолетом опущена під кутом 45⁰), 5 пробних та 30 залікових пострілів.

СГ-1 – стрільба зі снайперської гвинтівки без оптичного прицілу на відстані 300 м по мішені № 4 (грудна фігура з колами) з трьох положень (лежачи, з коліна, стоячи) без упору, 3 пробні постріли перед першим положенням та по 10 залікових пострілів з кожного положення.

СГ-2 – стрільба зі снайперської гвинтівки з оптичним прицілом на відстані 300 м по мішені № 4 (грудна фігура з колами) з положення лежачи без упору, 5 пробних пострілів і дві серії по 10 залікових пострілів.

СГ-3 – стрільба зі снайперської гвинтівки з оптичним прицілом на відстані 100 м, 200 м, 300 м по мішені № 5-а (головна фігура з колами) з

положення лежачи з упору, 5 пробних та 30 залікових пострілів (по 10 пострілів для кожної відстані).

СГ-5 – швидкісна стрільба зі снайперської гвинтівки з оптичним прицілом на відстані 200 м по мішені № 5-а (головна фігура з колами), що з'являється, із положення лежачи з упору, 5 пробних та 10 залікових пострілів.

МГС-1 – швидкісна стрільба з малокаліберної гвинтівки з оптичним прицілом на відстані 50 м по мішені № 2-б “силует руки з пістолетом”, що з'являється, з положення лежачи без упору, 5 пробних та 10 залікових пострілів.

Дуельна стрільба – стрільба ведеться з малокаліберної гвинтівки з положення лежачи без упору на відстані 50 м по мішенях суперника з вибуванням учасників після влучення у їх мішені, після подолання командами стрільців відстані 50 м до лінії вогню.

8.5.3. Місця проведення спортивних заходів з прикладної стрільби

Спортивні заходи з прикладної стрільби проводяться в тирі (на стрільбищі) та мають відповідати рекомендаціям щодо будівництва та обладнання стрілкових тирів для органів і підрозділів внутрішніх справ. Відхилення величини відстані між лінією вогню (ближнім до стрільця її краєм) та лінією мішеней не повинно перевищувати таких величин: на 300 м - ± 1 м; 200 м - $\pm 0,75$ м; на 100 м - $\pm 0,5$ м; на 50 м - $\pm 0,2$ м, на 25 та 15 м - $\pm 0,1$ м.

Повинно бути визначено дві зони:

- *зону лінії вогню, розбиту на вогневі позиції стрільців;*
- *зону для представників, тренерів команд і глядачів.*

Зона лінії вогню зі сторони лінії мішеней позначається бруствером, прапорцями або проведеною на підлозі білою лінією завширшки 10 см (лінія вогню). Відстань від вказаної лінії до тильного краю зони лінії вогню (переднього краю зони для представників, тренерів команд і глядачів) повинна бути: при виконанні вправи стрільби з пістолета – 5-7 м, з автомата чи гвинтівки – 10-15 м. На межі цих зон облаштовується пункт допуску учасників, перевірки зброї та видачі набоїв.

Вогнева позиція стрільця становить собою рівний горизонтальний майданчик розміром не менше 1,25 м (для дистанцій 15, 25 м – 1 м) по фронту лінії вогню та 2,5 м (для дистанцій 15, 25 м – 1,5 м) в глибину, вкритий таким матеріалом, щоб ходіння по ньому або біля нього не спричиняло його вібрацію. Висота стелі або перекриття повинна бути мінімум 2,2 м від підлоги. Покрівля і перегородки зони лінії вогню повинні забезпечувати стрільцям однакові умови захисту від вітру, сонця, дощу і гільз, що викидаються зі зброї.

На кожній вогневій позиції стрільця повинні бути:

- *столік* висотою 0,7-0,8 м для зброї, набоїв та зорової труби (для виконання вправ з пістолета);
- *стілець або табурет* для стрільця;
- *мат (підстилка)* товщиною 10-50 мм мінімальним розміром 80 см х 200 см однаковий для всіх учасників (для виконання стрільби лежачи та з коліна).

За межами вогневих позицій визначаються і облаштовуються місця для контролерів.

Мішені установки і щити повинні бути позначені номерами, які відповідають номерам стрілецьких місць. Номера повинні бути достатньо великими, контрастного кольору, щоб їх було чітко видно на відстані стрільби при звичайних умовах освітлення, незалежно від того виставлені мішені чи ні.

Мішені повинні бути закріплені так, щоб не було видимих коливань, навіть при сильному вітрі. Допускаються будь-які установки для мішеней, які забезпечують необхідний рівень безпеки, точний час експозиції, швидку і точну оцінку пробоїн та швидку заміну мішеней.

Стрільбище, лінія мішеней якого обладнана бліндажем, повинно мати телефонний, селекторний або радіозв'язок бліндажа з лінією вогню.

Для стрільби на 25 м в тирах закритого типу мінімальна рекомендована освітленість мішеней 2500 люкс, мінімальна загальна (на лінії вогню) освітленість тиру 300 люкс.

Бліндаж на лінії мішеней повинен служити надійним укриттям від куль і бути зручним для роботи у ньому обслуговуючого персоналу.

Стрільбище (тир) повинно забезпечувати безпеку учасників стрільб. На видному місці стрільбища (тиру) повинні бути вивішені заходи безпеки при поводженні зі зброєю та набоями.

Під час проведення стрільб в районі стрільбища виставляється оточення для виключення можливості проникнення у вогневу зону людей і тварин.

На стрільбищі (в тирі) повинні бути встановлені ***щогли для підйому прапорів:***

- *червоного кольору*, що дозволяє ведення вогню;
- *білого кольору*, що забороняє ведення вогню.

В тирах і на стрільбищах повинні бути:

- *навіси* для укриття від сонця, вітру і дощу для стрільців та інших осіб;
- *місця для стрільців*, призначені для відпочинку, переодягання, розминки і розміщення зброї, набоїв та приладдя;
- *приміщення* для роботи комісії з визначення результатів стрільб, зберігання мішеней та необхідних матеріалів;

- місця, зручні для контролю зброї і оснащення, їх чищення та ремонту;

- приміщення для надання медичної допомоги.

Для показу напрямку і сили вітру у відкритій зоні між лінією вогню і лінією мішеней повинні бути встановлені *вітровказівні прапорці* з бавовняної тканини розміром 50 мм х 400 мм на дистанціях до 50 м і 200 мм х 750 мм на відстанях понад 50 м. Вони розміщуються максимально наближено до траєкторії польоту кулі, але не можуть перекривати ні лінії прицілювання, ні траєкторії польоту кулі. Прапорці встановлюються на відстанях 1/6 та 2/3 від загальної відстані стрільби, з рівномірністю:

- при стрільбі на 50 м та на 100 м – для кожного другого стрільця;
- при стрільбі на 200 м та на 300 м – для кожного четвертого стрільця.

Використання стрільцями власних прапорців заборонено.

Для виконання вправи з дуельної стрільби на місцевості вибирається рівна ділянка (100 м х 20 м), яка дозволяє вести стрільбу на відстані 50 м. Ділянка повинна мати кулеуловлюючий вал або інші пристрої, які повинні перешкоджати вильоту куль за її межі. Дозволяється використовувати стаціонарні тири і стрільбища.

Лінія вогню визначається на стрілецькій позиції завширшки 1,5 м. Глибина зони лінії вогню – 3 м. Межі зон позначаються прапорцями та лініями. Поверхня вогневої позиції повинна бути рівною. На відстані 50 м від лінії вогню визначається лінія старту, яка наноситься суцільною лінією завширшки 5 см. Від лінії старту до лінії вогню розмічають сектори для кожної команди (стрільця), а в секторах – доріжки завширшки 1,5 м для стрільців. Нумерація доріжок ведеться зліва направо за напрямком стрільби в кожному секторі окремо.

8.5.4. Вимоги до встановлення та обладнання мішеней

Мішені для стрільби виготовляються не з глянцевого матеріалу. Вони встановлюються на однаковій (+/- 1 см) для усіх стрільців висоті відносно рівня лінії вогню:

- у вправах МГС-1, дуельна стрільба – 0,75 +/- 0,5 м до центру мішені;
- у вправах АК-1, АК-3, СГ-3 (100 м, 200 м) – 1 +/- 2,5 м до центру мішені;
- у вправах ПМ-1, ПМ-2, ПМ-3, ПМ-4 (для першої серії стрільби), ПМ-7, ПМ-8 – 1,4 +/- 0,1 м до центру мішені;
- у вправах СГ-1, СГ-2, СГ-3 (300 м), СГ-5 – 3 +/- 4 м до центру мішені;
- у вправах АК-2, АК-4, ПМ-5, ПМ-6 і ПМ-4 (для другої серії стрільби) – 20-30 см до нижнього краю мішені.

У вправах ПМ-4, ПМ-5, ПМ-7 інтервал – 75 +/- 1 см між центрами мішеней.

Центри мішеней повинні бути навпроти відповідних стрілецьких місць. Горизонтальне відхилення від перпендикулярного до лінії вогню напрямку не повинно перевищувати 2% відстані стрільби.

Час, упродовж якого мішень з'являється (повертається), не повинен перевищувати 0,3 сек.

Час показу мішеней, що з'являються (повертаються), повинен відповідати умовам виконання вправ з допуском до + 0,2 сек., що має перевірятись до та під час стрільб. Вимірювання часу повинно починатись коли мішень починає з'являтися (повертатись) і закінчуватись коли вона починає зворотній рух. Якщо використовується електронна установка для мішеней, замість повороту мішені „на лице” сигналом для виконання пострілу є вмикання зеленого світла на визначений умовами виконання вправи час.

У дуельній стрільбі лінія мішеней обладнується пристроями з круглими мішенями діаметром 11 см, які падають або руйнуються при влученні в них.

8.5.5. Загальні вимоги до виконання спортивних стрілецьких вправ

Зміст і умови виконання стрілецьких вправ наведені в таблиці та їх описі, вказаних у п. 8.5.1

Положення для стрільби

При виконанні вправи стрілець повинен перебувати на відведеній йому вогневій позиції без торкання до будь-яких предметів та розташовуватись позаду (до) лінії вогню.

Положення для виконання вправ з гвинтівки або автомата:

Лежачи

Стрілець розташовується на стрілецькому місці головою в сторону мішені. При стрільбі без упору зброю може утримуватись тільки двома руками і одним плечем. Під час прицілювання щока стрільця може опиратись на приклад. Зброю може підтримуватись ременем і не повинна доторкатись або опиратись ні на які інші предмети, в тому числі підстилку. Передпліччя руки і рукав над ліктем повинні чітко відділятися від поверхні стрілецького місця.

З коліна

Стрілець може торкатись поверхні стрілецького місця носком і коліном одної ноги та ступнею іншої. Зброю може утримуватись тільки двома руками і одним плечем. Під час прицілювання щока стрільця може опиратись на приклад. Лікоть повинен опиратись на відповідне йому коліно, при цьому точка опори не повинна бути більш ніж на 100 мм попереду або на 150 мм позаду коліна. Зброю може утримуватись ременем і не повинна доторкатись або опиратись на будь-які інші предмети. Може використовуватись

підгомільник (валик), але в будь-якому випадку ні стегна, ні сідниці стрільця не повинні торкатись поверхні стрілецької позиції (підстилки).

Стоячи

Стрілець повинен стояти вільно обома ногами на стрілецькому місці без будь-якої додаткової опори. Зброя може утримуватись двома руками і плечем (верхньою правою (лівою) частиною грудей) або верхньою частиною руки близько до плеча, щодою і верхньою правою (лівою) частиною грудей. Під час прицілювання щока стрільця може опиратись на приклад. Верхня частина і лікоть руки можуть опиратись на корпус стрільця або на підсумок для магазинів.

Положення для виконання вправ з пістолета

Стрілець повинен стояти обома ступнями повністю на своєму стрілецькому місці ні на що не спираючись. Пістолет повинен утримуватись однією рукою (крім вправи ПМ-7 та ПМ-4 у видах спортивних багатоборств) і постріл повинен виконуватись тією ж рукою. У положенні для стрільби повинно бути чітко видно, що кисть руки вільна і не доторкається ні до яких предметів. Заборонено закріплювати зап'ястя руки, яка утримує зброю, та використовувати будь-які пристрої, які могли б служити опорою для пістолета і утримуючої його руки.

В момент пострілу дульний зріз зброї повинен знаходитись попереду лінії вогню.

Серії вправ виконуються роздільно. У перервах між серіями виконується заміна мішеней або показ влучень та оголошення результату, з подальшим заклеюванням пробоїн. При виконанні однієї серії з 10 пострілів у дві мішені (вправи ПМ-1, ПМ-2, ПМ-3, ПМ-8 та інші) встановлений час ділиться, надається час для заміни мішеней або заклеювання пробоїн і перед продовженням серії дається час на приготування 1 хв.

Після виклику зміни на лінію вогню стрільцям відводиться час для підготовки: до виконання вправи – 3 хв., після перерви, між серіями – 1 хв. У цей час мішені повинні бути підняті (виставлені) для огляду.

Під час підготовки до виконання вправи (після команди „**Приготуватись!**” і до команди „**Заряджай!**” або „**Вогонь!**” (Старт!")) дозволяється на лінії вогню з дотриманням заходів безпеки при поводженні зі зброєю та набоями:

- виймати зброю з кобури (чохла);
- готувати зброю до стрільби;
- прицілюватись без патрона та проводити холості спуски курка, імітуючи виконання вправи;
- споряджати магазин набоями та приєднувати його до зброї.

До команди „**Приготуватись!**” стрільцям дозволяється перебувати на лінії вогню зі спорядженими для виконання вправи магазинами (крім вправ АК-2, ПМ-4, ПМ-5), не приєднуючи їх до зброї.

При стрільбі по мішенях, що з'являються, відлік часу починається з моменту початку розвороту мішеней в положенні “на лице” і закінчується в момент початку повороту мішеней в положення „на ребро”.

При стрільбі по нерухомим мішеням відлік часу починається з моменту подачі команди „Вогонь!” („Старт!”) і зупиняється по команді „Відбій!” („Стоп!”).

Постріли, які виконані після закінчення часу, відведеного для даної вправи, або не виконані упродовж цього часу, вважаються промахами, якщо тільки керівник стрільб не надав стрільцю за технічних причин додаткового часу. При неможливості визначити результат пробоїни від пострілу, виконаного після команди „Відбій!”, краща пробоїна в мішені в даній серії анулюється.

При виконанні стрілецьких вправ з автомата або гвинтівки:

- дозволяється використовувати парні (однакові) рукавиці форменого типу (п'ятипалі, однотонного чорного, коричневого або темно-сірого кольору з однаково закритими пальцями, без зовнішніх накладок) з еластичного матеріалу, загальна товщина кожної з яких при вимірюванні лицевої і тильної частини разом поза межами швів та складок не перевищує 12 мм (при стисканні із зусиллям 5 кг). Рукавиця не повинна заходити на руку далі як на 50 мм за центр променевозап'ястного суглоба (мал.). Біля зап'ястя рукавиця повинна бути вільною для зручності при вдяганні, будь-які зав'язки заборонені;

- забороняється користуватися лунками для ліктів, торкатись магазином чи іншими частинами зброї до землі чи будь-яких предметів (за винятком вправ СГ-3, СГ-5);

- при стрільбі з будь-якого положення дозволяється використовувати ремінь зброї (при цьому дозволяється використання на ремені фіксатора від послаблення), не відстібаючи його з обох сторін від зброї;

- рукоятка зброї та рука, яка її утримує не повинні торкатися другої руки чи рукава;

- дозволяється додатково забезпечувати ущільнення отвору кришки ствольної коробки автомата;

- при стрільбі з коліна (за винятком вправ АК-2, АК-4) дозволяється використовувати підгомільник (валик) завдовжки до 250 мм та діаметром до 180 мм з еластичного матеріалу без каркасу, який надає форму;

- допускається використання під час стрільби на поясному ремені підсумка з магазинами, яким комплектується зброя, що використовується;

- стрільцям, які закінчили стрільбу раніше встановленого часу, забороняється до подання загальної команди про закінчення стрільби з цього положення (серії) готуватися до наступного, заважати іншим стрільцям.

8.5.6. Порядок виконання спортивних стрілецьких вправ зі штурмової гвинтівки (автомата)

Вправи зі штурмової гвинтівки (автомата) виконуються з модифікацій (автомата Калашникова), які прийняті на озброєння в Україні.

Перед виконанням вправи, серії (окремого положення) керівник стрільб подає команду **„До стрільби лежачи (з коліна, стоячи), Приготуватись!”**. Час на приготування відповідно п. 6.5.

Пробні постріли виконуються з положення „лежачи” перед першою заліковою серією та відповідно її умовам (крім вправи АК-2).

У вправах АК-1 і АК-3 після виклику зміни на лінію вогню учасникам надається час для підготовки до вправи відповідно до вимог п. 6.5. розділу V Курсу стрільб. Після завершення часу на підготовку перед пробними пострілами і заліковими серіями пострілів керівник стрільб подає команди: **„Пробна (1-а / 2-а / 3-я залікова) серія, Заряджай!”** і через 2-3 сек. – **„Вогонь!”**. Положення для стрільби, порядок і час її виконання та кількість пострілів визначена умовами виконання вправ (п.п.1.і 2. розділу V).

У вправі АК-2 стрільці в присутності контролера споряджають 3 магазини по 10 набоїв кожний. За командою керівника **„Зміна, на лінію вогню, Руш!”** зміна виходить на вказаний рубіж і за командою (п. 7.2.) готується до стрільби. Після завершення часу на підготовку керівник командує: **„Заряджай!”** та проводить показ розташування мішеней (додаток 2) протягом 30 сек. Після чого, мішені прибираються і через 30 сек. з’являються на 15 сек. для виконання стрільби із положення “лежачи”, стрільба ведеться чергами (по 2-3 постріли). Одиночний постріл дозволяється лише останнім набоем. Якщо учасник виконав одиночний постріл на початку або в середині серії, то він штрафується на таку кількість пробоїн, яка дорівнює кількості зроблених одиночних пострілів.

Перед виконанням стрільби з положень “з коліна” і “стоячи” дається одна хвилина на підготовку без попереднього показу мішеней. Час для виконання стрільби з коліна – 20 сек., стоячи – 25 сек.

У вправі АК-4, після виклику зміни на лінію вогню стрільцям надається час для підготовки до вправи відповідно до вимог п. 7.2. розділу V Курсу стрільб. Після завершення часу на підготовку керівник стрільб подає команду **„Заряджай!”** і мішені прибираються в положення “на ребро” (якщо для цього є технічні можливості). Через 20 сек. після цієї команди він оголошує: **„Залишилося 10 секунд!”**. Після закінчення цього часу мішені повертаються в положення “на лице”, що є сигналом для початку стрільби. Після закінчення часу відведеного на стрільбу мішень повертається в положення “на ребро” (подається команда **„Відбій!”**) проводиться розряджання та огляд зброї, оцінка та оголошення результату серії.

Перед виконанням чергової серії керівник подає команду **„До стрільби з коліна (стоячи), приготуватись!”**. На підготовку дається 1 хв. Далі

подається команда „Заряджай!”. Для наступних серій стрільби подаються аналогічні команди.

Якщо дана вправа виконується по нерухомій мішені, сигналом для початку виконання вправи є команда „Вогонь!”, а для її закінчення – „Відбій!”.

Після виконання пробних пострілів, а також закінчення кожної залікової серії (або її частини) подаються команди „Відбій!”, „Розряджай!”, „Зброю до огляду!”.

8.5.7. Порядок виконання спортивних стрілецьких вправ з пістолета

Вправи з пістолета виконуються з пістолетів Макарова, “Форт-12”, “Форт-17” та аналогічних їм калібру 9 мм, які прийняті на озброєння в Україні (конкретно визначаються положенням про змагання або регламентом проведення заходів), із положення для стрільби стоячи.

Для здійснення пострілів пістолет утримується лише однією рукою (крім виконання стрілецьких вправ ПМ-7 та ПМ-4 у видах спортивних багатоборств).

Чергова зміна за командою керівника стрільб шикується на вихідному рубежі згідно зі списком змін. За командами „Зміна, на лінію вогню (старту), Руш!”, „Приготуватися!” стрільці займають вогневі (стартові) позиції, споряджають магазини відповідною кількістю набоїв (у нешвидкісних вправах дозволяється споряджати зброю по одному набою), готуються до стрільби (відповідно до п.п. 6.4.-6.6.). Після закінчення часу на підготовку керівник оголошує, яка вправа виконується і приступає до проведення стрільби.

Пробні постріли виконуються перед першою заліковою серією та відповідно її умовам (у вправі ПМ-6 – без попереднього подолання смуги перешкод).

У вправах ПМ-1, ПМ-1(а), ПМ-2, ПМ-2(а), ПМ-3, ПМ-3(а) перед пробними пострілами і заліковими серіями пострілів керівник подає команди: „Пробна (1-а / 2-а / 3-я залікова) серія, Заряджай!” і через 2-3 секунди – „Вогонь!”.

У вправі ПМ-4 перша та друга серії стрільб виконуються у верхні та нижні частини комбінованих фігурних мішеней відповідно, після подолання стрільцем відстані 25 м до лінії вогню, яка розміщена на відстані 25 метрів від лінії мішеней. Час на подолання відстані та виконання пострілів у кожній серії – 20 секунд. На рубежі старту стрілець під наглядом керівника споряджає магазин п'ятьма набоями, вставляє його в рукоятку пістолета, поставленого на запобіжник, не виймаючи повністю пістолет з кобури, яка знаходиться на поясному ремені. Вкладає пістолет в кобуру закритого типу (при цьому пістолет повністю закритий кобурою), застібає її та доповідає керівнику про готовність до виконання вправи. Після розвороту мішеней з

положення “на ребро” в положення “на лице” (якщо для цього відсутні технічні можливості – мішені встановлюються в положення для стрільби) або команд судді **„Увага!”**, **„Старт!”** стрілець висувається на лінію вогню. Лише досягнувши відмітки (лінія, прапорець тощо), розміщеної у двох метрах до лінії вогню, стрілець розстібає кобуру, з дотриманням заходів безпеки виймає пістолет, досягнувши лінії вогню досилає патрон у патронник і проводить стрільбу (по одному пострілу в кожну мішень). Сигналом для закінчення стрільби є розворот мішеней в положення “на ребро” або команди **„Відбій!”**. Далі слідує команда **„Розряджай!”**, **„Зброю до огляду!”**. Після огляду пістолет вкладається в кобуру. Проводиться визначення та оголошення результату серії.

У вправі ПМ–5 умови та порядок виконання усіх серій стрільби однакові. Час на виконання кожної серії – 8 секунд. Стрілець на лінії вогню під наглядом керівника споряджає магазин трьома набоями, вставляє його в рукоятку пістолета, поставленого на запобіжник, не виймаючи повністю пістолет з кобури, яка знаходиться на поясному ремені. Вкладає пістолет в кобуру закритого типу (при цьому пістолет повністю закритий кобурою), застібає її, займає положення для стрільби стоячи спиною до мішеней, не торкаючись кобури і доповідає керівнику про готовність до виконання вправи. Через 2-3 секунди за командою керівника **„Вогонь!”** мішені повертаються з положення “на ребро” в положення “на лице” (якщо для цього відсутні технічні можливості – мішені встановлюються в положення для стрільби), учасник розвертається до них обличчям, розстібаючи кобуру, з дотриманням заходів безпеки дістає пістолет, досилає патрон у патронник і проводить стрільбу (по одному пострілу в кожну мішень). Сигналом для закінчення стрільби є розворот мішеней в положення “на ребро” або команда керівника **„Відбій!”**. Далі слідує команда **„Розряджай!”**, **„Зброю до огляду!”**. Після огляду пістолет вкладається в кобуру. Проводиться визначення та оголошення результату серії.

У вправі ПМ–6 стрільба виконується на відстані 50 м після подолання 100-метрової смуги перешкод (додаток 4) по фігурній мішені № 1 (додаток 2), що з’являється, 3 пробні постріли та одна серія із 12 залікових пострілів. При стрільбі використовуються 2 магазина, споряджені шістьма набоями кожний. Час на подолання смуги перешкод та виконання пострілів – 100 секунд.

Стрілець на місці старту за командою керівника вставляє магазин з набоями в рукоятку пістолета, поставленого на запобіжник, не виймаючи повністю пістолет з кобури, яка знаходиться на поясному ремені. Вкладає пістолет та другий магазин в кобуру закритого типу (при цьому пістолет повністю закритий кобурою), застібає її і доповідає керівнику про готовність до виконання вправи. За командами **„Увага!”**, **„Старт!”** або іншим сигналом, мішені розвертаються з положення “на ребро” в положення “на лице” (якщо для цього відсутні технічні можливості – мішені

встановлюються в положення для стрільби), стрілець долає перешкоди у наступній послідовності: “Паркан”, “Колода”, “Рів з водою”. Перешкода “Паркан” долається будь-яким способом, крім оббігання.

Перешкода “Колода” вважається подоланою, якщо стрілець почав рух по ній з ближнього краю, пробіг по всій її довжині та зіскочив з її дальнього краю.

Перешкода “Рів з водою” вважається подоланою, якщо учасник, перескочивши через нього, при приземленні наступить хоча б однією ногою на лінію, що позначає її дальній край, або заступить за неї.

Стрільцю дозволяється робити повторні спроби подолання перешкод.

При досягненні відмітки (лінія, прапорець тощо), розміщеної у двох метрах до лінії вогню, учасник розстібає кобуру, з дотриманням заходів безпеки виймає пістолет, досягнувши лінії вогню досилає патрон в патронник та проводить стрільбу (по одному пострілу в кожен мішень). Закінчивши перші шість пострілів, стрілець замінює магазин і продовжує виконувати вправу. Сигналом для закінчення стрільби є розворот мішеней в положення “на ребро” або команда судді **„Відбій!”**. Потім слідує команда **„Розряджай!”**, **„Зброю до огляду!”**. Після огляду пістолет вкладається в кобуру.

Вправа ПМ-7 виконується на відстані 15 м по трьом нерухомим мішеням № 4 грудна фігура з колами, 3 пробних постріли та одна серія із 12 залікових пострілів. При стрільбі використовуються 2 магазини, споряджені шістьма набоями кожний. У заліковій серії вогонь ведеться по трьом мішеням, подвоєними пострілами в кожен мішень, із заміною магазину після шести пострілів. Час на виконання серії – 25 секунд.

Стрілець на лінії вогню під наглядом керівника споряджає 2 магазини з шістьма патронами кожний, вставляє магазин з набоями в рукоятку пістолета, поставленого на запобіжник, не виймаючи повністю пістолет з кобури, яка знаходиться на поясному реміні. Вкладає пістолет та другий магазин в кобуру закритого типу (при цьому пістолет повністю закритий кобурою), застібає її, займає положення для стрільби обличчям до мішені, руки опущені вниз, не торкаючись кобури, після чого, доповідає керівнику стрільб про готовність до виконання вправи. Після розвороту мішеней з положення “на ребро” в положення “на лице” (якщо для цього відсутні технічні можливості – мішені встановлюються в положення для стрільби) або за командою керівника **„Вогонь!”**, стрілець дістає пістолет з кобури, досилає патрон в патронник і проводить стрільбу подвоєними пострілами в кожен мішень з переносом вогню по фронту. Напрямок переносу вогню (вправо чи вліво) по цілях – вільний. Після заміни магазину стрілець робить другу серію пострілів. При виконанні вправи всі дії зі зброєю стрілець проводить самостійно.

Сигналом для закінчення стрільби є розворот мішеней в положення “на ребро” або команда судді **„Відбій!”**. Потім слідує команда **„Розряджай!”**,

„Зброю до огляду!”. Після огляду пістолет вкладається в кобуру. Проводиться визначення та оголошення результату вправи.

Вправа ПМ-8 – стрільба з пістолета на відстані 25 м по мішені № 5, що з’являється на 3 секунди.

Після виклику зміни на лінію вогню стрільцям надається 3 хв. для підготовки до вправи. Після завершення часу на підготовку керівник подає команду **„Заряджай, мішені на “ребро”!”**. Стрільці на лінії вогню упродовж однієї хвилини споряджають магазини п’ятьма патронами, вставляють його в рукоятку пістолета і досилають патрон в патронник, приймають вихідне положення для стрільби. У вихідному положенні для стрільби перед кожним пострілом рука з пістолетом опущена під кутом не більше 45° до вертикалі та залишається нерухомою в цьому положенні до появи мішені (команди **„Вогонь!”**). Мішень повертається в положення “на лице”, що є сигналом для виконання пострілу. Стрільцю дозволяється підіймати руку з пістолетом в момент початку розвороту мішеней. Після закінчення часу – 3 секунди, відведеного на постріл, мішень повертається в положення “на ребро” (подається команда **„Відбій!”**) на 7 секунд, рука зі зброєю опускається у вихідне положення. При кожній появі мішені виконується тільки один постріл. Після кожних п’яти пострілів проводиться розряджання та огляд зброї за командами **„Відбій!”**, **„Розряджай!”**, **„Зброю до огляду!”**, після чого пістолет оглядається та кладеться на столик чи вкладається в кобуру. Далі проводиться визначення та оголошення результату стрільби в серії, заміна (заклеювання) мішені.

8.5.8. Порядок виконання спортивних стрілецьких вправ зі снайперської гвинтівки

Вправи зі снайперської гвинтівки виконуються з довільної гвинтівки калібру 7,62 мм з оптичним прицілом довільної кратності збільшення (за винятком вправи СГ-1, яка виконується зі снайперської гвинтівки Драгунова без оптичного прицілу).

Вправи СГ-1, СГ-2 і СГ-3 за командами керівника стрільб виконується аналогічно вправам стрільби зі штурмової гвинтівки (автомата) відповідно АК-3 та АК-1 (п.п. 7.2., 7.3., 7.4. і 7.7.). Умови та зміст виконання цих вправ викладені в п.п. 1. і 2. розділу V.

Вправа СГ-5 виконується з положення для стрільби лежачи з упору на відстані 200 м по спеціальній мішені № 5-а головна фігура (додаток 2), яка з’являється на показ для кожного пострілу на 3 секунди, з паузою на 7 секунд між кожним показом. Пробна серія виконується упродовж 5 хв. на відстані 100 м по мішені № 4 грудна фігура з колами (додаток 2). За командою керівника **„Зміна, на лінію вогню, Руш!”** стрільці виходять на лінію вогню і за командою **„Приготуватись!”** готуються до стрільби лежачи. По завершенню часу на підготовку передбаченого пунктом 6.5 розділу V Курсу стрільб керівник дає команду: **„Заряджай!”**, за якою

стрільці заряджають зброю і доповідають про готовність. Керівник, перевіrivши готовність до стрільби, подає команду **„Вогонь!”** для появи мішені.

У випадку, якщо мішені встановлені на стаціонарних щитах, які не рухаються, для виконання вправи встановлюється загальний час – 40 секунд.

Після виконання пробних пострілів, а також закінчення кожної залікової серії (або її частини) подаються команди **„Відбій!”**, **„Розряджай!”**, **„Зброю до огляду!”**, здійснюється огляд зброї.

8.5.9. Порядок виконання спортивних стрілецьких вправ з малокаліберної гвинтівки

Вправа МГС-1 виконуються лежачи з руки з малокаліберної гвинтівки довільного зразку калібру 5,6 мм з оптичним прицілом, коефіцієнт збільшення якого не менше 2+, по спеціальній мішені № 2-б „силует руки з пістолетом” на відстані 50 м, яка з’являється 10 разів для показу на 5 секунд для кожного пострілу з паузою на 10 секунд між кожним показом (виконуються дві серії по 5 пострілів). При стрільбі використовується набої з капсулем кільцевого спалахування.

За командою керівника **„Зміна, на лінію вогню, Руш!”** стрільці виходять на лінію вогню і за командою **„Приготуватись!”** готуються до стрільби лежачи. По завершенню часу на підготовку керівник командує: **„Заряджай!”**, стрільці заряджають зброю і доповідають про готовність. Керівник, перевіrivши готовність до стрільби, подає команду **„Вогонь!”** для появи мішені.

У випадку, якщо мішені встановлені на стаціонарних щитах, які не рухаються, встановлюється загальний час на виконання серії – 50 секунд.

Після виконання пробних пострілів, а також закінчення кожної залікової серії подаються команди **„Відбій!”**, **„Розряджай!”**, **„Зброю до огляду!”**, здійснюється огляд зброї.

Дуельна стрільба виконується з малокаліберної гвинтівки довільного зразку калібру 5,6 мм з оптичним прицілом або без нього. При стрільбі використовується набої з капсулем кільцевого спалахування.

Набої викладаються на лінії вогню. Кількість набоїв на кожного стрільця команди видається на один набій більше від кількості тих, що стартують. Дозволяється використовувати підставки під набої. На старті керівник перевіряє зброю стрільців (затвор закритий, контрольний спуск курка зроблений).

За командою **„На старт!”** стрільці зі зброєю в руках стають у шеренгу на визначених для них секторах біля лінії старту, не наступаючи на неї. Після приготування стрілецьких команд керівник на старті подає команду **„Старт!”** (удар у гонг, постріл або помах прапорцем). Після цієї команди стрільці, не міняючись місцями, пробігають 50 метрів до лінії вогню, заряджають гвинтівку і роблять постріли по мішенях суперника. Положення

для стрільби лежачи без упору. Стрільба ведеться перехресно, тобто мішені, в які необхідно влучити знаходяться навпроти сектору суперника.

При стрільбі дозволяється використовувати гвинтівочний ремінь зброї. Одягати на руку гвинтівочний ремінь можна лише після подолання лінії старту. Заборонено відкривати затвор зброї до потрапляння в двометрову зону лінії вогню.

Стрілець вважається вибулим, як тільки буде уражена його мішень (номер мішені відповідає номеру доріжки стрільця). У цьому випадку контролер подає відповідний сигнал (кладе руку на плече стрільцю або закриває йому щитком сектор обстрілу) вибулому стрільцю, який одразу ж припиняє стрільбу. В командному стрілецькому поєдинку вибулий стрілець має право передати, лише в положенні лежачи, набої, які залишилися у нього, товаришу по команді. Учасник команди, який влучив в одну мішень суперника має право набоями, які залишилися, вести вогонь по інших мішенях суперника.

Після закінчення стрільби (влучення у всі мішені одного із суперників, або при використанні всіх набоїв) за командою „Відбій!” учасники команд повинні розрядити зброю, зробити контрольний спуск курка і після огляду зброї та команди „Встати!” – залишити лінію вогню.

8.6. Обов'язки осіб, які організовують і обслуговують стрільби

Для керівництва стрільбами і його обслуговування, а також забезпечення заходів безпеки по органу внутрішніх справ призначаються: керівник стрільб, черговий лікар (фельдшер) і роздавач боєприпасів. Під час проведення стрільб на стрільбищі виставляється оточення, наглядач і призначається начальник оточення та керівники учбових місць.

Керівник стрільб підпорядковується начальнику органу(підрозділу) внутрішніх справ і відповідає за суворе дотримання всіма стрільцями встановленого порядку на стрільбищі (тирі), заходів безпеки, а також умов вправ, що відпрацьовуються. Йому підпорядковані всі особи, що забезпечують стрільби. Він зобов'язаний:

Перед початком стрільби перевірити відповідність мішеневого обладнання умовам вправ, що виконуються.

За необхідності (на стрільбищі) підготувати показувачів мішеней, розвести їх по бліндажах (укриттях), перевірити знання ними заходів безпеки і своїх обов'язків та придатність бліндажів.

Поставити завдання черговому лікарю (фельдшеру), роздавачу боєприпасів, старшому наряду оточення і наглядачу.

При порушенні стрільцем заходів безпеки, появи на полі людей, машин, тварин або одержанні повідомлення по телефону з бліндажа від показувача терміново подати команду „Відбій”, доповісти начальнику органу внутрішніх справ про причину зупинки стрільби і вжити заходів щодо

відновлення порядку. Після закінчення виконання вправ стрільцями дати вказівку замінити червоний прапор на білий, після команди „Відбій” дозволити показувачам вийти з бліндажа для огляду мішеней.

Після закінчення стрільби зняти показувачів і оточення, доповісти начальнику органу (підрозділу) внутрішніх справ про закінчення стрільби, про позитивні сторони і недоліки в стрільбі, зробити відмітку в журналі про проведення стрільб.

Старший оточення відповідає за правильне несення служби постами оточення. Він зобов'язаний:

Знати схему постів оточення і розміщення їх на місцевості.

Виставити пости оточення, поставити перед ними завдання, вести спостереження і не допускати до стрілецького поля людей, машин і тварин.

При виявленні на території стрільбища людей, машин або тварин терміново доповісти про це керівнику стрільб і вжити заходів з випровадження їх за межі захисних смуг стрільбища. Пости оточення забезпечуються сигнальними патронами (ракетами) або радіозв'язком.

Після закінчення стрільб з дозволу керівника стрільб зняти оточення.

Наглядач зобов'язаний невідлучно перебувати на командному пункті, вести спостереження у вказаному секторі і доповідати керівнику стрільб про появу людей, машин або тварин на мішеневому полі або подавання сигналів про припинення вогню з постів оточення чи з бліндажа (укриття). За командою керівника стрільб піднімати білий прапор і встановлювати червоний замість білого. Наглядач забезпечується біноклем, а також прапорцями червоного і білого кольору.

Показувачі повинні:

Знаходитись у бліндажі (укритті), що забезпечує їх безпеку, виконувати всі вказівки керівника стрільб про порядок показу, огляду мішеней і доповідати про результати влучень. Виходити з бліндажа (укриття) тільки за командою керівника стрільб.

Про готовність бліндажа (укриття) до стрільби доповісти по телефону (радіо) і підняти червоний прапор. Прапор повинен піднімати показувач, не вихиляючись з укриття.

Одержавши наказ на огляд мішеней, підняти білий прапор, вийти з укриття, оглянути мішені, відмітити влучення, повернутись до укриття та підняти червоний прапор.

У бліндажі (укритті) один з показувачів призначається старшим, який підпорядковується керівнику стрільб.

Роздавач боєприпасів призначається з числа стрільців наказом по органу про проведення стрільб. Роздавач боєприпасів зобов'язаний:

Знати і дотримуватися правил безпеки при поводженні з боєприпасами, вміти споряджати магазин патронами.

За командою керівника стрільб видавати боєприпаси черговій зміні стрільців.

Приймати від стрільців невикористані боеприпаси.

Вести облік одержаних і зданих боеприпасів. Після закінчення стрільб звітувати про одержані, використані і здані боеприпаси.

Забороняється призначати керівником стрільб та роздавачем боеприпасів начальників служби озброєння, завідуючого складом, відповідальних за озброєння в підрозділах та інших осіб, на яких покладено облік чи зберігання боеприпасів, у тому числі штатних чергових.

На стрільбищі (в тирі) повинна бути така документація:

Інструкція про заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю під час проведення учбово-тренувальних стрільб.

Інструкція керівнику стрільб, старшому оточення, лікарю (фельдшеру), наглядачу, показувачу мішеней, роздавачу боеприпасів.

Схема стрільбища з урахуванням усіх його елементів, кордонів, розмірів і обладнання, схема постів оточення.

Журнал обліку проведених стрільб та журнал реєстрації інструктажів про заходи поводження з вогнепальною зброєю.

Роздавально-здавальна відомість видачі боеприпасів (додаток № 5).

Документація, зразків якої немає в даному Курсі стрільб, складається в довільній формі.

На всіх стрільбах, які проводяться в складі органу внутрішніх справ, у тилу стрільбища на видному для стрільців місці повинні бути вивішені плакати з указанням умов виконання вправ.

8.7. Спеціальні вправи із стрілецької зброї для працівників міліції, які можуть залучатись до проведення силової фази спеціальних та антитерористичних операцій

Спеціальні вправи із стрілецької зброї для працівників міліції, які можуть залучатись до проведення силової фази спеціальних та антитерористичних операцій (далі - Спеціальні вправи), розроблені, виходячи з тактики дій та досвіду реальних ситуацій вогневого протистояння в оперативно-службовій діяльності спеціальних підрозділів "Сокіл" та "Беркут" Міністерства внутрішніх справ України.

Спеціальні вправи призначаються для послідовного навчання працівників, які успішно засвоїли основний Курс стрільб із стрілецької зброї для рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ вмілому поводженню зі зброєю, швидкому усуненню виникаючих затримок при стрільбі в екстремальних умовах, вербальній та голосовій комунікації між членами штурмової групи під час проведення спеціальних (антитерористичних) операцій по знешкодженню озброєних злочинців, що чинять збройний опір та звільнення заручників.

Тренувальні стрільби проводяться вдень, у темний час доби, після фізичного навантаження та при світло-шумових перешкодах.

У цьому розділі Спеціальних вправ терміни вживаються у такому значенні:

Вихідне положення (ВП) "позиція готовності" – пістолет у руках (руці) працівника (одноручний або дворучний хват) біля тулуба, на рівні сонячного сплетіння (автомат ременем на шії, утримується двома руками із зведеними до низу та прижатыми до тулуба ліктями, приклад впирається у плече), ствол спрямований під кутом донизу у найбільш безпечному напрямку. Вказівний палець руки, що тримає зброю за пістолетну рукоятку, знаходиться на запобіжній скобі або затворі (ствольній коробці – для автомата). Позиція готовності може прийматись стоячи, на коліні, у присіді.

Візуальна перевірка зброї – огляд зброї стрільцем на предмет виявлення можливої несправності при подальшому продовженні стрільби. Проводиться миттєво, після враження цілі. При цьому зброя розвертається навколо осі каналу ствола проти часової стрілки правою площиною доверху для більш зручного огляду положення затвору та вікна екстракції гільз (затворної рами та патронника для автомата).

Усунення затримки на пістолеті з затвором у передньому положенні – пістолет виноситься стрільцем на лінію очей у напрямку стрільби, підтримуючою рукою наноситься різкий удар знизу по магазину в основі рукоятці, зброя повертається правою площиною доверху, затвор за задню, ребристу частину за допомогою великого пальця та другої фаланги вказівного пальця вільної руки відводиться назад, а правою рукою пістолет різко повертається у вихідне положення. Тобто, стрілець наносить удар по магазину, викидає несправний патрон або гільзу (досилає патрон у патронник) та займає позицію готовності до стрільби.

Причинами затримки при стрільбі, в якій затвор пістолета залишається у передньому положенні, може бути неподаний патрон у патронник, осічка, невикидання гільзи з патронника тощо.

Тактична заміна магазину:

На пістолеті – мізинцем, безіменним та середнім пальцями вільної руки працівник дістає з підсумку запасний магазин та утримуючи його:

для пістолетів "Форт" – натискає великим пальцем руки, що утримує зброю, кнопку фіксації магазину;

для пістолетів ПМ, АПС – натискає великим пальцем вільної руки фіксатор магазину в основі рукоятки пістолета.

Водночас за допомогою другої фаланги вказівного та великого пальців вільної руки витягує магазин з рукоятки пістолета і поворотом кісті вільної руки навколо себе заміняє його на запасний. Після заміни магазину стрілець досилає патрон до патронника (вільною рукою знімає затвор з затворної затримки). Витягнутий магазин після візуальної оцінки вставляє у підсумок або скидає у спеціальну сумку для незаповнених магазинів.

На автоматі (АК-74, АКС-74У та їх модифікаціях) – вільною рукою, що утримує зброю за цев'є, працівник дістає з підсумку запасний магазин та

прикладає його до автомата верхнім зрізом магазину на рівні кришки ствольної коробки. Охопивши два магазина разом, від'єднує (за допомогою великого пальця вільної руки) той, що знаходиться в автоматі, приєднує запасний та заряджає зброю (вільною рукою, що тримає замінений магазин відводить затворну раму у крайнє заднє положення та відпускає її). Магазин після візуальної оцінки вставляє у підсумок або скидає у спеціальну сумку для незаповнених магазинів.

Бойова заміна магазину:

На пістолеті – *для пістолетів "Форт"* – стрілець рукою, яка утримує зброю, робить різкий напівоберт за часовою стрілкою з одночасним натисканням кнопки фіксації магазину в основі рукоятки пістолета великим пальцем з метою його викидання. Водночас вільною рукою дістає запасний магазин з підсумка та вставляє в основу рукоятки пістолета;

для пістолетів ПМ, АПС – вільною рукою дістає запасний магазин та утримуючи його в руці натискає великим пальцем вільної руки фіксатор магазину в основі рукоятки пістолета, за допомогою другої фаланги вказівного та великого пальців вільної руки витягує магазин з рукоятки пістолета і заміняє на запасний магазин.

Після заміни магазину стрілець досилає патрон до патронника (вільною рукою знімає затвор з затворної затримки).

На автоматі (АК-74, АКС-74У та їх модифікаціях) – працівник вільною рукою, що утримує зброю за цев'є, дістає з підсумку запасний магазин та його верхнім кінцем поступовим рухом натискає на фіксатор магазину в основі ствольної коробки чим від'єднує та скидає донизу магазин, що потребує заміни.

Після приєднання запасного магазину стрілець досилає патрон до патронника (вільною рукою через низ або верх автомата відводить затвор у крайнє заднє положення та відпускає його).

ОСНОВНІ ПРАВИЛА ІНТУЇТИВНО-БЕЗПЕЧНОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

- при утриманні зброї вказівний палець постійно знаходиться на запобіжній скобі або затворі (ствольній коробці - для автомата)!!!;

- перед відкриттям вогню стрілець діє згідно по чітко визначеному алгоритму:

- по-перше, візуально оцінює мішень, яку необхідно уразити;
- по-друге, виносить зброю вперед на рівень очей для прицілювання;
- по-третє, голосно подає команду: "ЦІЛЬ!";
- і лиш вчетверте опускає палець зі спускової скоби (корпусу затвора)

на спусковий гачок та відкриває вогонь;

- перед поміщенням пістолета до кобури курок необхідно зняти з бойового взводу та перевести його у переднє положення;

- перший постріл з пістолета виконується самовзводом;

- при стрільбі на дистанціях до 30 м при виникненні будь-якої затримки з автоматичною зброєю стрілець миттєво переходить на допоміжну - короткоствольну - зброю;

- всі дії, пов'язані з усуненням затримок та заміною магазинів (після візуальної перевірки зброї та оцінки причин), проводяться інтуїтивно без зупинки спостереження за зоною ведення вогню.

Магазини в підсумках повинні знаходитися в положенні подавачем донизу, патрони розміщуються кулями вперед (для автомата - назад).

Всі екстрені дії по усуненню затримок та заміні магазинів зброї необхідно відпрацьовувати як правою, так і лівою руками у тактичних рукавицях.

При виконанні спеціальних вправ із стрілецької зброї без команди керівника стрільб **КАТЕГОРИЧНО ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ:**

- діставати зброю з кобури;
- споряджати магазини патронами;
- приєднувати магазин та вимикати запобіжник.

Спеціальні вправи виконуються в повній екіпіровці та засобах індивідуального захисту.

8.7.1. Підготовчі вправи без стрільби з пістолета

Індивідуальні підготовчі вправи

1. *Екстрене усунення затримки на пістолеті з затвором у передньому положенні, без виймання та заміни магазину:*

Працівник за командою керівника стрільб приймає фронтальне вихідне положення (ноги на ширині плечей) - позиція готовності (зброя розряджена, без магазину в рукоятці). Керівник, перевіривши готовність, голосом або за допомогою звукового сигналу подає команду на виконання умовних пострілів. Стрілець під наглядом керівника виносить пістолет вперед на рівень очей, доповідає про ідентифікацію мішені голосом: **"ЦІЛЬ!"** та імітує ведення стрільби подвійним (потрійним) пострілом у напрямку цілі. Після чого проводить візуальну перевірку зброї та знову займає позицію готовності до стрільби. Далі на свій розсуд керівник голосом або подвійним звуковим сигналом подає команду про виникнення імовірної затримки. Працівник дублює умовну команду керівника голосом: **"ПРОБЛЕМА!"**, разом з цим опускається на праве (ліве) коліно з одночасною візуальною перевіркою зброї та усуненням затримки на пістолеті з затвором у передньому положенні. Дія повинна бути миттєва, секундна. Після цих дій доповідає голосом: **"ГОТОВИЙ!"** та вільною рукою дублює доповідь імітацією хлопка по гомілці напарника позаду себе. Далі за командою керівника стрільб: **"ВГОРУ!"** стрілець підіймається у початкове вихідне положення, та все починається знову.

2. *Екстрене усунення затримок з вийманням та заміною магазину пістолета:*

Працівник за командою керівника стрільб приймає фронтальне вихідне положення (ноги на ширині плечей) - позиція готовності (зброя розряджена, магазини без патронів: - один в рукоятці пістолета, - другий в підсумку). Керівник, перевіrivши приготування, голосом або за допомогою звукового сигналу подає команду на виконання умовних пострілів. Стрілець під наглядом керівника максимально швидко виносить пістолет вперед на рівень очей, доповідає про ідентифікацію мішені голосом: **"ЦІЛЬ!"** та імітує постріли. Після того, як "пострілу" не сталося, разом з поданням команди голосом: **"ПРОБЛЕМА!"** опускається на праве (ліве) коліно з одночасною візуальною перевіркою зброї та усуненням затримки на пістолеті з затвором у передньому положенні. Затвор пістолета при цьому стає на затворну затримку, що сигналізує працівнику про пустий магазин та необхідність його заміни (імітація недовкриття патрона затвором, прихват гільзи або патрона затвором, утикання патрона - затвор ставиться на затворну затримку). Після тактичної або бойової заміни магазину стрілець знімає затвор з затворної затримки (відводить затвор у крайнє заднє положення та відпускає його), доповідає голосом: **"ГОТОВИЙ!"**, при цьому вільною рукою дублює доповідь хлопком по гомілці ймовірного напарника позаду себе. Далі за командою керівника стрільб: **"ВГОРУ!"** підіймається у початкове вихідне положення, та все починається знову.

Підготовка вправа у складі двійки

Працівники за командою керівника стрільб розбиваються на пари, шикуються один за одним та приймають вихідне положення – позицію готовності (зброя розряджена та спрямована у першого стрільця – в ціль, у другого – у бік, з магазинами в рукоятках або без них, за розсудом керівника). Керівник, перевіrivши готовність стрільців, голосом або за допомогою звукового сигналу подає команду на виконання умовних пострілів. За цією командою стрілець, що попереду (перший номер), під наглядом керівника виносить пістолет вперед на рівень очей, доповідає про ідентифікацію мішені голосом: **"ЦІЛЬ!"** та імітує ведення стрільби подвійним (потрійним) пострілом. Після цього візуально перевіряє зброю та знову займає позицію готовності до стрільби. Керівник на свій розсуд голосом або подвійним звуковим сигналом подає команду про виникнення імовірної затримки. Перший номер дублює умовну команду керівника голосом: **"ПРОБЛЕМА!"**, разом з цим опускається на праве (ліве) коліно з одночасною візуальною перевіркою зброї, усуненням виявленої "затримки" (затримок).

Водночас стрілець, що знаходиться позаду (другий номер), голосно подає команди: **"КРИЮ!", "ЦІЛЬ!"** та імітує 2 - 3 прицільних постріли в ціль поверх голови напарника з подальшою візуальною перевіркою зброї.

Перший номер після приведення зброї у готовність з нижнього положення голосом доповідає працівнику, який знаходиться позаду: **"ГОТОВИЙ!"** та вільною рукою дублює доповідь хлопком по його гомілці.

Далі за командою керівника: **"ВГОРУ!"** другий номер голосом повторює команду напарнику, який підіймається у вихідне положення. Після цього все починається з початку.

Керівник на свій розсуд може подавати ввідні команди й при знаходженні "перших номерів" у нижньому секторі. Відмінна риса при цьому щодо маніпуляцій зі зброєю – "другі номери" проводять візуальну перевірку зброї та усунення затримок на пістолеті без сходу униз.

В подальшому, за командою керівника, працівники міняються місцями.

Хлопки по стегну та команди голосом є елементами тактичної комунікації між напарниками та необхідні для розуміння один одного щодо стану готовності до ведення вогню (просування далі) на слух та дотик в умовах вогневого контакту.

8.7.2. Підготовчі вправи без стрільби з автомата

Індивідуальна підготовча вправа

Працівник з автоматичною зброєю у руках за командою керівника стрільб приймає фронтальне вихідне положення - позиція готовності (зброя розряджена, магазин в автоматі приєднаний, пістолет у кобури). Керівник, перевіrivши готовність, голосом або за допомогою звукового сигналу подає команду на виконання умовних пострілів. Стрілець під наглядом керівника виносить автомат на рівень очей, доповідає про ідентифікацію мішені голосом: **"ЦІЛЬ!"** та імітує ведення стрільби подвійним (потрійним) пострілом у бік цілі. Після чого проводить візуальну перевірку зброї та знову займає позицію готовності. Далі на свій розсуд керівник голосом або подвійним звуковим сигналом подає команду про виникнення імовірної затримки. Працівник дублює умовну команду керівника голосом: **"ПРОБЛЕМА!"**, разом з цим опускається на праве (ліве) коліно з одночасним притисканням автомата до тулуба вільною рукою, іншою дістає пістолет з кобури, виносить його вперед, на рівень очей, доповідає про ідентифікацію мішені голосом: **"ЦІЛЬ!"** та імітує постріл.

Після цього керівник подає команду: **"КОНТРОЛЮЮ!", "ДОПОВНЮЙ!"**. За цією командою стрілець на пістолеті імітує зняття курка з бойового взводу (при необхідності проводить тактичну заміну магазину) та кладе його до кобури. Далі проводить тактичну або бойову заміну магазину (усунення затримки) на автоматі. Після цих дій доповідає голосом: **"ГОТОВИЙ!"**. Далі за командою керівника стрільб: **"ВГОРУ!"** стрілець підіймається у початкове вихідне положення, та все починається знову.

Підготовча вправа у складі двійки

Виконується двома працівниками подібно підготовчій вправі у складі двійки на пістолеті.

Відмінна риса при цьому щодо маніпуляцій зі зброєю – "другі номери" при виникненні "затримок" на автоматі здійснюють перехід на короткоствольну зброю без сходу униз.

8.7.3. Спеціальні вправи для стрільб
Спеціальні вправи для стрільб з пістолета

№	Призначення вправи	Час на виконання, сек.	Відстань до цілі, м	Ціль	Кількість патронів
Індивідуальні					
1	Відпрацювання навичок ведення вогню з коротких дистанцій в умовах раптового виникнення безпосередньої загрози життю та здоров'ю працівника міліції з одночасним уходом з імовірної лінії вогню злочинця	5	5 - 7	Поясна фігура (мішень № 2)	3
2	Прищеплення навички ведення вогню з різних положень, уходу з лінії вогню та швидкої заміни магазину	12	7 - 10	Поясна фігура (мішень № 2) та поясна фігура з заручником (мішень № 3)	6
3	Навчання техніці стрільби із-за укриття з незручних положень з відпрацюванням швидкого перезаряджання	18	10 - 15	Грудна фігура (мішень № 4)	6
4	Відпрацювання ведення вогню по цілям в русі без зупинки в умовах вузького простору з екстреною зміною магазину та перенесенням вогню по фронту	10	10 - 15	Три поясні фігури (мішень № 2)	6
В складі групи					
5	Відпрацювання ведення вогню в складі групи під час активного наступального вогневого бою з голосовою комунікацією та екстреною заміною магазинів	-	10 - 15	Поясна фігура (мішень № 2) та поясна фігура з заручником (мішень № 3)	12
6	Відпрацювання ведення вогню в складі групи із застосуванням кулезахисного щита під час активного наступального вогневого бою з голосовою комунікацією та екстреною заміною магазинів	-	10 - 15	За вибором керівника стрільб - поясна фігура (мішень № 2) або грудна фігура (мішень № 4)	10

УМОВИ І ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

Спеціальна вправа перша

Ціль – поясна фігура (мішень № 2) на щиті, встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 5 - 7 м.

Кількість патронів – 3 шт.

Час на виконання вправи – 5 сек.

Вихідне положення – зброя у кобурі.

Положення для стрільби – у безперервному русі з двох рук.

Оцінка:

"відмінно" – 3 влучення;

"добре" – 2 влучення;

"задовільно" – 1 влучення;

за умови, що час виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник за командою керівника стрільб: "ПРИГОТУВАТИСЬ!" виходить на рубіж відкриття вогню, приймає вихідне положення - зброя у кобурі (руки – у вздовж тулуба або одна – на кобурі, друга – на поясному реміні попереду) та доповідає про готовність до виконання вправи голосом: "ГОТОВИЙ!". Керівник, перевірявши приготування стрільця, подає команду: "ЗАГРОЗА!" (вмикає хронометр). Стрілець разом з уходом назад на два - три кроки й подачею команд: "СТІЙ!", "СТРІЛЯТИ БУДУ!" виймає пістолет з кобури, вимикає запобіжник, досилає патрон у патронник. Після чого починає зближення з мішенню з одночасним уходом з "лінії вогню" у лівий бік, подає команду: "ЦІЛЬ!" та проводить потрібний постріл в ціль. Після закінчення патронів працівник подає команду: "ПРОБЛЕМА!", опускається на праве (ліве) коліно, виймає пустий магазин з основи рукоятки пістолета та голосно подає команду: "ПЕРЕХІД!" з одночасною демонстрацією зброї, що стоїть на затворній затримці у напрямку мішені, та пустого магазину за спиною (хронометр вимикається). Вправа закінчена.

Спеціальна вправа друга

Ціль – поясна фігура та поясна фігура з заручником (мішені № 2 та № 3) на щиті, встановлюються по фронту не більше 100 см одна від одної, на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухомі.

Відстань до мішені – 7 - 10 м.

Кількість патронів – 6 шт. (два магазини по 3 патрони).

Час на виконання вправи – 12 сек.

Вихідне положення – фронтальна позиція готовності.

Положення для стрільби – стоячи, з коліна з двох рук.

Оцінка:

"відмінно" – 3 влучення в мішень № 2 та 3 влучення в мішень № 3;

"добре" – 2 влучення в мішень № 2 та 2 влучення в мішень № 3;

"задовільно" – 1 влучення в мішень № 2 та 1 влучення в мішень № 3.

за умови, що час виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення. Вправа вважається невиконаною за умови невлучення в голову (мішень № 2) або влучення в силует заручника (мішень № 3).

Порядок виконання

Працівник на рубежі відкриття вогню за командою керівника стрільб заряджає вогнепальну зброю, приймає вихідне положення - фронтальна позиція готовності (пістолет утримується двома руками, один патрон у патроннику, два - у магазині в основі рукоятки пістолета, запасний магазин з 3-ма патронами у підсумку) та доповідає про готовність до виконання вправи голосом: "ГОТОВИЙ!". Керівник, перевіривши приготування стрільця, подає команду: "ВОГОНЬ!" (вмикає хронометр). Стрілець під наглядом керівника виносить пістолет вперед на рівень очей, доповідає про ідентифікацію мішені голосом: "ЦІЛЬ!" та виконує по мішені № 2 подвійний постріл у корпус, третій - із затримкою - в голову. Затримка необхідна для точного прицілювання. Після цього візуально перевіряє зброю (затвор у задньому положенні), подає команду голосом: "ПРОБЛЕМА!", разом з цим опускається на праве (ліве) коліно з одночасною заміною магазину та приведенням зброї у готовність. Доповідає: "ГОТОВИЙ!", "ЦІЛЬ!" та з коліна проводить три прицільних постріли по мішені № 3. Після закінчення патронів працівник подає команду: "ПРОБЛЕМА!", виймає пустий магазин з основи рукоятки пістолета та голосно подає команду: "ПЕРЕХІД!" з одночасною демонстрацією зброї, що стоїть на затворній затримці у напрямку мішені, та пустого магазину за спиною (хронометр вимикається). Вправа закінчена.

Спеціальна вправа третя

Ціль – поясна фігура (мішень № 2) на щиті, встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 10 - 15 м.

Кількість патронів – 6 шт. (два магазину по 3 патрона).

Час на виконання вправи – 18 сек.

Вихідне положення – фронтальна позиція готовності за укриттям.

Положення для стрільби – стоячи, з коліна з двох рук (однієї руки).

Оцінка:

"відмінно" – 6 влучень;

"добре" – 5 влучень;

"задовільно" – 4 влучення.

Порядок виконання

Працівник на рубежі відкриття вогню за командою керівника стрільб заряджає вогнепальну зброю, приймає фронтальне вихідне положення – позиція готовності за укриттям (пістолет утримується двома або однією

рукою правим хватом зброї, 2 патрони – у магазині в основі рукоятки пістолета, один - у патроннику, запасний магазин з 3-ма патронами у підсумку) та доповідає про готовність до виконання вправи голосом: "ГОТОВИЙ!". Керівник, перевіrivши приготування стрільця, подає команду: "ВОГОНЬ!" (вмикає хронометр). Стрілець під наглядом керівника без зміни положення робить ухил вправо, виносить пістолет вперед на рівень очей, доповідає про ідентифікацію мішені голосом: "ЦІЛЬ!" та виконує подвійний постріл. Після цього ховається за укриття, по дузі через низ змінює хват зброї, робить ухил вліво, виносить пістолет вперед на рівень очей, доповідає голосом: "ЦІЛЬ!" та починає виконувати подвійний постріл. При виникненні затримки (затвор у задньому положенні) подає команду голосом: "ПРОБЛЕМА!", разом з цим опускається за укриття на праве (ліве) коліно з одночасною заміною магазину та приведенням зброї у готовність. Доповідає: "ГОТОВИЙ!", робить ухил у лівий бік в положенні для стрільби з коліна, виносить пістолет вперед на рівень очей, доповідає голосом: "ЦІЛЬ!" та виконує по мішені подвійний постріл. Після цього стрілець знову ховається за укриття та змінює хват зброї, робить ухил вправо в положенні для стрільби з коліна, виносить пістолет вперед на рівень очей, доповідає голосом: "ЦІЛЬ!" та починає виконувати подвійний постріл. По закінченню патронів працівник ховається за укриттям, голосно подає команду: "ПЕРЕХІД!" з одночасною демонстрацією зброї, що стоїть на затворній затримці у напрямку мішені, та пустого магазину за спиною (хронометр вимикається). Вправа закінчена.

При виконанні вправи забороняється:

- торкатися укриття зброєю або руками, які її утримують;
- висовувати зброю за укриття у напрямку мішені.

Спеціальна вправа четверта

Ціль – три поясні фігури (мішень № 2) на щиті, встановлюються по фронту не більше 100 см одна від одної, на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухомі.

Відстань до мішені – рубіж відкриття вогню 10 - 15 м.

Кількість патронів – 6 шт. (два магазину по 3 патрона).

Час на виконання вправи – 10 сек.

Вихідне положення – позиція готовності.

Положення для стрільби – у безперервному русі з двох рук.

Оцінка:

"відмінно" – 6 влучень;

"добре" – 4 влучення;

"задовільно" – 3 влучення,

за умови, що час виконання не був перевищений та кожна мішень влучена хоча б однією кулею. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник на вихідному рубежі, який знаходиться на відстані 7 - 5 м від рубежу відкриття вогню за командою керівника стрільб, заряджає вогнепальну зброю, приймає вихідне положення - позиція готовності (зброя утримується двома руками, магазин з 2 патронами в рукоятці пістолета, один патрон – у патроннику) – та доповідає про готовність до виконання вправи голосом: "ГОТОВИЙ!". Керівник, перевіряючи приготування стрільця, подає команду: "ВПЕРЕД!". Стрілець під наглядом керівника починає рух у напрямку мішеней. По досягненні працівником рубежу відкриття вогню керівник голосом або звуковим сигналом подає команду на відкриття вогню (вмикає хронометр). Стрілець, не припиняючи рух, виносить пістолет вперед на рівень очей, доповідає голосом: "ЦІЛЬ!", виконує подвійний постріл у центральну мішень, потім у довільному порядку робить постріл в іншу мішень. По закінченню патронів у першому магазині працівник продовжує рух у напрямку центральної мішені з одночасною бойовою заміною магазину та приведенням зброї у готовність. Доповідає: "ЦІЛЬ!", проводить у русі контрольний постріл у попередню мішень та подвійний постріл у третю - останню мішень. Після закінчення патронів працівник подає команду: "ПРОБЛЕМА!", опускається на праве (ліве) коліно, виймає пустий магазин з основи рукоятки пістолета та голосно подає команду: "ПЕРЕХІД!" з одночасною демонстрацією зброї, що стоїть на затворній затримці у напрямку мішені, та пустого магазину за спиною (хронометр вимикається). Вправа закінчена.

Спеціальна вправа п'ята

Ціль – поясна фігура та поясна фігура з заручником (мішені № 2 та № 3) на щиті, встановлюються по фронту не більше 100 см одна від одної, на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухомі.

Відстань до мішені – рубіж відкриття вогню 10 - 15 м.

Кількість патронів – 7 шт. на працівника, що попереду, 5 шт. на другого (у кожного працівника в двох магазинах в довільній кількості на розсуд керівника стрільб).

Час на виконання вправи – необмежений.

Вихідне положення – позиція готовності в складі групи (2 стрільця), зброя у першого – у напрямку мішені, у другого - вправо (вліво).

Положення для стрільби – стоячи, з коліна з двох рук.

Оцінка: Перший номер; Другий номер

"відмінно" - 7 влучень; - 5 влучень

"добре" - 6 влучень; - 4 влучення

"задовільно" - 5 влучень; - 3 влучення

Порядок виконання

**вправа
вважається
невиконаною за
умови влучення у
силует заручника**

Працівники (в складі 2 чоловік) на вихідному рубежі, який знаходиться на відстані 7 - 5 м від рубежу відкриття вогню, за командою керівника стрільб заряджають табельну вогнепальну зброю, спускають курки з бойового взводу, приймають фронтальне вихідне положення в колоні один за одним обличчям до мішені – позиція готовності (зброя утримується двома руками біля тулуба, на рівні сонячного сплетіння у першого в напрямку мішені, у другого - вправо або вліво) – та доповідають про готовність до виконання вправи голосом: "ГОТОВИЙ!". Керівник, перевіrivши приготування стрільців, подає команду: "ВПЕРЕД!". Стрільці починають рух колоною у напрямку мішені.

При підході пари до рубежу відкриття вогню керівник стрільб подає умовну команду голосом або звуковим сигналом. Працівник, що попереду (перший номер), в русі виносить пістолет вперед на рівень очей, доповідає голосом: "ЦІЛЬ!" та робить подвійні (потрійні) постріли у мішень № 2 з візуальною перевіркою стану зброї після кожної серії пострілів. Після закінчення патронів у першому магазині стрілець подає команду голосом: "ПРОБЛЕМА!", опускається на праве (ліве) коліно, замінює магазин й приводить зброю у готовність.

Водночас стрілець, що знаходиться позаду (другий номер), голосно подає команди: "КРИЮ!", "ЦІЛЬ!" та проводить два - три прицільних постріли в мішень № 3 поверх голови напарника з подальшою візуальною перевіркою зброї, усуненням можливих затримок та приведенням її у готовність до стрільби (всі маніпуляції зі зброєю другий номер проводить у верхньому секторі, ствол пістолета постійно повинен бути спрямований у бік мішені).

Перший номер після усунення проблеми з нижнього положення доповідає напарнику голосом: "ГОТОВИЙ!" та вільною рукою дублює доповідь хлопком по його гомілці. Далі за готовністю та командою другого номера: "ВГОРУ!" працівник, який знаходиться попереду, підіймається у верхнє положення (при цьому другий номер відводить зброю у бік по дузі у безпечному напрямку), та група продовжує рух у напрямку мішеней.

За командою керівника стрільб вправа повторюється до закінчення патронів в групі.

Спеціальна вправа шоста

Ціль – поясна фігура (мішень № 2) на щиті, встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 10 - 15 м.

Кількість патронів – 10 шт. (4 шт. на працівника зі щитом (по два в магазині) та 6 шт. на працівника без щита (по три в кожному магазині)).

Час на виконання вправи – необмежений.

Вихідне положення – позиція готовності в складі щитової двійки, заряджена зброя у першого - у кобурі, у другого - перед щитом у напрямку мішені в правій або лівій руці, запасні магазини у підсумках. На розсуд

керівника стрільб вправа може виконуватись з вихідного положення лівим або правим боком до мішені.

Положення для стрільби – стоячи з однієї руки, для "щитового" – з коліна з однієї руки із-за щита.

Оцінка групово:

"відмінно" – 10 влучень;

"добре" – 8 влучень;

"задовільно" – 6 влучень.

Порядок виконання

Два працівники на вогневому рубежі за командою керівника стрільб заряджають табельну вогнепальну зброю, спускають курки з бойового взводу, приймають вихідне положення в колоні один за одним – позиція очікування (перший працівник утримує двома руками великий щит по 3 - 6 класу захисту з оглядовим вікном, заряджена зброя у кобурі, другий - вільною рукою, обхватом за пояс тримає "щитового", заряджена зброя перед щитом у напрямку мішені в правій або лівій руці, край щита на рівні другої фаланги великого пальця, запасні магазини у підсумках) – та доповідають про готовність до виконання вправи голосом: "ГОТОВИЙ!". Керівник, перевіривши приготування стрільців, голосом або звуковим сигналом подає команду на відкриття вогню.

Працівник зі щитом дублює команду голосом: "ЦІЛЬ, ПРЯМО! (ЗЛІВА!, СПРАВА!)". Другий номер за необхідності розвертає "щитового" у вказаному ним напрямку, підтверджує отриману команду: "ЦІЛЬ!", робить ухил у бік для прицілювання (не відпускаючи "щитового"), здійснює подвійний постріл у мішень, візуально перевіряє стан зброї (максимально швидко оглядає її перед щитом, трохи розвернувши пістолет проти часової стрілки для більш зручного огляду положення затвора та вікна екстракції гільз) та залишається у фронтальній позиції готовності.

Керівник стрільб повторює вправу. Після закінчення патронів в магазині (затримці) стрілець щитової групи подає команду голосом: "ПРОБЛЕМА!", разом із "щитовим" опускається на праве (ліве) коліно та замінює магазин (усуває затримку).

Водночас "щитовий" у нижньому положенні після надійної фіксації щита однією рукою іншою виймає пістолет з кобури виносить її за щит на рівень очей перед оглядовим вікном, голосно подає команду: "КРИЮ!", "ЦІЛЬ!" та виконує два прицільних постріли в мішень з подальшою візуальною перевіркою зброї через оглядове вікно (прицілювання здійснюється по ребру затвора "плоским" пістолетом).

Другий номер по готовності (заміні магазину в основі рукоятки пістолета) виносить зброю перед щитом поверх руки напарника, великим пальцем спускає затвор із затворної затримки та доповідає: "ГОТОВИЙ!".

Після закінчення патронів (затримці) у "щитового" під час прикриття дій напарника він подає команду голосом: "ПРОБЛЕМА!" та однією рукою

здійснює заміну магазину (зброя при цьому фіксується в кобурі або під коліном стволом назовні). Після заміни магазину "щитовий" виносить зброю перед щитом, великим пальцем спускає затвор із затворної затримки та знімає курок пістолета з бойового взводу. В подальшому "щитовий" надійно фіксує зброю в кобурі, бере щит обома руками та підтверджує готовність до подальшого руху голосом: "ГОТОВИЙ!". Після чого за командою другого номера: "ВГОРУ!" щитова група піднімається у вихідне положення.

За командою керівника стрільб вправа повторюється до закінчення патронів в групі.

Працівники у всіх випадках маніпуляцій зі зброєю спрямовують її у правий (лівий) бік від себе, під кутом донизу, спуск затвору з затворної затримки та досилання патрона у патронник проводиться на витягнутій руці за щитом у бік мішені.

Спеціальні вправи для стрільб з автомата

№	Призначення вправи	Час на виконання, сек.	Відстань до цілі, м	Ціль	Кількість патронів
Індивідуальні					
1	Відпрацювання індивідуальної техніки стрільби із зміною зброї, екстреною заміною магазинів та усуненням затримок при стрільбі	15	30	Поясна фігура (мішень № 2)	5 шт. до автомата та 3 шт. до пістолета
В складі групи					
2	Відпрацювання злагодженості дій в складі групи під час активного вогневого контакту в умовах промислових та адміністративних приміщень з голосовою комунікацією, екстреною заміною магазинів та усуненням затримок	-	35 - 40	Поясна фігура (мішень № 2)	20 шт. до автомата та 12 шт. до пістолета, на пару
3	Відпрацювання прийомів та способів ведення вогню по цілям в складі групи під час ведення вогневого контакту на відкритій місцевості	-	100, 75 - 50, 25 - 15	Дві поясні фігури (мішень № 2)	30 шт. автоматних та 10 шт. пістолетних на пару

УМОВИ І ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ

Спеціальна вправа перша

Ціль – поясна фігура (мішень № 2) на щиті, встановлюється на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухома.

Відстань до мішені – 30 м.

Кількість патронів – 5 шт. – автомат, 3 шт. – пістолет.

Час на виконання вправи – 15 сек.

Вихідне положення – позиція готовності на автоматі (патрон у патроннику), короткоствольна зброя заряджена в кобурі, запасні магазини у підсумках. На розсуд керівника стрільб вправа може виконуватись з вихідного положення лівим, правим боком або спиною до мішені.

Положення для стрільби – у безперервному русі.

Оцінка:

"відмінно" – 8 влучень;

"добре" – 7 влучень;

"задовільно" – 6 влучень (мінімум одне влучення з пістолета обов'язкове);

за умови, що час виконання не був перевищений. За кожен постріл, що був виконаний після закінчення встановленого часу, з результату знімається одне влучення.

Порядок виконання

Працівник на рубежі відкриття вогню за командою керівника стрільб заряджає пістолет, спускає курок з бойового взводу, поміщає зброю в кобуру, яку застібує, заряджає автомат та приймає фронтальне вихідне положення для стрільби - позиція готовності на автоматі.

Керівник, перевіrivши приготування стрільця, подає команду: "ВПЕРЕД", за нею (з затримкою): "ВОГОНЬ!" і одночасно вмикає хронометр. Стрілець за командою керівника починає рухатись у напрямку мішені з одночасним веденням вогню по мішені. По закінченню патронів в автоматі працівник голосно подає команду: "ПРАЦЮЮ КОРОТКИМ!", не зупиняючи рух, вільною рукою притискає до себе автомат, іншою рукою дістає пістолет та, утримуючи зброю однією або двома руками, робить три швидких прицільних постріли в центр мішені. Після закінчення патронів працівник подає команду: "ПРОБЛЕМА!" та опускається на праве (ліве) коліно, виймає пустий магазин з основи рукоятки пістолета та голосно подає команду: "ПЕРЕХІД!" з одночасною демонстрацією зброї у напрямку мішені (затвор знаходиться на затворній затримці) та пустого магазину за спиною (хронометр вимикається). Після цього вправа вважається закінченою.

Спеціальна вправа друга

Ціль – дві поясні фігури (мішень № 2) на щиті, встановлюються по фронту не більше 100 см одна від одної, на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухомі.

Відстань до мішені – рубіж відкриття вогню 35 - 40 м.

Кількість патронів – 20 шт. автоматних, 12 шт. пістолетних, на пару (кожному працівнику два магазини по 5 шт. на автомат та два магазини по 3 шт. на пістолет).

Час на виконання вправи – необмежений.

Вихідне положення – колоною в складі групи (2 стрільця), позиція готовності на автоматі (патрон у патроннику), короткоствольна заряджена зброя в кобурі, запасні магазини у підсумках. Зброя у першого спрямована у напрямку мішені, у другого – під кутом униз вправо або вліво.

Положення для стрільби – у русі, стоячи, з коліна.

Оцінка індивідуальна:

"відмінно" – 16 влучень;

"добре" – 13 влучень;

"задовільно" – 10 влучень.

Порядок виконання

Працівники (в складі 2 чоловік) на вихідному рубежі, який знаходиться на відстані 7 - 5 м від рубежу відкриття вогню, за командою керівника стрільб заряджають пістолети, спускають курки з бойового взводу, поміщають зброю в кобури, які застібають, заряджають автомати та приймають фронтальне вихідне положення для стрільби - позиція готовності на автоматі (ствол автомата першого стрільця - в напрямку цілі, у другого - в ліву або праву сторону) - та доповідають про готовність до виконання вправи голосом: "ГОТОВИЙ!". Керівник, перевіривши приготування стрільців, визначає кожному його мішень та подає команду: "ВПЕРЕД!". Стрільці починають рух колоною у напрямку мішеней.

При підході пари до рубежу відкриття вогню керівник стрільб подає умовну команду голосом або звуковим сигналом. Перший стрілець в русі виносить автомат на рівень очей, доповідає про ідентифікацію мішені голосом: "ЦІЛЬ!" та робить подвійний (потрійний) постріл у свою мішень. Після чого, не зупиняючи рух, проводить візуальну перевірку зброї.

Керівник стрільб на свій розсуд повторює команду на відкриття вогню.

Після закінчення патронів у першому магазині автомата стрілець подає сигнал голосом: "ПРОБЛЕМА!", разом з цим опускається на праве (ліве) коліно з одночасним притисканням автомата до тулуба вільною рукою, іншою дістає пістолет з кобури, виносить його вперед на рівень очей, доповідає про ідентифікацію мішені голосом: "ЦІЛЬ!" та проводить прицільний постріл.

Водночас стрілець, що знаходиться позаду (другий номер), голосно подає команди: "КРИЮ!", "ЦІЛЬ!", проводить два прицільних постріли з автомата в свою мішень поверх голови напарника з подальшою візуальною перевіркою зброї та подає команди напарнику на перезаряджання зброї: "КОНТРОЛЮЮ!", "ДОПОВНЮЮ!".

Перший стрілець підтверджує голосом: "ДОПОВНЮЮ!", "КОНТРОЛЬ!", проводить тактичну заміну магазину на пістолеті, знімає курок з бойового взводу та поміщає короткоствольну зброю в кобуру, яку застібує. Далі проводить тактичну заміну магазину на автоматі, після чого з нижнього положення доповідає напарнику голосом: "ГОТОВИЙ!" та вільною рукою дублює доповідь хлопком по його гомілці. За командою другого номера: "ВГОРУ!" працівник, що попереду, підіймається у верхнє положення (при цьому другий номер зброю відводить у бік по дузі у безпечному напрямку), та група продовжує рух у напрямку мішеней.

Керівник стрільб на свій розсуд повторює команди на відкриття вогню.

Після закінчення патронів в другому магазині автомата перший номер подає команду: "ПРОБЛЕМА!", опускається на коліно з одночасним переходом на пістолет. З нижнього положення доповідає напарнику голосом: "ПЕРЕХІД!" та вільною рукою дублює доповідь хлопком з прихопленням гомілки напарника (умовний сигнал про неможливість продовжувати рух попереду з різних причин).

Другий номер в цей час голосно подає команди: "КРИЮ!", "ЦІЛЬ!", проводить два прицільних постріли з автомата в свою мішень поверх голови напарника з подальшою візуальною перевіркою зброї та підтверджує готовність на заміну місцями з напарником командою: "ПЕРЕХІД!". Після чого перший стрілець, обертаючись навприсядки навколо прихопленої гомілки напарника, займає позицію готовності на пістолеті за ним (зброя при цьому спрямована униз під кутом вправо або вліво у безпечному напрямку).

Виконання вправи продовжується подібним порядком до закінчення патронів в групі. Перехід з автоматичної на короткоствольну зброю та усунення затримок при стрільбі другим номером проводиться у верхньому секторі із спрямованим убік мішені стволом.

Спеціальна вправа третя

Ціль – дві поясні фігури (мішень № 2) на щиті, встановлюються на висоті не вище 100 см від нижнього краю мішені, нерухомі.

Відстань до мішені – 100 м, 75 м, 50 м, 15 м.

Кількість патронів – 30 шт. автоматних, 10 шт. пістолетних, на пару (кожному працівнику два магазини по 10 та 5 шт. на автомат та два магазини по 3 та 2 шт. на пістолет).

Час на виконання вправи – необмежений.

Вихідне положення – позиція готовності на автоматі (патрон у патроннику), короткоствольна зброя заряджена в кобурі, запасні магазини у підсумках.

Положення для стрільби – лежачи, з коліна, стоячи та в русі.

Оцінка індивідуальна:

"відмінно" – 100 % влучень;

"добре" – 80 % влучень;

"задовільно" - 60 % влучень.

Порядок виконання

Працівники (в складі 2 чоловік) за командою керівника стрільб виходять на рубіж відкриття вогню 100 м (мінімальна дистанція між стрілками по фронту повинна бути не менше 5 м), заряджають пістолети, курки спускають з бойового взводу, ставлять на запобіжник та кладуть до кобури, яку застібають, заряджають автомат (приєднують магазин з 10-ма патронами) та приймають фронтальне вихідне положення для стрільби - позиція готовності на автоматі, доповідають про готовність до виконання вправи голосом: "ГОТОВИЙ!".

Керівник, перевіrivши приготування стрільців, визначає кожному його мішень та подає команду: "ДО БОЮ!". При отриманні цієї команди працівники приймають положення для стрільби лежачи, доповідають про ідентифікацію своїх мішеней голосом: "ЦІЛЬ!", виконують по три влучних постріли, ставлять зброю на запобіжник та приймають положення упору лежачи.

За голосовою командою керівника стрільб: "ВГОРУ!", "ВПЕРЕД!" (звуковим сигналом) стрільці підіймаються та зигзагоподібними перебіжками переміщуються на рубіж 75 м, приймають положення для стрільби з коліна, знімають автомати з запобіжників, доповідають: "ЦІЛЬ!", виконують по своїх мішенях три влучних постріли та доповідають: "ГОТОВИЙ!".

За командою керівника стрільб: "ВПЕРЕД!" (звуковим сигналом) стрільці піднімаються та зигзагоподібними перебіжками переміщуються на рубіж 50 м, приймають положення для стрільби стоячи, доповідають: "ЦІЛЬ!", виконують по своїх мішенях три влучних постріли, після чого проводять бойову заміну магазинів на автоматах та доповідають: "ГОТОВИЙ!".

За командою керівника стрільб: "ЗБІР!", "ВПЕРЕД!" (звуковим сигналом) стрільці групуються у бойовий порядок колонною один за одним, приймають положення для стрільби - позиція готовності на автоматі (ствол автомата першого стрільця - в напрямку цілі, у другого - в ліву або праву сторону) та продовжують рух у напрямку мішеней.

Керівник стрільб на свій розсуд подає умовну команду голосом або звуковим сигналом на відкриття вогню. Перший стрілець в русі виносить автомат на рівень очей, доповідає про ідентифікацію мішені голосом: "ЦІЛЬ!" та робить подвійний (потрійний) постріл у свою мішень. Після чого, не зупиняючи рух, проводить візуальну перевірку зброї.

Керівник стрільб на свій розсуд повторює команду на відкриття вогню.

Після закінчення патронів у магазині автомата перший номер подає сигнал голосом: "ПРОБЛЕМА!", "ПЕРЕХІД!", вільною рукою притискає автомат до тулуба та, обертаючись навприсядки навколо напарника, займає позицію готовності на пістолеті за ним (зброя при цьому спрямована униз під кутом вправо або вліво у безпечному напрямку).

Другий номер у цей час голосно подає команди: "ПЕРЕХІД!", "ЦІЛЬ!" та у русі проводить два прицільних постріли з автомата в свою мішень поверх голови напарника з подальшою візуальною перевіркою зброї.

Керівник стрільб на свій розсуд повторює команду на відкриття вогню.

По закінченню патронів в автоматі працівник, що попереду, голосно подає команду: "ПРАЦЮЮ КОРОТКИМ!", не зупиняючи рух, вільною рукою притискає до себе автомат, іншою рукою дістає пістолет та, утримуючи зброю однією або двома руками, робить три швидких прицільних постріли в свою мішень. Після закінчення патронів у першому магазині пістолета працівник подає команду: "ПРОБЛЕМА!", опускається на праве (ліве) коліно, замінює магазин й приводить пістолет у готовність.

Водночас стрілець, що знаходиться позаду, голосно подає команди: "КРИЮ!", "ЦІЛЬ!" та проводить два - три прицільних постріли в свою мішень поверх голови напарника з подальшою візуальною перевіркою зброї, усуненням можливих затримок та приведенням її у готовність до стрільби (всі маніпуляції зі зброєю другий номер проводить у верхньому секторі, ствол пістолета постійно повинен бути спрямований у бік мішені).

Перший номер після усунення проблеми з нижнього положення доповідає напарнику голосом: "ГОТОВИЙ!" та вільною рукою дублює доповідь хлопком по його гомілці. Далі за готовністю та командою другого номера: "ВГОРУ!" працівник, що попереду, підіймається у верхнє положення (при цьому другий номер зброю відводить убік по дузі у безпечному напрямку), та група продовжує рух у напрямку мішеней.

За командою керівника стрільб вправа повторюється до закінчення патронів у групі.

Після закінчення патронів у групі працівники (кожен зі свого положення) голосно доповідають: "ПЕРЕХІД!" з одночасною демонстрацією зброї, що стоїть на затворній затримці у напрямку мішені, та пустого магазину за спиною. Вправа закінчена.

Керівник стрільб з рубежу 50 м подає команди на відкриття вогню з розрахунком закінчення автоматних патронів в групі на рубежі 15 - 20 метрів від мішеней.

При обладнанні полігону укриттями цю вправу можна виконувати в тому ж порядку, але пересуваючись від укриття до укриття."

Питання для самоконтролю

1. Призначення Курсу стрільб зі стрілецької зброї для рядового та начальницького складу ОВС України.

2. Яке місце у тирі (на стрільбищі), згідно Курсу стрільб, називається вихідним рубежем?

3. Яке положення стрільця, згідно Курсу стрільб, називається вихідним?

4. Опишіть дії стрільця на вихідному рубежі.

5. Опишіть дії стрільця на рубежі відкриття вогню.
6. Опишіть дії стрільця після команди керівника «Оглянуто».
7. Назвіть початкові вправи для стрільб з пістолета.
8. Назвіть умови і порядок виконання четвертої вправи основного курсу вправ для стрільб з пістолета.
9. Назвіть умови і порядок виконання першої вправи для стрільби зі штурмової гвинтівки (автомата).
10. Назвіть умови і порядок виконання другої вправи для стрільби зі снайперської гвинтівки.
11. Які вимоги нормативів з вогневої підготовки для пістолета «Форт» та його модифікацій (пістолета Макарова)?
12. Які вимоги нормативів з вогневої підготовки для автомата Калашнікова АК-74 (АКС-74У, АКМ)?
13. Які положення стрільця для виконання спортивних стрілецьких вправ з гвинтівки або автомата Ви знаєте?
14. Які положення стрільця для виконання спортивних стрілецьких вправ з пістолета Ви знаєте?
15. Коли і для чого призначаються спеціальні вправи для стрільби зі стрілецької зброї?
16. Що таке візуальна перевірка зброї? Порядок її проведення.
17. Назвіть порядок проведення тактичної заміни магазину на пістолетах «Форт», ПМ, АПС.
18. Назвіть порядок проведення тактичної заміни магазину на автоматах АК-74, АКС-74У та їх модифікаціях.
19. Назвіть основні правила інтуїтивно-безпечного поводження зі зброєю в екстремальних умовах.
20. Що категорично забороняється при виконанні спеціальних вправ із стрілецької зброї?
21. Які основні голосові команди, що подаються стрільцем під час виконання спеціальних вправ та під час комунікативного спілкування з членами групи, Ви знаєте? У яких випадках вони застосовуються?
22. У якому випадку спеціальна вправа вважається невиконаною при стрільбі по мішені № 3?
23. Опишіть позицію готовності стрільців при роботі у складі двійки.

РОЗДІЛ 9

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ТАКТИКО-ТЕХНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСНОВНИХ ЗРАЗКІВ ЗБРОЇ, ЯКА ЗНАХОДИТЬСЯ НА ОЗБРОЄННІ В ОВС

9.1. 9 мм пістолет Макарова (ПМ)

Пістолет ПМ був створений в ЦКБ-14 Миколою Федоровичем Макаровим (1914-1988) і після конкурсних випробувань в 1951 р прийнятий на озброєння як єдиний для всіх видів збройних формувань. Завдяки простоті пристрою, надійності конструкції і зручності у використанні пістолета його виробництво тривало більше 50 років, тільки в СРСР за цей час було випущено більше 2 мільйонів екземплярів. У конструкції пістолета використана популярна схема німецького 7,65-мм "Вальтера" РР зразка 1927 р.

9-мм. пістолет Макарова є особистою зброєю нападу та захисту, призначеною для ураження противника на невеликій відстані.

Пістолет Макарова – надзвичайно надійний в експлуатації, має дуже вдалу конструкцію. На забруднення, пісок, температурні перепади пістолет практично не реагує.

Пістолет – зброя самозарядна, його автоматика працює за принципом використання енергії віддачі вільного затвора. Затвор з стволом зчеплення не має.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	9 мм
Патрон	9×18 мм
Ударно-спусковий механізм	Подвійної дії
Принцип дії	Вільний затвор
Довжина пістолета	161,5 мм
Висота пістолета	127 мм

Ширина пістолета	30,5 мм
Довжина ствола	93 мм
Довжина прицільної лінії	130 мм
Вага зі спорядженим магазином	810 г
Вага з магазином без набоїв	730 г
Вага патрона	10 г
Вага кулі	6,1 г
Довжина патрона	25 мм
Зусилля натиску на спусковий гачок	1,5 – 3,5 кг
Кількість нарізів	4 шт (правосторонні)
Місткість магазина	8 набоїв
Початкова швидкість польоту кулі	315м/с
Бойова швидкострільність	30 постр./хв.
Відстань найбільш ефективного ведення вогню	до 50 м
Забійна сила кулі зберігається на відстані	до 350 м

9.2. 9 мм пістолет «Форт – 12»

Пістолет «Форт-12» розроблений на початку 1990-х років на Вінницькому збройовому заводі «Форт». Поява даної зброї спровокована тим, що зброя спецпідрозділів України в ті часи була застарілою. Головною зброєю МВС тоді був радянський пістолет Макарова. «Форт-12» створювався з урахуванням досвіду чеської збройової фірми Česká Zbrojovka.

Перша партія цих пістолетів була випущена в травні 1995 року. Від пістолета Макарова «Форт-12» відрізняється кращою ергономікою, більш високою точністю стрільби і більшою скорострільністю.

9-мм пістолет Форт – 12 є особистою зброєю нападу та захисту, призначений для ураження противника на невеликі відстані.

Пістолет напівавтоматичний з магазинною подачею набоїв. Пістолет сконструйований так, що його завжди зручно тримати в руці і проводити швидко, точно та інтенсивну стрільбу.

На мушку і цілик нанесені люмінісцентною фарбою крапки для точного прицілювання в нічний час.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	9 мм
Патрон	9×18 мм
Ударно-спусковий механізм	Одиної та подвійної дії
Принцип дії	Вільний затвор
Довжина пістолета	180 мм
Висота пістолета	131 мм
Ширина пістолета	32 мм
Довжина ствола	95 мм
Вага зі спорядженим магазином	950 г
Вага з магазином без набоїв	830 г
Вага патрона	10 г
Вага кулі	6,1 г
Довжина патрона	25 мм
Зусилля натиску на спусковий гачок (курок зведений)	3,5 кг
Зусилля натиску на спусковий гачок (самозводом)	до 7,5 кг
Кількість нарізів	6 шт
Місткість магазину	12 набоїв
Початкова швидкість польоту кулі	315м/с
Бойова швидкострільність	40 постр./хв.
Відстань найбільш ефективного ведення вогню	до 50 м
Забійна сила кулі зберігається на відстані	до 350 м

9.3. 9 мм пістолет «Форт – 14 ТП»

Форт-14 ТП являє собою збільшений варіант пістолета Форт-12. Ця зброя створювалося під патрон 9мм Парабелум з автоматикою, що працює за схемою використання віддачі при короткому ході стовбура. Але надалі пістолет переконструювали під патрон 9×18 ПМ.

У 2003 році даний пістолет став надходити до райвідділів МВС України. Він дуже простий у догляді, надійний в роботі при стрільбі заводськими патронами в різних погодних умовах і досить точний. «Форт-14ТП» поєднує в собі точність, надійність, простоту експлуатації. Особливістю конструкції пістолета є нерухомий легкозйомний ствол и збалансована конструкція.

Завдяки подовженому стволу и збільшеній лінії прицілювання, «Форт-14ТП» залишається точним навіть при інтенсивній стрільбі.

9-мм пістолет Форт – 14 є особистою зброєю нападу та захисту, призначений для поразки противника на невеликі відстані. Пістолет напівавтоматичний з магазинною подачею набоїв.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	9 мм
Патрон	9×18 мм
Принцип дії	Вільний затвор
Ударно-спусковий механізм	Одиної і подвійної дії
Довжина пістолета	210мм
Висота пістолета	140 мм
Ширина пістолета	33 мм

Довжина ствола	123 мм
Вага зі спорядженим магазином	1060 г
Вага з магазином без набоїв	920 г
Початкова швидкість польоту кулі	335м/с
Бойова швидкострільність	40 постр/хв
Місткість магазину	14 (24) набоїв
Зусилля натиску на спусковий гачок	2,0 – 3,5 кг
Кількість нарізів	6 шт.
Відстань найбільш ефективного ведення вогню	до 50 м
Запобіжники:	Від випадкового пострілу
	Від передчасного пострілу
	Запобіжний звід курка

9.4. 9 мм пістолет «Форт – 17»

Пістолет **Форт 17** вперше був продемонстрований широкій публіці в 2004 році. Форт 17 є розвитком пістолета Форт 12 та перебуває на озброєнні правоохоронних органів України. Основна відмінність Форт 17 від попередника – рамка, виконана з ударостійкого полімеру, зі змінною задньою частиною рукоятки, що допускає підгонку по руці стрілка (по типу німецького пістолета Walther P99). Ще одна відмінність від Форт 12 – інтегральна напрямна типу Picatinny на рамці під стволом, що призначена для установки ліхтаря або лазерного покажчика цілі.

9-мм пістолет Форт – 17 є особистою зброєю нападу та захисту, призначений для поразки противника на невеликі відстані. Пістолет напівавтоматичний з магазинною подачею набоїв.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	9 мм
Патрон	9×18 мм
Принцип дії	Вільний затвор
Ударно-спусковий механізм	Одиначної і подвійної дії
Довжина пістолета	180мм
Висота пістолета	130 мм
Ширина пістолета	33 мм
Довжина ствола	195 мм
Вага зі спорядженим магазином	900 г
Вага з магазином без набоїв	680 г
Початкова швидкість польоту кулі	325м/с
Бойова швидкострільність	40 постр./хв.
Місткість магазину	14 (24) набоїв
Зусилля натиску на спусковий гачок	1,8 – 2,3 кг
Кількість нарізів	6 шт. (полігональні)
Відстань найбільш ефективного ведення вогню	до 50 м

9.5. 9 мм пістолет «Форт – 21»

«Форт-21» – нащадок європейської та східної збройових шкіл, аналогом якого можна вважати ізраїльський пістолет «Jericho 941» калібру 9х19 мм. Саме цей пістолет довгий час перебував на озброєнні українського спецпідрозділу «Альфа».

Пістолет «Форт – 21» – напівавтоматичний пістолет з ударно-спусковим механізмом подвійної дії. Автоматика пістолета працює за системою віддачі при пострілі з коротким ходом ствола. Випускається у трьох варіантах: «Форт – 21.01», «Форт – 21.02», «Форт – 21.03»

«Форт – 21.01»

«Форт – 21.01» – пістолет з полімерною рамкою, направляючою під стволом для кріплення додаткових аксесуарів.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	9 мм
Патрон	9×19 мм
Принцип дії	Напівавтоматичний, короткий хід ствола
Ударно-спусковий механізм	Одиначної і подвійної дії
Довжина пістолета	192 мм
Висота пістолета	140 мм
Ширина пістолета	35 мм
Довжина ствола	97 мм
Вага без магазину	1060 г
Вага порожнього магазину	90 г
Вага магазину з набоєм	280 г
Бойова швидкострільність	40 постр./хв.
Місткість магазину	16 набоїв
Зусилля натиску на спусковий гачок	1,5 – 2,5 кг (з бойового зводу)
Кількість нарізів	6 шт. полігональні
Відстань найбільш ефективного ведення вогню	до 50 м

«Форт – 21.02»

«Форт – 21.02» – модифікація «Форт – 21.01», але з ергономічною рукояткою

Тактико-технічні характеристики

Калібр	9 мм
Патрон	9×19 мм
Принцип дії	Напівавтоматичний, короткий хід ствола
Ударно-спусковий механізм	Одиначної і подвійної дії
Довжина пістолета	192 мм
Висота пістолета	145 мм
Ширина пістолета	38 мм
Довжина ствола	97 мм
Вага без магазину	820 г
Вага порожнього магазину	90 г
Вага магазину з набоями	280 г
Бойова швидкострільність	40 постр./хв.
Місткість магазину	16 набойів
Зусилля натиску на спусковий гачок	1,5 – 2,5 кг (з бойового зводу)
Кількість нарізів	6 шт. полігональні
Відстань найбільш ефективного ведення вогню	до 50 м

«Форт – 21.03»

«Форт – 21.03» – модифікація «Форт – 21.02», але з подовженим стволом

Тактико-технічні характеристики

Калібр	9 мм
Патрон	9×19 мм
Принцип дії	Напівавтоматичний, короткий хід ствола
Ударно-спусковий механізм	Одиначної і подвійної дії
Довжина пістолета	207 мм
Висота пістолета	145 мм
Ширина пістолета	37 мм
Довжина ствола	112 мм
Вага без магазину	870 г
Вага порожнього магазину	90 г
Вага магазину з набоєм	280 г
Бойова швидкострільність	40 постр./хв.
Місткість магазину	16 набоїв
Зусилля натиску на спусковий гачок	1,5 – 2,5 кг (з бойового зводу)
Кількість нарізів	6 шт. полігональні
Відстань найбільш ефективного ведення вогню	до 50 м

9.6. 9 мм автоматичний пістолет Стєчка́на (АПС)

Автоматичний пістолет Стєчка́на (АПС) прийнятий на озброєння разом з пістолетом Макарова (ПМ) у 1951 році. Призначений для озброєння офіцерів, які приймають безпосередню участь у бойових діях, озброєння спеціальних підрозділів, екіпажів бойових літаків, гелікоптерів, артилерійських та ракетних розрахунків, перших номерів розрахунків станкових кулеметів і гранатометів, офіцерів ВМФ і прикордонних військ КДБ, а також інших категорій військовослужбовців, для яких була необхідна компактна зброя з високою вогневою міццю, тобто фактично став у деякому роді аналогом поширеним на сьогоднішній день концепції PDW - особистої зброї самооборони. На заході аналогів АПС не існувало протягом усіх 50-60х років ХХ століття. Широке розповсюдження пістолет отримав також і серед бійців спецназу МВС та армійських підрозділів.

Дія автоматики пістолета Стєчка́на заснована на використанні енергії віддачі вільного затвора. Пістолет має ударний механізм типу курка з обертотворим рухом курка. Спусковий механізм забезпечує ведення як одиночного, так і безперервного вогню і можливість використання його в якості пістолета-кулемета. Наявність самовзводного механізму дає можливість швидко відкривати вогонь натисканням на спусковий гачок без попереднього зведення курка.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	9 мм
Патрон	9×18 мм
Принцип дії	Вільний затвор
Ударно-спусковий механізм	Оди́нарної і подвійної дії
Довжина пістолета	225 мм
Довжина з приєднаною кобурою-прикладом	540 мм

Висота пістолета	150 мм
Ширина пістолета	37 мм
Довжина ствола	140 мм
Вага без набоїв	1020г
Вага з набоями	1220 г
Вага кобури-приклада	560 г
Темп стрільби	600 – 650 постр./хв.
Бойова швидкострільність	40/90 постр./хв. одиначним/чергами
Початкова швидкість кулі	340 м/с
Місткість магазину	20 набоїв
Зусилля натиску на спусковий гачок	1,5 – 2,5 кг (з бойового зводу)
Кількість нарізів	4 шт. правосторонні
Відстань найбільш ефективного ведення вогню одиничними пострілами без кобури-прикладу	До 50 м
Відстань найбільш ефективного ведення вогню чергами з примкнутою кобурою-прикладом	До 100 м
Відстань найбільш ефективного ведення вогню одиничними пострілами з примкнутою кобурою-прикладом	до 150 м

9.7. 7,62 мм пістолет Тульський – Токарева «ТТ»

Пістолет **ТТ (Тульський – Токарева)**, як випливає з його назви, був розроблений на Тульському збройовому заводі легендарним російським зброярем Федором Токаревим. Розробка нового самозарядного пістолета, призначеного для заміни як штатного застарілого револьвера Наган зразка 1895 року, так і різних імпортованих пістолетів, що були на озброєнні у Червоній Армії, була розпочата в другій половині 1920 років. У 1930 році, після тривалих випробувань, пістолет системи Токарева рекомендується до прийняття на озброєння.

У 1934 році за результатами дослідної експлуатації у військах, на озброєння приймається кілька покращених варіантів цього пістолета під позначенням "7,62мм самозарядний пістолет Токарева зразка 1933". Разом з пістолетом на озброєння приймається і 7,62 мм пістолетний патрон типу "П" (7.62x25мм), створений на основі популярного потужного патрона 7,63мм Маузер, який закуплявся для пістолетів Mauser C96, що у великій кількості, на той час, були на озброєнні в СРСР. Пізніше були також створені патрони з трасуючою і бронебійною кулями.

Пістолет ТТ є особистою зброєю нападу і захисту. Він призначений для враження противника, відбиття нападу і захисту на коротких відстанях. Пістолет відрізняється простотою устрою, зручний для носіння і завжди готовий до стрільби.

Працює пістолет за принципом використання енергії віддачі при короткому ході ствола. Запирання ствола досягається зачепленням виступів затвору з пазами на стволі. Рухома сережка під час відходу ствола опускає його казенну частину і таким чином ствол і затвор розчіплюються. Запобіжник, як окрема деталь, відсутній – запобігання здійснюється встановленням курка на запобіжний звід (для чого потрібно відвести курок назад приблизно на 1 см – до клацання, після чого спуск і затвор залишаються у фіксованому положенні. Для зняття пістолета з запобіжника потрібно відвести курок назад до кінця.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	7.62 мм
Патрон	7.62x25 мм
Принцип дії	Віддача при короткому ході ствола
Ударно-спусковий механізм	Одиної дії
Довжина пістолета	195 мм
Висота пістолета	130 мм
Ширина	28 мм
Довжина ствола	116 мм
Довжина прицільної лінії.	156 мм
Вага зі спорядженим магазином	940 г
Вага з магазином без набоїв	854 г
Вага патрону	10.2 г
Вага кулі	5,52 г
Бойова швидкострільність	8 пострілів за 10 с

Початкова швидкість кулі	420 м/с
Місткість магазину	8 набоїв
Дальність польоту кулі	800-1000 м
Кількість нарізів	4 шт.
Відстань найбільш ефективного ведення вогню	до 50 м

9.8. 5,45 мм пістолет самозарядний малогабаритний «ПСМ»

Пістолет самозарядний малогабаритний (ПСМ) створений за завданням на розробку малогабаритного пістолета для озброєння вищого командного складу Радянської армії, оперативних груп КДБ і МВС СРСР для прихованого носіння. Роботи зі створення зброї проводилися з 1970 по 1972 рр. Пістолет ПСМ був прийнятий на озброєння в 1974 році після перших державних випробувань. Для досягнення мінімальної товщини пістолета при прийнятній забійній дії для нього був розроблений спеціальний, у своєму роді унікальний патрон 5.45x18мм з пляшкової гільзою (позначення 5,45x18 МПЦ).

Автоматика пістолету працює за принципом використання енергії віддачі вільного затвору.

Самозводний ударно-спусковий механізм допускає стрільбу тільки одиночними пострілами. Практична швидкість становить 30 пострілів за хвилину. У ввімкнутому положенні запобіжник блокує ударник від дії курка і замикає спусковий гачок в передньому положенні. Прапорець запобіжника знаходиться над тильною частиною затвора, що дає можливість одночасно вимикати запобіжник і зводити курок.

Спеціалісти оцінюють пістолет як зручну малогабаритну зброю з високою кучністю бою, призначену головним чином для самозахисту.

5,6-мм пістолет ПСМ – особиста зброя, призначена для самозахисту, ефективно діє на відстані до 50м.

При виготовленні пістолету використані алюмінієвий сплав та пластик високої міцності, внаслідок чого вага пістолету - мінімальна.

Ударно-спусковий механізм пістолету одинарної дії – SD. Після пострілу останнім набоєм затвор не стає на затворну затримку.

Запобіжник від випадкового пострілу блокує спусковий гачок та шептало як при зведеному, так і при спущеному ударному механізмі.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	5,45 мм
Патрон	5,45×18 мм
Принцип дії	Вільний затвор
Довжина пістолета	155 мм
Висота пістолета	106 мм
Ширина	18 мм
Довжина ствола	85 мм
Вага зі спорядженим магазином	510 г
Вага з магазином без набоїв	472 г
Вага патрону	4,8 г
Вага кулі	2,4 – 2,6 г
Бойова швидкострільність	30 постр./хв..
Початкова швидкість кулі	315 м/с
Місткість магазину	8 набоїв
Кількість нарізів	6 шт. правосторонні
Прицільна дальність стрільби	до 50 м

9.9. 5,6 мм пістолет Марголіна МЦМ

Пістолет М.В. Марголіна розроблений в 1946 р і серійно випускається з 1948 р.

Для стрільби використовуються так звані «довгі» 5,6-мм патрони бокового запалення. З 1952 р пістолет випускається під «короткий» патрон

(МЦ-1). Пістолет піддавався незначній модернізації і в даний час випускається під найменуванням МЦМ.

Самозарядний пістолет Марголіна (МЦМ) призначений для початкового навчання стрільбі по мішенях на дистанції 25 м.

Тактико-технічні характеристики МЦМ

Калібр	5,6 мм
Патрон	5,6×18 мм
Принцип дії	Вільний затвор
Довжина пістолета	245 мм
Висота пістолета	106 мм
Ширина	18 мм
Довжина ствола	152 мм
Довжина прицільної лінії	220 мм
Вага зі спорядженим магазином	920 г
Вага з магазином без набоїв	900 г
Вага патрону	4 г
Вага кулі	2,5 г
Початкова швидкість кулі	300 м/с
Місткість магазину	5 набоїв, 10 (МЦ-1)
Кількість нарізів	6 шт.
Прицільна дальність стрільби	25 м

9.10. 7,62 мм автомат Калашнікова модернізований (АКМ).

У березні 1953 р., незабаром після початку масових поставок у війська 7,62-мм автоматів АК і АКС, - Управління стрілецького озброєння СРСР розробило тактико-технічні вимоги на уніфіковані зразки автоматичної зброї — новий автомат і ручний кулемет. При цьому передбачалося зробити базовий автомат легше і поліпшити кучність його стрільби. Постановою Ради Міністрів СРСР від 8 квітня 1959 на озброєння був прийнятий «7,62-мм модернізований автомат Калашнікова (АКМ)» .

Автомат Калашнікова є особистою зброєю і призначений для знищення живої сили і враження вогневих засобів противника на різних відстанях.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	7,62 мм
Патрон	7,62×39 мм
Принцип дії	Використання енергії порохових газів
Довжина зброї	880 мм
Довжина зброї з приєднаним багнетом	1020 мм
Довжина ствола	415 мм
Довжина нарізної частини ствола	369 мм
Довжина прицільної лінії	378 мм
Вага автомата без багнета:	
- зі спорядженим магазином	3,6 кг
- з порожнім магазином	3,1 кг
Вага багнета	0,45 кг
Вага патрона	16,2 г
Вага кулі	7,9 г
Початкова швидкість кулі	715 м/с
Бойова швидкостріельність:	
- при стрільбі одиночними пострілами	до 40 постр./хв
- при стрільбі чергами	до 100 постр./хв
Темп стрільби	600 постр./хв
Дальність прямого пострілу:	
- по грудній фігурі	350 м
- по фігурі, що біжить	525 м
Прицільна дальність	1000 м
Вбивча сила кулі зберігається	до 1500 м
Максимальна дальність польоту кулі	3000 м
Зосереджений вогонь ведеться на дальності:	
- по наземних цілях	до 800 м
по повітряних цілях	до 500 м
Місткість магазину	30 набоїв
Кількість нарізів	4 шт.

9.11. 5,45 мм автомат Калашнікова «АК – 74».

У 1970-х роках, слідом за країнами НАТО, СРСР пішов шляхом переведу стрілецької зброї на малоімпульсний патрони з кулями зменшеного калібру для полегшення носимого боєкомплекту (для 8 магазинів патрон калібру 5,45 мм дає економію маси в 1,4 кг) та зниження, як вважалося, «надмірної» потужності 7,62-мм патрона. Автомат **Калашнікова АК-74** під

патрон 5,45×39 мм, розроблений у 1970 році був прийнятий на озброєння збройних сил СРСР у 1974 році.

Автомат розроблено на базі автомата АКМ. Він повторює основні конструктивні рішення свого попередника і уніфікований з ним за деталями на 53 %. Новим елементом є двокамерний дульний пристрій, який виконує функції дульного гальма, компенсатора і полум'ягасника.

Автомат АК-74 є одним із найнадійніших автоматів у світі. Однак, патрон калібру 5,45 мм за пробивною дією кулі слабший, ніж у АКМ. При стрільбі в умовах населеного пункту, в лісі рикошети куль калібру 5,45 мм сильніші, ніж 7,62 мм. При сильному боковому вітрі зміщення куль калібру 5,45 мм дуже велике.

АК-74

Автомат Калашникова є особистою зброєю і призначений для знищення живої сили і враження вогневих засобів противника на різних відстанях.

АКС-74

Крім основної моделі АК-74, випускалась також модель зі складаним металевим прикладом **АКС-74**. Обидві моделі мали модифікації, пристосовані для кріплення нічних прицілів (АК-74Н та АКС-74Н). З 1991 року серійно випускається модернізований автомат **АК-74М**.

АК-74М

Модернізований автомат має складаний пластмасовий приклад, який за міцністю перевищує металевий, планку для кріплення нічних і оптичних прицілів, пристрій для установки підствольного гранатомета. На автоматах зразка 1974 року для встановлення підствольного гранатомета потрібно було мати додаткові деталі і отримувати допомогу в майстерні. Тепер стрілець може встановити підствольний гранатомет сам.

Дія автоматики АК-74 ґрунтується на використанні енергії порохових газів, що відводяться з каналу ствола в газову камеру.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	5,45 мм
Патрон	5,45×39 мм
Принцип дії	Використання енергії порохових газів
Довжина зброї	940 мм
Довжина зброї з приєднаним багнетом	1089 мм
Довжина ствола	415 мм
Вага автомата:	
- з порожнім магазином без багнета	3,07 кг, АКС-74 – 2,97 кг, АК-74М – 3,07 кг
- зі спорядженим магазином без багнета	3,8 кг, АКС-74 – 3,7 кг, АК-74М – 3,8 кг
Вага багнета без піхов	0,32 кг
Початкова швидкість кулі	900 м/с
Бойова швидкострільність:	
- при стрільбі одиночними пострілами	до 40 постр./хв
- при стрільбі чергами	до 100 постр./хв
Темп стрільби	600 постр./хв
Дальність прямого пострілу:	
- по грудній фігурі	440 м
- по фігурі, що біжить	625 м
Прицільна дальність	1000 м

Вбивча сила кулі зберігається	до 1350 м
Максимальна дальність польоту кулі	3000 м
Ефективна дальність стрільби	650 м
Місткість магазину	30 набоїв
Кількість нарізів	4 шт.

9.12. 5,45 мм автомат Калашникова укорочений(АКС-74У)

Автомат Калашнікова зі складаним прикладом укорочений АКС-74У був прийнятий на озброєння у 1979 році.

Ствол автомата АКС 74У укоротили до 206,5 мм, початкова швидкість кулі знизилася до 735 м / с. Зміна довжини ствола викликала зміну конструкції газової камери, кріплення мушки, штока поршня та газовідвідної трубки. Стандартний секторний приціл замінено на перекидний L-подібний цілик, розрахований для стрільби на відстані до 350 та понад 350 м. Автомат має модифікації АКС-74УН і АКС-74УН2, пристосовані для установки нічних прицілів НСПУ та НСПУМ.

Завдяки компактній конструкції та невеликій вазі автомат широко використовується в підрозділах Збройних сил та ОВС. Важливим є також те, що в АКС-74У використовуються ті самі боеприпаси, що і в стандартного автомата АК-74.

Дія автоматики АКС-74У ґрунтується на використанні енергії порохових газів, що відводяться з каналу ствола в газову камеру. Автомат Калашнікова є особистою зброєю і призначений для знищення живої сили і враження вогневих засобів противника на різних відстанях.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	5,45 мм
Патрон	5,45×39 мм
Довжина зброї	730 мм
Довжина зброї зі складеним прикладом	490 мм

Довжина ствола	206,5 мм
Довжина прицільної лінії	235 мм
Вага автомата зі спорядженим магазином	3,0 кг
Вага автомата з магазином без набоїв	2,7 кг
Вага патрона	10, г
Вага кулі	3,4 г
Початкова швидкість кулі	735 м/с
Бойова швидкострільність:	
- при стрільбі одиночними пострілами	до 40 постр./хв
- при стрільбі чергами	до 100 постр./хв
Темп стрільби	600 – 700 постр./хв
Прицільна дальність	1000 м
Вбивча сила кулі зберігається	до 1100 м
Максимальна дальність польоту кулі	2900 м
Місткість магазина	30 набоїв
Кількість нарізів	4 шт.

9.13. Штурмова гвинтівка «Форт – 221», «Форт – 224»

Штурмова гвинтівка «Форт-221» прийнята на озброєння Служби безпеки України, Управління державної охорони, української прикордонної служби та Служби зовнішньої розвідки України у грудні 2009 року. Гвинтівка «Форт-221» калібру 5,56х45 мм призначена для ураження сили противника на відстані до 500 метрів. Корпус цієї гвинтівки зроблений з надміцного пластику, армованого сталлю, за рахунок чого вдалося значно зменшити її вагу. Може бути укомплектована тактичним ліхтарем, лазерним цілевказівником, оптичним прицілом з 3-х або 4-х кратним наближенням, приладом нічного бачення.

Штурмова гвинтівка «Форт-221»

Штурмова гвинтівка «Форт-224» - укорочена модифікація штурмової гвинтівки «Форт-221» калібру 5,56х45мм, призначена для бійців спецпідрозділів, прийнята на озброєння у грудні 2009 року.

Штурмова гвинтівка «Форт-224»

Штурмову гвинтівку «Форт-224» можна переробити в **пістолет-кулемет** цієї ж моделі за допомогою конверсійного комплекту. Комплект включає в себе ствол, затворну раму і приймач магазину. Основним завданням таких компактних пістолетів-кулеметів є зменшення інфрачервоної, оптичної та звукової помітності.

Пістолет-кулемет «Форт-224»

Пістолет-кулемет «Форт-224» відрізняється гарними протиударними якостями, комфортністю використання і точністю прицілу. Варто відзначити, що сам пістолет покритий антикорозійним засобом.

Тактико-технічні характеристики

	Штурмова гвинтівка «Форт-221»	Штурмова гвинтівка «Форт-224»	Пістолет-кулемет «Форт-224»
Калібр	5,56 мм		9 мм
Патрон	5,56х45 мм		9х19 мм Люгер

Принцип роботи	Дія газів на головку поршня		
Загальна довжина гвинтівки	645 мм	585 мм	
Висота гвинтівки	300мм		320 мм
Ширина гвинтівки	92 мм	82 мм	
Довжина ствола	375мм	330 мм	
Вага зі спорядженим магазином	4,3 кг	4,0 кг	3,9 кг
Вага з магазином без набоїв	3,9 кг	3,6 кг	3,5 кг
Початкова швидкість кулі	890 м/с	860 м/с	400 м/с
Темп стрільби	500 – 1000 постр./хв	700 – 1000 постр./хв	750 – 1200 постр./хв
Місткість магазину	30 шт.		30 шт
Кількість нарізів	6		

9.14 7, 62 мм снайперська гвинтівка «Форт-301»

Снайперська гвинтівка «Форт-301» прийнята на озброєння у 2009 році Головними замовниками українських гвинтівок «Форт-301» стали СБУ і МВС. Ця снайперська гвинтівка являє собою напівавтоматичну зброю калібру 7,62 × 51 мм, призначене для ведення прицільного вогню. До основних переваг «Форт-301» можна віднести: високу надійність, простоту конструкції і зручність в експлуатації. Прототипом української гвинтівки «Форт-301» є ізраїльська снайперська гвинтівка «Galil Sniper», яка з'явилася в середині 80-х років, і була сконструйована під патрон 7,62 × 51 мм. По суті, гвинтівка «Galil Sniper» - переробка автомата «Galil», конструктором якого є Ізраель Галіль. Цікаво, що автомат «Galil» розроблений на основі відомого автомата Калашникова.

Снайперська гвинтівка калібру 7,62x51мм «Форт-301» - напівавтоматична зброя підтримки, призначена для ведення прицільного вогню на великих відстанях. Характеризується простотою і надійністю конструкції, зручністю

експлуатації. Штатно укомплектована складним убій прикладом, 6-ти кратним оптичним прицілом і складними сошками.

Тактико-технічні характеристики «Форт-301»

Калібр	7,62 мм
Патрон	7,62 x 51 мм (308 Win)
Принцип роботи	дія газів на головку поршня
Довжина зброї	1115 мм
Довжина зброї зі складеним прикладом	840мм
Довжина ствола	584мм
Висота зброї	266мм
Ширина зброї	75мм
Вага зброї зі спорядженим магазином	7,31 кг
Вага зброї з магазином без набоїв	6,8 кг
Початкова швидкість кулі	800 ± 20 м/с
Прицільна дальність	1000 м
Зусилля натиску на спусковий гачок	1,6 - 2,5 кг
Місткість магазину	25 набоїв
Кількість нарізів	4

9.15. 7,62мм снайперська гвинтівка Драгунова (СГД)

7,62-мм снайперська гвинтівка Драгунова (СГД) - снайперська гвинтівка, розроблена в 1958-1963 роках групою конструкторів під керівництвом Євгена Федоровича Драгунова.

Дана снайперська гвинтівка є самозарядною зброєю. Автоматика гвинтівки заснована на використанні енергії порохових газів, що відводяться з каналу ствола до газового поршня.

Снайперська гвинтівка Драгунова є зброєю снайпера та призначена для знищення рухомих, відкритих, замаскованих одиночних цілей та цілей, що з'являються.

Гвинтівка СГД прийнята на озброєння в 1963 році. Гвинтівка надійна і безвідмовна, розрахована на 25 тисяч пострілів. Перезаряджання гвинтівки здійснюється за рахунок енергії порохових газів, які відводяться з каналу ствола. Гвинтівка призначена для ведення тільки одиночного вогню. Для стрільби з СВД застосовуються гвинтівочні патрони 7,62 54 мм R зі звичайними, трасуючими і бронебійно-запалювальними кулями, а також снайперські патрони (7Н1, 7Н14), може також стріляти патронами з експансивними кулями JHP і JSP. Патрони в кількості 10 шт. розміщуються в шаховому порядку в змінному коробчатому магазині. Гвинтівка комплектується оптичним прицілом чотирикратного збільшення ПСО-1, є можливість установки нічного прицілу НСПУМ. Є також звичайні механічні прицільні пристрої.

Тактико-технічні характеристики

Калібр	7,62 мм
Патрон	7,62 x 54 мм
Принцип роботи	дія газів на головку поршня
Довжина зброї	1225 мм
Довжина ствола	620 мм
Вага СВД без штик-ножа, з опт. прицілом	4,3 кг
Вага патрона	21,8 г
Вага звичайної кулі зі сталевим осер	9,6 г
Вага оптичного прицілу ПСО – 1	0,58 кг
Прицільна дальність стрільби з оптичним прицілом	1300м
Прицільна дальність стрільби з відкритим прицілом	1200м
Відстань найбільш ефективного ведення вогню	до 800 м
Дальність прямого пострілу:	
- по головній фігурі	350 м
-по грудній фігурі	430 м
-по фігурі, що біжить	640м
Початкова швидкість кулі	830 м/с
Вбивча сила кулі зберігається на відстані	до 3800 м
Нарізи	4
Місткість магазину	10 набоїв
Збільшення оптичного прицілу ПСО – 1	4-х кратне

9.16. 12 мм помпова рушниця «Форт-500»

Гладкоствольна рушниця «Форт-500» розроблена в НВО "Форт" МВС України в кінці 1990х років, і прийнята на озброєння до силових структур у 2000 році. «Форт - 500» - помпова гладкоствольна службова зброя калібру 12/76 з ручною перезарядкою, що відповідає всім вимогам необхідним для виконання різноманітних завдань, з якими стикаються сучасні підрозділи силових структур. Гладкоствольні рушниці Форт-500 використовують ручну перезарядку з поздовжньо ковзаючим назад-вперед цівкою. Живлення патронами здійснюється з підствольного трубчастого магазину, споряджає через вікно в нижній частині стовбурної коробки.

Існує декілька модифікацій службової помпової рушниці «Форт-500».

«Форт -500АС»

«Форт -500МС»

«Форт -500М1С»

«Форт -500ТС»

Ствольна коробка рушниці може бути виготовлена з високоякісного полімеру, що значно полегшує конструкцію виробу.

Можливо приєднання спеціальних насадок на ствол для вибивання дверних замків за допомогою спеціальних боєприпасів і для метання газових гранат. Рушниця укомплектована складаним прикладом .

Тактико-технічні характеристики

Модифікація	Калібр, мм	Загальна довжина, мм	Довжина зі складеним прикладом, мм	Висота, мм	Висота зі складеним прикладом, мм	Ширина, мм	Довжина ствола, мм	Вага з порожнім магазином, кг	Місткість магазину
Форт-500АС	12х76	1010	750	170	210	53	510	4,1	6
Форт-500МС	12х76	878	780	205	205	64	345	4,1	4
Форт-500М1С	12х76	845	585	220	245	64	345	4,3	4
Форт-500ТС	12х76	1042	940	180	-	56	510	4,0	6

Питання для самоконтролю

1. Назвіть види короткоствольної вогнепальної зброї, що знаходиться на озброєнні органів внутрішніх справ України.
2. Які відмінності у тактико-технічних характеристиках пістолетів ПМ та «Форт-12»?
3. Які відмінності у тактико-технічних характеристиках пістолетів АПС та «Форт-21»?
4. Які відмінності у тактико-технічних характеристиках автоматів Калашнікова АК-74, АКМ, АКС-74У?
5. Які відмінності у тактико-технічних характеристиках штурмових гвинтівок «Форт-221» та «Форт-224»?
6. Які відмінності у тактико-технічних характеристиках снайперських гвинтівок СГД та «Форт-301»?
7. Назвіть модифікації помпової рушниці «Форт-500» та відмінності у їх тактико-технічних характеристиках.

РОЗДІЛ 10

МАТЕРІАЛЬНА ЧАСТИНА ПІСТОЛЕТА МАКАРОВА

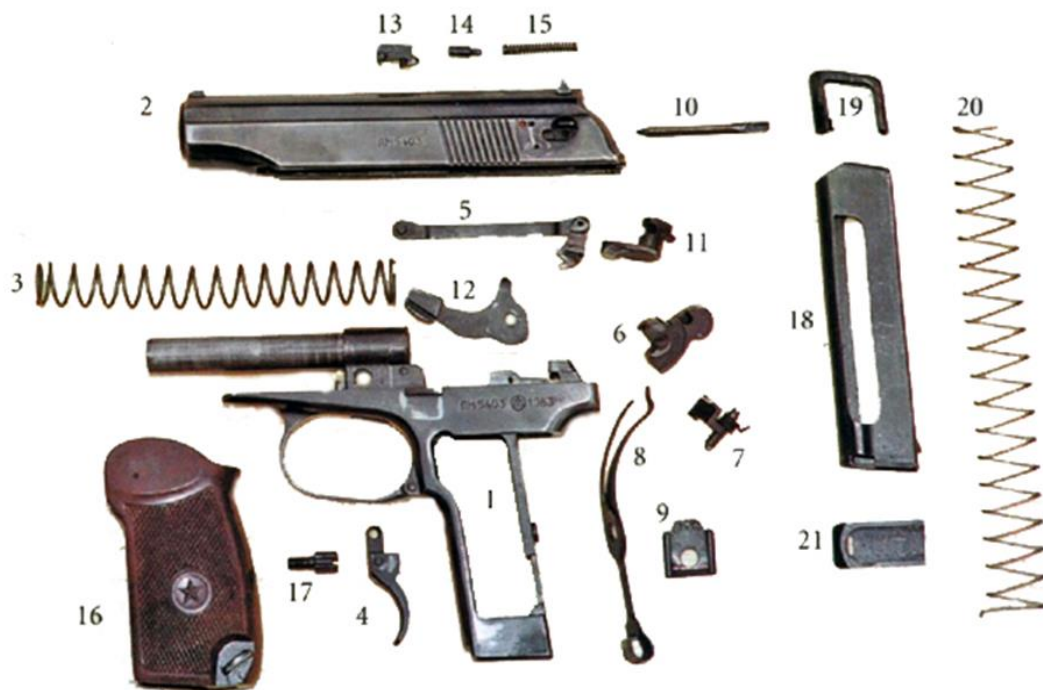
10.1. Призначення та будова пістолета та набоїв

9-мм пістолет Макарова є особистою зброєю нападу та захисту, призначеною для ураження противника на відстані, як правило, до 50 метрів.

Пістолет – зброя самозарядна, його автоматика працює за принципом використання енергії віддачі вільного затвору. Затвор зі стволом зчеплення не має. Надійність запирання каналу ствола при пострілах досягається великою масою затвора та силою зворотної пружини. У зв'язку з наявністю самозводного ударно-спускового механізму куркового типу можна швидко відкривати вогонь без попереднього зведення курка.

Безпечність поводження з пістолетом забезпечується діючим запобіжником.

Пістолет Макарова складається з **7 основних частин та механізмів**:

1. Рамка зі стволом та спусковою дужкою;
2. Затвор(2) з ударником (10), викидачем (13) гнітком (14), пружиною викидача (15) та запобіжником (11);
3. Зворотна пружина;
4. Рукоятка (16) з гвинтом (17);
5. Затворна затримка (12);
6. Магазин (корпус магазина - 18, подавач - 19, пружина подавача - 20, кришка магазина - 21);

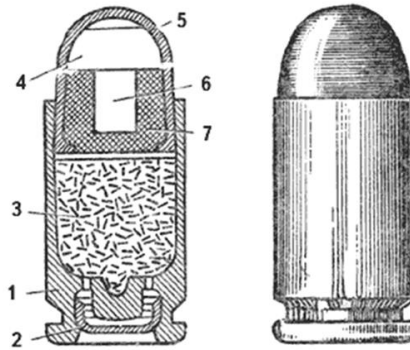
7. Ударно-спусковий механізм (курок - 6, шептало з пружиною - 7, спускова тяга з важелем зводу - 5, бойова пружина - 8, спусковий гачок - 4, засувка бойової пружини - 9).

До кожного пістолета додається:

- запасний магазин, протирка, кобура, пістолетний ремінець.

Будова набою до ПМ.

Набій складається з наступних частин:

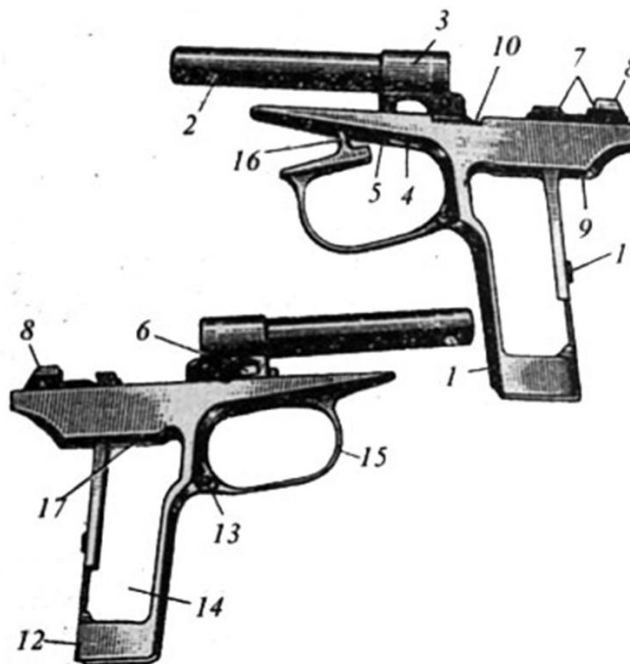

гільза (1), капсуль (2), пороховий заряд (3), куля (4)

У свою чергу куля складається з біметалевої оболонки (5), сталевого осердя (6) та свинцевої сорочки (7).

10.2. Призначення частин та механізмів пістолета

Рамка зі стволом і спусковою дужкою служить для з'єднання всіх частин пістолета. З основою рукоятки вона становить одне ціле.

1 - основа рукоятки служить для кріплення рукоятки, бойової пружини і для розміщення магазину;

2 - *ствол* призначений для спрямування польоту кулі. Всередині каналу ствола є чотири нарізи, які служать для надання кулі обертального руху. Проміжки між нарізами називаються *полями*. Відстанню між двома протилежними полями (по діаметру) визначається калібр каналу ствола, який в ПМ дорівнює 9 мм.;

Ствол з'єднується з рамкою та закріплюється штифтом;

3 - *стійка* для кріплення ствола;

4 - *вікно* для розміщення спускового гачка й гребеня спускової скоби;

5 - *гнізда* для цапф спускового гачка;

6 - *кривий паз* для розміщення й руху передньої цапфи спускової тяги;

7 - *гнізда* для цапф курка й шептала;

8 - *пази* для направлення руху затвора;

9 - *вікно* для широкого пера та вузького пера бойової пружини;

10 - *виріз* для затворної затримки;

11 - *приплив з різьбовим отвором* для кріплення рукоятки і бойової пружини;

12 - *виріз* для засувки магазина;

13 - *приплив із гніздом* для кріплення спускової скоби;

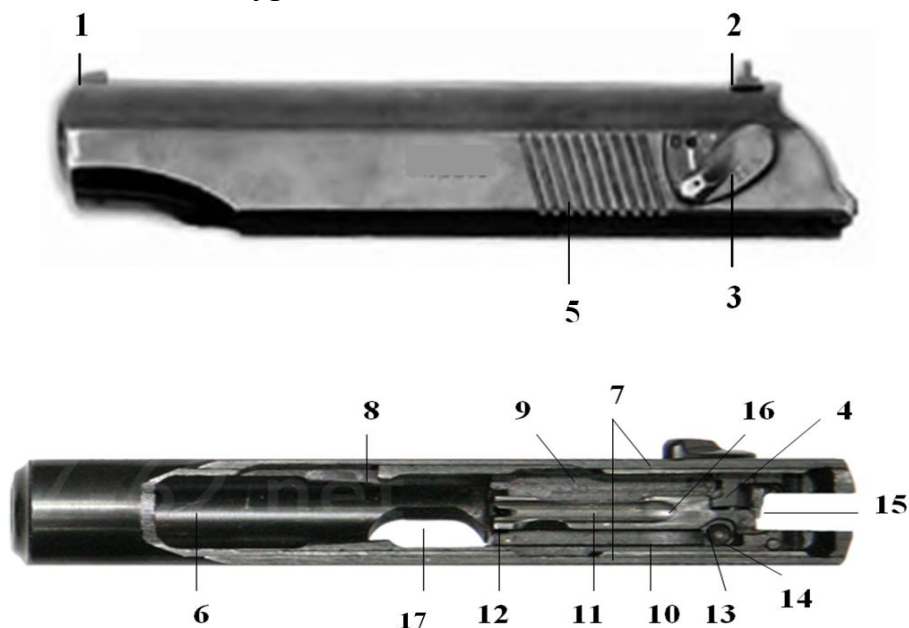
14 - *бокові вікна*;

15 - *спускова скоба*;

16 - *гребінь* для обмеження руху затвора назад;

17 - *вікно* для виходу верхньої частини магазина.

Затвор служить для подачі патрона з магазина у патронник, запирання каналу ствола при пострілі, утримання гільзи (патрона) до зустрічі з відбивачем і постановки курка на бойовий звід.

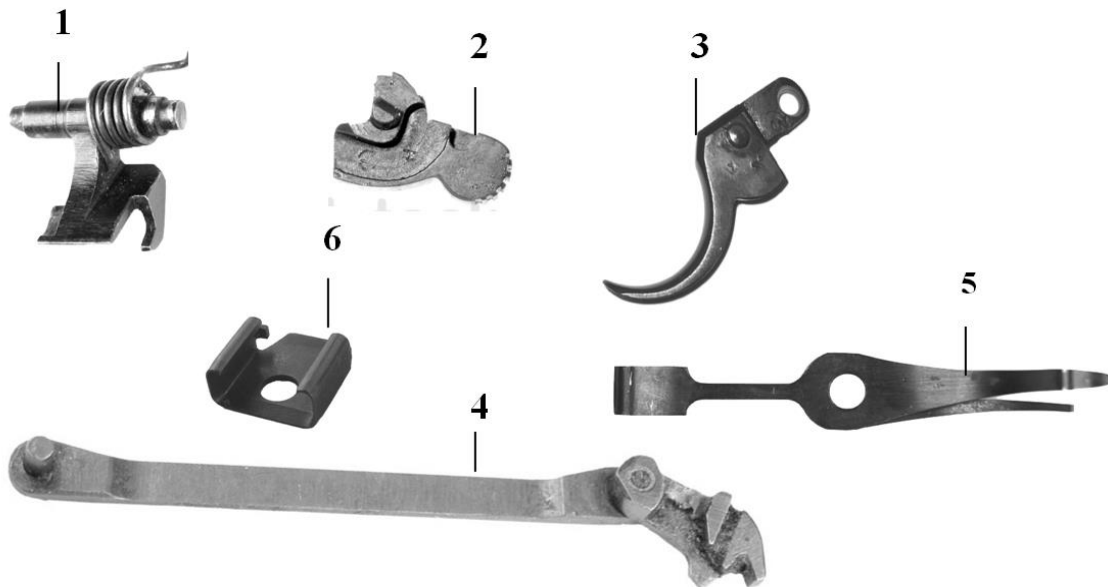
1 – мушка, 2 – цілик, 3 – прапорець запобіжника, 4 –запобіжник, 5 – насічки, 6 – канал для розташування ствола зі зворотною пружиною,

7 – поздовжні виступи для направлення руху затвора по рамці, 8 – зуб для постановки затвора на затворну затримку, 9 – паз для відбивача, 10 – паз для виступу важеля зводу, 11 – виїмка для роз'єднання шептала з важелем зводу, 12 – досилач, 13 – виступ для роз'єднання важеля зводу і шептала, 14 – виїмка для виступу важеля зводу, 15 – паз для курка, 16 – гребінь, 17 – вікно для викидання гільз (патронів)

Зворотна пружина служить для повернення затвора в переднє положення після пострілу, один з кінців якої (1) має менший діаметр для надягання на ствол, щоб забезпечити її надійне утримання. Ствол з надітою на нього пружиною розташовується у каналі затвора.

Ударно-спусковий механізм складається зі спускового гачка, спускової тяги з важелем взводу, шептала з пружиною, курка, бойової пружини та засувки бойової пружини.

Шептало (1) – служить для утримання курка на бойовому та запобіжному зводі. На лівій цапфі шептала надіта пружина, яка прижимає ніс шептала до курка.

Курок (2) – служить для нанесення удару по ударнику.

Спусковий гачок (3) – служить для спуску курка з бойового зводу і зведення курка при стрільбі самозводом.

Спускова тяга з важелем зводу (4) – служить для спуску курка з

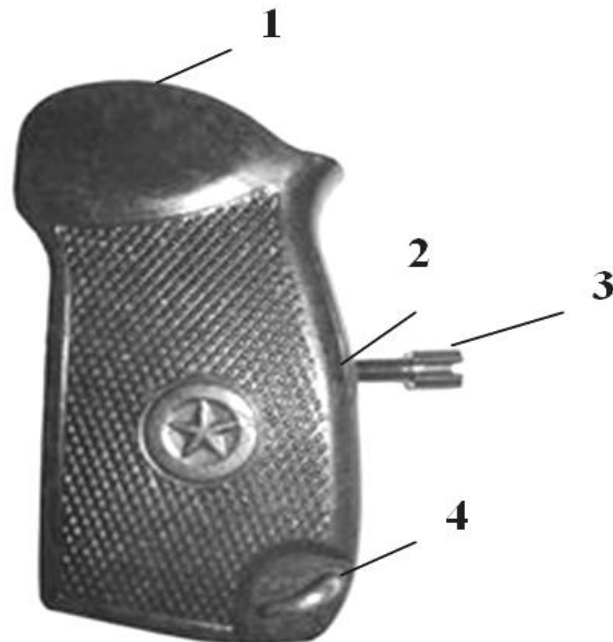
бойового зводу і зведення курка при натисканні на хвіст спускового гачка.

Бойова пружина (5) – служить для приведення в дію курка, важеля зводу та спускової тяги. Вона має:

- широке перо для дії на курок;
- вузьке перо для дії на важіль зводу;
- зачіпку магазина.

Бойова пружина кріпиться на основу рукоятки засувкою бойової пружини (6).

Рукоятка з гвинтом – служить для зручного утримання пістолета в руці. Вона має: отвір для гвинта (2); антабку (4) для кріплення пістолетного ремінця; виїмку для зачіпки магазина. Гвинт (3) служить для кріплення рукоятки до основи рукоятки пістолета.

Затворна затримка – утримує затвор в крайньому задньому положенні після витрачання всіх патронів з магазина.

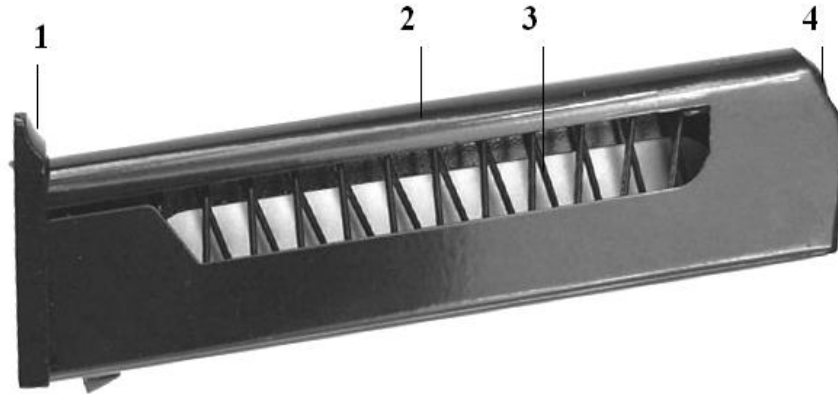

1 – виступ; 2 – кнопка з насічкою; 3 – отвір для цапфи шептала; 4 – кнопка з насічкою

Магазин – служить для розміщення восьми патронів і складається з корпусу, подавача, пружини подавача та кришки магазина.

Корпус магазина з'єднує всі частини магазина. Верхні краї бічних

стінок корпусу загнуті всередину для утримання патронів і подавача, а також для направлення патронів при подачі їх до патронника затвором. Він має: у бічних стінках – вікна для зменшення ваги магазина і для визначення кількості що знаходяться в магазині патронів; внизу – загнуті ребра для кришки магазина, виступ для засувки магазина, виріз для вільного проходу лівої стінки кришки магазина, ринву для проходу зуба подавача.

1 – кришка магазина, 2 – корпус магазина, 3 – пружина подавача, 4 – подавач

10.3. Неповне розбирання та збирання пістолета після неповного розбирання

Розбирання пістолета може бути **повним чи неповним**.

Неповне розбирання пістолета проводиться для чищення, змащування та огляду.

При розбиранні і збиранні необхідно дотримуватись наступних правил:

- розбирання і збирання слід робити у приміщенні на столі, а на полігоні – на чистій тканині або плащ-накидці;
- частини та механізми класти у порядку розбирання, поводитися з ними обережно, не застосовуючи значних зусиль та ударів;
- при збиранні звертати увагу на номери частин, щоб не переплутати їх з частинами інших пістолетів.

Неповне розбирання пістолета проводиться у наступному порядку:

1. Вийняти магазин з рукоятки пістолета. Утримуючи пістолет за рукоятку правою рукою, великим пальцем лівої руки відвести засувку магазина назад до кінця, одночасно відтягуючи вказівним пальцем лівої руки виступаючу частину кришки магазина, витягти магазин з основи рукоятки.

2. Оглянути патронник та перевірити наявність патрона в патроннику, для чого зняти пістолет з запобіжника, тримаючи його у руці, вільною рукою відвести затвор у крайнє заднє положення, поставити його на затворну затримку й оглянути патронник.

Натиснувши великим пальцем правої руки на затворну затримку, відпустити затвор;

3. Відокремити затвор від рамки. Взявши пістолет у праву руку за рукоятку, лівою рукою відтягнути спускову скобу вниз і, перекосивши її вліво, поставити рамку в упор так, щоб вона утримувалася в цьому положенні. При подальшому розбиранні утримувати її в даному положенні вказівним пальцем правої руки.

Лівою рукою відвести затвор у крайнє заднє положення і, піднявши його

задній кінець, дати йому можливість просунути вперед під дією зворотної пружини. Відокремити затвор від рамки і поставити спускову скобу на своє місце.

4. Зняти зі ствола зворотну пружину. Утримуючи рамку правою рукою за рукоятку і обертаючи зворотну пружину на себе лівою рукою, зняти її зі ствола.

Збирання після неповного розбирання проводиться у зворотній послідовності:

- надіти зворотну пружину на ствол обов'язково тим кінцем, в якому крайній виток має менший діаметр у порівнянні з іншими витками;

- приєднати затвор до рамки, для чого, підтримуючи рамку за рукоятку в правій руці, а затвор у лівій, ввести вільний кінець поворотної пружини в канал затвора і відвести затвор у крайнє заднє положення так, щоб дульна частина ствола пройшла через канал затвора й виступила назовні. Опустити задній кінець затвора на рамку так, щоб поздовжні виступи затвора помістилися в пазах рамки, і, притискаючи затвор до рамки, відпустити його. Затвор під дією зворотної пружини енергійно повернеться в переднє положення. Увімкнути запобіжник (підняти прапорець вгору).

- вставити магазин в основу рукоятки;

- перевірити правильність збирання пістолета після неповного розбирання: вимкнути запобіжник (опустити прапорець вниз), відвести затвор у заднє положення і відпустити його. Затвор, просунувшись трохи вперед, стає на затворну затримку і залишається в задньому положенні. Натисканням великим пальцем правої руки на затворну затримку відпустити затвор. Затвор під дією зворотної пружини повинен енергійно повернутися у переднє положення, а курок повинен стояти на бойовому зводі. Увімкнути запобіжник (підняти прапорець вгору). Курок повинен зірватися з бойового зводу і заблокуватися.

10.4. Повне розбирання та збирання пістолета після повного розбирання

Повне розбирання пістолета проводиться для чищення при сильному забрудненні, після знаходження його під дощем або в снігу, при переході на нову змазку, а також при ремонті.

Повне розбирання пістолета Макарова необхідно проводити у наступному порядку:

1. *Провести неповне розбирання пістолета.*
2. *Відокремити шептало та затворну затримку від рамки. Для цього необхідно:*
 - плавно спустити курок з бойового взводу;
 - виступом протирки зняти кріючок пружини шептала з затворної затримки;

- вказівним і великим пальцями правої руки повернути шептало вперед, до збігу лиски на правій цапфі з прорізом цапфового гнізда в рамці, потім шептало і затворну затримку підняти вгору та відокремити їх від рамки.

3. *Відокремити рукоятку від основи рукоятки і бойову пружину від рамки, для чого лезом протирки вигвинтити гвинт і, зрушуючи рукоятку назад, відокремити її від основи рукоятки.*

Притискаючи великим пальцем лівої руки бойову пружину до основи рукоятки, зрушити вниз і відокремити від основи рукоятки засувку бойової

пружини і зняти бойову пружину з припливу основи рукоятки.

У бойових умовах, якщо немає під руками протирки, гвинт можна вигвинтити відбивачем затримки затвора.

4. *Відокремити курок від рамки.* Підтримуючи рамку в лівій руці і повернувши спусковий гачок в крайнє переднє положення, вказівним і великим пальцями повернути курок вперед до збігу лисок на його цапфах з прорізами в цапфових гніздах в рамці, зрушити курок убік ствола і вийняти його.

5. *Відокремити спускову тягу з важелем зводу від рамки.* Утримуючи рамку в лівій руці, правою рукою підняти задній кінець спускової тяги і вивести цапфу з отвору спускового гачка.

6. *Відокремити спусковий гачок від рамки.* Утримуючи рамку в лівій руці, правою рукою відтягнути спускову скобу вниз, як це робиться при неповному розбиранні пістолета. Повертаючи хвіст спускового гачка вперед, вивести цапфи спускового гачка з цапфових гнізд в рамці і відокремити

спусковий гачок від рамки. Поставити спускову скобу на своє місце.

7. *Відокремити запобіжник і ударник від затвора.* Взявши затвор у ліву руку, великим пальцем правої руки повернути прапорець запобіжника вгору; потім вказівним і великим пальцями правої руки відвести прапорець із гнізда трохи убік, повернути далі назад і вийняти з гнізда затвора.

8. *Відокремити викидач від затвора.* Покласти затвор на стіл (ослін), правою рукою за допомогою виступу протирки утопити гніток викидача і, одночасно натискаючи вказівним пальцем лівої руки на передню частину викидача й повертаючи його навколо зачепа, вийняти його з паза; після цього обережно витягти з гнізда затвора гніток з пружиною.

9. *Розібрати магазин.* Взявши магазин у ліву руку, великим і вказівним пальцями цієї руки віджати пружину подавача до самого подавача, правою рукою зняти кришку магазину за її виступаючу частину та вийняти з корпусу магазину пружину подавача й подавач.

Збирання пістолета після повного розбирання проводиться в зворотній послідовності.

10.5. Чищення та змащення пістолета

Чищення пістолета проводиться:

- у бойовій обстановці, на маневрах та навчаннях – щоденно;
- після навчань, нарядів, занять без стрільби в полі – негайно після закінчення;

- після стрільби – негайно після закінчення стрільби чиститься та змащується канал ствола та патронник, остаточне чищення проводиться після повернення зі стрільб, у наступні 3-4 дні чищення проводиться щоденно;

- якщо пістолет не використовується – не менше 1 разу на 7 днів.

Мастило наноситься тільки на добре очищену та суху поверхню металу.

Для чищення та змащення пістолета застосовується:

- рідке рушничне мастило – для чищення пістолета та змащення його частин та механізмів при температурі повітря від + 5 ° до - 50°

- рушничне мастило для змащення каналу ствола, частин та механізмів після їх чищення. Це мастило застосовується при температурі повітря від + 5 ° та вище;

- розчин РЧС (розчин для чищення стволів) – для чищення каналів стволів та інших частин, які були під дією порохових газів.

Чищення пістолета проводиться в такій послідовності:

1. Підготувати змащувальні матеріали та матеріали для протирання.
2. Оглянути приладдя та підготувати його для використання при чищенні.

3. Розібрати пістолет.

4. Прочистити канал ствола.

5. Вичистити рамку пістолета зі стволом та спусковою скобою.

6. Вичистити затвор, зворотну пружину, затворну затримку та частини ударно-спускового механізму.

7. Обтерти рукоятку.

8. Вичистити магазин.

9. Обтерти кобуру.

10. Обтерти насухо протирку.

Змащення пістолета проводиться в такому порядку:

- змастити канал ствола;

- змастити всі металеві частини та механізми пістолета;

- змастити протирку;

- після закінчення змащення пістолет зібрати.

Пістолет, внесений з морозу в тепле приміщення, не можна змащувати, поки він не «відтане». Коли з'являться краплі води, не потрібно чекати, поки він висохне, а насухо протерти частини і механізми та змастити.

10.6. Робота частин та механізмів пістолета

Положення частин і механізмів пістолета до заряджання.

До заряджання частини й механізми пістолета перебувають у наступному положенні:

Затвор під дією зворотної пружини – у крайньому передньому положенні; чашечка затвора впирається в казенний зріз ствола, в результаті чого ствол замкнений вільним затвором. Поздовжні виступи затвора входять у пази, наявні в задній частині рамки. Затвор з рамкою замкнений ребром запобіжника.

Курок під дією широкого пера бойової пружини спущений й упирається передньою площиною у виступ запобіжника так, що не може просунутися вперед.

Шептало поличкою уступу на осі запобіжника піднято вгору і утримується в такому положенні так, що між запобіжним зводом курка й носиком шептала є невеликий зазор.

Спускова тяга з важелем зводу під дією вузького пера бойової пружини відведена в крайнє заднє положення; важіль зводу втоплений в рамку і його виступ самозводу зчеплений із зубом самозводу курка так, що при натисканні на хвіст спускового гачка курок не зводиться, але має деякий вільний хід назад.

Магазин вставлений в основу рукоятки. Подавач знаходиться вгорі і впирається в гребінь затвора. Зуб подавача натискає на затворну затримку.

Прапорець запобіжника перебуває в положенні "запобіжник". При цьому виступ запобіжника опущений вниз і стикається з передньою площиною курка; поличка уступу на осі запобіжника, дією на зуб шептала, піднімає вгору шептало і утримує його в цьому положенні; зачіп запобіжника входить у виїмку курка й, упираючись в його виступ, замикає курок у положенні "запобіжник" так, що він не може бути зведений; ребро запобіжника заходить за лівий виступ рамки й замикає затвор з рамкою.

Робота частин і механізмів пістолета при заряджанні.

Для заряджання пістолета необхідно:

1. Спорядити магазин патронами.
2. Вставити магазин в основу рукоятки.
3. Виключити запобіжник (повернути прапорець вниз).
4. Відвести затвор у крайнє заднє положення й різко відпустити його.

При спорядженні магазину набої лягають на подавач один на інший в один ряд, стискаючи пружину подавача. По мірі наповнення магазину патронами пружина подавача стискується і, натискаючи на подавач знизу,

піднімає набой нагору. Верхній патрон утримується загнутими краями бічних стінок корпусу магазина.

При вставленні спорядженого магазина в основу рукоятки зачіп магазина заскакує за виступ на стінці магазина і утримує магазин в основі рукоятки. Верхній патрон впирається в гребінь затвора. Подавач знаходиться знизу і його зуб не діє на затворну затримку.

При виключенні запобіжника виступ запобіжника піднімається й звільняє курок. При повороті запобіжника його зачіп, виходячи з виїмки курка, звільняє виступ курка, чим забезпечується вільне відведення курка назад. Поличка уступу на осі запобіжника звільняє шептало, яке опускається під дією своєї пружини трохи вниз, і його носик стає попереду запобіжного зводу курка (курка стає на запобіжний звід). Також, при повороті запобіжника, його ребро виходить з-лівого виступу рамки й роз'єднує затвор з рамкою. При цьому затвор може бути відведений рукою назад.

При відведенні затвора назад відбувається наступне:

Затвор, рухаючись по поздовжніх пазах рамки, повертає курок. Шептало під дією пружини заскакує своїм носиком за бойовий звід курка. Рух затвора назад обмежується гребенем спускової скоби. Зворотна пружина максимально стиснута.

Курок при повороті передньою частиною кільцевої виїмки зміщає спускову тягу з важелем зводу вперед і трохи вгору, завдяки чому вибирається частина вільного ходу спускового гачка. При підйомі важеля зводу нагору його виріз підходить до виступу шептала.

Подавач магазина під дією пружини подавача піднімає набой нагору так, що верхній патрон стає попереду досилача затвора.

При відпусканні затвора зворотна пружина посиляє затвор уперед. Рухаючись по поздовжніх пазах рамки, затвор досилачем просуває верхній патрон у патронник. Патрон, ковзаючи по загнутим краям бічних стінок корпусу магазина й по скосу на припливі ствола і в нижній частині патронника, входить в патронник і впирається переднім зрізом гільзи в уступ патронника; канал ствола замкнений вільним затвором. Другий патрон під дією пружини подавача піднімається подавачем нагору до упору в гребінь затвора.

Коли затвор дійде до крайнього переднього положення і дошле патрон в патронник, зачіп викидача заскакує в кільцеву проточку гільзи.

Курок – на бойовому зводі. Пістолет готовий до пострілу.

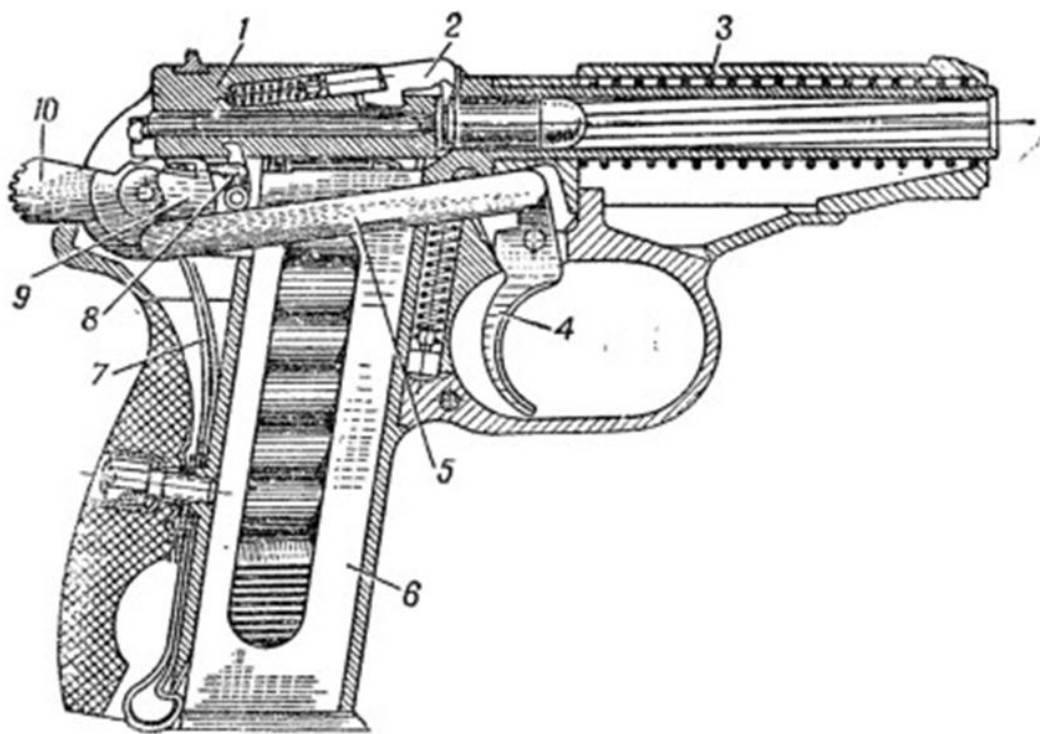
Робота частин та механізмів зарядженого пістолета при увімкненні запобіжника.

Якщо постріл робити непотрібно, то, не спускаючи курка з бойового зводу, необхідно увімкнути запобіжник, повернувши його прапорець угору до кінця так, щоб червоне кільце закрилося прапорцем запобіжника.

При повертанні прапорця виступ запобіжника опускається і до початку підняття шептала встає на шляху руху курка. Вісь запобіжника поличкою

уступу піднімає шептало, в результаті чого воно повертається і звільняє курок. Курок під дією широкого пера бойової пружини повертається і завдає удару по виступу запобіжника, ребро запобіжника, повертаючись, заходить за лівий виступ рамки і замикає затвор з рамкою. Зачіп запобіжника, опускаючись, входить у виїмку курка та замикає його так, що звести курок неможливо.

Якщо в цьому положенні вимкнути запобіжник, то курок завдяки «відбою» автоматично стає на запобіжний звід. Пістолет готовий для відкриття вогню самозводом.

Положення частин та механізмів пістолета перед пострілом: 1 – затвор, 2 – викидач, 3 – зворотна пружина, 4 – спусковий гачок, 5 – спускова тяга, 6 – магазин, 7 – бойова пружина, 8 – шептало з пружиною, 9 – важіль зводу, 10 – курок

Робота частин і механізмів пістолета при пострілі.

Для проведення пострілу необхідно вимкнути запобіжник, звести курок і натиснути вказівним пальцем на хвіст спускового гачка. При цьому спускова тяга зміщується уперед, а важіль зводу, з'єднаний із заднім кінцем спускової тяги, повертається на задній цапфі спускової тяги та піднімається до тих пір, поки не упреться своїм вирізом у виступ шептала, потім важіль взводу піднімає шептало і розчіпляє його з бойовим зводом курка. Виступ важеля зводу входить у виїмку затвора. Курок звільняється від шептала і під дією широкого пера бойової пружини різко повертається на цапфах уперед і

завдає удару по ударнику. Ударник, рухаючись уперед, бойком розбиває капсулу патрона. Відбувається постріл.

Тиском газів куля викидається з каналу ствола, в той же час газидіють на стінки та дно гільзи. Гільза щільно притискається до стінки патронника. Тиск газів на дно гільзи передається на затвор, у результаті чого він рухається назад.

Робота частин та механізмів пістолета після пострілу.

Затвор від тиску порохових газів на дно гільзи відходить назад разом з гільзою. На початку руху назад затвор своїм виступом зміщує виступ важеля зводу вправо, розчіпляючи його із шепталом. Звільнене шептало під дією пружини притискається до курка. Коли курок повертається назад у крайнє положення, носик шептала заскакує за бойовий звід курка і утримує його до наступного пострілу. При подальшому рухові затвора назад виступ важеля зводу діє по пазу затвора. Гільза, яка утримується викидачем в чашечці затвора, ударяється у відбивач і викидається назовні через вікно в стінці затвора. Подавач подає наступний патрон і ставить його перед досилачем затвора. Затвор, доходячи до крайнього заднього положення, під дією затворної пружини повертається в переднє положення, затвор досилачем виштовхує з магазина наступний патрон і досилає його у патронник.

Коли затвор дійде до крайнього переднього положення і дошле патрон у патронник, зачіп викидача заскакує в кільцеву проточку гільзи. Важіль зводу упирається в шептало (збоку), і виступ його розташовується напроти виїмки на затворі. Пістолет готовий до чергового пострілу.

Для виконання наступного пострілу необхідно відпустити хвіст спускового гачка і знову натиснути на нього.

При відпущенні хвоста спускового гачка спускова тяга з важелем зводу під дією вузького пера бойової пружини відходить назад, одночасно важіль зводу опускається вниз і своїм вирізом заходить під виступ шептала.

При натискуванні на хвіст спускового гачка важіль зводу піднімає шептало і знову звільнює курок від шептала. При натисканні на хвіст спускового гачка важіль зводу піднімає шептало і знову вивільнює курок від шептала. Відбувається наступний постріл.

Робота частин і механізмів пістолета при стрільбі самозводом.

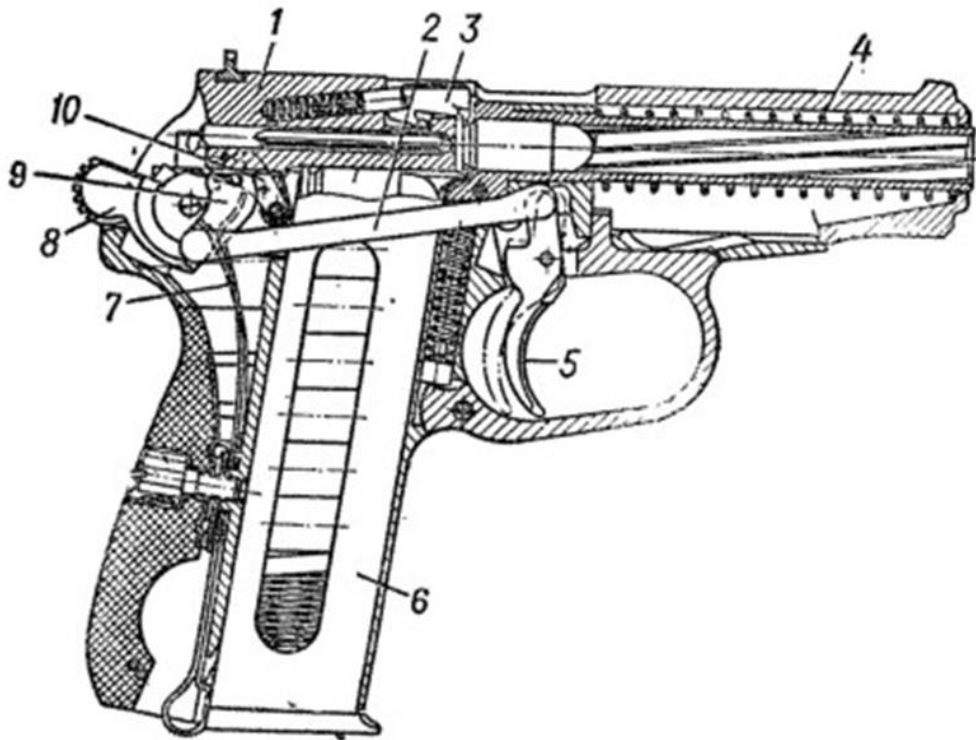
Якщо стрільба ведеться без попереднього зведення курка, то при натисканні на хвіст спускового гачка курок зводиться автоматично. При цьому важіль зводу, увійшовши в зчеплення своїм виступом самозводу із зубом самозводу курка, зводить курок.

Курок, не стаючи на бойовий звід, зривається з виступа самозводу важеля зводу і вдаряє по ударнику. Відбувається постріл.

Робота частин і механізмів пістолета при закінченні патронів з магазина.

Після використання всіх патронів з магазина подавач магазину своїм зубом піднімає передній кінець затворної затримки вгору. Затвор,

упираючись своїм зубом у виступ затворної затримки, зупиняється в задньому положенні. Курок поставлений на бойовий звід. Пружина подавана має найменше стиснення. Затвор залишається в задньому положенні і після від'єднання магазина від основи рукоятки пістолета утримується на затворній затримці. Затвор звільняється від затворної затримки шляхом натиску пальцем руки на кнопку затворної затримки.

Положення частин та механізмів пістолета перед пострілом самозводом:

- 1 – затвор, 2 – спускова тяга, 3 – викидач, 4 – зворотна пружина,
5 – спусковий гачок, 6 – магазин, 7 – бойова пружина, 8 – курок,
9 – важіль зводу, 10 – шептало з пружиною

10.7. Затримки при стрільбі та способи їх усунення

Затримки при стрільбі можуть з'явитися при довгостроковій роботі в результаті зношення частин і механізмів, а частіше – при необережному поводженні та неуважному догляді.

Для попередження затримок при стрільбі з пістолета необхідно:

- правильно підготовлювати пістолет до стрільби;
- своєчасно та за всіма правилами оглядати, чистити та змащувати пістолет;
- особливо ретельно стежити за чистотою та змащувати частини пістолета;
- своєчасно проводити ремонт;
- перед стрільбою оглянути патрони. Несправні, іржаві та забруднені патрони для стрільби не використовувати;

- під час стрільби та пересуваннях оберегати пістолет від забруднення та ударів.

Якщо затримка виникає під час стрільби, то її необхідно усунути перезарядженням. Якщо перезарядженням вона не усувається, то необхідно з'ясувати причину затримки та усунути її згідно таблиці.

Затримки	Причина затримки	Способи усунення затримки
1. Осічка Затвор у крайньому передньому положенні, курок спущено, але постріл не відбувся	1. Капсуль патрона несправний. 2. Загушення мастила або забруднення каналу під ударник 3. Не повністю вкручено гвинт рукоятки 4. Малий вихід ударника або забоїни на бойку	1. Перезарядити пістолет, продовжити стрільбу 2. Оглянути і прочистити пістолет 3. Вкрутити гвинт рукоятки до кінця 4. Відправити пістолет у майстерню
2. Недокриття патрона затвором Затвор зупинився, не дійшовши до переднього крайнього положення	1. Забруднення патронника, пазів рамки та чашечки затвора 2. Важкий рух викидача через забруднення пружини викидача чи гнітка	1. Дослати затвор вперед поштовхом руки та продовжити стрільбу. 2. Оглянути та прочистити пістолет
3. Неподача або не-проходження патрона з магазину в патронник Затвор знаходиться у передньому положенні, але патрона в патроннику немає; затвор зупинився в середньому положенні разом з патроном, не дославши його в патронник	1. Забруднення магазину та рухомих частин пістолета 2. Прогнутість верхніх країв корпусу магазину	1. Перезарядити пістолет та продовжити стрільбу. Прочистити пістолет і магазин 2. Замінити несправний магазин
4. Прихоплення гільзи затвором Гільза не викинута назовні через вікно в затворі та заклинилась між затвором і казенним зрізом ствол	1. Забруднення рухомих частин пістолета 2. Несправність викидача, його пружини або відбивача	1. Викинути прихоплену гільзу та продовжити стрільбу 2. При несправності викидача з пружиною або відбивача пістолет відправляється в майстерню
5. Автоматична стрільба	1. Загушення мастила або забруднення частин УСМ 2. Зношення бойового зводу курка або носика шептала 3. Ослаблення або поломка пружини шептала 4. Торкання полички уступу запобіжника зубу шептала	1. Оглянути та прочистити пістолет 2. Відправити пістолет в майстерню 3. Те ж саме 4. Те ж саме

РОЗДІЛ 11

МАТЕРІАЛЬНА ЧАСТИНА ПІСТОЛЕТА «ФОРТ-12»

11.1. Призначення та будова пістолета

Пістолет «Форт-12» 9 мм сконструйований та виготовлений на науково-виробничому об'єднанні “Форт” МВС України у м. Вінниці. Взятий на озброєння у правоохоронні органи України у 1998 році.

Пістолет є особистою зброєю захисту та нападу, призначений для поразки противника на невеликій відстані. Прицільна дальність пострілу найбільш ефективна на відстані до 50 м. Забійна сила кулі зберігається до 350 м. Вогонь з пістолета ведеться поодинокими пострілами.

Пістолет напівавтоматичний з магазинною подачею патронів. Принцип дії автоматики пістолета засновано на використанні енергії віддачі вільного затвора. Затвор не має зчеплення зі стволом. Надійність замикання каналу ствола досягається великою масою затвора та силою зворотної пружини.

Завдяки наявності в пістолеті самозводного ударно-спускового механізму куркового типу подвійної дії, він надає можливість швидко відкривати вогонь, безпосередньо натискаючи на хвіст спускового гачка без попередньої постановки курка на бойовий звід.

Надійний запобіжник, розміщений з лівої сторони, при включенні блокує затвор з рамкою, шептало з курком, ударник, та спусковий гачок.

Крім запобіжника в пістолеті передбачено інші засоби безпеки:

- для усунення випадкового пострілу, при зриві курка до постановки його на бойовий звід, або при зніманні з бойового зводу, курок автоматично стає на запобіжний звід;
- якщо затвор незапертий, то відокремлювач блокує тягу і не дозволяє зробити постріл, а також не дозволяє пістолету перейти на автоматичну стрільбу;
- штифт на затворі не дає можливості вильоту ударника у бік стрільця.

Рукоятка виготовлена з оптимальним кутом нахилу, розміри її вибрані з урахуванням антропометричних особливостей руки.

Хвостовик рамки широкий та достатньо довгий, що забезпечує одноманітний хват зброї.

Зусилля спуску при стрільбі з попередньо зведеним курком становить від 1,5 кг до 3,5 кг, самозводом – близько 7,5 кг.

Магазин дворядний на 12 патронів. Також існують магазини підвищеної ємності до 24 патронів. Кришка магазину подовжена та служить додатковим упором для мізинця. Кнопка фіксатора магазину розміщена на місці з'єднання спускової дужки з рамкою, та приводиться в дію великим пальцем правої руки, що скорочує час на зміну магазину.

Мушка і цілик мають білі крапки або тритієві вставки. За рахунок такої конструкції, незважаючи на використання патрона 9×18 ПМ, вдалося домогтися досить високих бойових і службово-експлуатаційних якостей.

За точністю стрільби пістолет перевершує ПМ завдяки вдалій ергономіці рукоятки з великим кутом нахилу. Однак зусилля спуску при стрільбі самозводом занадто велике, через що точність першого пострілу дещо падає.

До основних частин і механізмів пістолета «Форт-12» належать:

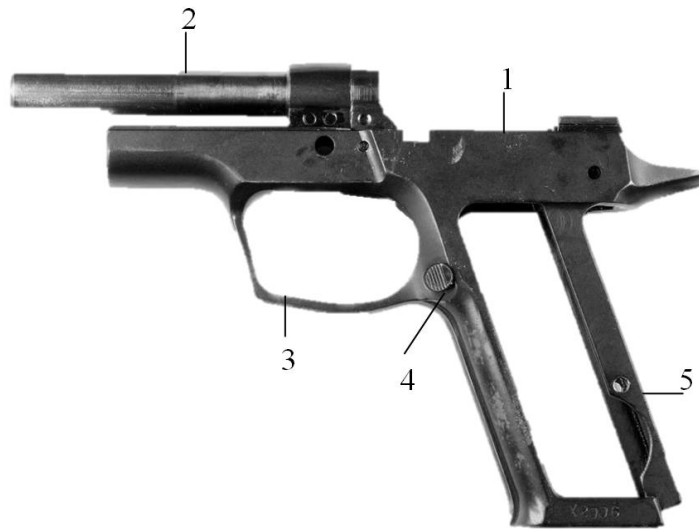
1. Рамка у зборі зі стволом та ударно-спусковим механізмом;
2. Рукоятка з гвинтами;
3. Затвор з ударником, викидачем, гнітком викидача, пружиною викидача, запобіжником, гнітком запобіжника, пружиною гнітка запобіжника;
4. Напрямна вісь;
5. Зворотні пружини;
6. Затворна затримка;
7. Магазин.

11.2. Призначення частин і механізмів пістолета

1. *Рамка зі стволем і спусковою дужкою* служить для з'єднання всіх частин пістолета. З основою рукоятки вона становить одне ціле.

2. *Ствол* служить для направлення польоту кулі. Всередині ствол має канал з шістьма нарізами, що йдуть зліва-вверх-праворуч. Нарізи служать для придання кулі обертального руху. Проміжки між нарізами називаються *полями*. Відстань між двома протилежними полями становить 9 мм і називається *калібром*. З казенної частини канал ствола гладкий і призначений для розміщення патрона.

3. *Спускова скоба* служить для запобігання випадкового натискання на спусковий гачок.

4. *Фіксатор магазина.*

5. *Основа рукоятки* служить для розміщення магазина та кріплення бойової пружини.

Рукоятка з гвинтами прикриває бокові вікна та задню стінку основи рукоятки. Служить для зручного утримання пістолета у руці.

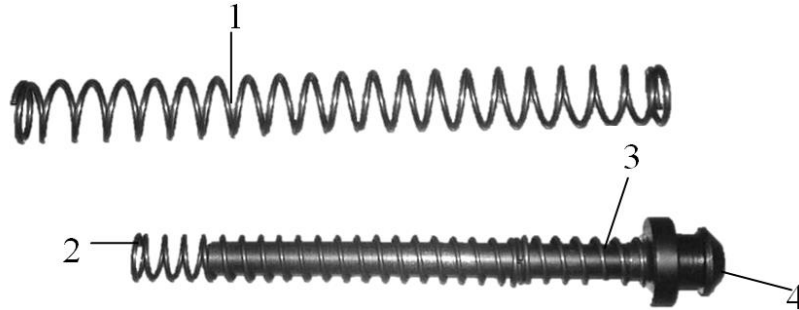
Затвор з ударником, викидачем, гнітком викидача, пружиною викидача, запобіжником, гнітком запобіжника, пружиною гнітка запобіжника служить для подачі патрона з магазину до патронника, для запирання каналу ствола, для утримання патрона в чашці затвора до зустрічі з відбивачем та для поставлення курка на бойовий звід.

Ударник з пружиною служить для розбивання капсуля.

Викидач служить для утримання гільзи (патрона) в чашці затвора.

Запобіжник служить для безпечного поводження з пістолетом.

Зворотний механізм служить для повернення у попереднє положення затвора після пострілу. Він складається з двох пружин і прямої осі.

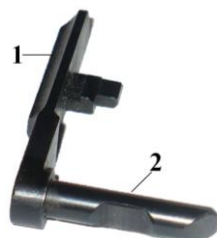

1 – широка пружина; 2 – вузька пружина; 3 – пряма вісь; 4 – кінцівка прямої осі.

Кінцівка прямої осі є фіксатором затворної затримки.

Затворна затримка служить для утримання затвора у крайньому задньому положенні при використанні всіх патронів у магазині. Вона складається:

1. Кнопка з насічкою;
2. Вісь

Магазин служить для розміщення 12 патронів і складається з корпусу, подавача, пружини подавача, кришки та засувки кришки магазину

Корпус магазину з'єднує всі його частини. Верхні краї бокових стінок зігнуто для утримання патронів та подавача, а також для направлення патронів при подачі їх затвором до патронника.

Подавач служить для подачі патронів.

Пружина подавача служить для переміщення вгору подавача з патронами при стрільбі.

Кришка магазину насаджена на зігнуті ребра корпусу магазину та утримує пружину подавача в корпусі.

Засувка кришки магазину служить для фіксації кришки на корпусі магазину.

Складові частини ударно-спускового механізму (УСМ):

- 1 – модуль з відбивачем; 2 – шептало; 3 – пружина шептала;
4 – роз'єднувач; 5 – курок із зацепом; 6 – фіксатор направляючої;
7 – направляюча бойової пружини; 8 – бойова пружина; 9 – вісь курка;
10 – вісь шептала; 11 – спусковий гачок

Модуль служить для розміщення частин ударно-спускового механізму в рамці пістолета.

Шептало служить для утримання курка на бойовому та запобіжному зводі.

Роз'єднувач служить для роз'єднання спускової тяги від шептала при відході затвора в заднє положення, що дає можливість курку стати на бойовий звід при натиснутому спусковому гачку.

Курок із зацепом служить для нанесення удару по ударнику.

Бойова пружина з направляючою та фіксатором служить для приведення в дію курка.

Спусковий гачок служить для приведення в дію спускової тяги.

Спускова тяга служить для спуску курка з бойового зводу та зведення його при стрільбі самозводом.

11.3. Підготовка пістолета до роботи та порядок роботи з ним

Перед початком стрільби необхідно привести зброю до виконання завдань, що проводиться у наступній послідовності:

Вд'єднання магазина. Натиснути кнопку фіксатора магазина і від'єднати магазин:

Від'єднання магазина

Спорядження магазина

Спорядження магазина. Утримуючи магазин у вертикальному положенні, помістити патрон на подавач, попереду губок магазина. Натиснути набій і проштовхнути його під губками магазина, так само проштовхнути інші патрони:

Для розрядження магазина натиснути на патрон вперед великим пальцем.

Розряджання магазина

Приєднання магазина

Заряджання та стрільба з пістолета. Переконайтесь, що запобіжник увімкнений та перевірити правильність розміщення патронів у магазині (верхній повинен притискуватися до губок магазина). Приєднати магазин.

Вимкнути запобіжник, відвести затвор у крайнє заднє положення і різко відпустити.

Патрон у патроннику, курок зведений, пістолет заряджений і готовий до стрільби.

Для стрільби з попередньо зведеним курком необхідно:

- а) вимкнути запобіжник;
- б) прицілитися;
- в) натиснути на спусковий гачок.

Якщо немає потреби у продовженні стрільби, притримуючи великим пальцем лівої руки курок повільно натиснути вказівним пальцем правої руки на спусковий гачок, та поставити курок на запобіжний звід. Увімкнути запобіжник.

При стрільбі самозводом зусилля тиску на спусковий гачок удвічі більше, ніж при стрільбі з попередньо зведеним курком. Викидання стріляної гільзи і досилання наступного патрона у патронник після пострілу відбувається автоматично. Після закінчення всіх патронів у магазині, виступ подавача магазина підіймає передній кінець затворної затримки доверху, затвор упирається своїм зубом у виступ затворної затримки та утримується у задньому положенні, затвор стає на затворну затримку.

Розрядження пістолета. Переконатись, що запобіжник увімкнений. Витягнути магазин. Націлити ствол у безпечному напрямку і відвести затвор у крайнє заднє положення. Набій автоматично викидається з патронника, якщо він там знаходиться.

Перевірити патронник і переконатись, що він порожній, відпустити затвор, натиснути на спусковий гачок, увімкнути запобіжник. Порожній магазин вставити у рукоятку пістолета.

11.4. Робота складових частин та механізмів пістолета

Рух затвора назад

При проведенні пострілу, під тиском порохових газів на дно гільзи, затвор рухається назад, а куля, залишивши гільзу, рухається по стволу вперед.

Рухаючись назад, затвор натискає на відокремлювач, що відокремлює тягу від шептала, дозволяючи йому притискуватися бойовим виступом до курка. Виступ курка, при натисканні на курок затвором, входить у зчеплення з бойовим виступом шептала і стає у зведене положення. Затвор, продовжуючи рухатись назад, утримує викидачем порожню гільзу, яка зустрічаючись з відбивачем, викидається через вікно затвора.

Зворотна пружина перебуває у стиснутому положенні, курок утримується на бойовому зводі, спусковий гачок зі спусковою тягою відокремлені від шептала.

Рух затвора вперед

Коли зворотні пружини починають розтискатися, рухаючи затвор вперед, він захоплює з магазина патрон і вводить його у патронник, закриваючи його. Затвор, встановлюючись у переднє положення, відпускає роз'єднувач, що приєднує тягу спускового гачка до шептала при відпусканні спускового гачка.

Продовження стрільби

Для продовження стрільби необхідно повторно натиснути на спусковий гачок, завдяки чому шептало звільняє курок, що б'є по ударнику, а той, у свою чергу, розбиває капсуль.

Ведення вогню таким чином може продовжуватися до витрати всіх патронів у магазині.

Після відстрілу останнього патрону затвор утримується у крайньому задньому положенні затворною затримкою, що вмикається виступом подавача магазину.

При натисканні важеля затворної затримки затвор звільняється і стає у переднє положення.

11.5. Неповне розбирання пістолета

Для неповного розбирання пістолета необхідно:

- витягнути магазин;
- перевірити наявність патрона у патроннику;
- відокремити затворну затримку;
- відокремити затвор від рамки;
- відокремити направляючу вісь зі зворотними пружинами;
- відокремити направляючу вісь від зворотних пружин.

Для від'єднання магазину в пістолеті необхідно натиснути на кнопку фіксатора магазину, яка знаходиться біля з'єднання спускової скоби з основою рукоятки. Для перевірки наявності патрона в патроннику слід вимкнути запобіжник, відвести затвор у крайнє заднє положення, оглянути патронник, відпустити затвор.

Для відокремлення затворної затримки необхідно натиснути з правого боку пістолета на вісь затримки протиркою або гострим кінцем магазину та від'єднати її від рамки.

Під час відокремлення затвора – відвести його у крайнє заднє положення, підняти п'ятку і, супроводжуючи вперед, зняти зі ствола та відокремити від рамки.

Від'єднання затвора

Від'єднання направляючої осі

Відокремити направляючу вісь зі зворотними пружинами шляхом їх виймання з гнізда рамки. Відокремити направляючу вісь від зворотних пружин.

Збирання пістолета після неповного розбирання здійснюється у зворотній послідовності.

Повне розбирання пістолета рекомендується проводити спеціалістами в умовах зброярної майстерні.

11.6. Затримки при стрільбі та способи їх усунення

Затримка під час стрільби виникає при тривалій роботі у результаті зношення частин і механізмів пістолета, а частіше при необережному поводженні та неуважному догляді за пістолетом.

Для попередження затримок при стрільбі необхідно:

1. Правильно готувати пістолет до стрільби:
 - своєчасно та за всіма правилами оглядати, чистити та змащувати пістолет;
 - своєчасно проводити ремонт.
2. Перед стрільбою оглядати патрони. Несправні, іржаві та забруднені патрони для стрільби не використовувати.
3. Під час стрільби та транспортування зберігати пістолет від ударів та забруднення.

Затримки	Причина затримки	Спосіб усунення затримки
1. Осічка Затвор у крайньому передньому положенні, курок спущено, але постріл не відбувся	Несправність патрона. Згущення мастила, забруднення каналу ударника або зношення бойка. Осадження або злам бойової пружини.	Перезарядити пістолет. Продовжити стрільбу. Пістолет розрядити, розібрати, оглянути і почистити. При зношенні бойка пістолет відправити до майстерні. Пістолет розрядити і відправити до майстерні.
2. Недосилання патрона затвором.	Забруднення патронника.	Досилати затвор рукою вперед і продовжити

Затвор зупинився, не досягнувши крайнього переднього положення. Спуск курка не відбувся	Злам або осадження зворотних пружин.	стрільбу. Відправити пістолет до ремонтної майстерні.
3. Защемлення гільзи затвором	Забруднення рухомих частин пістолета. Слабий заряд патрона. Несправність викидача.	Викинути гільзу відведенням затвору назад і продовжити стрільбу. Пістолет розрядити і відправити до майстерні.
4. Ущемлення патрона між дзеркалом затвора і казенною частиною ствола при досиланні патрона в патронник	Забруднення магазина. Розгін губок магазина. Магазин не зафіксований заціпкою.	Від'єднати магазин, відвести затвор, витягнути защемлений патрон. Продовжити стрільбу. Розрядити пістолет, замінити магазин. Несправний магазин відправити до майстерні. Від'єднати магазин. Відвести затвор назад, витягнути защемлений патрон, продовжити стрільбу.
5. Автоматична стрільба	Злам відокремлювача. Злам бойового виступа курка або шептала. Ослаблення або злам пружини шептала.	Відправити в ремонтну майстерню.

РОЗДІЛ 12

ПЕРЕВІРКА ТА ПРИВЕДЕННЯ ПІСТОЛЕТА ДО НОРМАЛЬНОГО БОЮ

Загальні положення

Всі пістолети повинні бути підготовлені та приведені до нормального бою.

Перевірка бою пістолета проводиться:

- *при надходженні пістолета до підрозділу;*
- *після ремонту в майстерні;*
- *при виявленні під час стрільби відхилення точки влучення від контрольної точки більш ніж 5 см.*

У бойових умовах кожний начальник повинен використовувати всі можливості для періодичної перевірки бою пістолетів.

Перевірка бою пістолета та приведення його до нормального бою

Перевірка бою пістолетів проводиться офіцерами або відмінними стрілками у присутності військовослужбовців, за якими закріплена зброя. Старші начальники зобов'язані стежити за точним дотриманням правил перевірки пістолетів та за приведенням їх до нормального бою. Перед перевіркою бою пістолети ретельно оглядаються і виявлені несправності усуваються.

При перевірці повинен бути присутній збройовий майстер з необхідним інструментом.

Перевірка бою проводиться у сприятливих умовах: в ясну погоду, без вітру або у закритому тирі.

Така перевірка проводиться стрільбою на 25 м набоями однієї партії.

Стрільба ведеться по чорному колу діаметром 25 см, закріпленому на щиті висотою 1 м і шириною 0,5 м.

Точка прицілювання має бути на середині нижнього краю чорного кола або у його центрі, приблизно на висоті очей стрільця.

Нормальне положення середньої точки влучення, що повинна бути вище точки прицілювання на 12,5 см або збігатися з нею, якщо точкою прицілювання буде центр кола, позначається по вертикальній лінії над точкою прицілювання (крейдою). Позначена точка буде *контрольною*.

Перевірка бою пістолета проводиться із положення “стоячи”, “з руки” або “з упору” (дерен, мішок, набитий тирсою, піском і т. ін.). При стрільбі «з упору» рукоятка пістолета не повинна торкатися упора.

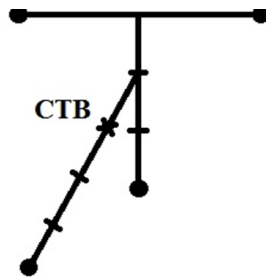
Для перевірки бою пістолета стрілець виконує підряд чотири постріли, точно та одноманітно прицілюючись. По закінченні стрільби щит ретельно оглядають і за розташуванням пробіїн визначається кучність бою пістолета та положення *середньої точки влучення (далі СТВ)*.

Кучність бою пістолета визнається нормальною, якщо всі чотири пробоїни (в крайньому разі три, при одній, яка випадково відхилилася) вміщуються в коло діаметром 15 см.

При задовільній кучності бою визначається середня точка влучення і вимірюється величина відхилення від контрольної точки за допомогою сантиметрової лінійки. Для зручності вимірювання через контрольну точку проводяться дві лінії – вертикальна та горизонтальна.

Для визначення СТВ по чотирьох пробоїнах необхідно з'єднати прямою лінією дві будь-які пробоїни, і відстань між ними поділити навпіл. Одержану точку ділення з'єднати з третьою пробоїною, відстань між ними розділити на три рівні частини. Точку ділення, ближчу до двох перших пробоїв, з'єднати з четвертою пробоїною, а відстань між ними поділити на чотири рівні частини.

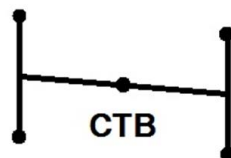
Точка, що розміщена на три ділення від четвертої пробоїни, буде СТВ.

Визначення СТВ по чотирьох пробоїнах

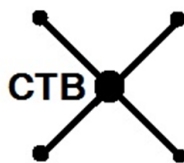
При симетричному розміщенні пробоїв, СТВ можна визначити таким способом:

1. Розміщені підряд пробоїни з'єднати попарно прямими лініями, через середину обох ліній провести третю лінію і розділити навпіл, точка ділення є СТВ.

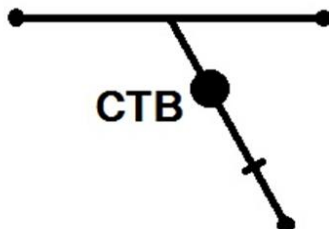
Визначення СТВ при симетричних пробоїнах

2. Пробоїни з'єднати попарно навхрест прямими лініями, точка перехрещення цих ліній є СТВ.

Визначення СТВ по чотирьох навхрест попарно з'єднаним пробіях

Для визначення СТВ по трьох пробіях необхідно з'єднати дві пробіи прямою лінією і розділити навпіл, отриману точку з'єднати з третьою пробією і розділити цю відстань на три частини. Точка, ближча до двох перших пробієй, є середньою точкою влучення.

Визначення СТВ по трьох пробіях

Середня точка влучення не повинна відхилитися більше, ніж на 5 см від контрольної точки у будь-якому напрямі. Якщо середня точка влучення відхилилась від контрольної точки більше, ніж на 5 см, то пістолет передається техніку (майстру) зі зброї для відповідного регулювання або заміни цілика; цілик замінюється більш низьким (високим), якщо середня точка влучення виявиться вище (нижче) контрольної точки; цілик пересувається вліво (вправо), якщо середня точка влучення виявилась праворуч (ліворуч) від контрольної точки.

Враховуючи індивідуальні особливості стрільця, абсолютно точних рекомендацій де конкретно обирати точку прицілювання за відповідним номером цілика не існує.

Заборонено підпилювати мушку пістолета (в тому числі з метою коректування та виведення середньої точки влучення на контрольну точку)!

Приведення пістолета до нормального бою вважається закінченим, коли пістолет як за кучністю, так і за середньою точкою влучення задовольняє вимогам нормального бою.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні частини і механізми з яких складається пістолет Макарова ПМ.
2. Яке призначення частин і механізмів пістолета Макарова?

3. З яких складових частин складається ударно-спусковий механізм пістолета Макарова? Яке їх призначення?

4. Опишіть порядок неповного розбирання та збирання пістолета Макарова.

5. Опишіть порядок повного розбирання після неповного розбирання пістолета Макарова.

6. У яких випадках проводиться чищення пістолета?

7. Опишіть роботу частин і механізмів пістолета Макарова при заряджанні.

8. Опишіть роботу частин і механізмів пістолета Макарова при пострілі.

9. Опишіть роботу частин і механізмів пістолета Макарова при стрільбі самозводом.

10. Які види затримок при стрільбі з пістолета Макарова Ви знаєте? Назвіть причини їх виникнення та способи усунення.

11. Назвіть основні частини і механізми з яких складається пістолет «Форт-12».

12. Яке призначення частин і механізмів пістолета «Форт-12»?

13. З яких складових частин складається ударно-спусковий механізм пістолета «Форт-12»? Яке їх призначення?

14. Опишіть порядок неповного розбирання та збирання пістолета «Форт-12».

15. Які види затримок при стрільбі з пістолета «Форт-12» Ви знаєте? Назвіть причини їх виникнення та способи усунення.

16. Опишіть порядок перевірки пістолета та приведення його до нормального бою.

РОЗДІЛ 13

МАТЕРІАЛЬНА ЧАСТИНА АВТОМАТА КАЛАШНІКОВА

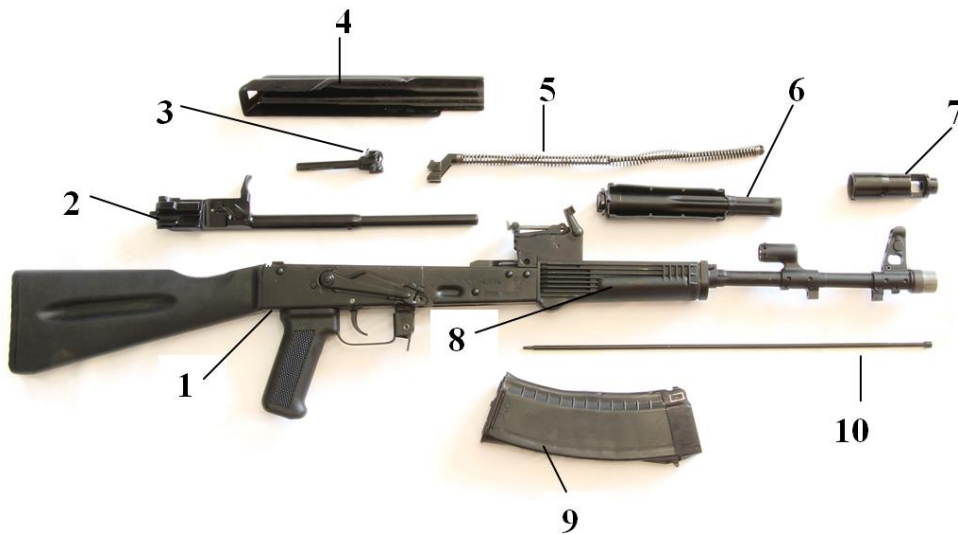
13.1. Призначення та загальна будова автомата Калашнікова

7,62-мм АКМ, 5,45-мм АК-74 і АКС-74У є індивідуальною зброєю і призначені для знищення живої сили і поразки вогневих засобів противника. Для поразки противника в рукопашному бою до автоматів АКМ, АК-74 приєднується багнет-ніж. Для стрільби і спостереження в умовах природної освітленості вночі до автоматів АК-74Н, АКС-74УН2 приєднується нічний стрілецький приціл універсальний модернізований (НСПУМ). Автомати АК-74Н, АКС-74УН2 відрізняються від автоматів АК-74, АКС-74У наявністю планки для кріплення нічного прицілу.

Для стрільби з автомата застосовуються патрони зі звичайними (зі сталевим осердям) і трасуючими кулями.

З автомата ведеться автоматичний чи одиночний вогонь. Автоматичний вогонь є основним видом вогню і ведеться короткими (до 5 пострілів), довгими (до 10 пострілів) чергами і беззупинно. Подача патронів при стрільбі проводиться з коробчастого магазину ємністю на 30 патронів.

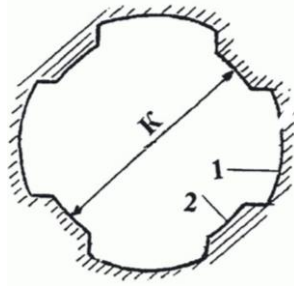
Автомат (на прикладі АК-74) складається з наступних основних частин і механізмів:

1. Ствол зі ствольною коробкою, ударно-спусковим механізмом, прицільним пристосуванням прикладом та пістолетною рукояткою
2. Затворна рама з газовим поршнем
3. Затвор
4. Кришка ствольної коробки
5. Зворотний механізм
6. Газова трубка зі ствольною накладкою
7. Дульне гальмо-компенсатор
8. Цівка
9. Магазин
10. Шомпол

13.2. Призначення частин і механізмів

Ствол служить для спрямування польоту кулі. Всередині ствол має канал з чотирма гвинтовими нарізами (1), спрямованими зліва вгору направо. Нарізи слугують для надання кулі обертового руху, що стабілізує її політ.

Проміжки між нарізами (2) називаються *полями*. Відстань між двома протилежними полями по діаметру (K) називається *калібром ствола*. У казенній частині канал гладкий і виконаний за формою гільзи; ця частина каналу служить для розташування патрона і називається *патронником*.

Перехід від патронника до нарізної частини каналу ствола називається *дульним входом*. Зовні ствол має колодку *мушки* з різьбовим виступом для нагвинчування *полум'ягасника* та з *газовою камерою*, *кільце цівки*, *колодку прицілу*, й на казенному зрізі – виріз для зачіпу викидача. Колодка мушки й колодка прицілу закріплені на стволі за допомогою штифтів. Також, за допомогою штифта, ствол з'єднаний зі ствольною коробкою й від неї не відокремлюється.

Газова камера призначена для направлення порохових газів зі ствола на газовий поршень затворної рами

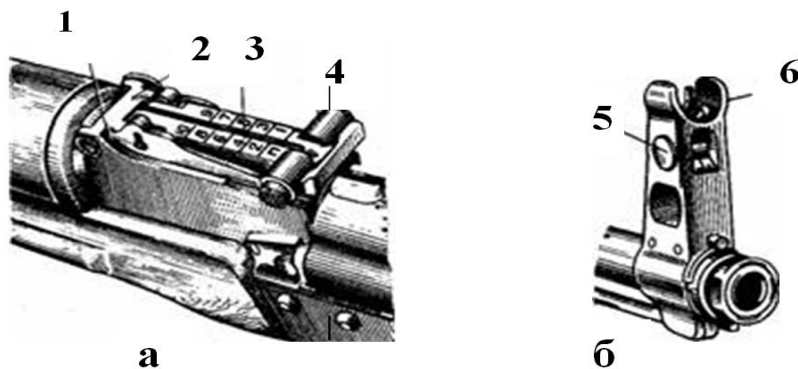
Сполучення газової камери з каналом ствола відбувається через *газовідводний отвір*.

Приклад (1) та пістолетна рукоятка (2) забезпечують зручність стрільби з автомата. АКС-74У обладнаний складаним убік прикладом.

Прицільне пристосування служить для наводки автомата при стрільбі по цілям на різні відстані і складається з прицілу і мушки.

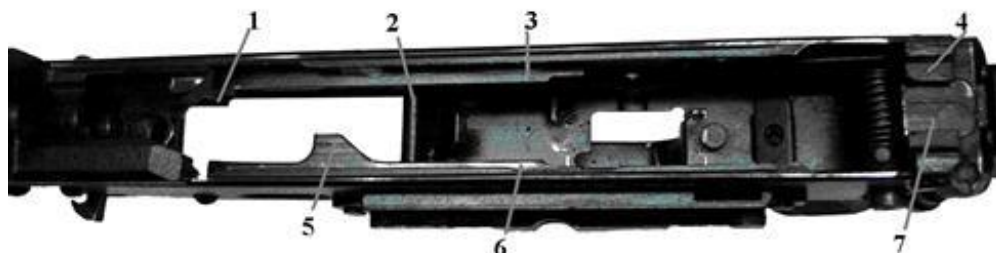
Прицільна планка має гривку з проріззю для прицілювання і вирізи для утримання хомутика у встановленому положенні за допомогою заціпки з пружиною. На прицільну планку нанесено шкалу з поділками від 1 до 10 і літерою «П». Цифри шкали означають відповідну дальність стрільби в сотнях метрів, літера «П» відповідає постійному положенню прицілу.

а – приціл, б – основа мушки; 1 – колодка прицілу,
2 – пластинчаста пружина, 3 – прицільна планка,
4 – хомутник, 5 – полозок з мушкою,
6 – запобіжник мушки

Мушка загвинчена у полозок який кріпиться в основі мушки, та на якому нанесені риси, що визначають положення мушки.

Ствольна коробка служить для з'єднання частин і механізмів автомата, забезпечення закривання каналу ствола затвором і запирання затвора. У ствольній коробці міститься ударно-спусковий механізм

У своїй конструкції ствольна коробка має вирізи для запирання затвора, задні стінки яких є бойовими упорами (1), перемичку для скріплення бічних стінок (2), відгини (6) і напрямні виступи (3) для напрямку руху затворної рами і затвора, поперечний паз для кришки ствольної коробки (4), відбивний виступ для відбивання гільз (5), поздовжній паз для п'яти напрямного стрижня зворотного механізму (7).

Ударно-спусковий механізм служить для спуска курка з бойового зводу або зі зводу автоспуску, нанесення удару по ударнику, забезпечення ведення автоматичного або одиночного вогню, припинення стрільби, а також для запобігання пострілів при незапертому затворі і постановки автомата на запобіжник.

Ударно-спусковий механізм поміщений до ствольної коробки і складається з бойової пружини (1), пружини шептала одиночного вогню (2), автоспуску (4) з пружиною автоспуску (3), шептала одиночного вогню (5), спускового гачка (6), вісей (7), сповільнювачів курка (8), курка (9), перевідника вогню (10).

Курок з бойовою пружиною призначений для нанесення удару по ударнику. На курку є бойовий звід, звід автоспуску, цапфи й отвір для вісі. Бойова пружина надівається на цапфи курка й своєю петлею діє на курок, а кінцями – на прямокутні виступи спускового гачка.

Спусковий гачок слугує для утримання курка на бойовому зводі і для спуска курка з бойового зводу.

Шептало одиночного вогню призначене для утримання курка після пострілу у крайньому задньому положенні, якщо при веденні одиночного вогню спусковий гачок не був відпущений. Шептало одиночного вогню має пружину, отвір для вісі і виріз, у який входить сектор перевідника вогню при веденні автоматичної стрільби і стопорить шептало.

Автоспуск з пружиною призначений для автоматичного звільнення курка зі зводу автоспуску при стрільбі чергами, а також для запобігання спуску курка при незапертому каналі ствола і незапертому затворі.

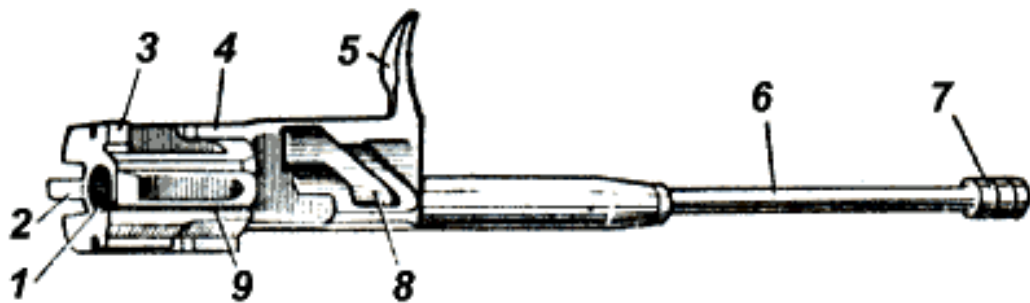
Перевідник вогню потрібен для встановлення автомата на автоматичний або одиночний режим ведення вогню, а також на запобіжник.

Якщо перевідник установлений на автоматичний вогонь, то стрільба буде продовжуватися доти, поки спусковий гачок натиснутий і в магазині є патрони.

Якщо перевідник установлений на одиночний вогонь, то при натисканні на спусковий гачок відбудеться тільки один постріл. Для того, щоб відбувся наступний постріл необхідно відпустити спусковий гачок і натиснути на нього знову.

Затворна рама з газовим поршнем призначені для приведення у дію затвора і ударно-спускового механізму.

Затворна рама у своїй конструкції має: канал для затвора (1), запобіжний виступ (2), виступ для відпускання важеля автоспуску (3), паз для відгину ствольної коробки, рукоятку для перезаряджання (5), фігурний виріз для розташування в ньому ведучого виступу затвора (8), паз для відбивного виступу ствольної коробки (9), газовий поршень (7) зі штоком (6).

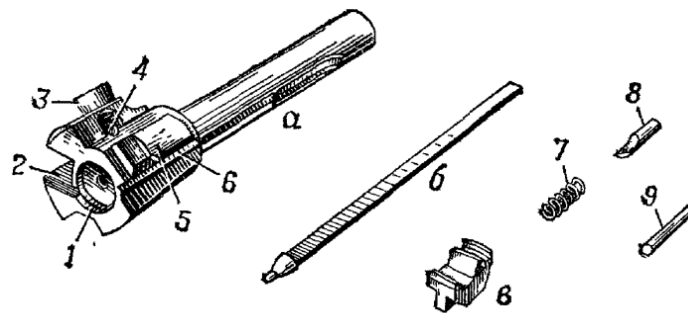
У переднє положення затворна рама з затвором повертається під дією зворотного механізму, затвор при цьому досилає черговий патрон з магазину у патронник і замикає канал ствола, а затворна рама виводить шептало автоспуску з-під зводу автоспуску курка. Курок стає на бойовий звід. Запирання каналу ствола здійснюється поворотом затвора навколо подовжньої осі вправо, у результаті чого бойові виступи затвора заходять за бойові упори ствольної коробки.

Затвор служить для досилання патрона в патронник, запирання каналу ствола, розбивання капсуля і вилучення з патронника гільзи (патрона).

Він складається з остова (а), ударника (б), викидача (б) з пружиною (7) і віссю (8), шпильки (9). Остов затвора має: на передньому зрізі –

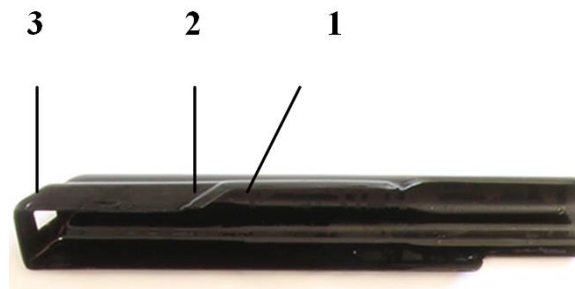
циліндричний виріз для дна гільзи (1) і паз для викидача (2); з боків – два бойових виступи (5), які при замиканні затвора заходять у вирізи ствольної коробки; зверху – ведучий виступ (3) для повороту затвора при запиранні і відпиранні; на лівій стороні – поздовжній паз (6) для проходу відбивного виступу ствольної коробки (паз наприкінці розширений для забезпечення повороту затвора при запиранні); в потовщеній частини основа затвора – отвори для осі викидача й шпильки. У середині основ затвора має канал для розташування ударника.

Ударник має бойок і уступ для шпильки.

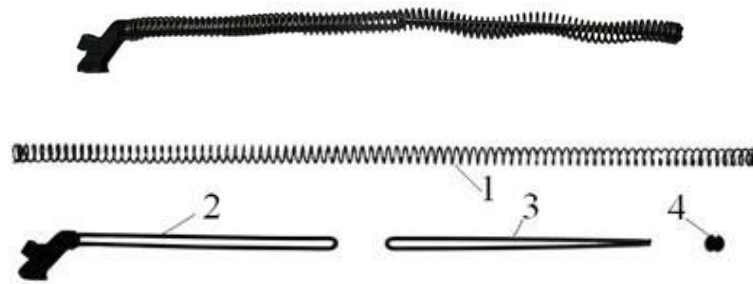
Викидач з пружиною служить для вилучення гільзи з патронника і утримання її до зустрічі з відбивним виступом ствольної коробки. Викидач має зачіп для захоплення гільзи, гніздо для пружини і виріз для осі. Шпилька служить для закріплення ударника й осі викидача.

Кришка ствольної коробки запобігає забрудненню частин і механізмів автомата, що знаходяться у ствольній коробці.

У її конструкції передбачений ступінчастий виріз (1) для викидання назовні гільз і для руху рукоятки затворної рами, ребра жорсткості (2) і отвір (3) для виступу прямого стрижня зворотного механізму. Кришка утримується на ствольній коробці за допомогою напівкруглого вирізу на колодці прицілу, поперечного паза ствольної коробки і виступу прямого стрижня зворотного механізму.

Зворотний механізм служить для повернення затворної рами із затвором у переднє положення. Він складається із зворотної пружини (1), направляючого стрижня (2), рухомого стрижня (3), муфти (4).

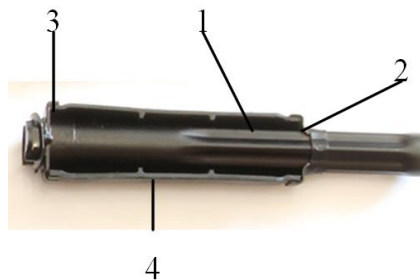

Дульне гальмо-компенсатор – пристрій, який використовує кінетичну енергію порохових газів, що виходять зі ствола автомата за випущеною кулею, для зменшення віддачі ствола.

Принцип дії дульного гальма-компенсатора полягає в зміні напрямку і швидкості руху частини порохових газів (досягає 1400-1500 м/с), що витікають з каналу ствола після вильоту снаряда. Це призводить до появи сили, спрямованої протилежно до руху відкатних частин газу, і, таким чином що гальмують їх. Застосування дульного гальма-компенсатора знижує імпульс віддачі, що дозволяє або зменшити загальну масу зброї, або підвищити купчастість стрільби.

Газова трубка зі ствольною накладкою служить для направлення руху газового поршня та захисту рук автоматника від опіків при стрільбі.

Складається із газової трубки (1), передньої (2) та задньої (3) з'єднувальних муфт та ствольної накладки (4). Задня з'єднувальна муфта має виступ, у який впирається замикач газової трубки.

Пластинчаста пружина виклюає подовжнє коливання трубки. Ствольна накладка може бути дерев'яною або пластмасовою і має у своїй конструкції жолоб, у якому закріплене металеве напівкільце, що віджимає ствольну накладку від газової трубки, за рахунок чого виключене виникнення коливання накладки при висиханні деревини. Ствольна накладка закріплена на газовій трубці

Цівка служить для зручності дій і запобігання рук автоматника від опіків. Воно у автомата може бути дерев'яним або пластмасовим. Кріпиться до ствола знизу за допомогою з'єднувальної муфти та за рахунок виступу, який входить у гніздо ствольної коробки.

У середині цівка має наскрізний отвір для кріплення шомпола. У задній частині присутні вирізи і виїмка, у якій розміщується пластинчаста пружина, яка необхідна для виключення поздовжнього коливання цівки. Вирізи на цівці і ствольній накладці утворюють вікна для охолодження ствола і газової трубки під час стрільби. Пластмасова цівка має металевий екран для зменшення нагріву під час стрільби

Магазин призначений для розміщення патронів і подачі їх до ствольної коробки.

Корпус магазину з'єднує всі його частини. Бокові стінки мають зверху на «горловині» загиби для утримання патронів від випадання і виступи, що обмежують підйом подавача. На передній стінці знаходиться зачіп, а на задній – опорний виступ, за допомогою яких магазин приєднується до ствольної коробки. На задній стінці корпусу є контрольний отвір для визначення повноти наповнення магазину патронами.

Шомпол автомата разом із **пеналом**, з його належністю, і **маслянкою** утворюють належність автомата і служать для його розбирання, збирання, чищення і змащування.

Пенал служить для зберігання *протирки, йоржика, викрутки, вибивача і шпильки*. Пенал закривається кришкою.

Пенал застосовується як шомпольна муфта при чищенні і змащенні каналу ствола, як рукоятка для викрутки при загвинчуванні і вигвинчуванні мушки, для повороту замикача газової трубки.

Пенал має наскрізні отвори, у які вставляється шомпол при чищенні автомата, овальні отвори для викрутки і прямокутний отвір для повороту замикача газової трубки при розбиранні та збиранні автомата.

Кришка пеналу застосовується як дульна накладка при чищенні каналу ствола. Вона має отвір для направлення руху шомпола, внутрішні виступи і нарізи для кріплення на компенсаторі або на муфті ствола.

Бічні отвори на кришці пенала призначені для вибивання, яке застосовується для зняття кришки пенала зі ствола або з пенала.

Протирка застосовується для чищення і змащення каналу ствола, каналів і порожнин інших частин автомата.

Йоржик використовується для чищення каналу ствола розчином РЧС.

Викрутка, виколотка і шпилька застосовуються при розбиранні автомата. Виріз на кінці викрутки призначений для загвинчування і вигвинчування мушки, а бічний виріз – для закріплення протирки на шомполі. Для зручності користування викруткою вона вставляється у бічні отвори пенала. При чищенні каналу ствола викрутка вкладається в пенал поверх головки шомпола.

Шпилька застосовується при збиранні ударно-спускового механізму. Вона утримує шептало одиночного вогню і сповільнювач курка з пружиною на спусковому гачку.

Маслянка призначена для зберігання мастила. Буває з одною або з двома горловинами.

13.3. Неповне розбирання та збирання автоматів Калашнікова після неповного розбирання

Розбирання автоматів може бути неповним і повним.

Неповне розбирання проводиться для чищення, змащення і огляду автомата.

Повне розбирання – для чищення при сильному забрудненні автомата, після перебування його під опадами (дощем чи снігом) а також при ремонті. Не рекомендується часте розбирання автомата для запобігання швидкому зношуванню частин і механізмів.

Розбирання і збирання автомата необхідно робити на столі чи чистій підстилці, частини і механізми класти у порядку розбирання, поводитися з ними обережно, не класти одну частину на іншу і не застосовувати зайвих зусиль і різких ударів.

13.3.1. Порядок неповного розбирання та збирання після неповного розбирання автомата АК-74

Порядок неповного розбирання

Відокремити магазин. Утримуючи автомат лівою рукою за шийку приклада чи цівку, правою рукою обхопити магазин.

Відокремити магазин

Опустити перевідник вогню

Перевірити патронник

Натискаючи великим пальцем на засувку, подати нижню частину магазину вперед і відокремити його.

Після цього перевірити, **чи немає патрона в патроннику**, для чого опустити перевідник вогню вниз, поставивши його в положення «АВ» чи «ОД», відвести рукоятку затворної рами назад, оглянути патронник, відпустити рукоятку затворної рами і спустити курок з бойового зводу.

Вийняти пенал приналежності з гнізда приклада. Утопити пальцем правої руки кришку гнізда так, щоб пенал під дією пружини вийшов із гнізда. Розкрити пенал і вийняти з нього протирки, йоржик, викрутку і виколотку.

Вийняти пенал

Відокремити шомпол

У автоматів із прикладом, що складається, пенал носиться в кишені сумки для магазинів.

Відокремити шомпол. Відтягнути кінець шомпола від ствола так, щоб його голівка вийшла з-під упору на основі мушки, і вийняти шомпол. При тугому відділенні шомпола дозволяється користуватися виколоткою, яку варто вставити в отвір голівки шомпола, відтягнути від ствола кінець шомпола і вийняти його.

Відокремити дульне гальмо-компенсатор. Утопити викруткою фіксатор дулового гальма-компенсатора та відкрутити, обертаючи його проти ходу годинної стрілки.

Відокремити кришку ствольної коробки. Обхопити шийку приклада, та великим пальцем цієї руки натиснути на виступ направляючого стрижня зворотного механізму, іншою рукою підняти нагору задню частину кришки ствольної коробки і відокремити кришку.

Зняти кришку ствольної
коробки

Відокремити зворотний
механізм

Відокремити зворотний механізм. Утримуючи автомат однією рукою за шийку приклада, іншою подати вперед направляючий стрижень зворотного механізму до виходу його п'яти з подовжнього паза ствольної коробки. Підняти задній кінець направляючого стрижня і витягти зворотний механізм із каналу затворної рами.

Відокремити затворну раму з затвором. Продовжуючи утримувати автомат однією рукою, іншою відвести затворну раму назад до упору, підняти її разом із затвором і відокремити від ствольної коробки.

Відокремити затвор від затворної рами. Узяти затворну раму в руку затвором догори. Іншою рукою відвести затвор назад, та, повертаючи його так, щоб ведучий виступ затвора вийшов з фігурного вирізу затворної рами, вивести затвор уперед.

Від'єднати газову трубку зі ствольною накладкою. Утримуючи автомат лівою рукою, правою надіти пенал приналежності прямокутним отвором на виступ замикача газової трубки, повернути замикач від себе до вертикального положення і зняти газову трубку з патрубку газової камери.

Відокремити затворну раму
із затвором

Відокремити затвор від
затворної рами

Від'єднати газову трубку
зі ствольною накладкою

Порядок збирання автомата після неповного розбирання

Збирання автомата після неповного розбирання проводиться у зворотньому порядку.

Приєднати газову трубку зі ствольною накладкою. Утримуючи автомат однією рукою, надягнути газову трубку переднім кінцем на патрубок газової камери і щільно притиснути задній кінець ствольної накладки до ствола.

Повернути за допомогою пеналу приналежності замикач до входу його фіксатора у виїмку на колодці прицілу.

Приєднати затвор до затворної рами. Узяти затворну раму в одну руку, а затвор в іншу і вставити його циліндричною частиною в канал рами;

повернути затвор так, щоб його ведучий виступ увійшов у фігурний виріз затворної рами та просунути затвор уперед.

Приєднати затворну раму із затвором до ствольної коробки. Узяти затворну раму таким чином, щоб затвор утримувався великим пальцем у передньому положенні. Іншою рукою обхопити шийку приклада та ввести газовий поршень у порожнину колодки прицілу, просунувши затворну раму вперед настільки, щоб відгини ствольної коробки увійшли в пази затворної рами. Невеликим зусиллям притиснути її до ствольної коробки і просунути вперед.

Приєднати зворотний механізм. Ввести зворотний механізм у канал затворної рами. Стискаючи зворотну пружину, подати направляючий стрижень вперед і, опустивши трохи донизу, увести його п'ятку в подовжній паз ствольної коробки.

Приєднати кришку ствольної коробки. Вставити кришку ствольної коробки переднім кінцем у напівкруглий виріз на колодці прицілу. Натиснути на задній кінець кришки долонею правої руки вперед і донизу так, щоб виступ направляючого стрижня зворотного механізму увійшов в отвір кришки ствольної коробки.

Спустити курок з бойового зводу і поставити на запобіжник.

Приєднати дульне гальмо-компенсатор. Навернути дульне гальмо-компенсатор на різьбовий виступ основи мушки до упору. Якщо паз дульного гальма-компенсатора не збігся з фіксатором, необхідно відвернути дульне гальмо-компенсатор (не більш одного обороту) до сполучення паза з фіксатором.

Приєднати шомпол.

Розмістити пенал у гнізді прикладу. Укласти протирку, йоржик, викрутку і виколотку у пенал, закрити його, укласти пенал дном у гніздо приклада й утопити його так, щоб гніздо закрилося кришкою. У автоматів з прикладом, що складається, пенал розміщується в кишені сумки для магазинів.

Приєднати магазин до автомата. Утримуючи за шийку приклада чи цівку, ввести у вікно ствольної коробки зачіп магазину і повернути магазин на себе так, щоб засувка заскочила за опорний виступ магазину.

При збиранні автомата з нічним прицілом, приціл НСПУ приєднується після приєднання магазину. Для цього необхідно взяти автомат за цівку та сполучити паз затискного пристрою прицілу з планкою зброї. Переконавшись в тім, що рукоятка затискного пристрою знаходиться в задньому положенні, просунути приціл уперед до упору і закріпити його, повернувши рукоятку вперед.

Порядок неповного розбирання та збирання автомату АКМ аналогічний вище описаному за виключенням відсутності на автоматі АКМ дульного гальма-компенсатора.

13.3.2. Порядок неповного розбирання та збирання після неповного розбирання автомата АКС-74У

Порядок неповного розбирання

1. Відокремити магазин.
2. Вийняти із сумки шомпол і пенал приналежності; розкрити пенал і вийняти з нього протирку, йоржик, викрутку і виколотку.
3. Відокремити полум'ягасник.
4. Відкрити кришку ствольної коробки.
5. Відокремити зворотний механізм.
6. Відокремити затворну раму з затвором.
7. Відокремити затвор від затворної рами.
8. Відокремити газову трубку зі ствольною накладкою.

Порядок збирання автомата АКС-74У після неповного розбирання:

1. Приєднати газову трубку зі ствольною накладкою.
2. Приєднати затвор до затворної рами.
3. Приєднати затворну раму з затвором до ствольної коробки.
4. Приєднати зворотний механізм.
5. Закрити кришку ствольної коробки.
6. Спустити курок з бойового взводу і поставити на запобіжник.
7. Приєднати до автомата полум'ягасник.
8. Вкласти в сумку шомпол і пенал.
9. Приєднати магазин до автомата.

13.4. Патрони до автомата Калашнікова

Для стрільби з автомата Калашнікова застосовуються 5,45х39 мм та 7,62х39 мм зразка 1943 року патрони

5,45-мм патрони застосовуються в автоматах **АК-74, АКС-74 та АКС-74У** і випускаються наступних видів:

- **патрон зі звичайною кулею (5,45 ПС) (1)** призначений для ураження живих цілей, розташованих відкрито або за перешкодами, що пробиваються кулею, вогневих засобів і неброньованої техніки. Маса кулі - 3,4 г. Патрони

5,45 ПС розпізнавального забарвлення не мають. Лак-герметизатор **червоного** кольору

За пробивною здатністю патрон 5,45 ПС практично рівноцінний 7,62-мм патрону зразка 1943 з кулею ПС, істотно перевершуючи його по дальності прямого пострілу;

- **патрон з кулею підвищеної пробивної здатності (5,45 ПП) (2).** Нова куля відрізняється від кулі патрона 5,45 ПС конструкцією осердя. Маса кулі дещо збільшилася і склала 3,6 г. Лак-герметизатор кулі **фіолетового** кольору. Куля нового патрона забезпечила значне підвищення пробивної здатності засобів індивідуального броне захисту (16 мм сталеві плита на дистанції 100 м). За балістичними характеристиками кулі патронів 5,45 ПП і ПС практично ідентичні і можуть застосовуватися з усіх зразків зброї під 5,45-мм патрон;

- **патрон з бронебійною кулею (5,45 БП) (3).** Відрізняється більш досконалою формою осердя, велика маса якого, твердість і міцність, забезпечили підвищення пробивної здатності куль по твердим перешкодам (пробиває бронеплиту товщиною 5 мм на дистанції 250 м). Маса кулі склала 3,7 г. Лак-герметизатор – **червоного**, а головна частина кулі – **чорного** кольору;

- **патрон з модернізованою трасуючою кулею (5,45 ТМ) (4)** з дальністю трасування до 850 м і затримкою займання трасуючого складу на 50-120 м від дульного зрізу. Така затримка горіння трассера дозволяє краще маскувати вогневу позицію стрільця. Головна частина куль всіх трасуючих патронів пофарбована в **зелений** колір;

- **патрон з бронебійно-трасуючою кулею (5,45 БТ)** . У новому патроні замість свинцевого використаний сталевий термозміцнене осердя. Це забезпечило підвищення пробивної здатності засобів індивідуального захисту. Головна частина кулі **зеленого** кольору;

- **патрон зі зменшеною швидкістю кулі (5,45 УС) (5).** Призначений для прихованого ураження незахищених засобами індивідуального бронезахисту живих цілей з 5,45-мм автомата АКСБ74У з приладом для беззвучної і безполуменевої стрільби ПБС-4. Куля патрона 5,45 УС відрізняється за зовнішнім виглядом від всіх інших бойових 5,45-мм автоматних патронів. Провідна частина кулі має ступінчастий перехід, її початкова швидкість близько 300 м/с. Для забезпечення необхідної вражаючої дії куля має масу 5,1г.

Головна частина кулі **чорна** з **зеленим** паском;

- **патрон з кулею зниженої рикошетної здібності (5,45 ПРС) (6).** Цей патрон можна вважати модернізованим варіантом патронів 5,45 ПС. Осердя кулі повністю виготовлений зі свинцю. Така конструкція забезпечила підвищення купчастості стрільби і рівномірну деформацію кулі при зустрічі з твердою перешкодою, що і знизило ймовірність рикошету. Лак-герметизатор

кулі **темно-синього** кольору. На денці гільзи разом з номером заводу і роком виготовлення має таврування «ПРС»;

- **холостий патрон** (7). Спільно із втулками для холостої стрільби, що нагвинчуються на дулову частину стовбура автомата або ручного кулемета, холостий патрон забезпечує роботу рухомих частин автоматики зброї. Замість кулі в холостому патроні використовується імітатор з полімерного матеріалу **білого** кольору. Усередині імітатор кулі має порожнину, завдяки якій він під впливом порохових газів при вильоті з каналу ствола, руйнується. Постріл супроводжується характерним звуком і полум'ям. Маса патрона 7 г. До середини 2000-х був розроблений новий холостий патрон за класичною схемою з подовженим дульцем гільзи, обтиснутим зірочкою і покритим шаром герметизуючого лаку. Постріл також супроводжується звуком і спалахом полум'я;

- **навчальні патрони** (8), призначені для навчання прийомам заряджання автоматів і ручних кулеметів калібру 5,45 мм та спорядження магазинів. Навчальний патрон не містить порохового заряду і має охолощену капсуль-запальник. Для ідентифікації патрона на його гільзі виконані чотири поздовжніх канавки;

7,62-мм патрони зразка 1943 р. застосовуються в автоматах **АКМ** та **АКМС**. Як і патрони 5,45-мм випускаються зі звичайними кулями і з кулями спеціального призначення. Головні частини спеціальних куль мають *різне фарбування*.

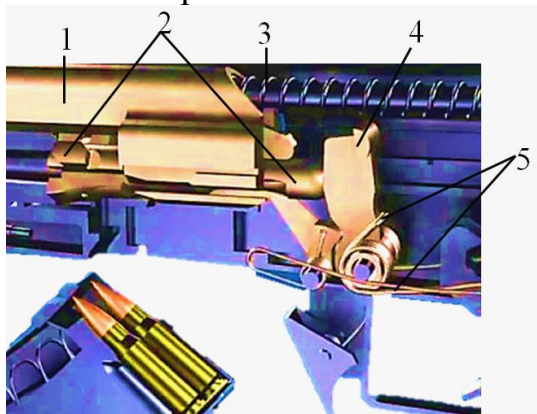

7,62-мм патрони зразка 1943 р. був створений для того, щоб забезпечити військам можливість ефективно вести автоматичний вогонь з легкої стрілецької зброї на дистанціях 200-400 метрів. Уперше він був використаний в карабіні СКС, але справжню популярність знайшов завдяки автомату Калашнікова.

Положення частин і механізмів до заряджання

Канал ствола запертий затвором. Затвор повернутий навколо поздовжньої осі праворуч, його бойові виступи знаходяться у вирізах ствольної коробки – затвор замкнений. Зворотна пружина має найменший стиск.

Сповідальничка курка під дією своєї пружини переднім виступом притиснутий до дна ствольної коробки.

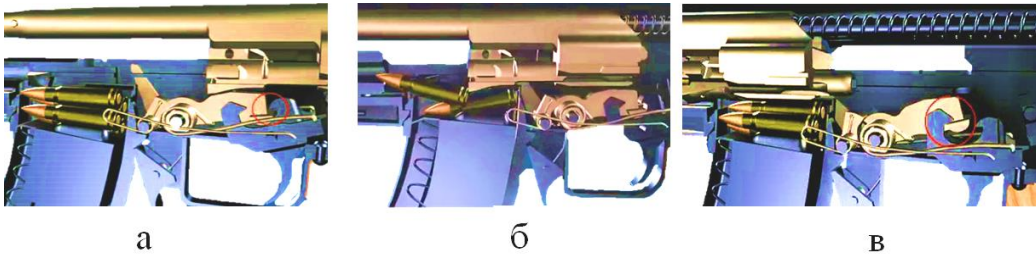

Робота частин і механізмів при заряджанні

При приєднанні магазина його зачіп заходить за виступ ствольної коробки, а опорний виступ заскакує за засувку, магазин утримується у вікні ствольної коробки. Верхній патрон, упираючись знизу в затворну раму, трохи опускає патрони в магазин, стискаючи його пружину.

При постановці перевідника на автоматичний вогонь, східчастий виріз у кришці ствольної коробки звільняється, сектор перевідника залишається у

вирізі шептала одиночного вогню, але не перешкоджає повороту спускового гачка.

При відведенні затворної рами назад, на довжину вільного ходу (а), вона, діючи переднім скосом фігурного вирізу на ведучий виступ затвора, повертає затвор у ліву сторону, бойові виступи затвора виходять з вирізів ствольної коробки та відбувається його відпирання. Виступ затворної рами звільняє важіль автоспуску. Шептало автоспуску під дією пружини притискається до передньої площини курка.

При подальшому відведенні затворної рами разом з нею відходить назад затвор, відпираючи канал ствола, зворотна пружина стискується, курок під дією затворної рами повертається на осі, бойова пружина закручується, бойовий звід курка послідовно заскакує за фігурний виступ спускового гачка, під засувку сповільнювача курка, і курок стає на шептало автоспуску. Важіль автоспуску при цьому піднімається вгору і стає на шляху руху виступу затворної рами.

Як тільки нижня площина затворної рами проходить вікно для магазина, патрони, під дією пружини магазина, піднімаються нагору до упора верхнім патроном у загин стінки магазина.

При відпусканні затворної рами (б) вона разом із затвором під дією зворотного механізму подається вперед, затвор виштовхує з магазина верхній патрон, досилає його в патронник і запирає канал ствола. При підході затвора до казенного зрізу ствола, зачіп викидача заскакує у кільцеву проточку гільзи. Затвор, за допомогою лівого бойового виступу, заходить за лівий скіс ствольної коробки, а потім, за допомогою фігурного вирізу затворної рами – на ведучий виступ затвора, повертається навколо подовжньої осі у праву сторону. Бойові виступи затвора заходять за бойові упори ствольної коробки і затвор запирається. Затворна рама, продовжуючи рух у крайнє переднє положення, своїм виступом повертає важіль автоспуску вперед і вниз, виводячи шептало автоспуску з-під зводу автоспуску курка. Курок під дією бойової пружини повертається, виходить з-під засувки сповільнювача і стає на бойовий звід (в). Патрони в магазині під дією пружини піднімаються догори до упора верхнім патроном у затворну раму.

При постановці перевідника на запобіжник, закривається східчастий виріз кришки ствольної коробки і перевідник стає на шляху руху рукоятки затворної рами назад. Сектор перевідника повертається вперед і запирає спусковий гачок.

Робота частин і механізмів при стрільбі

Робота частин і механізмів при автоматичній стрільбі

Для проведення *автоматичної стрільби* необхідно поставити перевідник на автоматичний вогонь (АВ), якщо він не був поставлений при заряджанні, і натиснути на спусковий гачок.

При постановці перевідника на АВ, сектор перевідника звільняє прямокутний виступ спускового гачка, звільняє спусковий гачок і залишається у вирізі шептала одиночного вогню. Спусковий гачок одержує можливість повертатися навколо своєї осі, а шептало одиночного вогню, разом зі спусковим гачком, утримується від повороту сектором перевідника.

а

б

При натисканні на хвіст спускового гачка його фігурний виступ виходить із зачеплення з бойовим зводом курка (а). Курок під дією бойової пружини повертається на своїй осі й енергійно завдає удару по ударнику (б). Ударник бійком розбиває капсуль патрона. Ударний склад капсуля патрона спалахує, полум'я через затравочні отвори в дні гільзи проникає до порохового заряду і запалює його. Відбувається постріл.

Куля під дією порохових газів рухається по каналу ствола. Як тільки вона минає газовідвідний отвір, частина газів спрямовується через цей отвір у газову камеру, давить на газовий поршень і відкидає затворну раму назад. Відходячи назад, затворна рама, як і при відведенні її назад за рукоятку, переднім скосом фігурного вирізу повертає затвор навколо поздовжньої осі і виводить його бойові виступи з бойових упорів ствольної коробки. Відбувається відпирання затвора і відкривання каналу ствола. Виступ затворної рами вивільняє важіль автоспуску, який під дією пружини трохи піднімається догори, а шептало автоспуску притискається до передньої площини курка. До цього часу куля вилетить з каналу ствола. Частина порохових газів, що вириваються за кулею, попадає в компенсаційну камеру виступу компенсатора, у результаті чого створюється надлишковий тиск на виступ.

Затворна рама із затвором продовжує рух назад за інерцією. Гільза, утримувана зачепом викидача, наштовхується на відбивний виступ ствольної коробки і викидається назовні.

Надалі робота частин і механізмів, за винятком роботи курка і сповільнювача, відбувається так само, як і при заряджанні. При поверненні затворної рами із затвором у переднє положення, курок утримується тільки за

рахунок шептала автоспуску. Після того як затвор дошле верхній патрон з магазину у патронник і відбудеться запирання каналу ствола і запирання затвору, затворна рама, продовжуючи рух уперед, виводить шептало автоспуску з-під зводу автоспуску курка. Курок під дією бойової пружини повертається і вдаряє по засувці сповільнювача курка, який повертається назад, підставляючи під удар курка передній виступ. У наслідок цих ударів по сповільнювачу, рух курка вперед трохи сповільнюється, що дозволяє стволу після удару по ньому затворної рами з затвором, прийняти положення, близьке до первісного, і цим поліпшити купчастість бою. Після удару по передньому виступу сповільнювача курок завдає удару по ударнику. Відбувається постріл. Робота частин і механізмів автомата повторюється. Автоматична стрільба буде продовжуватися доти, поки спусковий гачок буде натиснутим і в магазині будуть патрони.

Для *припинення стрільби* відпустити спусковий гачок. При цьому спусковий гачок під дією бойової пружини повернеться і його фігурний виступ встане на шляху руху бойового зводу курка. Курок зупиняється на бойовому взводі. Стрільба припиняється, але автомат залишається зарядженим, готовим до подальшої автоматичної стрільби.

Робота частин і механізмів при стрільбі одиночними пострілами

Для проведення *одиначного пострілу* необхідно поставити перевідник на одиночний вогонь (ОД) і натиснути на спусковий гачок.

При постановці перевідника з положення запобігання у положення на ОД сектор перевідника звільняє прямокутний виступ спускового гачка, відмикає спусковий гачок, цілком виходить з вирізу шептала одиночного вогню і не приймає участі в роботі ударно-спускового механізму при стрільбі.

При натисканні на хвіст спускового гачка його фігурний виступ виходить із зачеплення з бойовим зводом курка (а).

Курок під дією бойової пружини повертається на своїй осі й енергійно завдає удару по ударнику (б). Відбувається постріл.

Після пострілу бойовий звід курка заскочить за шептало одиночного вогню і курок зупиниться в задньому положенні.

Для проведення наступного пострілу необхідно відпустити спусковий гачок і знову натиснути на нього. Коли спусковий гачок буде відпущений, він, під дією бойової пружини, повернеться разом із шепталом одиночного вогню, яке вийде із зачеплення з бойовим зводом курка і звільнить курок. Курок під дією бойової пружини повернеться, виконуючи удар спочатку по засувці сповільнювача, а потім по передньому його виступу, і стане на бойовий звід. При натисканні на спусковий гачок його фігурний виступ вийде із зачеплення з бойовим зводом курка і робота частин і механізмів повториться. Відбудеться черговий постріл.

13.6. Затримки при стрільбі з автомата і способи їх усунення

Частини і механізми автомата при правильному поводженні з автоматом і належному догляді за ним тривалий час працюють надійно і безвідмовно. Однак у результаті забруднення механізмів, зносу частин, недбалого поводження з автоматом, а також при несправності патронів можуть виникнути затримки при стрільбі.

Затримку, яка виникла при стрільбі, варто спробувати усунути перезарядженням, для чого швидко відвести затворну раму за рукоятку назад до упору, відпустити її і продовжувати стрільбу. Якщо затримка не усунулась, то необхідно з'ясувати причину її виникнення й усунути затримку, як зазначено нижче.

Затримки та їхні характеристики	Причини затримок	Способи усунення
Неподавання патрона. Затвор у передньому положенні, але постріл не відбувся, в патроннику немає патрона.	1. Забруднення або несправність магазину. 2. Несправність засувки магазину.	Перезарядити автомат і продовжити стрільбу. При повторенні затримки замінити магазин. Відправити автомат у майстерню.
Утикання патрона. Патрон кулею втикається в казенний зріз ствола, рухомі частини зупинились у середньому положенні.	Несправність магазину	Утримуючи рукоятку затворної рами, вийняти патрон та продовжити стрільбу. При повторенні затримки замінити магазин.
Осічка. Затвор у передньому положенні, патрон у патроннику, курок спущено, але постріл не відбувся.	1. Несправність патрона. 2. Несправність ударника або ударно-спускового механізму, забруднення або заохолодження мастила (відсутній або малий накол на капсулі від бойка). 3. Заклинення ударника в затворі.	Перезарядити і продовжити стрільбу. При повторенні оглянути і прочистити ударник та ударно-спусковий механізм, при поломці або зношенні автомат відправити в майстерню. Відділити ударник від затвора та прочистити канал у затворі.
Невидалення гільзи. Гільза в патроннику, черговий патрон впирається у неї кулею, рухомі частини зупинилися в середньому положенні.	1. Забруднений патрон. 2. Забруднення або несправність викидача чи його пружини.	Відвести рукоятку затворної рами назад і, утримуючи її у задньому положенні, відділити магазин та вийняти патрон. Вийняти затвором або шомполом гільзу з патронника. При повторенні затримки прочистити патронник та патрони. Оглянути і прочистити від бруду викидач. При несправності викидача автомат відправити в майстерню.

Прихват або невідбиття гільзи. Гільза не викинута із ствольної коробки, а залишилась у ній спереду затвора або дослана затвором знову в патронник.	1. Забруднення частин, газових шляхів що труться або патронника. 2. Забруднення або несправність викидача.	Відвести рукоятку затворної рами назад, викинути гільзу і продовжити стрільбу. При повторенні прочистити газові шляхи, частини та патронник. При несправності викидача автомат відправити в майстерню.
Недохід затворної рами в переднє положення.	Несправність зворотної пружини.	Замінити пружину (у бойовій обстановці передню частину повернути заправленим кінцем назад і продовжити стрільбу).

13.7. Догляд за автоматом, його збереження

Догляд за автоматом, чищення та змащення

Автомат повинний знаходитися в повній справності і бути готовим до дії. Це досягається своєчасним і вмілим чищенням і змащенням, правильним збереженням автомата.

Чищення автомата, що знаходиться в підрозділі, проводиться:

- при підготовці до стрільби;
- після стрільби бойовими і холостими патронами – негайно по закінченні стрільби на стрільбищі. При цьому чистяться і змащуються ствольна коробка, канал ствола, газова камера, газовий поршень, затворна рама і затвор. Остаточне чищення автомата проводиться після повернення зі стрільб і протягом наступних 3-4 днів щодня;

- після наряду і занять у полі без стрільби;
- якщо автомат не застосовувався – не рідше одного разу в тиждень.

Після чищення автомат необхідно змазати. Щоб не допустити впливу вологи на метал, змащення потрібно наносити негайно після чищення на добре очищену і суху поверхню металу.

Чищення автомата проводити у спеціально відведених місцях на обладнаних для цієї мети столах. У польових умовах чищення і змащення автомата проводиться тільки рідким рушничним мастилом.

Для чищення і змащення автомата застосовуються:

- рідке рушничне мастило – для чищення і змащення автомата при температурі повітря від +5° до -50°С;
- рушничне мастило – для змащення металевих частин автомата після їхнього чищення при температурі повітря вище +5° С;
- розчин РЧС – для чищення каналів стволів і інших частин автомата, підданих впливу порохових газів;
- ганчір'я чи папір КВ – 22- для обтирання, чищення і змащення;
- клоччя (коротке моноволокно) – тільки для чищення ствола.

Для зручності чищення пазів, вирізів можна застосовувати дерев'яні палички. Категорично забороняється використовувати для чищення автомата абразивні матеріали.

Чищення автомата проводити у наступному порядку:

1. Підготувати матеріали для чищення і змащення.
2. Розібрати автомат.
3. Оглянути приналежність і підготувати її для використання.
4. Прочистити канал ствола.

Покласти автомат у вирізи столу для чищення зброї чи на звичайний стіл, а при відсутності столу – уперти прикладом у землю чи підлогу.

Для чищення каналу ствола рідким рушничним мастилом просмикнути через проріз протирки клоччя чи ганчір'я (товщина шару повинна бути такою, щоб протирка вводилася в канал ствола невеликим зусиллям руки). Змочити клоччя рідким рушничним мастилом і злегка пом'яти. Увести шомпол з протиркою і клоччям у канал ствола. Утримуючи автомат однією рукою за дульну частину, та взявшись іншою за шомпол, плавно, не згинаючи його, просунути по всій довжині каналу ствола кілька разів. Вийняти шомпол, перемінити клоччя, повторити кілька разів. Після цього ретельно обтерти шомпол і протерти канал ствола спочатку чистим сухим клоччям, а потім чистим ганчір'ям. Оглянути ганчір'я і якщо на ньому будуть помітні сліди нагару чи забруднення, продовжувати чищення до чистого стану каналу ствола. Повільно повертаючи ствол у руках та звертаючи особливу увагу на кути нарізів, ретельно оглянути канал ствола на світло з дульної частини і з боку патронника, тим самим перевіряючи, чи не залишилося нагару.

Чищення каналу ствола розчином РЧС робити йоржиком, змоченим у розчині до повного видалення нагару. Після цього протерти канал ствола сухим клоччям, а потім чистим ганчір'ям. Наступного дня перевірити якість зробленого чищення. По закінченні чищення нарізної частини ствола вичистити патронник з боку ствольної коробки.

5. Газову камеру, газову трубку і дульне гальмо-компенсатор (полум'ягасник) промити рідким рушничним мастилом чи розчином РЧС і прочистити клоччям (ганчір'ям) за допомогою шомпола чи дерев'яної палички. Газову камеру після чищення розчином РЧС насухо протерти ганчір'ям, оглянути канал ствола, щоб у ньому не залишилося сторонніх предметів, і обтерти ствол зовні. Газову трубку і компенсатор після чищення насухо протерти.

6. Ствольну коробку, затворну раму, затвор, газовий поршень чистити ганчір'ям, просоченим рідким рушничним мастилом чи розчином РЧС, після чого насухо протерти. Якщо для чищення після стрільби застосовується рідке рушничне мастило, газовий поршень, а також циліндричний виріз затвора покрити мастилом, чи обгорнути їх на 3 – 5 хв. змоченим у мастилі ганчір'ям,. Після цього за допомогою палички видалити затверділий пороховий нагар і насухо їх протерти. Те ж відноситься до внутрішньої поверхні дульного гальма-компенсатора (полум'ягасника).

7. Інші металеві частини насухо протерти ганчір'ям.

8. Дерев'яні частини обтерти сухим ганчір'ям.

Змащення автомата робити в наступному порядку:

1.Змастити канал ствола. Змастити патронник і дульне гальмо-компенсатор.

2. Інші металеві частини і механізми покрити тонким шаром мастила. Зайве мастило сприяє забрудненню і може викликати затримки при стрільбі. Дерев'яні частини і самосвітні мітки на мушці і цілику не змазувати.

3. По закінченні змащування зібрати автомат, перевірити роботу його частин і механізмів, вичистити і змастити магазини і приналежність.

Автомат, внесений з морозу до теплого приміщення, чистити через 10 – 20 хв. Рекомендується перед входом у тепле приміщення зовнішні поверхні автомата обтерти ганчір'ям, просоченим рідким рушничним мастилом.

Зберігання автоматів і патронів

Автомат зберігається завжди розрядженим, при цьому магазин відділений, багнет-ніж знятий, курок спущений, перевідник на запобіжнику, хомутик прицілу встановлений на розподіл «П». Автомат знімається з запобіжника тільки перед заряджанням і перед стрільбою.

Автомат зберігається у піраміді. В окремому відділенні тієї ж піраміди зберігаються магазини, підсумки для магазинів, багнет-ніж у ножнах, маслянка, чохол, а також пенал для автомата з прикладом, що складається.

При тимчасовому розташуванні в якому-небудь будинку, автомат зберігати в сухому місці у віддаленні від дверей, печей і нагрівальних приладів. В оперативно-службовій обстановці автомат тримати при собі (у руках).

При русі автомат переноситься на ремені у положенні «на ремінь», «за спину» чи «на груди». Ремінь повинний бути підігнаний так, щоб автомат не вдарявся об тверді предмети спорядження. Автомат переноситься з приєднаним магазином. Інші магазини знаходяться у підсумках.

Для попередження роздуття чи розриву ствола забороняється затикати будь-чим канал ствола. Автомат варто оберегти від влучення в канал ствола води. У випадку потрапляння води необхідно перед початком стрільби, відтягнути рухливі частини назад при положенні автомата дуловою частиною ствола вниз і кілька разів струснути автомат..

Патрони повинні зберігатися у сухому місці закритому від сонячних променів. Поводитися з патронами треба дбайливо, оберегти їх від ушкоджень, вологи і бруду. Змащувати патрони забороняється. Утрата патронів не допускається.

13.8. Контрольний огляд автомата і підготовка його до стрільби

Порядок контрольного огляду автомата співробітниками ОВС, за якими автомат закріплений як табельна зброя

Для перевірки справності автомата, його чистоти, змащення і підготовки до стрільби проводяться контрольні огляди автомата, приналежності і магазинів.

Співробітники оглядають табельну зброю перед несенням служби, а також періодично в терміни встановлені графіками чищення зброї (згідно з Інструкцією із забезпечення контролю за обліком, зберіганням, видачею й прийманням вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та спеціальних засобів у чергових частинах органів і підрозділів внутрішніх справ України, затвердженої наказом МВС України від 27.03.2008 № 141), а також перед стрільбою.

Несправності автомата повинні усуватися негайно. Якщо усунути їх у підрозділі не можна, автомат відправити в майстерню.

Несправності, що порушують нормальний бій автомата:

- мушка погнута, змістилася убік, нагору чи вниз;
- прицільна планка погнута;
- ствол погнутий;
- забоїни на дульному зрізі ствола, розтертість каналу ствола, знос і округлення кутів полів нарізів, раковини, хитання прицільної планки, мушки, приклада.

Порядок контрольного огляду автомата:

При періодичному огляді переконатися в наявності всіх частин автомата і перевірити: чи немає на зовнішніх частинах іржі, бруду, а також ум'ятин, подряпин і інших ушкоджень, чи немає на дерев'яних (пластмасових) частинах тріщин, відколів і збитостей; чи надійне кріплення шомпола; перевірити стан змащення на видимих без розбирання частинах, наявність ременя.

При огляді автомата перед заступанням на службу, перед виходом на заняття перевірити те ж, що і при контрольному огляді, крім того, перевірити справність прицілу і мушки; переконатися, що у каналі ствола немає сторонніх предметів, перевірити правильність роботи частин і механізмів.

При перевірці справності прицілу і мушки переконатися, що проріз на гривці прицільної планки не має забоїн, хомутик вільно переміщається по прицільній планці і надійно закріплюється у встановленому положенні засувкою, пружина надійно утримує прицільну планку. Мушка не погнута і міцно утримується в полозку, риска на полозку збігається з рискою на основі мушки, полозок міцно утримується в основі мушки. На автоматах з нічними прицілами, перевіряється кріплення і працездатність прицілу НСПУ.

При перевірці правильності роботи частин і механізмів:

- поставити перевідник на автоматичний вогонь (АВ), відвести затворну раму назад до упору і відпустити її, при цьому затворна рама повинна енергійно повернутися в переднє положення. Знову відвести затворну раму назад, натиснути на спусковий гачок і, притримуючи затворну раму за рукоятку, повільно відпустити її. При підході затворної рами в крайнє переднє положення повинне бути чутно клацання – удар курка по ударнику;

- поставити перевідник на одиночний вогонь (ОД), натиснути на спусковий гачок, відтягнути затворну раму назад до упору і, не відпускаючи спускового гачка, відпустити затворну раму. Відпустити спусковий гачок, при цьому повинно бути чутно клацання – курок, що вийшов із зачеплення із шепталом одиночного вогню, стає на бойовий звід. Поставити автомат на запобіжник і натиснути на спусковий гачок – хвіст спускового гачка не повинний відходити назад, а курок повинен залишатися на бойовому зводі. Зняти автомат із запобіжника і натиснути на спусковий гачок – повинен бути чутний удар курка по ударнику.

При перестановці перевідника перевірити, чи надійно він утримується у встановлених положеннях.

При огляді автомата під час чищення перевірити кожну частину і механізм окремо і переконатися, що на металевих частинах немає пошкоджень, іржі і бруду, а на дерев'яних (пластмасових) частинах – тріщин і збитостей. Особливу увагу варто звертати на стан каналу ствола, газової камери, газової трубки і газового поршня.

При огляді приналежності перевірити наявність і справність усіх предметів приналежності.

Порядок контрольного огляду автомата відповідальними за порядок зберігання озброєння співробітниками

Відповідальні за озброєння оглядають автомати в зібраному і розібраному вигляді.

Крім раніше викладеного, перевірити:

- подачу патронів у патронник, витяг і відбиття гільз: спорядити магазин навчальними патронами, приєднати його до автомата і, не натискаючи на засувку магазину спробувати відокремити магазин – магазин має вільно входити у вікно ствольної коробки і утримуватися засувкою магазину. Перезарядити автомат кілька разів, при цьому патрони повинні досилатися з магазину в патронник і енергійно викидатися зі ствольної коробки;

- справність приклада: гвинти затильника повинні бути загвинчені, при натисканні на кришку затильника пенал повинен висуватися з гнізда приклада;

- справність магазинів;

- справність багнета-ножа: багнет-ніж повинен утримуватися на автоматі, вільно зніматися з нього і міцно утримуватися в ножнах. На лезі, рукоятці і ножнах не повинно бути пошкоджень.

Для огляду автомата у розібраному стані зробити неповне розбирання.

Звірити номери на його частинах і ретельно оглянути кожну частину і механізм, щоб упевнитися, що на металевих частинах немає пошкоджень, зірваної різьби, висипки, слідів іржі і бруду, на дерев'яних частинах – тріщин і збитостей, а на пластмасових – тріщин і зколів.

При огляді ствола особливу увагу звертати на стан каналу ствола. Він оглядається з дульної частини. Для цього у ствольну коробку вкладається білий папірець, щоб світло відбивалося від нього і освітлювало канал ствола. Патронник оглядається з казенної частини. У каналі ствола можуть спостерігатися наступні недоліки:

- сітка розпалу, як правило, з казенної частини; викрашування хрому; іржа;

- раковини – поглиблення в металі, що утворилися в результаті великого числа зроблених пострілів чи у результаті тривалого впливу іржі в місцях відколу хрому;

- зтертість полів чи нарізів округлення кутів полів нарізів (особливо на лівій грані);

- роздуття ствола, помітне в каналі ствола у виді темного поперечного кільця, опуклості металу на зовнішній поверхні ствола.

Виявлені недоліки каналу ствола повинні бути занесені в картку якісного стану автомата.

При огляді ствола зовні перевірити, чи немає забоїв на зрізі патрубку газової камери та перевірити дію фіксатора дульного гальма-компенсатора (полум'ягасника).

При огляді ствольної коробки перевірити: відбивний виступ ствольної коробки, чи немає погнутостей і забоїв на відгинах, чи немає хитавиці приклада і пістолетної рукоятки, чи працює пружина засувки магазину.

При огляді затворної рами звернути увагу на кріплення газового поршня, що повинний мати незначну хитавицю.

При огляді затвора звернути увагу на справність ударника і викидача. Для перевірки викидача відвести його пальцем убік і відпустити – викидач повинен енергійно повернутися у попереднє положення. Вставити навчальний патрон під зачіп викидача і спробувати викинути патрон уперед – патрон повинен утримуватися.

При огляді частин зворотного і ударно-спускового механізмів перевірити, чи немає поломок і погнутостей пружин, поломок і тріщин на частинах.

Огляд бойових патронів

Патрони оглядати перед стрільбою і при заступанні на службу.

При огляді патронів перевірити:

- чи немає на гільзах іржі і пом'ятостей, чи не хитається куля в дульці гільзи;

- чи немає на капсулі зеленого нальоту, і чи не виступає капсуль вище поверхні дна гільзи;

- чи немає серед бойових патронів навчальних.

Усі несправні патрони здаються на склад. Якщо патрони забруднилися, покритися невеликим зеленим нальотом чи іржею, їх необхідно обтерти сухим чистим ганчір'ям. Обтирати патрони промасленим ганчір'ям і споряджати патронами магазини, рясно змазані усередині, забороняється.

Підготовка автомата до стрільби

Підготовка автомата до стрільби проводиться з метою забезпечення безвідмовної роботи його під час стрільби і включає в себе:

1. Чистку, огляд автомата у розібраному виді і змащення його.
2. Огляд автомата у зібраному виді.
3. Огляд магазинів.

Безпосередньо перед стрільбою прочистити насухо канал ствола, оглянути патрони і спорядити ними магазини.

Якщо автомат тривалий час знаходився на морозі, то, перед його заряджанням, кілька разів енергійно відтягнути назад затворну раму.

Спорядження магазина

Для спорядження магазина треба взяти магазин в ліву руку горловиною вгору і опуклою стороною у ліву сторону, а патрони – у праву руку, кулями до мізинця так, щоб дно гільзи трохи виходило за великий і вказівний пальці.

Утримуючи магазин з невеликим нахилом вліво, натиском великого пальця вкладати патрони по одному під загини бічних стінок дном гільзи до задньої стінки магазина.

13.9. Перевірка бою автомата та приведення його до нормального бою

Перевірка бою

Автомат, що знаходиться в підрозділі, повинний бути завжди приведений до нормального бою.

Перевірка бою автомата проводиться:

- при надходженні його в підрозділ;
- після ремонту, заміни частин, що могли б змінити його бій;
- при виявленні під час стрільби ненормальних відхилень куль.

Перед перевіркою бою автомат варто ретельно оглянути й усунути несправності.

Перевірка бою автомата і приведення його до нормального бою проводяться на стрільбищі у безвітряну погоду, у закритому тирі чи на захищеній від вітру ділянці стрільбища при нормальному освітленні. Стрільба проводиться кращими автоматниками.

При перевірці бою повинні бути присутні автоматники, за якими закріплені автомати і майстер з ремонту зброї з необхідним інструментом.

Перевірка бою автомата і приведення його до нормального бою проводяться стрільбою патронами зі звичайною кулею однієї партії. Дальність стрільби 100 м, приціл 3 (АКМ, АК-74), «П» (АКС-74У). Положення для стрільби – лежачи з упора. Автомат без багнета-ножа. Автомат приводиться до нормального бою з дульним гальмом-компенсатором (полум'ягасником), що надалі при стрільбі не згвинчуються.

Стрільба ведеться по перевірочній мішені (чи по чорному прямокутнику розміром 35 см по висоті і 25 см по ширині), укріпленої на білому щиті висотою 1м і шириною 0,5 м. При стрільбі по перевірочній мішені з автомата АКМ точкою прицілювання служить середина нижнього краю мішені, з автомата АК-74 – середина нижнього краю мішені, відрізаної по п'ятій горизонтальній, АКС-74У – по першій горизонтальній лінії. За контрольну точку (нормальне положення СТВ) приймається центр кіл. При стрільбі по чорному прямокутнику точкою прицілювання служить середина нижнього краю прямокутника. Положення контрольної точки відзначається по відвісній лінії вище точки прицілювання при стрільбі з автомата АК-74 на відстані 13 см, АКС-74У – 19 см, з АКМ – 25 см. Точка прицілювання повинна знаходитися, приблизно, на рівні очей того, хто стріляє.

Перевірка бою і приведення до нормального бою проводяться стрільбою одиночними пострілами (4 патрона).

Для перевірки бою стрілець робить чотири постріли, ретельно й одноманітно прицілюючись під середину нижнього краю перевірочної мішені (чорного прямокутника). По закінченні стрільби, керівник стрільб оглядає мішень і, по розташуванню пробоїн, визначає купчастість бою і положення середньої точки влучення.

Купчастість бою визнається нормальною, якщо всі чотири пробоїни чи три (при одній що відірвалася) вміщуються в коло діаметром 15 см. Якщо купчастість розташування пробоїн не задовольняє цій вимозі, то стрільба повторюється. При повторному незадовільному результаті стрільби автомат слід відправити до ремонтної майстерні для усунення причин розкиду куль.

Якщо купчастість розташування пробоїн буде визнана нормальною, то визначається СТВ і її положення щодо контрольної точки.

Для визначення середньої точки влучення за чотирма пробоїнами потрібно:

- з'єднати прямою лінією дві найближчі пробоїни і відстань між ними розділити навпіл;

- отриману точку з'єднати з третьою пробоїною і відстань між ними розділити на три рівні частини;

- точку розподілу, найближчу до двох перших пробоїн, з'єднати з четвертою пробоїною і відстань між ними розділити на чотири рівні частини.

Точка розподілу, найближча до перших трьох пробоїн, і буде середньою точкою влучення чотирьох пробоїн.

СТВ можна визначити також у такий спосіб: з'єднати пробоїни попарно, потім з'єднати середини обох прямих і отриману лінію розділити навпіл. Точка розподілу і буде СТВ.

Якщо всі чотири пробоїни не вміщаються в коло діаметром 15см, то СТВ дозволяється визначати за трьома більш купчасто розташованих пробоїнами за умови, що четверта пробоїна віддалена від СТВ трьох пробоїн більш ніж на 2,5 радіуси кола, що вміщає ці три пробоїни.

Для визначення СТВ за трьома пробоїнами потрібно:

- з'єднати прямою лінією дві найближчі пробоїни і відстань між ними розділити навпіл;

- отриману точку з'єднати з третьою пробоїною і відстань між ними розділити на три рівні частини. Точка розподілу, найближча до перших двох пробоїн, і буде СТВ.

При нормальному бої автомата СТВ повинна збігатися з контрольною точкою чи відхилятися від неї в будь-якому напрямку не більше ніж на 5см, тобто вона не повинна виходити за межі малого кола перевіркою мішені. Автомат, бій якого при перевірці виявиться ненормальним, приводиться до нормального бою.

Приведення до нормального бою

Якщо при стрільбі СТВ відхилилася від контрольної в яку-небудь сторону більш ніж на 5см, то відповідно до цього проводиться зміна положення мушки: якщо СТВ нижче контрольної, мушку треба угвинтити, якщо вище – вигвинтити. Якщо СТВ лівіше контрольної точки, ползок мушки пересунути ліворуч, якщо правіше – праворуч.

При переміщенні мушки убік на 1мм СТВ, при стрільбі на 100 м з автоматів АКМ, АК-74, зміщується на 26 см, з автомата АКС-74У – на 37 см.

Один повний оборот мушки переміщує СТВ по висоті при стрільбі на 100 м з автоматів АКМ, АК-74 на 20 см, з автомата АКС-74У – на 28 см.

Правильність переміщення мушки перевіряється повторною стрільбою. Після приведення автомата до нормального бою стара риска на полозку мушки забивається, а замість неї набивається нова. Останній результат стрільби при приведенні до нормального бою автомата заноситься в картку якісного стану автомата.

Питання для самоконтролю

1. *Призначення та будова автомата Калашнікова.*
2. *Призначення основних частин автомата Калашнікова.*
3. *З яких складових частин складається ударно-спусковий механізм автомата Калашнікова?*
4. *Опишіть порядок неповного розбирання та збирання після неповного розбирання автомата Калашнікова АК-74.*
5. *Опишіть порядок неповного розбирання та збирання після неповного розбирання автомата Калашнікова АКС-74У.*
6. *Які види патронів, що застосовуються в автоматах Калашнікова Ви знаєте?*
7. *Опишіть положення частин і механізмів автомата Калашнікова до заряджання.*
8. *Опишіть роботу частин і механізмів автомата Калашнікова при заряджанні.*
9. *У чому відмінності роботи частин і механізмів автомата Калашнікова під час автоматичної стрільби та стрільби одиночними пострілами?*
10. *Які види затримок при стрільбі з автомата Калашнікова Ви знаєте? Назвіть причини їх виникнення та способи усунення.*
11. *Опишіть порядок чищення та змащення автомата.*
12. *Назвіть основні правила зберігання автоматів і патронів.*
13. *Опишіть порядок перевірки правильної роботи частин і механізмів автомата.*
14. *Опишіть порядок перевірки бою автомата і приведення його до нормального бою.*

РОЗДІЛ 14

ПРИЙОМИ ТА ПРАВИЛА СТРІЛЬБИ З ПІСТОЛЕТА

14.1. Прийоми стрільби з пістолета

В сучасних умовах вогневого протидіювання, ведення вогню із табельної короткоствольної зброї потребує від співробітника напрацювання досконалих навичок її застосування.

За наявності правових підстав для застосування або використання вогнепальної зброї, вогонь із пістолета працівниками міліції ведеться самостійно або за командою начальника. Під час проведення навчально-тренувальних стрільб вогонь відкривається і ведеться за командою керівника стрільб відповідно до вимог Курсу стрільб.

Стрільба із пістолета в умовах вогневого протидіювання або при проведенні навчально-тренувальних стрільб ведеться з різних положень з використанням упору чи без нього, з місця чи в русі і т.д. Усі прийоми стрільби стрілець виконує швидко, не припиняючи контроль за обстановкою та спостереження за ціллю.

Стрільба з пістолета складається з:

- *приготування до стрільби* (прийняття положення для стрільби, оголення та приведення пістолета в готовність);
- *виконання пострілу* (вибір точки або району прицілювання, керування диханням, прицілювання та спуск курка шляхом натискування на спусковий гачок);
- *припинення стрільби* (припинення натискування на спусковий гачок, постановки пістолета на запобіжник, розряджання пістолета та його огляд, вкладання пістолета в кобуру).

Для виконання прийомів стрільби, що забезпечують найбільшу влучність, кожний працівник залежно від індивідуальних особливостей, вибирає раціональне і стійке положення для стрільби, прагнучи при цьому постійного одноманітного положення рукоятки пістолета в руці і раціонального положення ніг, тулуба та рук.

Приготування до стрільби

Приготування до стрільби включає в себе виконання прийомів: прийняття положення для стрільби, оголення пістолета та приведення його в бойову готовність.

Залежно від обстановки, щільності вогню противника та наявності укриття, приймаються в основному базові, статичні положення для стрільби:

- положення для стрільби стоячи;
- положення для стрільби з коліна;
- положення для стрільби лежачи.

Для виконання *прийому оголення та приведення пістолета у бойову готовність* необхідно:

- вийняти пістолет із кобури;

- виконати “хват” пістолета, тобто здійснити утримання зброї певним способом;
- зарядити пістолет.

Співробітники ОВС можуть носити звичайні, полегшені та спеціальні кобури для прихованого носіння. Кобури закритого типу розміщуються на поясному ремені попереду з лівого або правого боку, а спеціальні, як правило, під плечем. Місце розміщення кобури з пістолетом (відкрите чи приховане) визначається залежно від завдання, воно повинно забезпечувати надійне кріплення кобури, недопущення випадків випадання пістолета з неї через різні дії працівника, а також миттєве діставання зброї із кобури.

Для виймання пістолета із кобури (*оголення пістолета*) необхідно відкрити кобуру, взяти пістолет ведучою рукою (тобто рукою, якою зручніше виконувати складні дії) за рукоятку і вийняти його із кобури. Для зняття пістолета з запобіжника, та переведення його у положення “Вогонь”, необхідно великим пальцем руки перевести прапорець запобіжника в крайнє нижнє положення.

Оголення пістолета - це таке положення зброї, коли вона знаходиться в руці працівника міліції та її бачать оточуючі.

Підтримати пістолет лівою рукою (для людини з ведучою правою рукою) за затвор зверху і виконати “хват” пістолета.

Для виконання “хвата” необхідно розмістити пістолет щільно між великим та вказівним пальцями ведучої руки.

Утримання пістолета однією рукою

Середній, безіменний пальці та мізинець розташовані під спусковою дужкою на рукоятці і тиснуть на рукоятку пістолета паралельно осі каналу ствола. Мізинець закріплюється на рукоятці пістолета з дуже дозованим зусиллям без перенапруження. Великий палець руки слід випрямити вздовж затвора та притиснути до рамки з лівого боку приблизно середнім зусиллям (для «правші»). Вказівний палець накласти на спусковий гачок серединою нігтьової фаланги або місцем між серединою нігтьової фаланги та її суглобом *тільки після прийняття рішення про проведення стрільби і наведення пістолета у напрямок мішені (цілі)*. При цьому між вказівним пальцем та

рамкою пістолета повинен зберігатись проміжок для вільного руху пальця під час натискування на спусковий гачок.

В утриманні пістолета вказівний палець участі не бере. Долоня руки повинна більшістю своєї площини прилягати до рукоятки пістолета і щільно охоплювати її. «Щільно» не означає, що зброю необхідно стиснути до тремтіння. Якщо «тремтіння» виникло, потрібно поступово розслабити кисть, доки воно не припиниться. Зусилля повинно бути оптимальним та не призводити до збільшення тремтіння пістолета протягом виконання пострілу. З таким зусиллям бажано утримувати пістолет. “Хват” виконується одноманітно і зберігається до припинення стрільби. Шляхом тренувань стрілець домагається виконання такого одноманітного “хвату”, при якому під час опускання чи піднімання пістолета на рівень очей зберігається рівна мушка.

Утримання пістолета двома руками

Особливості “хвата” з двох рук:

- права рука (у стрільця-правші) утримує пістолет за рукоятку, витягнута вперед, пряма або та трохи зігнута в ліктьовому суглобі, жорстко закріплена в плечовому суглобі;
- ліва рука охоплює праву руку зі зброєю спереду, вказівний палець, як і інші пальці кісті лівої руки знаходиться під спусковою дужкою;
- передпліччя рук здійснюють “трикутник жорсткості”: права рука вкладається в ліву руку та з певним зусиллям тисне на неї (будь-яке закріплення м’язів при утриманні пістолета не повинно викликати тремор рук зі зброєю);
- ліва рука зігнута в ліктьовому суглобі, лікоть опущений донизу і трохи відведений убік назовні.

“Хват” зброї повинен відповідати наступним умовам:

- а) забезпечити «глибоку» посадку зброї в руці та відповідну щільність її утримання;
- б) допомагати контролювати віддачу;
- в) не змінюватися від пострілу до пострілу;

г) вказівний палець при натисканні на хвіст спускового гачка повинен бути вільним від інших функцій і торкатися тільки його.

Для приведення пістолета у бойову готовність необхідно дослати патрон у патронник і навести пістолет у напрямок цілі (мішені). Для досилання патрона у патронник слід, утримуючи затвор лівою рукою на місці, націлити пістолет у напрямку мішені, правою рукою подати його вперед до упору, відпустити затвор і прийняти положення для стрільби.

Для виконання завдань стрільби, в залежності від умов, стрілець приймає відповідні положення для стрільби стоячи:

- положення для стрільби з однієї руки (спортивна стійка);
- положення для стрільби з двох рук (тримання пістолета двома руками);
- положення для стрільби від поясу.

Для прийняття **положення для стрільби стоячи з руки** необхідно:

- повернутись на півоберта ліворуч і не приставляючи правої ноги, відставити її вперед у напрямку до цілі на ширину плечей, рівномірно розподілити вагу тіла на обидві ноги, голову повернути до цілі;
- оголити пістолет та привести його у бойову готовність;
- прийняти позицію очікування, спостерігати ціль, рука зі зброєю опущена чи піднята в гору під кутом близько 45°, вказівний палець правої руки тримається на спусковій дужці.

Позиція очікування

Положення для стрільби стоячи з руки

- для стрільби – перевести вказівний палець на спусковий гачок,

націлити закріплену, повністю витягнуту руку зі зброєю на мішень, ліву розслаблену руку опустити та прижати до тулуба або зафіксувати якимось іншим чином (на ремені, на кобурі, за спиною). Трохи відхилити тулуб назад для компенсації ваги руки з пістолетом.

Для прийняття **положення для стрільби стоячи з двох рук** необхідно:

- стати обличчям до цілі, голову тримати прямо, ноги розставити на ширині плечей, коліна злегка зігнуті, вага тіла рівномірно розподілена на обидві ноги;
- оголити пістолет та привести його в готовність;
- тримати пістолет двома руками, використовуючи другу руку для підтримки ведучої руки зі зброєю (виконати «трикутник жорсткості»);
- прийняти позицію очікування (руки зі зброєю опущені або зігнуті у ліктях);

Позиція очікування для стрільби стоячи з двох рук

- для стрільби необхідно перевести вказівний палець на спусковий гачок, підняти (опустити) пістолет на рівень очей та навести його на ціль.

Положення для стрільби стоячи з двох рук

Необхідно пам'ятати, що при різкому опусканні рук зі зброєю, під дією інерції на момент пострілу зброя буде націлена нижче лінії спостереження мішені.

Положення для стрільби від поясу

Положення для стрільби від поясу застосовується для ведення вогню на близьких відстанях, коли немає можливості підняти руку для прицілювання й є загроза, що противник може оволодіти зброєю стрільця.

Стрільба у таких випадках може здійснюватись до повного використання набоїв у магазині чи впевненості враження противника.

Для прийняття положення для стрільби від поясу необхідно:

- стати обличчям до цілі;
- розставити ноги на ширині плечей і трохи зігнути їх у колінах;
- оголити пістолет та привести його у бойову готовність;
- притиснути лікоть або передпліччя руки зі зброєю до поясу.

При необхідності зміни напрямку стрільби, якщо дозволяють обставини, проводиться зміна положення всього тулуба і руки зі зброєю за допомогою ніг. Для влучної стрільби від поясу стрільцю необхідно контролювати спрямування стволу, спираючись на свої відчуття.

Положення для стрільби з коліна (з колін) з двох рук та з упору на коліно застосовуються під час вогневого контакту як на відкритій території (для пониження точки прицілювання та зміни місця розташування для ведення вогню), так і з високої трави або із-за невисоких перешкод.

Для прийняття положення для **стрільби з коліна з двох рук** необхідно:

- зробити крок лівою ногою у напрямку до цілі;
- швидко опуститись на праве коліно і присісти на праву п'яту, одночасно оголити пістолет і привести його у готовність;
- утримувати зброю та підтримувати руку зі зброєю так як і при стрільбі стоячи з двох рук.

Описане положення для стрільби з коліна є маневреним і дозволяє здійснювати перенесення вогню за напрямком праворуч - назад.

При виникненні загрози ззаду стрілок, що знаходиться при стрільбі в положенні «з коліна», не відриваючи ступень від землі, повинен розгорнути корпус праворуч, для чого необхідно підняти з правого коліна і зробити розворот за годинниковою стрілкою, при чому ліве коліно опустити на землю, а праве підняти вертикально. Необхідно навчитися робити цей розворот одним рухом.

Положення для стрільби з коліна (з колін) з двох рук

При стрільбі з **колін необхідно:**

- понизити центр тяжіння та швидко опуститись на коліна та присісти на п'яти, одночасно оголивши пістолет – привести його у готовність

Для прийняття положення для стрільби з **упору на коліно** треба:

- зробити широкий крок лівою ногою у напрямку до цілі;
- швидко опуститись на праве коліно і присісти на праву п'яту, одночасно оголити пістолет і привести його в готовність;
- поставити лівий лікоть на коліно лівої ноги і використати ліву руку як упор для стрільби.

Стрільба лежачи може проводитись з руки чи з упору на лікті.

Для прийняття **положення для стрільби лежачи з руки** слід:

- зробити повний крок правою ногою вперед-праворуч та нахилиючись вперед, опуститись на ліве коліно;
- спираючись послідовно на стегно лівої ноги і передпліччя лівої руки, лягти на лівий бік;
- оголити пістолет і привести його у готовність до стрільби; швидко повернутися на живіт, розвести ноги носками на зовні, притиснути п'яти до землі;
- опертись на передпліччя лівої руки, яка зігнута в лікті приблизно під кутом 90°, націлити праву руку в мішень.

Положення для стрільби лежачи з руки

Для прийняття **положення для стрільби лежачи з упору на лікті рук** необхідно:

- прийняти положення лежачи як описано вище;
- оголити пістолет і привести його у готовність;
- виконати підтримку вільною рукою, руки, що утримує зброю, опустити лікті на землю і використати їх як упор для стрільби.

Положення для стрільби лежачи з упору на лікті рук

При веденні вогневого контакту можуть використовуватись й інші положення для стрільби: сидючи, лежачи на боці чи на спині і т.д.

Виконання пострілу

Для виконання пострілу потрібно: вибрати місце прицілювання (район, точку), виконати прицілювання, затамувати дихання, прицілитись, натиснути на спусковий гачок (спустити курок). Під час обирання точки прицілювання необхідно передбачити місце влучення кулі в ціль, враховуючи завдання стрільби.

Для прицілювання, зберігаючи “хват”, слід щільно утримувати пістолет, стежачи за рівною мушкою і в такому положенні підвести пістолет під точку прицілювання. При спортивній стрільбі стрілець може прикрити одне око, а у бойовій обстановці, особливо під час ведення вогню на близьких відстанях, прицілювання необхідно здійснювати двома очима, інакше кажучи безпосередньо “ведучим” оком, яке визначає положення рівної мушки в цілику відносно точки прицілювання, а друге око поширює сектор спостереження за ціллю та обстановкою.

Необхідно мати на увазі, що при виконанні прицілювання потрібно зосередити увагу на контролі утримання рівної мушки в цілику, при цьому візуально мушка і цілик сприймається чітко, а ціль (мішень) трохи розпливчасто.

Рівна мушка

Для визначення ведучого ока потрібно двома очима подивитись на будь який предмет (відстань 4–7 м.) через вершину нігтьової фаланги

мізинця витягнутої руки, після чого по черзі заплющити праве та ліве око. Те око, яке не буде бачити вибраний предмет через вершину нігтевої фаланги і є ведуче.

Для спуску курка необхідно вибрати вільний хід спускового гачка, на природному *напіввидоху (або напіввдоху, в залежності від обставин)* затримати дихання, не очікуючи ідеального суміщення “рівної мушки” з точкою прицілювання, *одночасно* тиснути на хвіст спускового гачка паралельно осі каналу ствола, поки курок непомітно для стрільця, як би сам по собі, зірветься з бойового зводу. При цьому необхідно не просто натиснути на хвіст спускового гачка, а натиснути на нього *плавно*. Плавно не означає повільно, це означає відпрацювати натискання на хвіст спускового гачка таким чином, щоб пістолет при цьому не змінював свого прицільного положення від зриву курка до вильоту кулі з каналу ствола. Мушка з цілком обов’язково мають залишалися “рівними”, тобто наводка зброї на ціль не повинна збиватися.

При цьому постріл має бути злегка несподіваним для стрільця (наприклад, у стрільця складається враження, що ще трохи прицілитись, і куля буде в центрі мішені, а постріл пролунав трохи раніше).

Прицілювання (уточнення положення «рівної» мушки в цілику) та натискання на спусковий гачок виконуються *одночасно*. *Натискання на спусковий гачок починається з «грубою» наводкою зброї на ціль (входження мушки та цілика в контур цілі), не очікуючи точного розташування рівної мушки в цілику в районі (точці) прицілювання.*

Час прицілювання та затримання дихання залежить від умов стрільби, але не повинен перевищувати 15 сек. Якщо за вказаний час постріл не відбувся, то доцільно дати організму стрільця відпочити та потім продовжити виконання пострілу.

Припинення стрільби. Припинення стрільби включає такі дії: припинення натискування на хвіст спускового гачка; постановка пістолета на запобіжник; розряджання пістолета та його огляд; вкладання пістолета в кобуру.

Припинення стрільби може бути тимчасовим чи повним (остаточним). Для тимчасового припинення стрільби самотійно або після команди “Відбій”, необхідно: припинити натискування на хвіст спускового гачка, прийняти позицію очікування, великим пальцем лівої руки поставити пістолет на запобіжник, (прапорець запобіжника перевести у верхнє положення) і, у разі потреби, замінити магазин або перезарядити пістолет.

У залежності від обставин заміна магазину може проводитись в бойовій обстановці незалежно від кількості використаних набоїв, а у навчальних цілях у випадку, коли у пістолеті залишилося менше набоїв, ніж необхідно для виконання наступної стрілецької вправи. Для визначення моменту заміни магазину доцільно вести підрахунок використаних патронів. Для заміни магазину треба, не припиняючи спостереження за обстановкою, вийняти

лівою рукою новий споряджений набоями магазин, відокремити порожній магазин від пістолета, вставити новий магазин в основу рукоятки.

При *тимчасовому припиненні стрільби*, або після команди “Відбій”, якщо в пістолеті не залишилося набоїв (затвор став на затворну затримку), слід оглянути пістолет та перезарядити його. Для цього потрібно замінити магазин на споряджений, зняти затвор з затворної затримки (дослати патрон у патронник), а в разі потреби, поставити пістолет на запобіжник, прийняти позицію очікування і бути готовим відкрити вогонь самозводом чи з попереднім взведенням курка.

Для *остаточного припинення стрільби* необхідно припинити натискування на хвіст спускового гачка, поставити пістолет на запобіжник, розрядити та оглянути його. Для розряджання пістолета та його огляду треба:

- націлити пістолет у безпечне місце;
- вийняти магазин з основи рукоятки;
- зняти пістолет із запобіжника;
- охопити затвор долонею лівої руки, великим пальцем до себе так, щоб пальці руки не прикривали вікно для викидання, відвести затвор у крайнє заднє положення, при цьому патрон буде викинутий у долоню руки, підняти догори кнопку затворної затримки, якщо необхідно, поставити затвор на затворну затримку;
- оглянути патронник на відсутність патронів;
- зняти затвор з затворної затримки;
- провести спуск курка шляхом натискування на спусковий гачок;
- увімкнути запобіжник;
- дістати магазин, вкласти в нього патрон, що був викинутий із патронника і вставити магазин в основу рукоятки;
- вкласти пістолет у кобуру.

При проведенні навчально-тренувальних стрільб для остаточного припинення їх подаються команди “ Відбій ”, “Розряджай”, “Зброю до огляду”. За командою “Відбій” необхідно: припинити натискування на спусковий гачок та перенести вказівний палець з нього на спускову дужку, поставити пістолет на запобіжник.

За командою “Розряджай”, “Зброю до огляду” слід:

- від’єднати магазин;
- зняти пістолет із запобіжника;
- відвести затвор у крайнє заднє положення так, щоб при наявності патрона в патроннику він був викинутий у долоню лівої руки, відпустити затвор;
- поставити пістолет на запобіжник та вкласти його в кобуру;
- якщо необхідно, розрядити магазин (взяти магазин у праву руку та великим пальцем витягнути патрони по одному вперед по подавачу магазину в долоню лівої руки), покласти патрони в кишеню одягу;
- вийняти пістолет із кобури, відвести затвор у заднє положення,

поставити його на затворну затримку;

- підкласти магазин під великий палець правої руки попереду запобіжника пістолета так, щоб подавач магазину був на 2-3 см. вище ніж затвор;

- оглянути пістолет особисто та пред'явити його для огляду керівнику стрільб.

За командою “Оглянуто”, взяти магазин у ліву руку, великим пальцем правої руки натиснути на кнопку затворної затримки (звільнити затвор);

- направити пістолет у безпечне місце і натиснути на спусковий гачок (провести спуск курка);

- поставити запобіжник у положення запобігання;

- вставити магазин в основу рукоятки пістолета;

- вкласти пістолет у кобуру.

Про залишки патронів стрілець доповідає керівнику стрільб при огляді ним зброї і здає їх на пункт бойового постачання.

Якщо у стрільця за командою “Відбій ” закінчилися патрони і затвор став на затворну затримку, то він за командою “Розряджай”, “Зброю до огляду” від’єднує магазин, оглядає його та пістолет особисто після чого пред’являє до огляду керівнику стрільб.

Для виконання команди “Зброю до огляду” з положення пістолет у кобурі спочатку необхідно:

- дістати пістолет із кобури;

- лівою рукою від’єднати магазин із основи рукоятки пістолета;

- відвести затвор у крайнє заднє положення, поставити його на затворну затримку;

- оглянути пістолет особисто та пред’явити його до огляду керівнику стрільб.

Стрільба з опори та із-за укриття.

Опора використовується для підвищення точності стрільби. Залежно від висоти опори стрілець приймає відповідне положення для стрільби. При стрільбі з опори праву руку з пістолетом необхідно тримати так, щоб рукоятка пістолета не торкалась опори.

Укриття застосовується для захисту стрільця від вогню супротивника та для прихованого пересування його для зайняття іншої вогневої позиції. Під час стрільби із-за укриття необхідно руку з пістолетом тримати так, щоб рукоятка пістолета не торкалась укриття. Доцільно прийняти таке положення для стрільби, щоб всі частини тіла стрільця були максимально приховані за укриттям. Після проведення пострілу (пострілів) стрілець ховається за укриття.

14.2. Правила стрільби з пістолета

Працівник, озброєний пістолетом, застосовує його самостійно, або за командою залежно від обставин, у межах необхідної оборони. Застосування зброї повинно бути завжди безпечним для сторонніх осіб.

Вибір місця (вогневої позиції) для стрільби. Стрільба із пістолета ведеться з будь-якого місця, що забезпечує враження цілі в найкоротший час. Місця для стрільби працівник обирає заздалегідь і займає їх у процесі пересувань від одного укриття до іншого, як правило, кожен наступну серію пострілів стрілець проводить з іншої вогневої позиції. Вибране місце для стрільби повинно забезпечувати зручність тактичних дій та найбільшу ефективність вогню. Вогневу позицію, за необхідності, вибирати за різними укриттями.

Вибір цілі. Цілями для стрільби із пістолета для озброєного працівника є окремі особи чи групи осіб, які намагаються вчинити злочин, затримуються за

правопорушення чи вчинення злочину, крім осіб, проти яких забороняється застосовувати зброю. Цілями також можуть бути нападаючі тварини, транспортні засоби, водії яких своїми діями створюють загрозу життю та здоров'ю інших осіб.

При виборі цілі варто вибрати найближчу та найбільш небезпечну ціль.

Первинним завданням зі стрільби є нейтралізація супротивника, як правило, з нанесенням йому пошкодження, що не загрожувало б життю осіб, до яких застосовується зброя, та позбавило б їх можливості чинити активний опір. Точку прицілювання для виконання цього завдання слід вибрати в органи, які не є життєво важливими (руки, ноги).

У залежності від обставин завданням стрільби може бути поразка супротивника (з можливим пошкодженням життєво важливих органів) чи його ліквідація. Такі завдання ставляться з урахуванням правових підстав для застосування вогнепальної зброї, не перевищуючи при цьому межі необхідної оборони. Це ж завдання ставиться і для знешкодження тварин, які загрожують життю і здоров'ю людини.

Точкою прицілювання для виконання цього завдання вибирається найбільш уразливе місце (тулуб, голова).

Одним із завдань стрільби може бути пошкодження транспортного засобу для його зупинки (вогнь переважно ведеться по колесах).

Для виконання завдань стрільби і проведення влучного пострілу треба враховувати відстань до цілі. При стрільбі точка прицілювання вибирається щоразу згідно з розміщенням цілі та її висотою.

Стрільба з виходом з лінії вогню супротивника.

При вогневому протиборстві для підвищення зменшення ризику для співробітника існує правило виходу з лінії вогню противника. Вихід з лінії вогню супротивника здійснюється не менше ніж на один метр в бік та як правило зі зміною рівня стрільби (перший постріл з положення стоячи, другий постріл з коліна і т.д.). При цьому, щоб не збити наводку зброї на ціль, пересування краще робити з найменшою амплітудою (так щоб таз стрільця знаходився по можливості на одному рівні) схресними або приставними кроками.

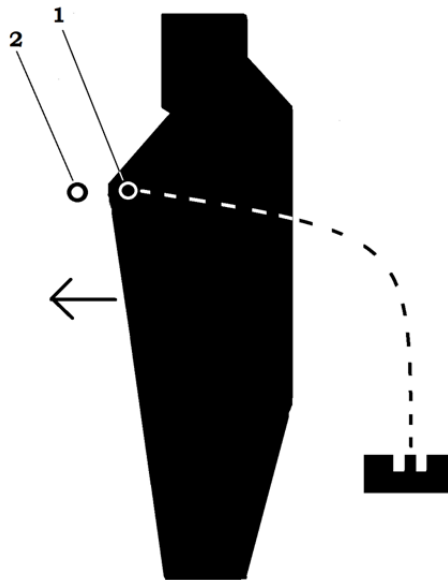
Стрільба по цілях, які рухаються

Стрільбу по цілях, які рухаються в площині стрільби, вести так, як і за нерухомими цілями. Для враження цілі, яка рухається під кутом до площини стрільби, точку прицілювання виносити за напрямом руху цілі, враховуючи швидкість її руху.

1. На дистанції 15-20 м цілитись необхідно у передній обріз плеча.

2. На дистанції 35-40 м цілитись приблизно на 15 см від поверхні корпусу попереду.

Дуже достеменні обчислення проводити ніколи, інструментом вимірювання для стрільця є контури власної зброї, проекційні розміри мушки, цілика та величина цілі.

Вказані обчислення упередження досить умовні, але все ж таки мають практичне значення.

У будь-якої людини реакція, ступінь сприйняття і швидкість спрацювання м'язової системи є індивідуальними. Тому кожен стрілець має самостійно визначити свою величину вибраного упередження.

Стрільба під час руху. Стрільба під час руху ведеться стрільцем для вогневого прикриття свого переміщення від укриття до укриття. Таку стрільбу можна вести при короткій зупинці чи на ходу (без зупинки). Зупинка необхідна для проведення прицільного пострілу та повинна бути найкоротшою і закінчуватись, як правило, відходом з лінії вогню супротивника (зміною рівня стрільби). Вогонь на ходу ведеться у бік противника не стільки для його поразки, скільки для негативного психологічного впливу на нього, щоб перешкодити йому вести прицільний вогонь.

При стрільбі в русі необхідно тиснути на спусковий гачок в момент переносу ноги. Коли нога опускається на землю, виникає сильний струс системи стрілець-зброя, в результаті чого збивається наведення зброї на ціль, різко знижується влучність стрільби.

Стрільба в умовах обмеженої видимості. Під час стрільби вночі чи при значній задимленості перед стрільбою слід розпізнати ціль. При веденні бою вночі вогонь ведеться в напрямку спалахів від пострілів противника. Стрільбу в умовах обмеженої видимості треба вести переважно із-за укриття. Забороняється вести вогонь «на шум» та по нерозпізнаних цілях.

Стрільбу по цілях, які з'являються на короткий час або зненацька, слід вести в момент, найвигідніший для їх враження, тобто при збільшенні величини цілі, при виході її із-за укриття і т.п. Вогонь по таких цілях ведеться переважно з-за укриття, а при нападі на відкритій місцевості – під час руху, пересуваючись до найближчого укриття. При відсутності укриття необхідно широко застосовувати різні прийоми виходу з лінії вогню противника. Для враження цілі, що з'являється, слід пам'ятати місце її виявлення та час, на який вона з'являється, цілитись у місце, де передбачається поява цілі. За появою цілі відкрити вогонь.

Під час стрільби по цілі, яка з'являється, треба мати на увазі, що вона може з'явитися і в іншому місці, тому стрілець повинен заздалегідь передбачити ці місця й уважно спостерігати за обстановкою. Вогонь по цілях на близьких відстанях (до 5 м), які з'являються зненацька, ведеться переважно без застосування прицільних пристроїв зброї.

Стрільба з виконанням розвороту лицем до противника. У бойовій обстановці може виникнути необхідність застосування табельної вогнепальної зброї в умовах, коли противник знаходиться ліворуч, праворуч, попереду та позаду. Якщо противник знаходиться позаду, то здійснюється стрільба з розвороту. В цьому випадку, якщо дозволяють обставини, доцільно швидко зробити постріл у напрямку ймовірного положення противника (цілі), після чого уточнити місце знаходження цілі і зробити прицільний постріл (постріли) на його враження.

Ведення вогню із пістолета характеризується даними висвітленими у таблиці:

Відстань, м	Підвищення (пониження) середньої траєкторії при стрільбі з пістолета, що приведений до нормального бою на 25 м, см		Радіус розсіювання, см	
	З підвищенням середньої точки влучення на 12,5 см вище	Зі співпаданням середньої	100 % к уль	50 % к уль
10	+5,0	0	3,5	2,0
15	+7,8	+0,3	5,0	3,0
20	+10,2	+0,2	6,5	4,0
25	+12,5	0	7,5	4,5
30	+13,9	-0,5	9,0	6,0
40	+16,0	-2,5	12,0	7,0
50	+16,8	-5,7	16,0	8,0
Примітка: зі знаком (+) вказано підвищення траєкторії над лінією прицілювання, зі знаком (-) - пониження				

Питання для самоконтролю

1. З яких дій стрільця складається стрільба з пістолета?
2. Які Ви знаєте базові статичні положення для стрільби з пістолета?
3. Назвіть порядок дій при приготуванні до стрільби.
4. Які особливості «хвата з двох рук»?
5. Які особливості положення тіла стрільця та зброї для стрільби від поясу?
6. Назвіть порядок дій стрільця після команди «Розряджай! Зброю до огляду!».
7. Опишіть особливості ведення стрільби з пістолета під час руху.
8. Опишіть особливості стрільби з пістолета по цілях, які рухаються.
9. Які особливості стрільби з пістолета в умовах обмеженої видимості?

РОЗДІЛ 15

ПРИЙОМИ ТА ПРАВИЛА СТРІЛЬБИ З АВТОМАТА КАЛАШНІКОВА

Сучасні умови вогневого протистояння, вимагають від стрільця набуття досконалих навичок застосування автомата Калашнікова. Вогонь з автомата може вестись з різноманітних положень для стрільби та з будь-якого місця (або у русі), звідки видні ціль або ділянка місцевості, на яких передбачається поява супротивника.

При виборі місця для стрільби небажано обирати його поблизу окремих місцевих предметів та або на висоті, яка виділяється (кидається в очі).

З метою нейтралізації противника (заподіяння шкоди або ліквідація) для ведення вогню з автомата слід вибирати таке місце, яке забезпечує найкращий огляд та обстріл, дозволяє раціонально та зручно виконувати прийоми стрільби, а також закриває стрільця від спостереження та вогню супротивника.

Стрільцю доцільно підготувати місце для стрільби заздалегідь. З метою зручності і влучності ведення вогню бажано використовувати «упор» для автомата, при цьому необхідно перевірити можливість ведення вогню в заданому секторі, для чого потрібно автомат послідовно наводити на різні місцеві предмети, запам'ятати їх розташування та відстань до них.

Для ведення вогню з місця в залежності від характеру місцевості та дій супротивника працівник міліції приймає відповідне положення для стрільби: лежачи, з коліна або стоячи.

Якщо стрілець рухається, він може вести вогонь на ходу без зупинки та з короткою зупинкою. При стрільбі з автомата в русі також намагайтесь натискати на спусковий гачок в момент переносу ноги. Коли нога опускається на землю, відбувається сильний струс системи стрілець-зброя, в результаті наведення зброї на ціль збивається, влучність стрільби різко знижується.

Використовуючи загальні правила виконання прийомів стрільби і зважаючи на свою індивідуальність, стрілець повинен виробити і застосувати найбільш раціональні, вигідні та стійкі положення для стрільби, добиваючись одноманітного положення ніг, тулуба, рук, голови. Враховуючи власні фізіологічні особливості стрілець (лівша, правша) може вести стрільбу з упором приклада в ліве плече, використовуючи ведуче око, прицілюватися, дивлячись обома очима і т. ін.

При виконанні бойових завдань, як один із можливих варіантів, автомат доцільно носити на ремені, перекинутому через голову на ліве плече (для лівші – на праве плече). При цьому автомат розташовано під правою рукою в горизонтальному положенні. Довжина ремня вибирається так, щоб автомат можна було вільно прикласти до плеча з ременем, натягнутим від лівого плеча. При стрільбі з ременем, натягнутим такий у такий спосіб, покращується результативність стрільби, зростає впевненість в своїх діях при поводженні зі зброєю.

Стрільба з автомата складається з виконання наступних прийомів:

- прийняття положення для стрільби, заряджання зброї;
- виконання пострілу (прицілювання та оброблення спуску, затримання дихання);
- припинення стрільби (припинення натискування на хвіст спускового гачка, встановлення перевідника в запобіжне положення, розряджання автомата).

15.1. Прийняття положення для стрільби: лежачи, з коліна та стоячи. Заряджання автомата

Для прийняття *положення для стрільби лежачи* необхідно:

Якщо автомат у положенні «*на ремінь*» – подати праву руку по ременю вгору, та знімаючи автомат з плеча, підхопити його лівою рукою за спускову скобу та ствольну коробку, потім взяти автомат правою рукою за ствольну накладку та цівку дульною частиною вперед. Одночасно з цим зробити повний крок правою ногою вперед та трохи праворуч. Нахилиючись уперед, опуститись на ліве коліно та поставити ліву руку на землю попереду себе. Потім опираючись послідовно на ліву ногу та ліву руку, лягти на лівий бік та швидко повернутись на живіт, розвівши трохи ноги в сторони, автомат при цьому покласти цівкою на долоню лівої руки.

Якщо автомат у положенні «*на груди*» – взяти лівою рукою автомат знизу за цівку та ствольну накладку, піднімаючи його трохи вгору та вперед, витягти праву руку з-під ремня, а потім перекинути ремінь через голову та взяти автомат правою рукою за ствольну накладку і цівку дульною частиною вперед. У подальшому положення для стрільби лежачи приймається так, як і з положення автомата «на ремінь».

Для прикладки автомата з положення для стрільби лежачи необхідно, не випускаючи цілі з поля зору, прикласти приклад щільно до плеча, вказівний

палець правої руки (першим суглобом) накласти на спусковий гачок, нахилити голову трохи вперед, і не напружуючи ший, правою щогою прикластись до приклада. Автомат утримувати лівою рукою за цівку або за магазин, а правою рукою – за пістолетну рукоятку. Лікті при цьому повинні бути поставлені на землю в найбільш зручне положення (приблизно на ширину плечей).

Для прийняття *положення для стрільби з коліна* необхідно: взяти автомат у праву руку за ствольну накладку та цівку дульною частиною вперед і. одночасно з цим, відставивши праву ногу назад, опуститися на праве коліно і присісти на каблук. При цьому гомілка лівої ноги повинна залишитися у вертикальному положенні, а стегна повинні скласти приблизно прямий кут.

Для прикладки автомата для стрільби з коліна лікоть лівої руки поставити в упор на стегно лівої ноги біля коліна, а лікоть правої руки підняти приблизно до висоти плеча.

Для прийняття *положення для стрільби стоячи* потрібно (якщо автомат в положенні на ремінь) повернутися вправо по відношенню до цілі та не приставляючи лівої ноги, відставити її ліворуч, приблизно на ширину

плечей, розподіливши при цьому вагу тіла рівномірно на обидві ноги. Одночасно зняти автомат з плеча і підхопити його лівою рукою знизу за цівку та ствольну накладку і подати дульною частиною вперед, у напрямку цілі.

Якщо автомат у положенні на «груди» - взяти автомат знизу за цівку і ствольну накладку, вивести праву руку з-під ремня, а потім перекинути ремінь через голову. Одночасно з цим повернутися впівоберта праворуч по відношенню до цілі та, не пристаючи лівої ноги, відставити її ліворуч, приблизно на ширину плечей, розподілив при цьому вагу тіла рівномірно на обидві ноги та подати автомат дульною частиною вперед, у напрямку цілі.

Для прикладки для стрільби з положення стоячи – лікоть лівої руки притиснути до лівого боку тулуба, а лікоть правої руки підняти приблизно на висоту плеча.

Для заряджання автомата необхідно:

- приєднати до автомата споряджений магазин;
- зняти автомат із запобіжника;
- поставити перевідник на необхідний вид вогню;
- енергійно відтягнути затворну раму назад до кінця та різко відпустити її (не супроводжувати рукою);
- поставити автомат на запобіжник, якщо стрільба не буде розпочинатись негайно.

Якщо перед заряджанням автомата магазин не був споряджений патронами або патрони були використані при стрільбі, то необхідно спорядити магазин.

Для спорядження магазину потрібно взяти магазин в ліву руку горловиною до гори і випуклою стороною вліво, а вправу руку – патрони кулями до мізинця. Натискуванням великого пальця вкладати патрони по одному.

15.2. Виконання пострілу

Виконання пострілу (черги) включає встановлення прицілу і цілика, перевідника на необхідний вид вогню, прикладку, прицілювання, спуск курка та утримання автомата при стрільбі.

Для встановлення прицілу необхідно: великим і вказівним пальцями правої руки стиснути защіпку хомутика і посунути хомутик до співпадання його переднього зрізу з рискою під відповідною цифрою на прицільній планці. Для встановлення перевідника на необхідний вид вогню потрібно, натискаючи на виступ перевідника, повернути його вниз (АВ – автоматичний вогонь, ОД – одиночний вогонь).

Прицілювання необхідно виконувати, використовуючи ведуче око, тобто дивитись крізь проріз прицілу на мушку так, щоб мушка співпадала з серединою прорізу, а вершина її була на рівні з верхніми краями гривки прицільної планки – «рівна мушка». При цьому потрібно слідкувати за тим, щоб гривка прицільної планки займала горизонтальне положення.

Відхилення від горизонту гривки прицільної планки проти часової стрілки або по часовій стрілці приводить відповідно до відхилення польоту кулі ліворуч або праворуч.

Здійснюючи *затримання дихання* на природному напіввидиху, переміщенням ліктів, а якщо потрібно, тулубом і ногами, підвести рівну мушку до точки прицілювання, одночасно з цим натискаючи на спусковий гачок суглобом ногтевої фаланги вказівного пальця правої руки (ведучої руки).

Відпрацьовувати *спуск курка* потрібно плавно, надійно та щільно утримуючи автомат, затамувавши дихання. При цьому необхідно натискувати на спусковий гачок до тих пір, поки курок непомітно для стрільця не зірветься з бойового взводу та не відбудеться постріл.

При виконанні прицілювання необхідно уважно слідкувати за мушкою і ціликом. Якщо при прицілюванні рівна мушка значно відхиляється від точки прицілювання, треба, не посилюючи і не послаблюючи тиск на спусковий гачок, уточнити наведення зброї на ціль і посилити натискування на спусковий гачок. При відпрацюванні спуску не слід надавати значення дрібним коливанням рівної мушки в точці прицілювання. Бажання швидко дотиснути на спусковий гачок у момент найкращого положення рівної мушки у точці прицілювання призводить до смикання руки, збивання наводки зброї і значного відхилення кулі від центру мішені (цілі).

Під час ведення вогню необхідно щільно утримувати приклад, не змінюючи положення ліктів та зберігаючи рівну мушку під точкою прицілювання. Правильність прицілювання слід швидко відновлювати після кожного пострілу або черги.

15.3. Припинення стрільби

Припинення стрільби може бути тимчасовим та повним. При тимчасовому стрілець припиняє натискання на спусковий гачок, ставить автомат на запобіжник, якщо необхідно – замінює магазин.

При повному припиненні стрільби стрілець ставить автомат на запобіжник, відтягує хомутик назад, встановлює приціл на «П», розряджає автомат.

Для *розрядження* автомата потрібно:

- відокремити магазин;
- зняти автомат із запобіжника;
- відвести затворну раму назад, якщо патрон у патроннику, то вийняти його і відпустити затворну раму;
- натиснути на спусковий гачок;
- поставити автомат на запобіжник;
- вийняти патрон з магазину, приєднати магазин до автомата;
- підібрати патрон, вкинтий з патронника (якщо патрон був у патроннику).

15.4. Стрільба з положення лежачи з упору

У залежності від висоти упору або укриття стрілець приймає положення для стрільби: лежачи, з коліна або стоячи.

Для зручності і ефективності ведення вогню з положення для стрільби лежачи бажано використовувати «упор» під цівку автомата або, як варіант, уперти зброю магазином у землю.

Якщо упор жорсткий, то доцільно для його пом'якшення щось підкласти під автомат (бушлат, плащ і т. ін.).

Для стрільби лежачи з упору покласти автомат цівкою на упор і утримувати його лівою рукою за магазин або за цівку, а правою рукою за рукоятку.

При веденні вогневих контактів є загальне «лівостороннє» правило (для тих, у кого права рука «ведуча»). Тобто зручніше і швидше стріляти в умовах, коли потрібно рухатись і розвертатись ліворуч (проти годинникової стрілки), а з розворотом праворуч стрільба відбувається складніше і менш результативно.

Стріляючи з автомата з упором приклада у плече, потрібно використовувати будь-які захисні укриття (стовп або камінь і т.п.) Захист у

випадку упору приклада у праве плече повинен бути ліворуч, закриваючи корпус і більшу частину голови, і навпаки у випадку упору приклада у ліве плече.

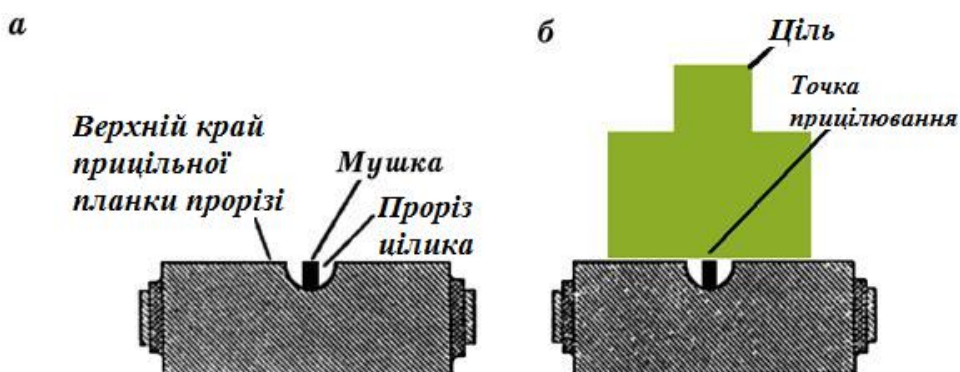
15.5. Вибір цілі та точки прицілювання

Для успішного виконання завдань у бою необхідно:

- постійно спостерігати за полем бою;
- швидко і правильно готувати дані для стрільби;
- уміло вести вогонь по цілях у різних умовах бойової обстановки як удень, так і вночі, для знешкодження групових та найбільш важливих одиночних цілей застосовувати зосереджений вогонь;
- спостерігати за результатами вогню та вміло його коректувати;
- слідкувати за використанням патронів у бою та приймати заходи для своєчасного їх поповнення.

При вогневому протистоянні при веденні вогню із автомата потрібно *вибирати найбільш важливі цілі*. Це можуть бути живі цілі противника – групи стрільців, кулеметні розрахунки, ватажки злочинних угруповань, гранатометники та ін. Момент відкриття вогню вибирається у залежності від обставин та положення цілі. Дуже вигідні моменти для відкриття вогню – коли ціль можливо вразити з близької відстані, коли ціль добре видно, коли ціль піднімається у весь зріст, коли ціль скупчується. З двох рівних за важливістю цілей слід відбирати для знешкодження ближчу та найбільш вразливу. При появі під час стрільби нової, більш важливої цілі швидко перенести вогонь на неї.

При русі на бронетранспортері або автомобілі стрілець приймає надійне положення для стрільби. Враховуючи умови дороги при стрільбі, швидкість автотранспорту стрілець приймає рішення про вибір точки прицілювання та момент відкриття вогню.

Для вибору прицілу, точки прицілювання та цілика необхідно визначити дальність до цілі та врахувати умови, які можуть вплинути на дальність та направлення польоту кулі. Приціл та точка прицілювання вибираються з таким розрахунком, щоб при стрільбі середня траєкторія проходила крізь середину цілі.

При стрільбі з відстані до 400 м вогонь ведеться з прицілом 4 або П, прицілюватись слід у нижній край цілі (під обріз мішені) або в середину, якщо ціль висока.

При стрільбі на дальність більше 400 м приціл встановлюється відповідно до дальності цілі. За точку прицілювання береться середина цілі. Дальність до цілі визначається візуально або за допомогою далекоміра.

Уночі відстань до освітлювальних цілей визначається так як і вдень. При низьких температурах точку прицілювання слід вибирати по верхньому краю цілі. Поправка на боковий вітер береться у той бік, звідки дме вітер. Так при лівосторонньому боковому вітрі точка прицілювання виноситься ліворуч, а при правосторонньому боковому вітрі – праворуч.

15.6. Стрільба по цілях, що рухаються.

Вогонь по цілі, яка рухається під кутом до площини стрільби ведеться способом *супроводження* цілі або способом *очікування* цілі.

При веденні вогню способом *супроводження* цілі – стрілець переміщує зброю в напрямок руху цілі. Побачивши ціль, що рухається по фронту, виносить автомат “в ноги” та трохи позаду неї. Ціль рухається, автомат, наздоганяючи її, одночасно піднімається трохи нижче необхідної точки прицілювання. Стрілець продовжує рух автомата разом з ціллю. При виведенні мушки в точку влучення (по центру корпусу цілі), стрілець починає вибирати спуск. Автомат випереджає точку влучення і опиняється попереду неї на величину вибраного упередження. Стрілець продовжує рух зброї, міцно і надійно утримує автомат, тисне на вже вибраний спуск та в момент найбільш правильної наводки «рівної мушки» на ціль веде вогонь короткими чергами, при цьому не звертаючи уваги на віддачу при пострілах, ще трохи продовжує вести зброю по лінії руху цілі.

При веденні вогню способом *очікування* цілі стрілець прицілюється в точку, яку вибрав попереду цілі та з підходом цілі до цієї точки на величину двох табличних упереджень стріляє довгою чергою.

При русі цілі під гострим кутом до площини стрільби упередження при веденні вогню способом *супроводження* цілі береться в два рази менше «табличного», а при веденні вогню способом *очікування* цілі – «табличне».

Питання для самоконтролю

1. Які Ви знаєте базові статичні положення для стрільби з автомата?
2. Які дії необхідно виконати стрільцю для заряджання автомата?
3. Які особливості положення тіла стрільця та зброї для стрільби з коліна?
4. Які дії повинен виконати стрілець при повному припиненні стрільби з автомата?
5. Положення тіла стрільця та зброї при стрільбі лежачи з упору.
6. Опишіть особливості стрільби з автомата по цілях, які рухаються

РОЗДІЛ 16 РУЧНІ ГРАНАТИ

16.1. Загальна характеристика ручних гранат

Ручні гранати - це боєприпаси для метання рукою. Розрізняють ручні гранати (осколкові), протитанкові й спеціальні (димові, запальні та ін.). Осколкові ручні гранати з'явилися в XVI столітті, а протитанкові – у роки Другої світової війни. Ручні гранати бувають дистанційної (вибухають через певний час після метання) і ударної (вибухають миттєво, натрапляючи на перешкоду) дій.

Ручні осколкові гранати призначені для ураження осколками живої сили противника в ближньому бою (під час атаки, в окопах, укриттях, населених пунктах, у лісі, у горах тощо). Залежно від відстані розльоту осколків гранати поділяють на наступальні й оборонні.

До **наступальних** належать гранати РГД-5, РГН, до **оборонних** – Ф-1 та РГО.

Ручні гранати безвідмовно вибухають не тільки ударяючись об твердий предмет або ґрунт, але й падаючи в бруд, сніг, воду. Під час вибуху утворюється велика кількість осколків, які розлітаються в різні боки. Бойові властивості гранат наведено в таблиці.

Загальний вигляд ручних осколкових гранат:

а - граната РГД-5; б - граната Ф-1; в - граната РГН; г - граната РГО

Бойові властивості гранат

Основні дані	РГД-5	РГН	Ф-1	РГО	РКГ-3
Тип гранати	Наступальна	Наступальна	Оборонна	Оборонна	Протитанкова
Середня дальність метання гранати, м	40-50	30-45	35-45	20-40	15-20
Маса, г	310	310	600	530	1070
Запал	УЗРГМ	УДЗ	УЗРГМ	УДЗ	Миттєвої дії

Дія запалу	Дистанційна	Ударно-дистанційна	Дистанційна	Ударно-дистанційна	Ударна
Час горіння порохового уповільнювача, с	3,2-4,2	3,2-4,2	3,2-4,2	3,2-4,2	Миттєво
Розривний заряд	Тротил	Тротил	Тротил	Тротил	Тротил
Маса розривного заряду, г	110	114	60	92	-
Радіус убивчої дії осколків, м	25	25	200	200	-

16.2. Ручна осколкова граната Ф-1

Ручна осколкова граната Ф-1 – ручна граната дистанційної дії, призначена для ураження живої сили противника в оборонному бою. Дальність розльоту осколків, що мають забійну силу, досягає 200 м.

Перший варіант оборонної осколковою гранати Ф-1 був розроблений на основі французької ручної гранати Ф-1 зразка 1915 року і англійської гранати системи Лемона, що перебували на озброєнні російської армії в роки Першої світової війни (звідси позначення Ф-1 і повсякденна назва «лимонка»).

Корпус гранати при розриві дає близько 290 великих важких осколків з початковою швидкістю розльоту близько 730 м / с. При цьому на утворення забійних осколків йде 30% маси корпусу, а решта розпорошується.

Тактико-технічні характеристики:

Маса гранати – 600 г

Довжина – 117 мм

Діаметр – 55 мм

Маса вибухової речовини – 60 г

Вибухова речовина – тротил

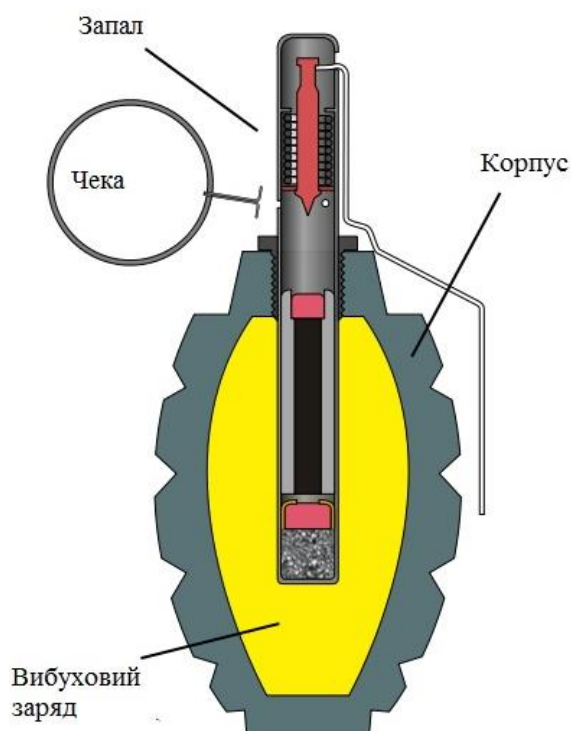
Дистанція вкидання — 35 – 45 м

Максимальна дистанція ураження осколками — 200 м

Найімовірніша дистанція ураження осколками — 30-35 м

Час затримки вибуху — 3,2-4,2 с

Кількість осколків — до 300 шт

Ф-1 складається з корпусу, вибухового заряду та запалу. У корпусі гранати розміщується вибуховий заряд та запал, також корпус слугує матеріалом для утворення осколків при розриві корпусу вибухом. Корпус гранати виробляється з чавуну, з поздовжніми й поперечними борознами, по яким граната зазвичай розривається на осколки. У верхній частині корпусу є нарізний отвір для вгвинчування запалу. При зберіганні або транспортуванні гранат в цей отвір вгвинчена масова пробка. Вибуховий заряд заповнює корпус, та слугує для розриву гранати на осколки. Запал гранати УЗРГМ (УЗРГМ-2) призначається для підриву вибухового заряду.

Після видалення запобіжної чеки важіль утримується рукою. У момент кидка, важіль під дією пружини повертається і звільняє ударник. Ударник під дією бойової пружини наколює капсуль-запальник, промінь вогню від якого передається на сповільнювач, а після вигорання сповільнювача на заряд детонатора, що призводить до вибуху заряду гранати.

16.3. Ручна осколкова граната РГД-5

Ручна осколкова граната РГД-5 – *протипіхотна граната дистанційної дії, наступального типу*. Основне призначення гранати РГД-5 – ураження особового складу противника уламками корпусу.

За зовнішнім виглядом граната РГД-5 нагадує французьку гранату ОФ зразка 1915 року, польську наступальну гранату Z-23 і німецьку гранату М-39.

Розривний заряд складається з тротилу і призначається для дроблення корпусу гранати на осколки. Вага розривного заряду становить 110 г.

Наведена площа розсіювання осколків становить 28 - 32 м². Радіус розльоту забійних осколків гранати не перевищує 20 м.

Граната РГД-5 комплектується уніфікованим запалом УЗРГ, який застосовувався також на гранатах Ф-1 і РГ-42. Час горіння порохового сповільнювача запала становить 3,2 - 4,2 сек.

Тактико-технічні характеристики:

Маса гранати – 310 гр.

Довжина – 114 мм.

Діаметр – 56,8 мм.

Маса вибухової речовини – 110 гр.

Вибухова речовина – тротил

Дистанція вкидання — 35 – 45 м.

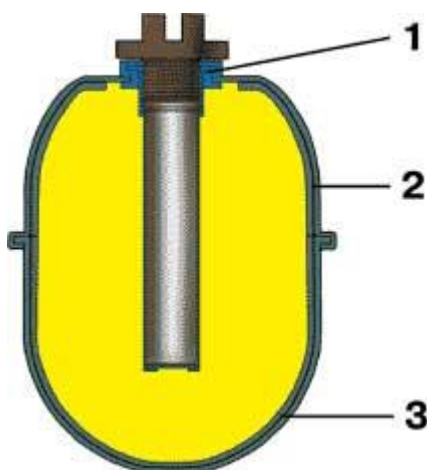
Максимальна дистанція ураження осколками — 25 м.

Найімовірніша дистанція ураження осколками — 5 м.

Час затримки вибуху — 3,2-4,2 с.

Граната РГД-5 складається з корпусу, вибухового заряду та запалу. Корпус служить для розміщення розривного заряду й трубки для запалу та складається з верхньої (2) й нижньої (3) частин. До верхньої частини корпусу за

допомогою манжети приєднується трубка для запалу (1), що служить для приєднання запалу до гранати й герметизації розривного заряду в корпусі.

Після видалення запобіжної чеки важіль утримується момент кидка, важіль під дією пружини повертається і звільняє ударник. Ударник під дією бойової пружини наколює капсуль-запальник, промінь вогню від якого передається на сповільнювач, а після вигорання сповільнювача на заряд детонатора, що призводить до вибуху заряду гранати.

Для запобігання забруднення трубки в неї вгвинчується пластмасова пробка.

Бойові гранати пофарбовано у зелений колір від хакі до темно-зеленого. Навчально-імітаційні гранати пофарбовані в чорний колір з двома білими (вертикальна та горизонтальна) смугами. Крім того, навчальні гранати мають отвір у нижній частині корпусу. Бойовий запал не має кольору. У навчально-імітаційного запалу кільце чеки та нижня частина притискного важеля мають червоний колір.

16.4. Уніфікований запал ручної гранати модернізований УЗРГМ

Уніфікований запал ручної гранати модернізований (УЗРГМ) призначений для вибуху розривного заряду гранат РГД-5 і Ф-1.

Капсуль запалу спалахує у момент метання гранати, а вибух відбувається через 3,2 - 4,2 с після метання.

Запал складається з ударного механізму і власне запалу

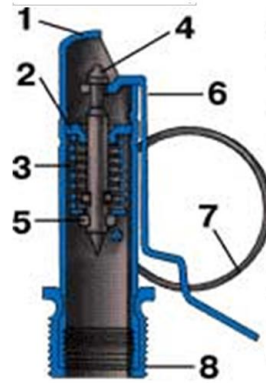
Ударний механізм служить для запалення капсуля-запальника запалу. Він складається з трубки ударного механізму, сполучної втулки, прямої шайби, бойової пружини, ударника, шайби ударника, спускового важеля і запобіжної чеки з кільцем.

Трубка ударного механізму є основою для складання всіх частин запала.

Сполучна втулка служить для з'єднання запала з корпусом гранати. Вона надіта на нижню частину трубки ударного механізму.

Пряма шайба є упором для верхнього кінця бойової пружини й направляє рух ударника. Вона закріплена у верхній частині трубки ударного механізму.

- 1 – трубка ударного механізму
- 2 – напрямна шайба
- 3 – бойова пружина
- 4 – ударник
- 5 – шайба ударника
- 6 – спусковий важіль
- 7 – запобіжна чека з кільцем
- 8 – з'єднувальна втулка

Бойова пружина призначена для надання ударникові енергії, необхідної для наколювання капсуль-запальника.

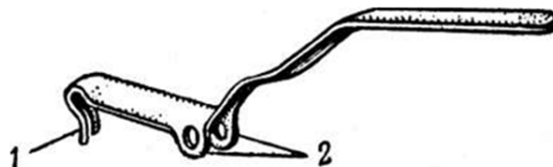
Ударник наколює капсуль-запальник і викликає його запалення.

Ударник і шайба ударника: 1 - жало; 2 - виступи для упору шайби;
3 - проточка для вилки спускового важеля;
4 - шайба ударника

Шайба ударника надягнута на нижній кінець ударника і є упором для нижнього кінця бойової пружини.

Спусковий важіль утримує ударник у зведеному положенні (бойова пружина стиснута).

Спусковий важіль: 1 - вилка;
2 - вушко з отворами для запобіжної чеки

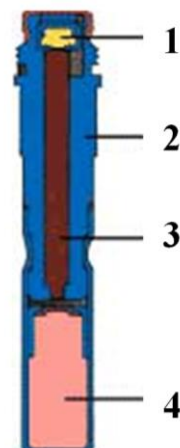
Запобіжна чека служить для утримання спускового важеля на трубці ударного механізму.

Вона проходить через отвори пружини спускового важеля й стінок трубки ударного механізму, для її утримування є кільце

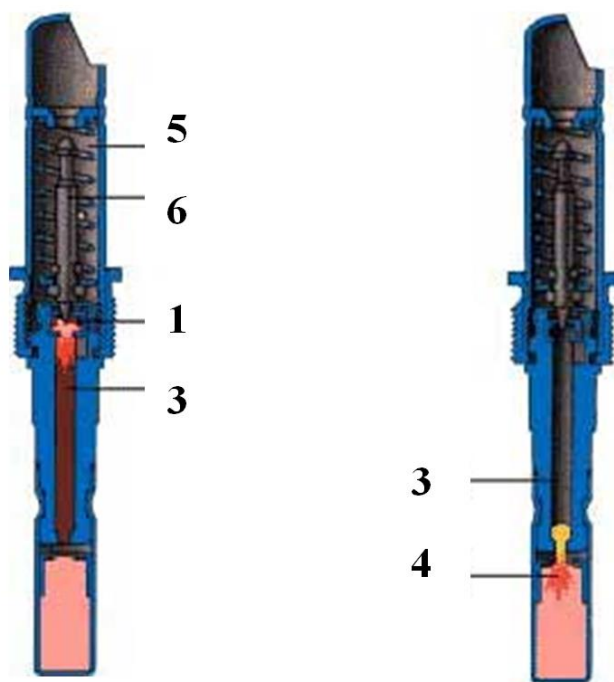
Запал призначений для вибуху розривного заряду гранати.

- 1 – капсуль-запальник
- 2 - втулка уповільнювача
- 3 - уповільнювач
- 4 - капсуль-детонатор

Втулка уповільнювача є основою для з'єднання всіх деталей запалу. Капсуль-запальник призначений для запалювання уповільнювача. Уповільнювач передає промінь вогню від капсуля-запальника до капсуля-детонатора. Він складається з запресованої порохової суміші. Капсуль-детонатор служить для вибуху розривного заряду гранати.

Після висмикування запобіжної чеки й метання гранати спусковий важіль відходить убік під дією бойової пружини (5), яка віддає енергію ударникові (6).

Ударник ударяє по капсулю-запальнику (1). Промінь вогню від капсуля-запальника переходить на уповільнювач (3), запалює його й, пройшовши через нього, передається капсулю-детонатору (4), який, вибухаючи, підриває розривний заряд гранати. Корпус гранати розривається, й осколки розлітаються в різні боки.

Перед метанням гранати вивернути пробку з трубки, на її місце ввернути до відмови в корпус запал. Частини ударного механізму запалу перебувають у такому положенні: ударник зведений й утримується у верхньому

положенні вилкою спускового важеля, з'єданого із трубкою ударного механізму запобіжною чекою. Кінці запобіжної чеки розведені й міцно втримують її в запалі.

Гранату для метання взяти в руку так, щоб спусковий важіль пальцями був притиснутий до корпусу гранати. Випрямивши запобіжні кінці, не відпускаючи важеля, за кільце висмикнути запобіжну чеку й кинути гранату в ціль.

Під час висмикування чеки положення частин запалу не змінюється, ударник у зведеному положенні утримується спусковим важелем, що звільняється від з'єднання з трубкою ударного механізму, але притискається до неї пальцями руки. У момент кидка гранати спусковий важіль відокремлюється від гранати й звільняє ударник. Ударник під дією бойової пружини завдає удару (наколює) по капсулю-запальнику й запалює його. Вогонь від капсуля-запальника запалює сповільнювач (дистанційну частину запалу) і, пройшовши його, передається капсулю-детонатору. Капсуль детонує і викликає вибух розривного заряду гранати. Корпус гранати розривається, і осколки розлітаються врізнобіч.

Малоефективна при застосуванні на відкритому просторі. Ефект від дії РГД-5 зростає в закритих (обмежених) приміщеннях: ураження супротивника в шанцах, дзотах, при боях в житлових будинках, спорудах тощо.

16.5. Ручні осколкові гранати РГН і РГО

Досвід застосування ручних гранат, оснащених дистанційним запалом УЗРГМ, виявив їх істотний недолік при веденні бойових дій в гірській і різко пересіченій місцевості, а також у населених пунктах: на коротких дистанціях метання час уповільнення вибуху виявився занадто великим, і противник, який помічав кидок гранати, часто встигав сховатися за різними предметами або у складках місцевості. Крім того, у ряді випадків, гранати відкочувалися по схилу, сходах, скату даху від місця попадання і могли вразити самого металника у разі відскоку від перешкоди або при скачуванні в сторону. У ході ведення бойових дій в Афганістані було прийнято рішення розробити нові гранати із запалом подвійної дії – ударно-дистанційним.

На відміну від гранат попередніх поколінь нові гранати мають деякі конструктивні особливості. У них застосовується більш потужний розривний заряд, що складається з гексогену і тротилу. Вони мають велику ступінь уніфікації між собою і однаковий тип запалу. Відмітна особливість гранат – наявність ударно-дистанційного запалу.

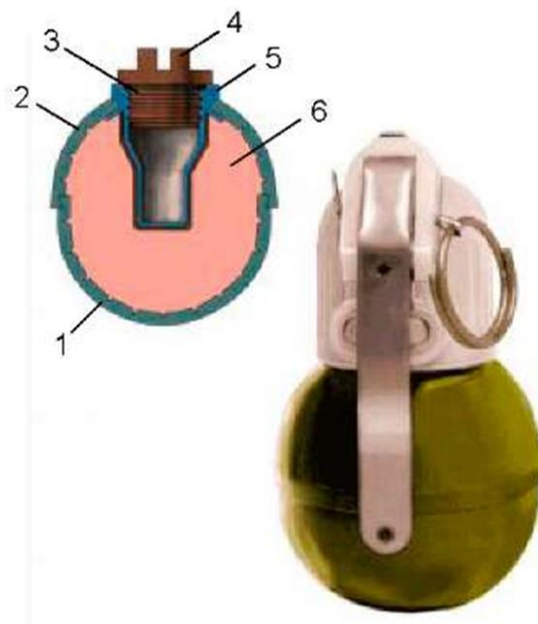
Обидві гранати складаються з *корпусу, заряду вибухової суміші, детонаційної шашки і запала УДЗ.*

Ручна осколкова граната РГН (*ручна граната наступальна*) призначена для ураження живої сили противника під час наступу.

Корпус РГН складається з двох півсфер, виготовлених з алюмінієвого сплаву товщиною 4 мм. На корпусі гранати нанесені внутрішні насічки. Торці обох півсфер обточені так, щоб на край нижньої півсфери можна було одягнути

верхню і з'єднати їх обтисненням верхньої частини. Для забезпечення герметичності між півсферами укладається поліетиленове кільце.

До верхньої частини корпусу за допомогою манжети прикріплюється стакан для ударно-дистанційного запалу. Розривний заряд заповнює корпус і служить для його розриву на осколки.

Загальний вигляд та будова гранати РГН:
1 - нижня півсфера; 2 - верхня півсфера; 3 - стакан;
4 - пробка; 5 - манжета; 6 - вибухова суміш

Готова граната РГН з вкрученим запалом важить 310 г, 112 з яких припадає на заряд вибухової речовини. При підриві утворюється не менше 220-250 осколків вагою по 0,3-0,4 г. Початкова швидкість розльоту осколків знаходиться на рівні 700 м/с. Завдяки цьому граната може вражати цілі на площі до 90-95 м², в радіусі не менше 8-10 метрів. Осколкова дія гранати РГН значно вище, ніж у попередніх вітчизняних боєприпасів цього класу. Приміром, у порівнянні з гранатою РГ-42 нова РГН має втричі більшу ефективність.

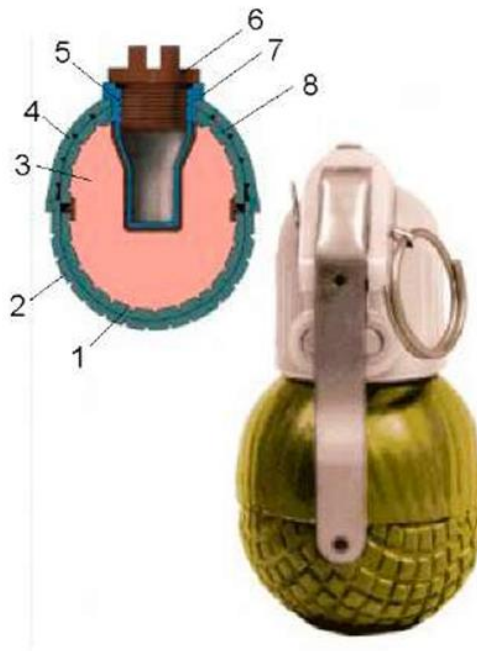
Ручна осколкова граната РГО (ручна граната оборонна) призначена для ураження живої сили противника переважно в оборонному бою.

Граната РГО складається з таких частин: корпусу зі стаканом для запалу, розривного заряду, ударно-дистанційного запалу (УДЗ). Корпус РГО для збільшення кількості забійних осколків має дві зовнішні і дві внутрішні сталеві півсфери товщиною 2,8 мм. На корпусі гранати нанесені внутрішні та зовнішні (на поверхні нижньої півсфери) насічки. Це дозволяє за зовнішнім виглядом відрізнити її від наступальної гранати РГН. До верхньої частини корпусу за допомогою манжети прикріплюється стакан для запалу. Для зберігання гранати в стакан угвинчується пластмасова пробка.

Під стаканом в поглибленні всередині вибухової суміші розміщена детонаційна шапка.

Граната РГО набагато важча за свого наступального аналогу. Готова до застосування граната важить 530 г, а заряд вибухової речовини – тільки 92 г.

Незважаючи на меншу кількість суміші на основі гексогену, граната РГО при вибуху розсипається на 650-700 осколків вагою не більше 0,4-0,45 г, що летять зі швидкістю близько 1200 м/с. Енергія осколків майже в три рази більше відповідного параметра гранати РГН і її вистачає для ураження цілей на площі до 270-280 м².

Загальний вигляд та будова гранати РГО:

- 1 - нижня внутрішня півсфера; 2 - нижня зовнішня півсфера;
3 - вибухова суміш; 4 - верхня зовнішня півсфера;
5 - стакан; 6 - пробка; 7 - манжета; 8 - верхня внутрішня півсфера**

Також варто відзначити, що велика кількість дрібних осколків гранати РГО діє набагато краще, ніж порівняно мале число великих осколків від Ф-1. Одночасно з цим осколки досить швидко втрачають свою енергію, завдяки чому дана граната менш небезпечна для того, хто її метає.

16.6. Ударно-дистанційний запал

Основна претензія військових до наявних гранат стосувалася дистанційного запалу. Таким чином, для реалізації вимог потрібно було створити нову конструкцію. Результатом досліджень, дослідів і аналізу технічних пропозицій став запал **УДЗ** (ударно-дистанційний запал). Як зрозуміло з назви, він здатний підривати гранату як через кілька секунд після кидка, так і при ударі об яку-небудь поверхню.

Ударно-дистанційний запал УДЗ призначений для вибуху гранати від удару об перешкоду після кидка або самоліквідації.

Запал має п'ять ступенів запобігання і п'ять функціональних пристроїв, зібраних в герметичному поліетиленовому корпусі (всього п'ять пружин, два капсуля-запальника, два капсуля-детонатори):

- *накольно-запобіжний механізм;*
- *механізм далекого зведення, розрахований на 1,0-1,8 с;*
- *датчик цілі ударно-миттєвої дії;*
- *дистанційний пристрій - самоліквідатор на 3,3-4,3 с;*
- *детонаційний вузол.*

Накольно-запобіжний механізм призначений для запалення піротехнічних уповільнювальних складів і забезпечення безпечного поводження з гранатою. Механізм має *капсуль-запальник КВ-Н-1* в бічному гнізді корпусу запала, ударник на осі з жалом і пружиною, запобіжний важіль і шплінт (чеку) з кільцем.

Механізм далекого зведення забезпечує безпеку запалу і готує його до дії через 1-1,8 с після кидка. Механізм має два *штовхача* зі *стисненими пружинами в стаканах*, заповнених піротехнічною сумішшю, *капсуль-запальник КВ-Н-1* у движку з пружиною. Движок зміщений в сторону і застопорений *штовхачами*, завдяки чому вогневий ланцюг розімкнутий.

Датчик цілі забезпечує спрацьовування запалу при ударі об перешкоду в будь-якому положенні, Датчик цілі має *гільзу з жалом і запобіжної пружиною*. У воронці гільзи розташований *сферичний інерційний вантаж*.

Дистанційний пристрій призначений для самоліквідації гранати, якщо з якої-небудь причини не спрацював датчик цілі. Пристрій має *втулку з різьбою*, наповнену піротехнічним складом, маючим властивість повільного горіння і *капсуль-детонатор*. Втулка вгвинчена у канал корпусу запалу.

Детонаційний вузол призначений для вибуху гранати. Він розташований в стакані запалу і має *основний капсуль-детонатор 7К1 з детонатором*.

Загальний вигляд ударно-дистанційного запалу

У вихідному положенні ударник з жалом (3) і заглушка з капсулем-запальником (7) удержується спусковим важелем. Спусковий важіль з'єднаний з корпусом запалу запобіжною чекою. Движок (11) з капсулем-запальником (10) зміщений відносно жала (13) і утримується стопорами порохових запобіжників (9), його пружина (12) перебуває в стисненому стані. *Втулка* (16) під впливом пружини (14) підтискає вантаж (17).

Загальна будова ударно-дистанційного запалу

1 – корпус

Накольно-запобіжний механізм

2 – спусковий важіль

3 – ударник з жалом

4 – бойова пружина

5 – кільце з чекою

6 – планка

7 – заглушка

8 – капсуль-запальник

Механізм далекого зведення

9 – порохові запобіжники

10 – капсуль-запальник

11 – двигун (движок)

12 – пружина

Датчик цілі

13 – жало

14 – пружина

15 – гільза

16 – втулка

17 – вантаж

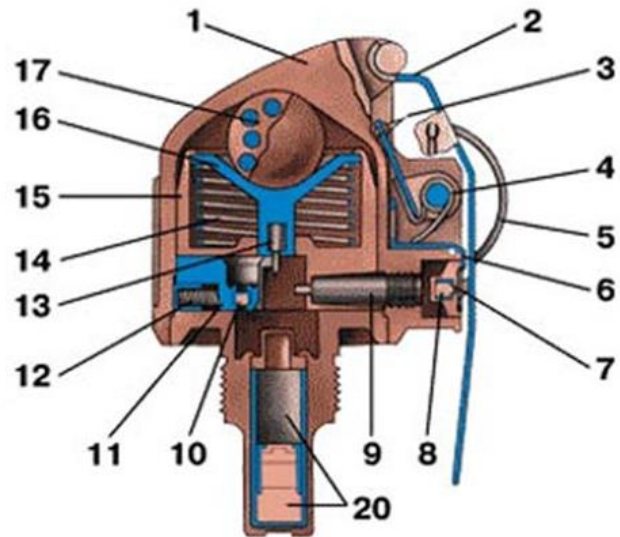
Механізм самоліквідатора

18 – уповільнювач

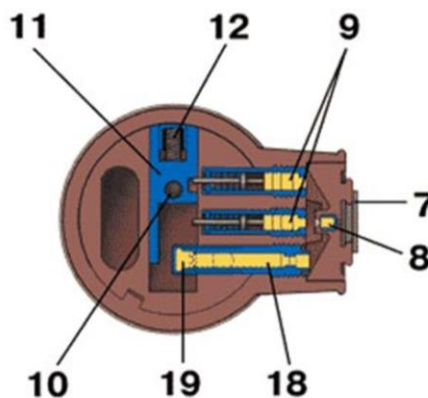
19 – капсуль-детонатор

Детонаційний вузол

20 – капсуль-детонатор

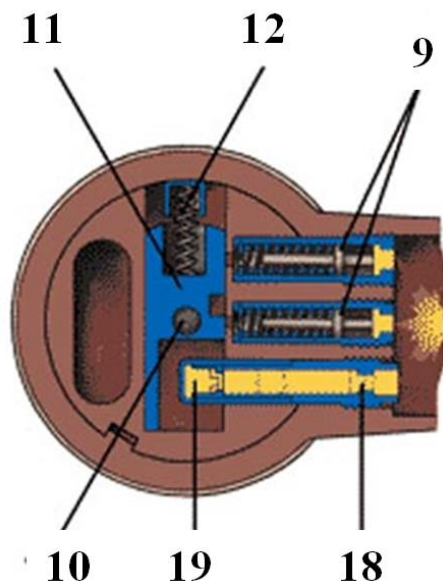
Готуючись до кидка гранати, спусковий важіль щільно притискають пальцями до корпусу гранати, пальцями вільної руки випрямляють кінці запобіжної чеки, потім висмикують її за кільце, при цьому положення частин запалу не міняється.

**Положення частин і механізмів запалу
до моменту кидання гранати**

У момент кидання гранати спусковий важіль відокремлюється й звільняє ударник з жалом (3) і планку (6). Заглушка (7) з капсулем-запальником виходить із гнізда корпусу запалу. Ударник під дією бойової пружини 4 наколює жалом капсуль-запальник (8). Промінь вогню запалює порохові

запресовування запобіжників (9) і піротехнічний склад уповільнювача самоліквідатора (18). Через 1-1,8 с вигорають порохові склади запобіжників й їхні стопори під впливом пружин виходять із зачеплення з движком (11). Движок під впливом пружини (12) стає у бойове положення.

Взаємодія частин і механізмів запалу під час кидання і контакту гранати з перешкодою (поверхнею)

Механізм дистанційного зведення унеможливорює підрив гранати у разі випадкового її випадання з руки. При зустрічі з перешкодою (поверхнею) вантаж (17) зміщується за напрямком складової інерційної сили і впливає на втулку (16). Втулка, переборюючи опір пружини (14), зміщує жало, що наколює капсуль-запальник (10). Промінь вогню передається капсулю-детонатору (20), що викликає підрив розривного заряду. У випадку відмови запалу в інерційній дії через 3,3-4,3 с вигорає склад уповільнювача, запалюється капсуль-детонатор (20) самоліквідатора, викликаючи підрив детонаційного вузла.

16.7. Порядок огляду і підготовки гранат до метання. Заходи безпеки під час поводження з ручними гранатами.

Гранати переносяться у гранатних сумках. Запали містяться в них окремо від гранат, при цьому кожен запал загортається в папір або ганчірку.

Перед укладанням до сумки і перед заряджанням гранати запали необхідно оглядати. Корпус гранати не повинен мати глибоких вдавлень та глибоко проникної іржі.

Трубка запалу й запал мають бути чистими, незім'яними і без іржі; кінці запобіжної чеки – розведені й без тріщин на вигинах. Запали з тріщинами й зеленим нальотом використовувати не можна. Переносячи гранату, треба оберегати її від поштовхів, ударів, вогню, бруду й вологості. Підмочені й забруднені гранати й запали висушуються під наглядом. Не можна сушити їх біля вогню.

Періодично гранати й запали слід оглядати. **Варто пам'ятати**, що запали завжди перебувають у бойовому стані, тому розбирати запали й перевіряти роботу ударного механізму категорично забороняється.

Крім того, **забороняється розбирати бойові гранати й усувати в них несправності, переносити гранати без сумок (підвішеними за кільце запобіжної чеки), а також торкатися гранат, які не розірвалися (за необхідності їх підривають).**

Заряджають гранату тільки перед її киданням. Для цього необхідно викрутити пластмасовий пробку з трубки корпусу, вставити в неї запал й угвинтити його до кінця. Граната готова до метання.

Для метання гранати необхідно:

- взяти гранату в руку й пальцями щільно притиснути спусковий важіль до корпусу гранати;
- притискаючи спусковий важіль, другою рукою стиснути (випрямити) кінці запобіжної чеки;
- утримуючи спусковий важіль, притиснути, висмикнути запобіжну чеку;
- розмахнутися й кинути гранату в ціль (після метання оборонної гранати відразу накритися).

Кидання ручних осколкових гранат проводиться з різних положень: стоячи, з коліна, лежачи, а також у русі з БМП, танка, бронетранспортера і в пішому порядку (тільки наступальних гранат). Для кидання гранати вибирається таке місце і займається таке положення, щоб можна було зробити кидок без перешкод, тобто щоб на шляху польоту гранати не було гілок дерев, високої трави, дротів тощо.

Гранату кидають за командою «Гранатою вогонь!», а в бою, крім того, і самостійно.

При киданні гранати стоячи з місця треба стати обличчям до цілі, взяти гранату в праву, а зброю в ліву руку (для правші), висмикнути запобіжну чеку, правою ногою зробити крок назад, зігнувши її в коліні, і, повертаючи корпус праворуч, зробити замах гранатою по дузі вниз і назад. Швидко випростуючи праву ногу і повертаючись грудьми до цілі, кинути гранату, проносячи її над плечем і випускаючи з додатковим ривком кисті. Вагу тіла в момент кидка перенести на ліву ногу, зброю енергійно відвести назад.

При киданні гранати з коліна треба прийняти положення для стрільби з коліна, утримуючи гранату правою рукою, а зброю – лівою, висмикнути запобіжну чеку, зробити замах гранатою. Відхиляючи корпус назад і повертаючи його праворуч; трохи підняти і кинути гранату, проносячи її над плечем і різко нахилившись в кінці руху до лівої ноги.

При киданні гранати лежачи треба прийняти положення для стрільби лежачи, покласти зброю на землю і взяти гранату у праву руку. Лівою рукою висмикнути запобіжну чеку і, спираючись об землю, відштовхнутись від неї. Відсунувши праву ногу трохи назад, встати на ліве коліно (не зрушуючи його з місця) й одночасно провести замах. Випростовуючи праву ногу, повертаючись грудьми до цілі і падаючи вперед, кинути гранату в ціль. Взяти зброю і підготуватись до стрільби.

При киданні гранати в русі (кроком або бігом) треба, утримуючи гранату правою напівзігнутою рукою, а зброю – лівою, висмикнути запобіжну чеку. Під крок лівої ноги винести руку з гранатою вперед-вгору. На другому кроці (правою ногою) рука продовжує рух по дузі вниз-назад з одночасним повертанням корпусу праворуч. На третьому кроці, виставивши ліву ногу в напрямі до цілі на носок і зігнувши праву ногу в коліні, закінчити поворот корпусу і замах рукою. Використовуючи швидкість руху і вкладаючи у кидок послідовно силу ніг, корпусу і руки, кинути гранату, проносячи її над плечем.

Для кидання гранати з траншеї або окопу потрібно покласти зброю на бруствер, взяти гранату в праву руку і висмикнути запобіжну чеку. Відставити (на скільки можна) праву ногу назад. Прогинаючись у поясі і трохи згинаючи обидві ноги, відвести праву руку з гранатою назад та спираючись на ліву руку, різко випроставшись, кинути гранату в ціль, після чого сховатись у траншеї (окопі).

У вікна і двері будинків, проломи у стінах, в амбразури (це вертикальні цілі) кидати гранату треба по траєкторії, яка наближається до прямої лінії. При цьому цілитися слід у верхній край цілі, оскільки до кінця свого польоту граната втрачає швидкість і поступово відхиляється вниз. Кидати можна стоячи, з коліна або з положення лежачи.

Для ураження живої сили противника в окопі (траншеї) треба кидати гранату під кутом до горизонту приблизно 35° – 40° , щоб вона падала по навісній траєкторії і менше перекочувалася через траншею і не відкочувалася вбік.

16.8. Призначення, бойові властивості, будова ручної протитанкової гранати РКГ – 3

Ручна кумулятивна граната РКГ-3 (і її модифікації) призначена для боротьби з танками, самохідно-артилерійськими установками, бронетранспортерами і бронеавтомобілями противника, а також для руйнування міцних перепон, довготривалих і польових оборонних споруд.

Прийнята на озброєння в 1950 році. Зважаючи на відсутність альтернатив вона досить швидко витіснила протитанкові гранати попередніх моделей. Із заводу-виробника корпус гранат РКГ-3, рукоятки та запали поставлялися в дерев'яних ящиках, причому різні агрегати боєприпасів пакували в окремі металеві коробки.

Трохи пізніше були створені дві модифікації гранати - РКГ-3Е і РКГ-3ЕМ. Конструкція цих боєприпасів залишилася колишньою, зміни торкнулися тільки кумулятивного заряду і технологій виробництва. Обидві нові гранати отримали

мідне облицювання кумулятивної воронки. Крім того, розробники оновлених гранат змінили форму воронки. Завдяки доопрацюванням граната РКГ-3Е змогла пробити до 170 мм гомогенної броні, РКГ-3ЕМ - до 220 мм.

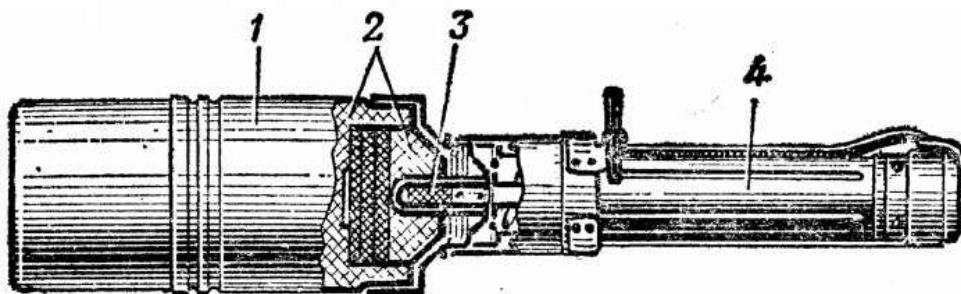
Метання гранати виконується з різних положень і тільки з-за укриття.

Тактико-технічні характеристики

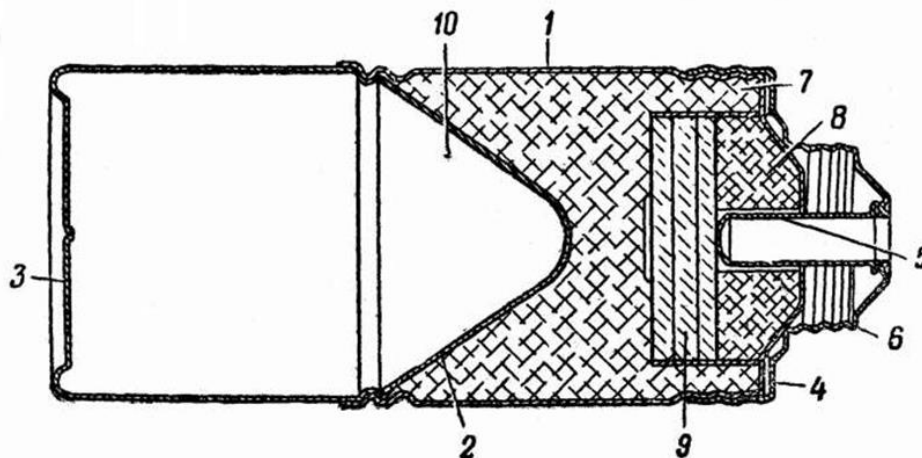
- середня дальність метання гранати - 15-20 м;
- вага спорядженої гранати - 1070 г;
- бронебійність – 170 мм (зі сталевую воронкою), 220 мм (з мідною воронкою);
- характер бойової дії - кумулятивна направлена;
- принцип дії механізму – ударний, миттєвої дії.

Влучаючи в ціль, граната миттєво вибухає і струменем газів високої густини й температури пробиває броню сучасних танків та інші перешкоди.

Граната складається з корпусу (1), розривного заряду (2), запалу (3) й рукоятки (4).

Корпус гранати циліндричний, призначений для розміщення розривного заряду й запалу.

Корпус гранати (в розрізі):

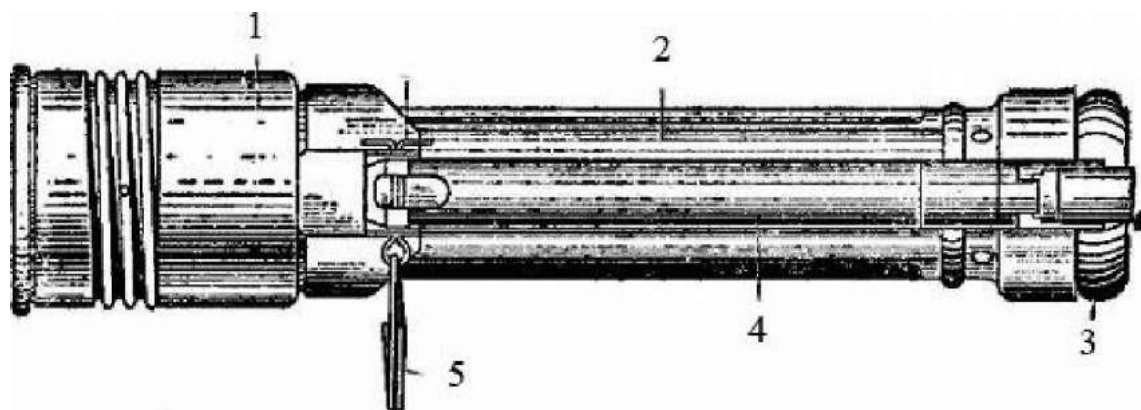
- 1 - оболонка; 2 - кумулятивна воронка; 3 - дно; 4 - кришка;
5 - трубка; 6 - різьба; 7 - основний заряд; 8 - додатковий заряд;
9 - картонна прокладка; 10 - кумулятивна виїмка

Корпус має: знизу – дно; всередині – кумулятивну лійку; згори – кришку з трубкою для запалу. Верхня частина кришки закінчується різьбленням для накручування рукоятки.

Зовні на корпус гранати наносяться правила метання й маркування.

Рукоятка призначена для зручності метання гранати й приведення в дію ударного механізму.

Вона складається з рухливої муфти (1) з пружиною, корпусу (2), відкидного ковпака з планкою (3), відкидної планки (4) запобіжної чеки з кільцем (5).

У рукоятці містяться ударний механізм, стабілізатор і запобіжний пристрій.

Ударний механізм призначений для запалювання капсуля-запальника запалу.

Стабілізатор призначений для надання гранаті спрямованого польоту дном корпусу вперед.

Запобіжний пристрій вміщує чотири запобіжники, які убезпечують під час поводження з гранатою та під час її польоту.

Перший запобіжник – запобіжна чека, яка поєднує рухому муфту з відкидною планкою і убезпечує під час поводження з гранатою. Його вимикають перед киданням гранати.

Другий запобіжник – убезпечує гранату в разі випадкового падіння, якщо запобіжна чека висмикнута. Він складається з планки, відкидного ковпака з кулькою, рухомої муфти та її пружини. Запобіжник вимикається в момент метання гранати.

Третій запобіжник – убезпечує гранати після метання (коли другий запобіжник спрацював) при випадковому ударі в перешкоду, яка розміщена ближче ніж 1 м від того, хто кидає. Він складається зі стрижня з ковпачком і пружини, рухомої центральної трубки, ніпеля і двох кульок. Запобіжник вимикається стабілізатором після його розкриття під час польоту гранати.

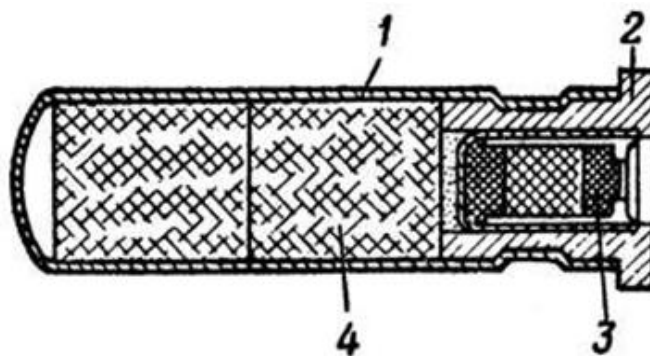
Четвертий запобіжник – контрзапобіжна пружина. Вона убезпечує гранату в польоті, удержуючи інерційний тягарець від переміщення вперед.

Розривний заряд призначений для пробиття броні (бетону) і руйнування міцних перешкод.

Для утворення під час вибуху вузького струменя газів високої густини (кілька тисяч атмосфер) і направлення його на броню заряд у передній частині

має лійкоподібну кумулятивну виїмку. Крім того, між дном корпусу й кумулятивною лійкою є вільний простір (без вибухової речовини), який забезпечує найбільший ефект бронебійності гранати. Розривний заряд складається з основного й додаткового зарядів, між якими міститься картонна прокладка.

Запал миттєвої дії призначений для вибуху розривного заряду гранати. Він складається з гільзи (1) і втулки (2). У втулці поміщений капсуль-детонатор (3), а в гільзі – додатковий детонатор (4).

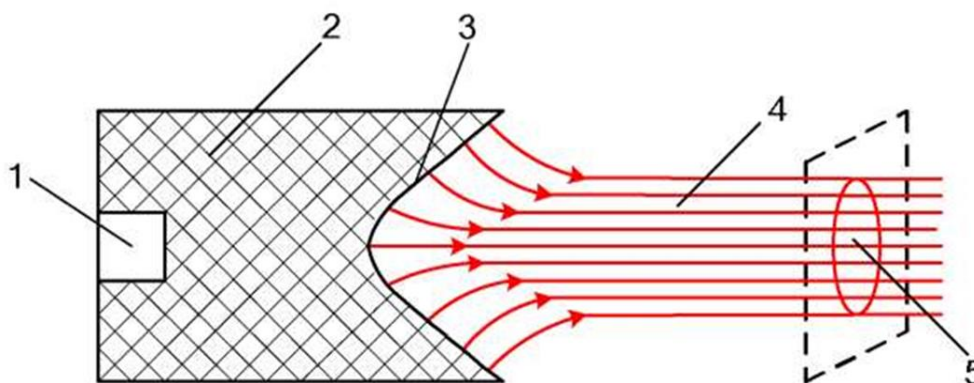

Кумулятивними снарядами (гранатами) броня пробивається за рахунок енергії порохових газів розривного заряду, який вибухає, при попаданні гранати у ціль.

У розривному заряді гранат (снарядів) кумулятивної дії є лійкоподібна виїмка, повернена розширенням у бік головної частини гранати (снаряда). У цю виїмку завжди ставиться металева лійка, яка підсилює бронебійний ефект.

Завдяки лійкоподібній формі заряду напрямок руху газів під час вибуху поширюється перпендикулярно до стінок виїмки та викривляється. Зустрічаючись із середньою частиною струменя, гази утворюють вузький, високої густини (кілька тисяч атмосфер), пучок (кумулятивний струмінь). Найвузья частина цього струменя називається фокусом кумуляції.

У цій частині збирається (кумуляється) найбільша енергія, здатна пробити броню танків.

**Кумулятивний ефект: 1 - запал; 2 - бойовий заряд;
3 - металева лійка; 4 - гази; 5 - фокус кумуляції (найвузья частина
кумулятивного струменя)**

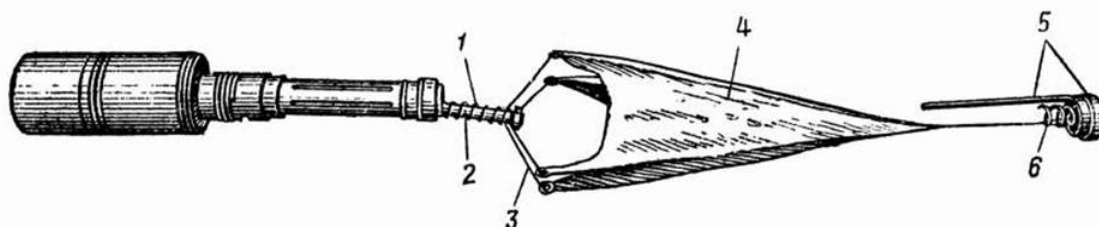
Робота частин і механізмів гранати.

Перед метанням гранати. Дістати гранату з сумки, відкрутити рукоятку, вставити в трубку корпусу запал і вкрутити до відмови рукоятку.

Під час метання гранати. Граната для метання береться за рукоятку в руку, запобіжна чека висмикується і граната кидається в ціль. Відразу після відпускання, рукоятка, під дією пружини зрушується до корпусу та звільняє відкидну планку і донну кришку. Відбувається викид стабілізатора і відключення третього запобіжника.

Під дією набігаючого потоку повітря стабілізатор орієнтує гранату правильним чином, завдяки чому вона стикається з ціллю під прямим або гострим кутом до поверхні. Кумулятивний струмінь основного заряду гранати РКГ-3 пробиває до 150 мм гомогенної броні при куті зустрічі до 30° до нормалі.

Під час потрапляння в ціль (контакту з перешкодою). У момент удару гранати дном корпусу або бічною частиною в ціль (перешкоду) ударник під дією бойової пружини різко просувається вперед, наколє капсуль-детонатор запалу, він запалюється й викликає миттєвий вибух гранати.

Граната під час польоту: 1 - пружина стабілізатора; 2 - рухома трубка; 3 - дровові пір'я; 4 - матер'яний конус; 5 - відкидний ковпак з планкою; 6 - пружина ковпака

Завдяки кумулятивній лійці створюється кумулятивний струмінь, що пошкоджує броню бойової машини супротивника.

Заборонено!!! Розбирати рукоятку, торкатися гранати, яка не розірвалася.

Питання для самоконтролю

1. Які боєприпаси називаються ручними гранатами? Їх різновиди.
2. Назвіть ТТХ ручної осколкової гранати Ф-1.
3. Дайте ТТХ ручної осколкової гранати РГД-5.
4. Дайте складові частини запалу ручної гранати УЗГРМ.
5. Призначення та будова ручної осколкової гранати РГН.
6. Призначення та будова ручної осколкової гранати РГО.
7. Будова та принцип дії ударно-дистанційного запалу УДЗ.
8. Дайте ТТХ ручної осколкової гранати РКГ-3.
9. Будова РКГ-3 та призначення її складових частин.
10. Які Ви знаєте положення для кидання ручних гранат?
11. Робота частин і механізмів РКГ-3 під час метання.

РОЗДІЛ 17

ГРАНАТОМЕТИ

Гранатомет – вогнепальна зброя, призначена для ураження броньованих цілей, живої сили і військової техніки супротивника гранатою (гранатометним пострілом).

Перші протитанкові гранатомети, названі «фаустпатронами» («Панцерфауст», «Панцершрек» та ін.), були широко застосовані німецькими військами на завершальному етапі Другої світової війни, особливо проти радянських танків під час штурму Берліна.

Гранатомети поділяються:

1. За принципом дії на динамореактивні, активні, реактивні та активно-реактивні:

Динамореактивний (безвідкатний) гранатомет, призначений для стрільби, при якій початкова швидкість гранаті надається за рахунок енергії газів, що утворюються при згоранні стартового заряду в стволі; а реактивна сила газів, що стікають через відкриту казенну частину, забезпечує безвідмовність гранатомета.

Реактивний гранатомет – безвідкатний гранатомет, призначений для стрільби гранатою, що досягає максимальної швидкості на траєкторії за рахунок роботи свого реактивного двигуна.

Активно-реактивний гранатомет, призначений для стрільби, при якій початкова швидкість реактивній гранаті надається за рахунок стартового заряду, що згорає у стволі, закритому з казенної частини затвором.

2. За кратністю застосування на гранатомети *одноразового* (після вистрелювання гранати ствол гранатомета викидається) і *багаторазового* використання. Прикладом одноразового гранатомета є реактивна протитанкова граната РПГ-18 «Муха»; багаторазового застосування – РПГ-7. Такий поділ в основному використовується для легких ручних протитанкових гранатометів (РПГ).

3. За конструкцією на *ручні, гвинтівочні (рушничні), підствольні, станкові (одиначного вогню і автоматичні)* та ін.;

Ручні – призначені для стрільби з плеча. Складаються зі ствола, прицілу і ударно-спускового механізму. Ефективна стрільба з ручних гранатометів – 500 метрів.

Гвинтівочні – вони, як правило, надягаються на ствол гвинтівки або автомата і граната відстрілюється за рахунок енергії холостого або бойового патрона. Ефективна стрільба з гвинтівочних гранатометів – 100 метрів.

Підствольні – портативні стріляючі пристрої, що приєднуються до гвинтівки або автомата. Стрільба з них ведеться унітарними пострілами – збільшеними патронами розривної дії. Ефективна стрільба з підствольних гранатометів – 400 метрів.

Станкові – призначені для стрільби зі станини. Складаються зі ствола, ударно-спускового механізму та станини. Ефективна стрільба зі станкових гранатометів – 1000 метрів.

Автоматичні станкові – призначені для стрільби зі станини або зі спеціального гнізда на військовій техніці. Мають як правило стрічкове живлення, стрільба ведеться унітарними пострілами (як для підствольних гранатометів). Ефективна стрільба з автоматичних станкових гранатометів – до 2000 метрів.

4. За призначенням на *протитанкові (РПГ-7) і протипіхотні* (реактивна штурмова граната РШГ-2);

5. За обладнанням ствольна на *гладкоствольні і нарізні, з роз'ємними і складаними стволами* та ін.

6. За масою (для РПГ) на *легкі* (обслуговуються однією людиною; калібр 40-80 мм; маса 2,5-6 кг) і *важкі* (обслуговуються розрахунком з двох-трьох чоловік, калібр більше 80 мм, маса 6-15 кг).

У боєкомплект гранатометів можуть входити кумулятивні, осколкові, димові, запалювальні, освітлювальні боеприпаси.

17.1. Гранатомет РПГ – 7

Гранатомет РПГ-7 – багаторазовий ручний протитанковий гранатомет для стрільби кумулятивними боеприпасами. Призначений для боротьби з танками, самохідними артилерійськими установками та іншою бронетехнікою противника, може бути використаний для знищення живої сили противника в укриттях, а також для боротьби з низькоповітряними цілями.

Гранатомет РПГ-7

Розроблено ГСКБ-47 (нині ДНВП «Базальт») і прийнятий на озброєння в 1961 році. Випущено більше 9 000 000 РПГ-7.

Ефективно використовувався практично у всіх збройних конфліктах з 1968 року (починаючи з В'єтнаму) і до сьогодення. Завдяки появі нових боеприпасів РПГ-7 являє істотну небезпеку і для сучасної бронетехніки, тому має великий попит і в наші дні.

Тактико-технічні характеристики РПГ-7:

Калібр, мм – 40 мм

Маса, кг – 6,3 кг

Довжина, мм – 950 мм

Дальність прямого пострілу, м – до 700 м

Прицільна дальність, м до 500 м

Бронебійність, мм до 750 мм

Маса гранати, кг – 2 - 4,5 кг

Початкова швидкість гранати, м / с – 112 – 145м/с

Калібр головної частини гранати, мм – 40 - 105 мм

Основним для РПГ-7 є оптичний приціл ПГО-7 (або його модифікації ПГО-7В, ПГО-7В-2, ПГО-7В-3).

Оптичний приціл призначений для спостереження за полем бою, визначення дистанції до цілі, введення поправок на дальність і швидкість руху цілі, з урахуванням балістики різних боєприпасів і наведення гранатомета на ціль з урахуванням поправок.

Приціл гранатометний оптичний ПГО-7В

Тактико-технічні характеристики ПГО-7В

Збільшення, крат – 2,7

Поле зору, град. – 13 (22,5)

Віддалення вихідної лінзи, мм – 27

Діаметр вихідної лінзи, мм – 4,5

Межа роздільної здатності не більше, сек. – 28

Діапазон вивірки лінії прицілювання, тис. по висоті – 0-0,8

Габаритні розміри (довжина, висота, ширина), мм – 140x180x62

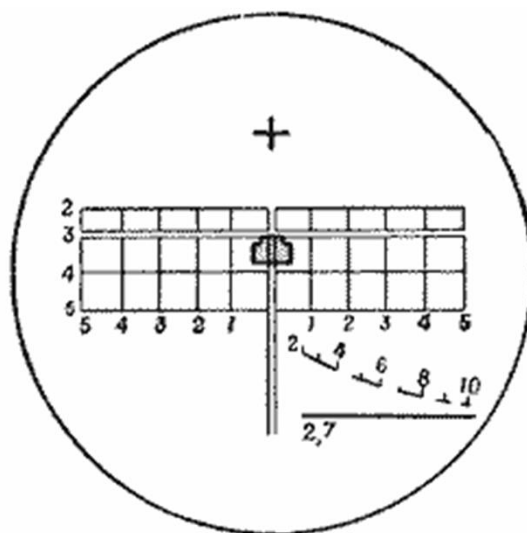
Маса прицілу, кг – 0,57

Приціл являє собою оптичну систему лінз і призм, укладену в герметичний металевий корпус, заповнений сухим азотом для запобігання запотівання. Оптичний приціл забезпечує фіксоване видиме збільшення мети 2,7крат. Приціл оснащений набором світлофільтрів, що поліпшують видимість в складних погодних умовах. Для запобігання демаскуючих відблисків від сонця і забруднення приціл оснащений гумовим ковпачком, що надягають на об'єктив.

Сітка прицілу ПГО-7 має розвинену шкалу поправок, а також далекомірну шкалу, що дозволяє швидко визначити дальність до цілі типу

«танк» (висотою 2,7 м). Маховичок забезпечує введення кутів прицілювання в межах 0 - 51,2 артилерійських одиниць, а прицільна марка на сітці: 0 - 45,7. В умовах поганої освітленості можлива підсвічування сітки прицілу. Лампа підсвічування використовує гальванічні елементи живлення А316 або 2РЦ63. Приціл зберігає свої характеристики у великому діапазоні температур (від -50 до +50 ° С), а також здатний витримувати високі механічні навантаження.

На сітці прицілу нанесена шкала прицілу (горизонтальні лінії), шкала бічних виправлень (вертикальні лінії) і далекомірна шкала (суцільна горизонтальна і крива пунктирна лінія), поділки (лінії) шкали прицілу позначені ліворуч цифрами 2, 3, 4, 5, що відповідають відстаням стрільби в сотнях метрів (200, 300, 400, 500 м). Поділки (лінії) шкали бічних виправлень позначені знизу (направо і наліво від центральної лінії) цифрами 1, 2, 3, 4, 5 відповідними відстанями стрільби в сотнях метрів 200, 300, 400, 500 м). Відстань між двома вертикальними лініями відповідає десяти тисячним (0-10). За шкалою бічних виправлень можна вводити бічні виправлення праворуч і ліворуч до 0-50.

Сітка оптичного прицілу

Лінія шкали прицілу, що відповідає дальності 300 м, і центральна лінія шкали бічних виправлень зроблені подвійними для полегшення вибору необхідних поділок при прицілюванні. Центральна лінія продовжена нижче шкали прицілу для виявлення бічного нахилу гранатомета.

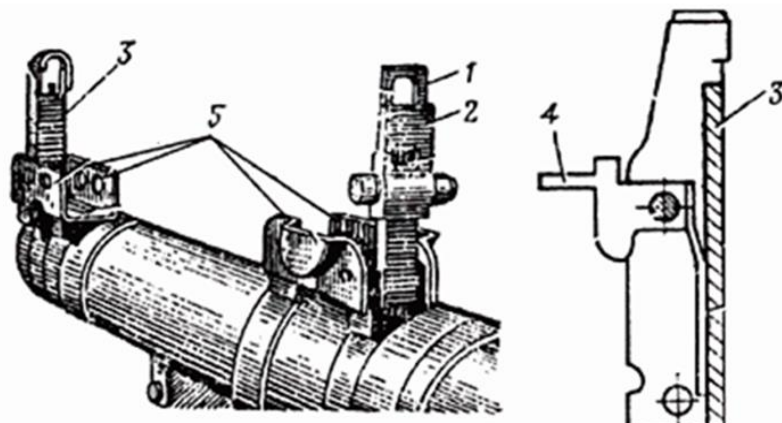
Далекомірна шкала розрахована на висоту цілі 2,7 м. Це значення висоти цілі позначено знизу горизонтальною лінією. Над верхньою пунктирною лінією нанесена шкала з розподілами, відстань між якими відповідає зміні відстані до цілі на 100 м. Цифри шкали 2, 4, 6, 8, 10 відповідають відстаням 200, 400, 600, 800, 1000 м. Над шкалою прицілу нанесений знак "+", позначка для перевірки прицілу.

Механізм вивірки прицілу призначений для забезпечення паралельності нульової лінії прицілювання й осі каналу ствола гранатомета і введення виправлення на температуру. Він складається з каретки, у яку вгвинчений

об'єктив в оправі, гвинта для вивірки по бічному напрямку, гвинта для вивірки по висоті й маховичка введення температурного виправлення. На маховичку збоку нанесені знаки « + » та « - », які встановлюються проти риски на корпусі прицілу залежно від температури повітря.

При пошкодженні, або виході з ладу оптичного прицілу в РПГ-7 і його модифікаціях використовується механічний (відкритий) приціл.

Його планка має рухливий хомут з прорізом і заціпкою, ділення планки «2», «3», «4», «5» відповідають відстаням 200, 300, 400 і 500 метрів. На РПГ-7В крім основної монтують і відкидну додаткову мушку. Основну використовують при мінусовій, а додаткову - при плюсовій температурі повітря.

Механічний приціл

1 - прицільна планка; 2 - хомутик; 3 - основна мушка; 4 - додаткова мушка; 5 - кожухи.

Також гранатомет РПГ-7 може оснащуватися нічними прицілами першого покоління (такими як спеціалізований гранатометний нічний приціл ПГН-1, або універсальним нічним прицілом НСПУМ (виріб 1ПН58)) або нічними прицілами другого покоління НСПУ-3.

У гранатомета з нічним прицілом додатково вводиться механізм світлоблокування, що виключає засвічення прицілу полум'ям власного пострілу.

Спільно з РПГ-7 застосовуються так само й інші прицільні пристосування (в тому числі і кустарного виробництва): від саморобних механічних прицілів взамін пошкоджених оригінальних, до високотехнологічних лазерних і коліматорних прицілів. Більшість подібних пристроїв не дозволяють вводити поправки на дальність і рух цілі, тому ефективні лише на малих відстанях.

На основі базового варіанту РПГ-7 був створений полегшений десантний варіант гранатомета з роз'ємним стволом, а також ряд модифікацій, що відрізняються прицільними пристосуваннями:

РПГ-7 (індекс ГРАУ - 6ГЗ), найперша модель, прийнята на озброєння в 1961 році. Оснащувався оптичним прицілом ПГО-7.

РПГ-7В (індекс ГРАУ - 6ГЗ) вже на початку 1960-х років РПГ-7 став оснащуватися прицілом ПГО-7В з відкоригованими кутами прицілювання.

РПГ-7Д (індекс ГРАУ - 6Г5), десантний варіант, з роз'ємним стволом і сошкою. Прийнятий на озброєння в 1963 році.

РПГ-7Н / РПГ-7дн (індекс ГРАУ - 6Г3 і 6Г5), модифікації РПГ-7В і РПГ-7Д оснащені нічними прицілами ПГН-1, НСПУ, або НСПУМ (1ПН58)

РПГ-7В1 (індекс ГРАУ - 6Г3-1), модифікація 1988 з оптичним прицілом ПГО-7В3, прицільна шкала якого розрахована на стрілянину новими пострілами ПГ-7ВР і ТБГ-7В, поряд з усіма старими пострілами. Також додана зйомна сошка

РПГ-7Д1 (індекс ГРАУ - 6Г5М), модифікація 1988 десантного варіанта гранатомета з установкою прицілу ПГО-7В3

РПГ-7В2 (індекс ГРАУ - 6Г3-2), модифікація 2001 року із універсальним прицільним пристосуванням УП-7В

РПГ-7Д2 (індекс ГРАУ - 6Г5М2), модифікація 2001 десантного варіанту з універсальним прицільним пристосуванням УП-7В

РПГ-7Д3 (індекс ГРАУ - 6Г5М3), модифікація 2001 року, десантний варіант РПГ-7В2.

З 1961 року гранатомет комплектувався пострілом ПГ-7В. У 1969 р на озброєння прийнятий постріл ПГ-7ВМ, що відрізняється від ПГ-7В меншою масою, поліпшеною щільністю стрільби і бронебійністю, яка підвищилася з 260 мм до 300 мм. ПГ-7ВМ серійно випускався промисловістю до 1976 р.

ПГ-7В

ПГ-7ВМ

ПГ-7ВЛ

ПГ-7ВР

ТБГ-7В

ОГ-7В

У 1972 р був розроблений постріл ПГ-7ВС з бронебійністю до 400 мм. Граната має калібр 72 мм і масу 1,6 кг.

У відповідь на появу на танках західного виробництва багатошарової композитної броні у 1977 р на озброєння приймається постріл ПГ-7ВЛ з бронебійністю до 500 мм. ПГ-7ВЛ забезпечує пробиття цегляної стіни товщиною до 1,5 метра і залізобетонної – товщиною до 1,1 метра.

У 1988 р вперше у світовій практиці завдання розробки протитанкових гранатометним пострілів, здатних вражати комбінований, рознесений і динамічний бронезахист, була вирішена шляхом створення принципово нової

тандемной головної частини і на її основі – пострілу ПГ-7ВР. ПГ-7ВР пробиває бетонний блок товщиною 1,5 метра. До теперішнього часу постріл ПГ-7ВР не має аналогів.

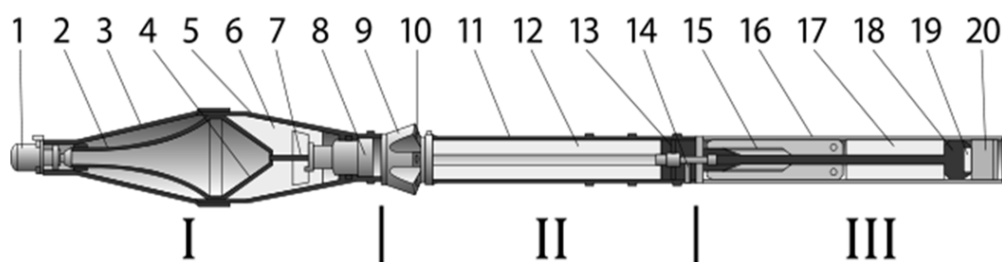
У 1997 р створений постріл ТБГ-7В (рис. 10) з термобаричною бойовою частиною, порівнянний з артилерійським снарядом або міною калібру 120 мм.

При стрільбі цим пострілом реалізується принцип об'ємного вибуху. ТБГ-7В дозволяє вражати живу силу противника у різного роду фортифікаційних спорудах (окопи, бункери, ДВТ) при попаданні боєприпасу всередину, а також на відстанях до 2 метрів від амбразури і в приміщеннях об'ємом до 300 кубічних метрів. Крім живої сили ТБГ-7В також дозволяє успішно знищувати легкоброньовану техніку.

У 1999 році розроблено постріл ОГ-7В з каліберною осколковою гранатою для ураження живої сили противника, що використовує бронежилети, як на відкритій місцевості (на площі 150 м²), так і, в укриттях польового типу і будівлях. Постріл також може використовуватися для знищення неброньованої техніки. ОГ-7В за точністю стрільби можна порівняти зі стрілецькою зброєю, він особливо ефективний для ураження вогневих точок противника при веденні бойових дій в умовах житлової і промислової забудови та на пересіченій місцевості

Будова пострілу для РПГ-7

Не дивлячись на різноманітність існуючих пострілів для РПГ-7, всі вони мають схожу структуру і відрізняються лише типом і будовою головної частини [1]. Постріл ділиться на 3 частини: головну частину, що забезпечує безпосередню поразку мети, реактивний двигун, що забезпечує розгін гранати на траєкторії польоту і пороховий заряд, що забезпечує виліт гранати з труби гранатомета.

Будова пострілу для РПГ-7

I – Головна частина: 1 – головна частина детонатора; 2 – струмопровідний конус; 3 – обтічник; 4 – кумулятивна воронка; 6 – корпус; 7 – провідник; 8 – донна частина детонатора.

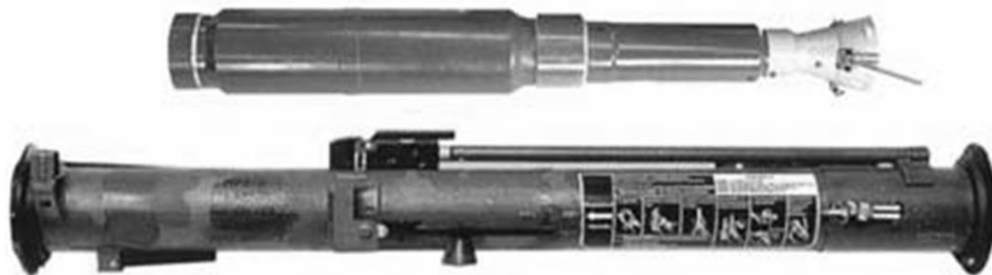
II – Реактивний двигун: 9 – сопловий блок; 10 – сопло; 11 – корпус реактивного двигуна; 12 – пороховий заряд реактивного двигуна; 13 – дно реактивного двигуна; 14 – капсуль-запальник.

III – Пороховий заряд: 15 – пір'яний стабілізатор; 16 – паперова гільза; 17 – пороховий заряд; 18 – турбінка; 19 – трасер; 20 – пиж з пінопласту.

17.2. Гранатомет РПГ-18 «Муха»

РПГ-18 «Муха» (ТКБ-076, індекс ГРАУ – 6Г12) – реактивний протитанковий гранатомет, призначений для ураження броньованих цілей, укриттів і укриттів противника.

РПГ-18 «Муха» – гранатомет одноразового використання. При використанні такого виду зброї варто дотримуватися підвищених заходів безпеки. Ні в якому разі не можна стріляти, якщо ззаду під кутом до 90 ° і ближче 30 м знаходяться люди, а також, якщо за зброєю є перешкоди ближче 2 м або висота лінії вогню менше 200 мм.

РПГ-18 «Муха» з пострілом

Пусковий пристрій (ПП) – гладкостінна телескопічна конструкція, яка складається з двох елементів: зовнішньої та внутрішньої труб. Зовнішня частина виготовлена зі склотканини і просякнута лаком. А внутрішня – з алюмінієвого сплаву. Приціл складається з мушки і діоптра. В оправу мушки вставляється скло, на якому вже нанесені цифри - 5, 10, 15, 20, - вони позначають дальність стрільби - 50, 100, 150, 200 метрів відповідно.

Для переводу РПГ-18 в бойове положення, по-перше, потрібно відкрити задню кришку і розсунути повністю труби. Разом з цим відкриється і передня кришка, а мушка прийме вертикальне положення. По-друге, для взведення ударного механізму необхідно повернути запобіжник вниз до упору, після чого його потрібно відпустити. Для того щоб здійснити постріл слід натиснути на спусковий важіль шептала.

Варто відзначити, що повернути гранатомет з бойового положення назад у похідне вже неможливо.

Що стосується гранати РПГ-18, то вона складається з головної частини та твердопаливного реактивного двигуна зі стабілізатором. У передній частині гранати знаходиться вибуховий заряд «Окфол». При зустрічі з перешкодою, граната виробляє електричний імпульс, що дозволяє ініціювати детонатор, а той вже приводить в дію заряд.

Для більшої влучності стрільби граната обертається навколо своєї поздовжньої осі. Після вильоту зі ствола граната летить за принципом балістичного тіла, тому вона не так сильно залежить від бокового вітру.

Тактико-технічні характеристики РПГ-18 «Муха»:

Калібр - 64 мм

Маса - 2,6 кг

Довжина - 705 (1050) мм

Дальність прямого пострілу - 135 м

Прицільна дальність - 200 м

Броньбійність - 300 мм

Початкова швидкість гранати - 114 м / с

Гранатомет РПГ-18 "Муха" має американський аналог - M72 «Лоу» (з'явився в 1960-х роках). Для знищення нових танків, звичайно, потужності РПГ-18 не вистачає, але він ефективний для ураження вогневих точок противника, бронемашин і легких автомобілів.

За офіційними даними гранатомети «Муха» перестали випускати в 1993 році. За весь час випуску було вироблено близько 1,5 млн. гранатометів «Муха». На міжнародному ринку вартість одного РПГ-18 становила 721 долар за цінами тих років. Сьогодні ж вони знаходяться на озброєнні Росії, України, Білорусії, Афганістану, Латвії, Литви, Молдови, Узбекистану, Південній Осетії та інших країн.

17.3. Підствольні гранатомети ГП-25, ГП-30

ГП-25 – однозарядний 40-мм підствольний гранатомет, призначений для використання в комплексі з автоматами АКМ, АК-74. Відноситься до дульно-зарядних нарізних систем, використовується для ураження живої сили противника і неброньованої техніки. Він кріпиться під стволом автомата

АК-74 оснащений ГП-25

Калашнікова всіх модифікацій, калібрів 5,45-мм і 7,62-мм (за винятком АК74У), і призначений для боротьби з відкритою живою силою, а так само з живою силою що знаходиться у відкритих окопах, траншеях і на зворотних скатах місцевості. Складається зі ствола з кронштейном; корпусу з казенником; вузла фіксації кришки дульної коробки; потиличника з ременем.

Ударно-спусковий механізм гранатомета – самозводного типу. Крім того, гранатомет забезпечений звичайним запобіжником за типом прапорця, що виключає випадкові постріли при зарядженому гранатометі.

Також гранатомет забезпечений механічним прицілом відкритого типу, що дозволяє вести прицільну стрільбу на дальностях від 100 м до 400 м. Приціл розташований зліва від лінії прицілювання автомата, шкала прицілу (дискретність 50 м) розташована знизу, фіксація прицілу під потрібним кутом здійснюється за допомогою механізму типу "тріщалки".

На прицілі є схил для додання стволу гранатомета необхідного кута піднесення при стрільбі по невидимій цілі (наприклад, на зворотних схилах і т.п.) і шкала для ведення навісної стрільби (при кутах піднесення ствола більше 45°) на дальностях від 200 до 400 метрів.

ГП-25

Для стрільби з гранатомета застосовуються постріли *ВОГ-25* і *ВОГ-25П* з осколковими гранатами.

Залежно від поставленого бойового завдання, дальності стрільби і особливостей вогневої позиції автоматник може вести стрільбу з наступних положень:

- лежачи з упору;
- з коліна з плеча, з-під руки, з упором приклада в ґрунт;
- сидячи з-під руки або з упором приклада в ґрунт;
- стоячи з плеча або з-під руки.

При необхідності гранатомет може бути легко розряджений за допомогою спеціального екстрактора.

Тактико-технічні характеристики ГП-25

Калібр – 40 мм

Постріл – ВОГ-25, ВОГ- 25П

Маса зброї без пострілу – 1.5 кг

Довжина зброї – 323 мм

Довжина ствола – 215 мм

Початкова швидкість пострілу – 76 м/с

Бойова скорострільність – 4-5 постр./хв.

Максимальна дальність стрільби – 400 м

Мінімальна дальність навісної стрільби – 200 м

У 1989 році на озброєння взято підствольний гранатомет **ГП-30**, який є модернізованою версією ГП-25. Завданням модернізації було зниження ваги, спрощення виробництва і експлуатації.

Насамперед – спрощений приціл: виключений схил, усунені притискні кільця. Сам приціл перенесений на праву сторону, напівпряма наводка проводиться за принципом "рівновіддаленої точки". Метою перенесення прицілу на праву сторону стало поліпшення зручності прицілювання (цілком зрозуміло, що не для лівші) - голова стрілка нахиляється до прикладу, а не відхиляється від нього вліво, як на ГП-25, і, що важливо, поліпшення експлуатаційних характеристик. Таке виконання прицілу робить більш зручним десантування, переміщення з автоматом і приєднаним гранатометом в

положенні "на ремінь". При здійсненні переповзання приціл менше засмічується і піддається меншій кількості механічних ударів.

ГП-30

Вага гранатомета знижена на 20%, трудомісткість виробництва - на 35%. Крім того, створено нове спорядження для носіння боєкомплекту - два підсумки по п'ять кишень для пострілів.

40-мм підствольний гранатомет **ГП-30**, призначений для ураження відкрито розташованої живої сили, а також живої сили, яка знаходиться у відкритих окопах, траншеях і на зворотних схилах місцевості.

Гранатомет розрахований на застосування в комплексі з автоматом радянського (російського) виробництва: 5,45-мм АК74, АК74М; 7,62-мм – АКМ.

Так само, як і в ГП-25, ля стрільби з гранатомета ГП-30 застосовуються постріли *ВОГ-25 і ВОГ-25П* з осколковими гранатами.

З гранатомета можна вести настільну і навісну стрільбу з різних положень (стоячи, сидячи, з коліна, лежачи).

У конструкції гранатомета ГП-30 відсутній запобіжник типу прапорця. Це обумовлено тим, що для здійснення пострілу до спускового гачка необхідно докласти значне зусилля при достатньо "довгому" спуску, що практично виключає випадковий постріл зарядженого гранатомета.

Тактико-технічні характеристики ГП-25

Калібр – 40 мм

Постріл – ВОГ-25, ВОГ- 25П

Маса зброї без пострілу – 1.3 кг

Довжина зброї – 276 мм

Довжина ствола – 205 мм

Початкова швидкість пострілу – 76 м/с

Бойова скорострільність – 5-6 постр./хв.

Максимальна дальність стрільби – 400 м

Мінімальна дальність навісної стрільби – 200 м

Постріли для підствольних гранатометів ГП-25, ГП-30

Штатний 40-мм постріл ВОГ-25 (7П17) за своїм устроєм є унітарним і виконаний за "безгільзовою" схемою, тобто металевий заряд разом із засобом займання розташовується в донній частині корпусу гранати. Така схема

пострілу у вітчизняній практиці використана вперше. Вона дозволила набагато спростити конструкцію гранатомета і, відповідно, підвищити надійність функціонування зброї разом із підвищенням бойової скорострільності. Граната пострілу - осколкова зі сталевим корпусом. Усередині корпусу гранати (між розривним зарядом і корпусом) розташовується сітка з картону для раціонального дроблення корпусу на осколки, що сприяє збільшенню осколкової дії. Необхідно зазначити, що граната пострілу ВОГ-25, по могутності дії у ціль, у 1,5 рази перевершує ОФЗ снаряд 30-мм пострілу до гармати 2А42, якою оснащена БМП-2.

Зовні корпусу гранати виконані готові нарізи, які слугують для додання гранаті обертального руху (граната стабілізується у польоті за рахунок обертання) під час її руху по каналу ствола.

Детонатор гранати(ВМГ-К) є головним, ударним, миттєвої і інерційної дії, напівзапобіжного типу з піротехнічним дальнім зведенням і самоліквідатором. Дистанція зведення складає від 10 до 40 метрів від дульного зрізу гранатомета. Такий значний інтервал обумовлений температурним діапазоном застосування зброї (від - 40°C до +50°C). Час спрацювання механізму самоліквідації – 14-19 сек.

На додаток до пострілу ВОГ-25 з метою підвищення ефективності ураження живої сили противника в спорудах відкритого типу і яка залягла за укриттями місцевості був розроблений і прийнятий на озброєння постріл з «підстрибуючою» гранатою - ВОГ-25П (7П24 "Підкидьок"). При попаданні в ґрунт і спрацюванні детонатора підривається спеціальний вибивний заряд. Він підкидає гранату на висоту 0,5-1,5 м, де і відбувається повітряний підриг основного заряду, значно підвищує щільність осколкового поля і ймовірність ураження цілі в найбільш вразливі місця.

На початку 2000-х років для заміни пострілів ВОГ-25 і ВОГ-25П були розроблені модернізовані постріли ВОГ-25М, ВОГ-25ПМ. Вони мають новий уніфікований корпус з організованим дробленням при підриві. Кількість і енергія утворених осколків забезпечують в 1,5 рази більшу ймовірність ураження живих цілей.

Детонатор нових гранат зводиться в 10-40 м від дульного зрізу гранатомета і надійно їх підриває при ударі об перешкоду або ґрунт. При

попаданні гранати в воду, сніг або бруд протягом 14-19 с відбувається її самоліквідація. Детонатор гарантує безпеку поводження з гранатою.

Для спеціальних операцій підрозділів правоохоронних органів були створені гранатометні постріли з газовою, димовою, світлозвуковою і термобаричною гранатами, а також з гранатою з дратівливою речовиною.

Характеристики пострілів	ВОГ-25	ВОГ-25П	ВОГ-25М	ВОГ-25ПМ
Калібр мм,	40	40	40	40
Довжина пострілу, мм	103	122	107	107
Маса пострілу, кг	0,250	0,278	0,278	0,278
Максимальна прицільна дальність стрільби, м	400	400	400	400
Початкова швидкість польоту гранати, м/с	76,5	75	76,5	76,5
Радіус суцільного враження, м	6	6	9	9

Газова граната «Гвіздок» призначена для створення на відкритій місцевості аерозольної хмари дратівної речовини CS при припиненні масових заворушень та затримання збройних правопорушників. Відстрілюється з підствольного гранатомета ГП-25, ГП-30. В головній часті має травмобезпечний гумовий наконечник. Ефективна при впливі на осіб, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. Має довжину 102 мм, масу 140 г. Ефективна дальність пострілу – 120-250 м, час активного димовиділення – не більше 12 с, час уповільнення – 4 с, умовний об'єм хмари з належною концентрацією дратівної речовини – 250 м

40 мм постріл з димовою гранатою – ВДГ-40 «Нагар» (ВО.2.13.00) призначений для стрільби з підствольних гранатометів ГП-25, ГП-30, ГП-30М, ГП-34, застосовуваних у комплексі з автоматами системи Калашникова та для ручних гранатометів, з метою засліплення і задимлення вогневих точок противника для забезпечення безпечної зміни вогневих позицій одиночними солдатами та підрозділами.

40 мм постріли з димовою гранатою може бути застосований для проведення навчальних стрільб та випробувань на визначення різних характеристик боєприпасів і гранатометів.

Постріл забезпечений головним детонатором миттєвої дії з механізмом дальнього зведення і самоліквідації, який забезпечує надійну роботу гранати при зустрічі з різними перешкодами.

40-мм гранатометний постріл з гранатою дратівної дії ВРГ призначений для створення аерозольної хмари дратівної речовини CS при припиненні масових заворушень і затримання озброєних злочинців. Надає ефективну дію на людей, що знаходяться в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. Відстрілюється з підствольного гранатомета ГП-25 змонтованого на автоматах Калашникова АКМ і АК-74. Ефективна дальність

відстрілу ВРГ становить від 50 до 400 м. 40-мм постріл ВРГ має довжину - 102,6 мм і масу гранати - 0,25 кг, а спорядження - 0,025 кг. Середній час уповільнення запалення піротехнічного складу становить 8 секунд. Маса виходу дратівної речовини типу в атмосферу CS - не менше 10 грам. Середній час інтенсивного газовиділення - не більше 15 секунд.

Світлозвуковий постріл ВГ-40СЗ служить для тимчасового придушення психовольової стійкості озброєного злочинця, живої сили противника.

Унікальний склад спорядження гранати ВГ - 40СЗ, забезпечує психофізичний вплив на сили противника і дає можливість затримання злочинця при виконанні спеціальних операцій з мінімальним ризиком для особового складу. Довжина пострілу – 125 мм, маса гранати – 0,27 кг, ефективна дальність пострілу становить 50-400 м. Рівень звукового тиску на відстані 10 м – від 160 дБ

Термобарична граната ВГ-40ТБ – вид боєприпасів, який використовує розпорошення горючої речовини у вигляді аерозолю і підриг отриманого газової хмари. Служить для ураження живої сили, розташованої в укриттях польового типу, за природними місцевими укриттями, в замкнутих об'ємах будівель та інженерних споруд, а також відкрито розташованої. Унікальний склад спорядження гранати ВГ-40ТБ, забезпечує ураження живої сили противника на відстані пострілу (~ 400 м) розташованих за природними та штучними загородженнями, а також легкої бронетехніки що дає можливість більш ефективного виконання завдань. Довжина гранати – до 130 мм, маса – 0,27 кг, Дальність застосування – 50-400 м, маса наповнювача – 0,128 кг.

Для навчання використовуються постріли *ВОГ-25* з інертною гранатою або практичний постріл *7П44У*, який може використовуватися також для цілевказівки. Для цього є димовий заряд, який протягом 10-15 с генерує утворення хмари диму червоно-помаранчевого кольору.

17.4. Станковий автоматичний гранатомет АГС-17.

АГС-17 – станковий автоматичний гранатомет, призначений для ураження живої сили і вогневих засобів противника, розташованих на відкритій місцевості, у відкритих окопах (траншеях) і за природними складками місцевості (у потоках, ярах, на зворотних схилах висот) осколковими боєприпасами (ВОГ-17, ВОГ-17М). Стрільба з АГС-17 ведеться настільними або навісними траєкторіями, короткими (до 5 пострілів), довгими (до 10 пострілів) чергами і безперервним вогнем до витрати всіх пострілів в магазині.

Автоматика гранатомета діє за рахунок віддачі масивного вільного затвора. Застосувати просту схему автоматики дозволили порівняно слабкий металевий заряд, невисоке значення дульної енергії гранати і мала довжина ствола.

Автоматика гранатомета працює за рахунок віддачі вільного затвора. Ствол нарізний, при перегріванні його можна швидко (він кріпитися до ствольної коробки замикачем з чекою) замінити на запасний.

Ударно-спусковий механізм дозволяє змінювати темп стрільби.

Боєпостачання стрічкове, коробка зі стрічкою («черепашка») кріпиться з правого боку ствольної коробки.

Подача пострілу при стрільбі автоматична (при ході затвора назад зі ствольної коробки вниз викидається стріляна гільза, при ході затвора вперед підпружинений подавач досилає постріл у патронник).

З лівого боку ствольної коробки кріпиться оптичний приціл ПАГ-17 2,7-кратного збільшення з сіткою прицілювання для стрільби прямою наводкою (при стрільбі навісом застосовується приціл квадранта). Стрільба ведеться з триножного верстата САГ-17.

Тактико-технічні характеристики АГС-17

Постріл – ВОГ-17 (ВОГ-17М)

Маса гранатомета без стрічки і верстата – 18 кг

Маса гранатомета з верстатом і прицілом – 31 кг

Маса гранатомета зі стрічкою на верстаті – 44,5 кг

Маса коробки зі стрічкою на 29 пострілів – 14,5 кг

Початкова швидкість гранати – 185 м / с

Режими вогню – безперервний

Темп стрільби – регульований, мінімальний 50-100 максимальний 350-400 пострілів за хвилину

Прицільна дальність – 1700 м

Мінімальна дальність навісної стрільби – 1000 м

Найбільша висота траєкторії – 905 м

Дальність прямого пострілу по меті висотою 2 м – 250м

Радіус суцільного ураження – 7 м

Ємність коробки – 29 пострілів

Боєкомплект – 3 коробки по 29 пострілів

Розрахунок – дві людини

Існують три модифікації гранатометних пострілів. Початковий, вже застарілий, ВОГ-17 з підривною миттєвої дії. Подальша модифікація – ВОГ-17М з підривною миттєвої дії ВМГ-М, відрізняється від попереднього тим, що детонатор забезпечений пристроєм самоліквідації.

Механізм самоліквідатора вводиться в дію при пострілі, його піротехнічний сповільнювач розрахований на 25 секунд. Самоліквідатор не залежить від датчика цілі детонатора і знешкоджує гранату, якщо протягом заданого часу основною детонатор по якійсь причині не спрацював. Корпус гранат ВОГ-17 і ВОГ-17М сталевий тонкостінний, в середину корпусу вставлена спіраль з насіченого дроту прямокутного перетину – осколкова сорочка з напівготовими осколками. ВОГ-30 – вдосконалений тип пострілу, що має більш потужну осколкову дію за рахунок застосування нового методу виготовлення корпусу методом об'ємного холодного деформування з утворенням напівготових осколків на його внутрішній поверхні. Крім того, в ВОГ-30 застосована автономна герметизація металевий заряду в гільзі. Детонатори всіх типів гранат зводяться на відстані 10 - 60 метрів від дульного зрізу гранатомета, чим забезпечується додаткова безпека при стрільбі. Корпуси гранат ВОГ-17 і ВОГ-17М хімічно зачорнені.

Крім бойових осколкових пострілів, існують і боєприпаси допоміжного призначення. Для навчання діям зі зброєю використовуються навчальні постріли, що не мають спорядження. Для проведення учбових стрільб використовуються практичні постріли, що мають позначення ВУС-17. Від бойових вони відрізняються тільки тим, що замість заряду ВР гранати споряджені піротехнічним складом оранжевого диму, що позначає місце падіння гранати. Граната не має осколковою сорочки, а стінки корпусу гранати потовщені.

Питання для самоконтролю

- 1. За якими ознаками поділяються гранатомети?*
- 2. Призначення і ТТХ РПГ-7.*
- 3. Призначення і ТТХ ПГО-7В.*
- 4. Види та будова пострілу для РПГ-7.*
- 5. Призначення і ТТХ РПГ-18 «Муха».*
- 6. Відмінність у будові, ТТХ підствольних гранатометів ГП-25, ГП-3.*
- 7. Види пострілів для Гп-25 і ГП-30.*
- 8. Призначення і ТТХ АГС-17.*
- 9. Види пострілів для АГС-17.*

РОЗДІЛ 18

ПРИЙОМИ ТА ПРАВИЛА СТРІЛЬБИ З ГРАНАТОМЕТІВ

18.1. Загальні прийоми та правила стрільби з РПГ-7 та реактивних протитанкових гранатометів

Для успішного виконання вогневих завдань в бою гранатометники повинні досконало володіти прийомами стрільби з гранатомета. Залежно від умов місцевості і вогню противника стрільбу з гранатомета можна вести з положення лежачи, з коліна та стоячи. Для маскуванню і захисту від вогню противника, а також для зручності ведення вогню необхідно використовувати різні укриття, предмети на місцевості та упори, залежно від яких гранатометники приймають положення для стрільби.

Вогневі позиції для стрільби з гранатомета можуть бути найрізноманітнішими: траншея, окоп, воронка від снаряду, канава, руїни будівель і т. п. Однак будь-яка з обраних вогневих позицій повинна забезпечувати найкращий огляд і обстріл, безпеку виконання пострілу з гранатомета, укриття гранатометника від вогню і спостереження противника, а також дозволяти зручно виконувати всі прийоми для стрільби. При стрільбі з-за високих укриттів (дерева, рогу будинку та ін.) гранатометникам необхідно приймати положення так, щоб частина тіла була закрита укриттям, причому до укриття можна притулитися, а бічною частиною гранатомета можна було його торкатися. При стрільбі через невисоке укриття (окоп для стрільби лежачи, горбок, купина) потрібно розташовуватися позаду укриття так, щоб поверх укриття виступав тільки ствол гранатомета.

При використанні горизонтального упору (підвіконня, стінки і т. п.) гранатомет рукоятками можна ставити на упор. При стрільбі з окопу або траншеї слід притулитися до стінки окопу, лікті обох рук уперти в землю і міцно утримувати гранатомет. При виборі вогневих позицій гранатометник повинен вибрати таке місце, яке б забезпечувало, крім найкращого огляду і обстрілу, також і безпеку виконання пострілу з гранатомета. Для цього гранатометник зобов'язаний перевірити можливість ведення вогню в заданому секторі, при цьому необхідно враховувати, що при пострілі із задньої частини ствола гранатомета виринає потужний струмінь газів.

При стрільбі гранатометник розташовується по відношенню до ствола гранатомета так, щоб уникнути поразки себе струменем порохових газів, що витікають з казенної частини. Тому, позаду гранатомета при заряджанні, стрільбі і розряджанні, ближче ніж на 20-30 метрів в секторі 90°, не можна перебувати людям, не повинно бути вибухових речовин, пального, легкозаймистих предметів. Відстань між дульною частиною гранатомета і укриттям або поверхнею повинно бути не менше 20 см, щоб виключити зачіпання пір'я стабілізатора за землю або укриття. В усіх випадках ведення вогню категорично забороняється робити упор казенної частини гранатомета у будь-які предмети або в ґрунт. При веденні вогню на піщаній або заболоченій місцевості, у лісі гранати, підготовлені для стрільби, необхідно класти на сумку

для пострілів. Між заднім зрізом ствола і стінкою окопу або іншого укриття має бути відстань не менше 1-2 метрів.

Крім того, слід враховувати напрям вітру, так як при стрільбі з гранатомета відбувається значне задимлення, яке може перешкоджати подальшій стрільбі. Стрільбу бойовими пострілами по броньованих цілях необхідно вести тільки з окопу або іншого укриття, так як окремі фрагменти гранати і осколки броні летять до 150 метрів, тому люди, які знаходяться поза укриттями, не повинні знаходитися ближче 300 метрів від цілі.

Якщо, наприклад, виникла необхідність стріляти з гранатомета з верхнього люка бронетранспортера або БМП, то казенний зріз ствола повинен виходити за межі борту бронемашини. Дотримуватися цього правила особливо важливо при стрільбі вночі. Забороняється також вести вогонь з гранатомета, ствол якого забитий болотом, снігом і т. п. У напрямку стрільби не повинно знаходитися предметів на місцевості, за які у польоті могла б зачепитись граната. При заряджанні та у русі в атаку гранатомет (РПГ-7) повинен бути поставлений на запобіжник зі спущеним з бойового зводу курком.

При поводженні з пострілами необхідно:

- не застосовувати для стрільби гранати, порохові заряди яких мають зовнішні пошкодження (вм'ятини, забої і т. д.);
- не допускати падіння гранат, порохового заряду і пострілу;
- перевозити або переносити гранати тільки в пакувальному ящику або у сумці для гранат;
- зберігати гранати і порохові заряди на вогневій позиції влітку у тіні, щоб захистити їх від прямих попадань сонячних променів;
- берегти гранати і порохові заряди від вогкості і вологи;
- розкривати пенал і виймати з нього пороховий заряд тільки перед стрільбою;
- запобіжний ковпачок знімати з головної частини підричника тільки перед заряджанням гранатомета, а в дощ і в сильний снігопад – не знімати;
- запобіжні ковпачки й чеки зберігати до закінчення стрільби, і якщо граната не буде використана, надіти на головну частину підричника запобіжний ковпачок і закріпити його чекою, перевіривши при цьому, чи не пошкоджена мембрана.

Стрільба з гранатомета складається з підготовки до стрільби, здійснення пострілу і припинення стрільби.

Стрільба з гранатомета ведеться тільки з правого плеча. Гранатометники виготовляються до стрільби по команді командира, а при раптовому нападі супротивника – самостійно.

Для успішного виконання бойового завдання гранатометникам треба добре знати бойові властивості гранатомета, досконало володіти ним в бою, знати основні дані про танки та інші броньовані цілі противника, швидко і правильно готувати дані для стрільби, а також спостерігати і вміло коригувати результати своєї стрільби. Для цього гранатометники повинні безперервно спостерігати за полем бою, швидко і правильно готувати дані для стрільби, вміло вести вогонь по різним цілям в будь-яких умовах бойової обстановки як

вдень, так і вночі, ретельно коригувати результати вогню, стежити за витратою гранат в бою і вживати заходів для своєчасного їх отримання. Якщо одночасно з'являється кілька рухомих броньованих цілей, то гранатометник обирає одну з них, більш важливу в даний момент. При появі однакових за значимістю цілей вибирається найбільш близька. Для вибору прицілу і точки прицілювання визначається відстань до цілі.

Відхилення температури повітря від табличної (плюс/мінус 15°C) викликає зміну дальності польоту гранати, збільшуючи її при стрільбі в літніх умовах і зменшуючи взимку, тому при температурі повітря вище 0°C маховичок температурної поправки треба встановлювати на знак «+», а при температурі повітря нижче 0°C – на знак «-». Стрільба з використанням механічного прицілу, як правило, проводиться: при температурі повітря вище 0°C по додатковій мушці, а при температурі повітря нижче 0°C – по основній мушці.

Зустрічний вітер зменшує, а попутний збільшує дальність польоту гранати. При сильному зустрічному вітрі слід прицілюватися у верхній край цілі, а при сильному попутному – в нижній. Бічний вітер значно впливає на політ гранати, відхиляючи її у той бік, звідки дме вітер. Наприклад, при вітрі з правого боку граната відхиляється праворуч, а при вітрі з лівого боку – ліворуч. Це пояснюється тим, що бічний вітер, діючи на стабілізатор гранати, повертає її головну частину на вітер і під дією реактивної сили, спрямованої уздовж осі, граната відхиляється від площини стрільби в ту сторону, звідки дме вітер.

Необхідно пам'ятати мнемонічне правило внесення поправок на вітер для РПГ-7:

- при помірному бічному вітрі поправка становить півтора ділення шкали бічних виправлень сітки оптичного прицілу і одну поділку для пострілів ПГ-7 ВМ;
- при сильному вітрі (8 м/с) поправка дорівнює трьом розподілам шкали (двом розподілам для пострілів ПГ-7 ВМ).

При інших швидкостях вітру поправки відповідно змінюються за звичайними правилами. При прицілюванні з урахуванням цих поправок потрібно пам'ятати, що подвійна вертикальна лінія в поле зору прицілу відповідає напрямку ствола гранатомета. Її завжди треба виносити за вітром (в сторону, куди дме вітер), так як граната полетить назустріч вітру. Особливістю стрільби з гранатомета є значна крутизна траєкторії польоту гранати на дальності понад прямого пострілу, що призводить до різкого скорочення глибини простору, що вражається. При стрільбі з прицілом 5 глибина простору, що вражається, при прицілюванні під нижній край цілі, складає 50-60 метрів, а при прицілюванні у середину (центр) цілі – 25-30 метрів по обидві сторони від центру. Тому навіть невеликі помилки у визначенні дальності до цілі (менше 50 метрів) в цих умовах можуть призвести до промаху.

Найбільш вигідні моменти для ураження цілі:

- коли ціль можна вразити несподівано з близької відстані;
- коли вона підставила свої найбільш вразливі сторони (бортову або кормову частини);

- коли вона зупинилася або сповільнила рух.

Стрільба по нерухомих цілях. Стрільба з гранатомета РПГ-7 по нерухомій цілі ведеться за розподілами сітки оптичного прицілу (установками механічного прицілу) і точкою прицілювання, обраними відповідно дальності до цілі, а також швидкості і напрямку бічного вітру.

При бічному вітрі для прицілювання по нерухомій цілі вибирається точка перетину горизонтальної лінії, що відповідає відстані до цілі, і вертикальної лінії, що відповідає поправці на вітер.

При стрільбі з механічним прицілом точка прицілювання виноситься у фігурах в бік, куди дме вітер, на величину поправки на боковий вітер.

Коригування вогню проводиться за боковим напрямком по дальності. За боковим напрямком коригування вогню здійснюється виносом точки прицілювання у фігурах цілі або поділках шкали бокових поправок. Коригування вогню по дальності здійснюється виносом точки прицілювання по висоті або вибором нового розподілу шкали прицілу. При невеликих відхиленнях по дальності точка прицілювання для наступного пострілу виноситься на пів-фігури вище або нижче.

Стрільбу по нерухомих броньованих цілях доцільно вести на дальність 100 метрів і ближче, зосереджуючи на одній цілі вогонь кількох гранатометів.

Стрільба по рухомих цілях. При фронтальному русі цілі поділки сітки оптичного прицілу (установка механічного прицілу) і точка прицілювання вибираються відповідно тій відстані, на якій ціль може опинитися у момент пострілу, а також з урахуванням впливу бокового вітру.

Швидкість руху броньованих цілей визначається, як правило, приблизно, або, виходячи з характеру їх тактичного застосування. Поправка на боковий вітер вводиться за тими ж правилами, що і при стрільбі по нерухомих цілях. При фланговому русі цілі установка прицілу вибирається відповідно дальності до цілі, а точка прицілювання – з урахуванням випередження на рух цілі. Наприклад, при русі у бойових порядках піхоти танки мають швидкість 5-6 км/год (1,6 м/с); при атаці переднього краю у взаємодії з піхотою швидкість руху танків становить приблизно 12 км/год (3,3 м/с); при розвитку успіху на сприятливій місцевості середня швидкість танків 18-20 км/год (5 м/с). Курсовий кут визначається у бою за напрямком руху броньованих цілей або, виходячи зі співвідношення ширини і довжини цілі. Якщо видно тільки лобову (кормову) частину танка, або довжина танка здається менше його ширини, то рух фронтального і курсового кута вважається приблизно рівним 0° . Якщо видна довжина танка, приблизно рівна його ширині або перевищує її не більше ніж у два рази, то рух танка косий і курсовий кут дорівнює 45° . Якщо танк видно на всю довжину, то рух фланговий і курсовий кут дорівнює, приблизно, 90° .

У практиці стрільби з гранатомета при фланговому і косому русі цілі застосовуються два способи наведення і ведення вогню: *спосіб стеження (супроводу) і спосіб вичікування*.

18.2. Прийоми та правила стрільби з підствольних гранатометів

Стрільба з підствольних гранатометів може вестися з будь-якого місця, звідки видно ціль або ділянку місцевості, на якій очікується поява противника. При цьому необхідно стежити, щоб у напрямку стрільби не було близько розташованих предметів, що заважають стрілку, а саме: гілок дерев, чагарників і т. д. Цих вимог необхідно суворо дотримуватися, щоб уникнути самовраження стрілка.

Стрільба з підствольного гранатомета проводиться з плеча, з-під руки та з упором прикладу автомата в ґрунт, залежно від поставленого бойового завдання та особливостей вогневої позиції.

Для прикладки автомата з приєднаним підствольним гранатометом потрібно, **при стрільбі з плеча**, утримуючи автомат і не втрачаючи з поля зору цілі, прикласти приклад автомата в плече так, щоб відчувати щільне прилягання до плеча усього потиличника, вказівний палець лівої руки покласти на спуск гранатомета.

Положення ліктів повинно бути наступним:

- при стрільбі з положень лежачи і стоячи з окопу – поставлені на землю в найбільш зручне положення;
- при стрільбі з положення з коліна – лікоть лівої руки поставлений на стегно лівої ноги біля коліна або дещо спущений з нього, а лікоть правої руки піднятий приблизно на висоту плеча.

Для стрільби з підствольного гранатомета **з-під руки** положення автомата таке ж, як і при стрільбі з плеча, тільки приклад автомата не впирається в плече, а притискається ліктем правої руки до тулуба стріляючого.

Стрільба з гранатомета ведеться прямою наводкою (настильною та навісною траєкторіями) і напівпрямою наводкою (навісною траєкторією). При **прямому** наведенні прицілювання здійснюється безпосередньо по цілі або по вибраній точці в районі цілі. При стрільбі **напівпрямим** наведенням, наведення гранатомета проводиться по цілі, а необхідний кут піднесення ствола гранатомета надається по відвісу прицілу.

Залежно від бойової обстановки (отриманої завдання, характеру мети, дальності до неї, характеру місцевості), автоматник може вести стрільбу з підствольного гранатомета з різних положень:

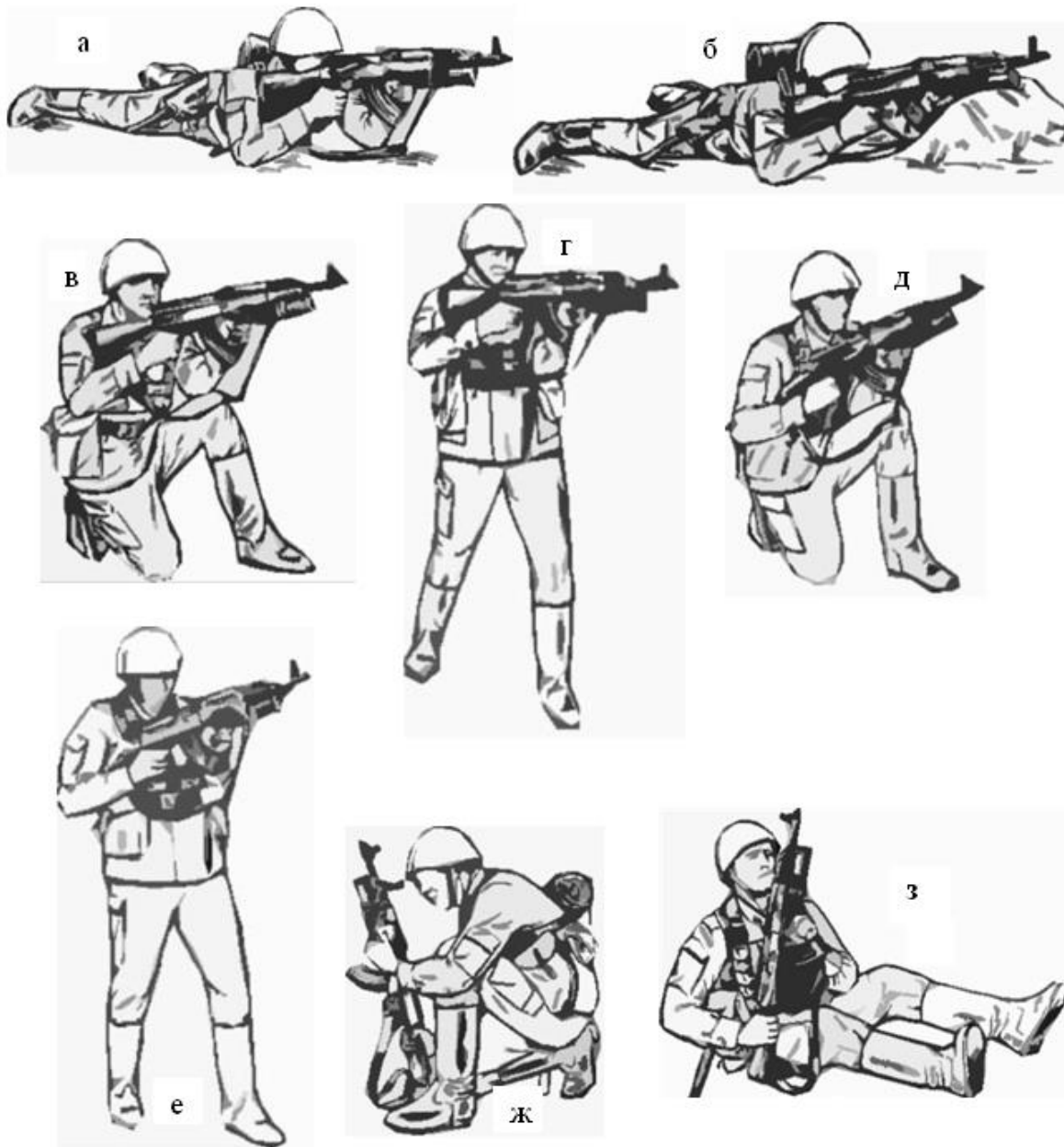
- на дальність 100 м – *лежачи і лежачи з упору (а, б);*
- на дальність 100-150 м – *з коліна з плеча, стоячи з плеча (в, г);*
- на дальність 200-400 м – *з коліна з-під руки, сидячи з-під руки і стоячи з-під руки (д, е);*
- при напівпрямому наведенні - *з коліна або сидячи при упорі приклада автомата в ґрунт (е, ж, з).*

У русі вогонь з підствольного гранатомета ведеться з короткої зупинки.

При необхідності, стрільбу з гранатомета можна вести з бронетранспортера (БМП) з місця, з короткої зупинки через десантні люки. Для ведення вогню автоматник приймає зручне положення, дотримуючись заходів безпеки.

При завчасній підготовці вогневої позиції необхідно перевірити

можливість ведення вогню у заданому секторі або напрямку як з підствольного гранатомета, так і з автомата, для чого гранатомет і автомат послідовно наводяться в різні точки місцевості, де можлива поява противника. Для зручності ведення вогню необхідно підготувати упор під ствол гранатомета. Жорсткий упор необхідно перекрити дерном для пом'якшення, згорнутою плащ-палаткою, скаткою шинелі і т. п.

Положення для виконання пострілу з ГП-25, ГП-30

Для вибору прицілу і точки прицілювання, при стрільбі прямою наводкою, необхідно визначити дальність до цілі і врахувати зовнішні умови, які можуть вплинути на дальність і напрямок польоту гранати. Приціл і точка прицілювання вибираються з таким розрахунком, щоб середня траєкторія проходила через середину цілі. Приціл, як правило, встановлюють згідно дальності до цілі, точку прицілювання в нормальних (близьких до табличних)

умовах, зазвичай, вибирають у середині основи видимої частини цілі. При значному відхиленні умов стрільби від нормальних (табличних), точку прицілювання вибирають у районі цілі. Вона повинна бути відхилена від середини нижнього краю цілі на величину бічної поправки, якщо поправка відома стріляючому.

При стрільбі напівпрямим наведенням приціл встановлюють, як і при стрільбі прямим наведенням, згідно дальності до цілі, але користуються при цьому другою половиною дистанційної шкали прицілу, а точку прицілювання не призначають. Горизонтальну наводку гранатомета встановлюють по будь-якій точці місцевості, що знаходиться у створі з ціллю, а вертикальну наводку – дшг по відвісу прицілу. При цьому максимальна прицільна дальність стрільби складає 400 метрів, а мінімальна прицільна дальність стрільби непрямым наведенням (при навісній траєкторії) – 200 метрів.

При стрільбі за навісною траєкторією з кутами піднесення до 80°(із закритих позицій по неспостережуваних цілям) на дальностях від 100 до 400 метрів вогонь ведеться за допомогою дистанційної шкали для ведення дистанційної стрільби (на кутах піднесення ствола більше 45°) і відвісу, підвішеного на осі прицілу; з прикладом, затиснутим під пахвою стрілка або з упором приклада автомата у ґрунт. У цьому випадку гранатомет виступає в ролі міномета.

При стрільбі в умовах, що значно відрізняються від нормальних (значні відхилення температури повітря, сильний вітер, дощ, снігопад і т. п), точка прицілювання може не вказуватися. У цьому випадку автоматник вибирає її самостійно.

Зустрічний вітер зменшує, а попутний збільшує дальність польоту гранати. Бічний вітер відхиляє гранату у ту сторону, куди дме вітер.

Поправку на відхилення умов стрільби від нормальних, при підготовці вихідних даних для стрільби з гранатомета, зазвичай, враховують виносом точки прицілювання за результатами попередніх стрільб в аналогічних умовах.

Коригування вогню проводиться:

- *за напрямком* – виносом точки прицілювання по висоті;
- *по дальності*, якщо відхилення розриву гранати від мети більше 50 метрів – зміною установки прицілу.

Точка прицілювання виноситься на величину відхилення розриву гранати від цілі в сторону, протилежну відхиленню.

Якщо розрив гранати відхилився від цілі по дальності менше 50 метрів, то коригування можна здійснювати зміною висоти мушки щодо цілика, наприклад, при стрільбі на 200 м зміна мушки на всю її висоту змінює дальність польоту гранати приблизно на 14-16 м.

Вночі стрільба з гранатомета ведеться тільки прямим наведенням (настильною і навісною траєкторіями) по освітлених цілям. Стрільба ведеться так само, як і вдень.

Заходи безпеки. При поводженні з підствольним гранатометом повинні суворо дотримуватися таких заходів безпеки:

- у всіх випадках, коли з гранатомета не ведеться стрільба, гранатомет

повинен стояти на запобіжнику (перевідник у положенні «ПР»), знімати гранатомет із запобіжника тільки перед стрільбою;

- не можна користуватися несправними гранатометами;
- при підготовці гранатомета до стрільби необхідно обережати ствол від попадання в нього води, піску, бруду та інших сторонніх предметів;
- не можна заряджати гранатомет при наявності у стволі сторонніх предметів;
- не можна проводити із зарядженим гранатометом ніяких робіт, не пов'язаних з виконанням пострілу;
- для усунення затримок, які виникли при стрільбі, гранатомет попередньо розрядити;
- розрядження гранатомета проводити тільки після постановки гранатомета на запобіжник;
- при розрядженні, ствол гранатомета направляти у бік цілей (мішеней).

Категорично забороняється:

- *стрільба з гранатомета, якщо на автомат не встановлені направляючий стрижень поворотної пружини з клямкою і потиличник з ременем, які входять до комплекту гранатомета;*
- *стрільба з гранатомета при кутах піднесення більше 80°;*
- *стрільба з гранатомета при складеному прикладі автоматів АКМС та АКС 74;*
- *стрільба з гранатомета з приєднаним до автомата багнетом (для автоматів АК 74 і АКС 74).*

У разі осічки необхідно повторно натиснути на спуск; при повторній осічці, почекавши 1 хвилину, витягти постріл зі ствола і оглянути його. При виявленні будь-яких пошкоджень капсуля постріл для стрільби не використовувати. Такі постріли підлягають знищенню.

Питання для самоконтролю

1. *Заходи безпеки при поводженні з гранатометними пострілами.*
2. *Загальні правил вибору позиції для стрільби з гранатомета.*
3. *Загальні правила стрільби з гранатометів РПГ-7 та РПГ-18 по рухомих цілям.*
4. *Основні положення тіла стрільця при стрільбі з підствольних гранатометів.*
5. *Заходи безпеки при стрільбі з підствольних гранатометів.*

РОЗДІЛ 19

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА»

19.1. Сутність процесу навчання і порядок формування навичок

Під *процесом навчання* варто розуміти діяльність викладача та курсантів, спрямовану на засвоєння визначених знань, на придбання умінь і навичок, а також на формування стійких психічних якостей, які б давали змогу швидко та правильно орієнтуватись у типових ситуаціях, правомірно та ефективно застосовувати табельну вогнепальну зброю за наявності несприятливих факторів (психічне, фізичне, інформаційне навантаження). Керівна роль у цьому процесі належить викладачу, як організатору і керівникові процесу навчання курсантів.

Знання – це не тільки збереження в пам'яті змісту поданого викладачем матеріалу, але і розуміння його сутності, на основі чого той, кого навчають, міг би зробити узагальнення і практичні висновки. Наприклад, щоб знати зброю, треба пам'ятати назви частин і механізмів, розуміти їхнє призначення і роботу при стрільбі. Щоб знати правила стрільби, треба не тільки запам'ятати їх, але і розуміти, чому прийняті саме такі правила, а не інші.

Уміння – це застосування знань на практиці, тобто свідоме виконання тих чи інших практичних дій з використанням відповідних знань. Наприклад, на основі отриманих знань по будові зброї і роботі частин та механізмів курсант повинен уміти правильно готувати її для безвідмовної стрільби й швидко усувати затримки, які можуть виникнути під час ведення вогню, а на основі знання правил стрільби – уміти застосовувати їх, відповідно умов бойової обстановки.

Навички – це уміння, доведені до такої досконалості, коли процес виконання практичних дій автоматизується, тобто коли не потрібно щораз пригадувати знання, які обґрунтовують ці дії. Навички набуваються в результаті багаторазового повторення дій у процесі виконання вправ (тренувань), що проводяться систематично. При наявності міцних навичок ті, кого навчають, правильно й у найкоротший час виконують свої обов'язки в будь-яких складних умовах. У системі вогневої підготовки навички особливо необхідні при виконанні прийомів стрільби.

Процес навчання повинен починатися зі сприйняття курсантами предметів, явищ, дій. Наприклад, перед тим як почати вивчення того чи іншого прийому стрільби, викладач повинен сам зразково показати порядок виконання цього прийому стрільби спочатку в цілому, а потім вроздріб (за елементами). Вивчення кожної частини прийому треба також починати з показу і короткого пояснення, що потрібно зробити для її (частини) виконання. При цьому курсанти слідом за почуттєвими сприйняттями, в певній мірі, осмислюють і узагальнюють знання, отримані на основі спостереження. Разом з осмислюванням починається і запам'ятовування визначених понять.

Міцність запам'ятовування забезпечується продуманою системою

повторення як у процесі вивчення матеріалу, так і у спеціально відведений час. При навчанні стрільби повторення дій проводиться для того, щоб домогтися правильного виконання прийомів стрільби, що вивчаються, у найкоротший час.

Процес формування навичок при навчанні стрільби, після показу всього прийому в цілому, проходить три основних етапи.

Перший етап полягає в розчленовуванні прийому стрільби (складної дії) на частини (елементарні дії) і навчанні виконанню кожної елементарної дії окремо.

Другий етап являє собою послідовне об'єднання окремих елементарних дій у групи, а потім в одну цілу складну дію.

Третій етап зводиться до автоматизації дій, що відбувається поступово, завдяки багаторазовим повторенням, для досягнення однієї задачі - найшвидшої поразки цілей.

19.2. Форми і методи навчання.

Знання, уміння і навички з вогневої підготовки курсанти здобувають і удосконалюють на практичних заняттях, стрілецьких тренуваннях, при виконанні вправ Курсу стрільб, на комплексних заняттях, у години самопідготовки та при проведенні стрілецьких змагань.

На практичних заняттях, як правило, вивчається історія виникнення та розвитку вогнепальної зброї, заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю, правові підстави та порядок застосування табельної вогнепальної зброї, положення Курсу стрільб, порядок обліку і зберігання зброї та боєприпасів в ОВС України, призначення, бойові властивості і будова зброї, боєприпасів, правила обслуговування і догляду за зброєю, основи і правила стрільби. Набуваються удосконалюються і доводяться до автоматизму навички дій зі зброєю (прийоми стрільби), основи організації та методики проведення занять з вогневої підготовки. Систематичне і якісне проведення практичних занять забезпечує досягнення високих результатів у вогневій підготовці курсантів.

При виконанні вправ Курсу стрільб курсанти отримують практику в діях зі зброєю:

- ☐ при виконанні прийомів та правил стрільби (швидке діставання зброї та приведення її у бойову готовність, приймання положення для стрільби, виконання прицілювання та обробка спуску, швидке перезаряджання зброї зі зміною магазину);
- ☐ при веденні влучної стрільби з пістолета і автомата за умовами вправ КС;
- ☐ при виявленні можливих затримок та самостійного усування їх під час стрільби.

Комплексні заняття організовуються у разі, коли на заняття необхідно залучити велику кількість курсантів і використати 4-6 годин навчального часу. Зміст комплексних занять складається з питань раніше вивчених тем для удосконалення знань і умінь, а також підвищення пльової виучки курсантів.

У години самопідготовки закріплюються придбані знання з матеріальної частини зброї, основам і правилам стрільби і можуть удосконалюватись навички

в діях зі зброєю і в застосуванні правил стрільби.

При проведенні стрілецьких змагань удосконалюється вогневий вишкіл особового складу підрозділів.

Методи навчання

Методи у навчанні – це способи (шляхи) взаємопов'язаної діяльності педагога та тих хто навчається, які направлені на вирішення завдань навчання. Всі методи навчання фізичної підготовки курсантів та слухачів навчальних закладів системи МВС доповнюють один одного, іноді ними користуються одночасно, так як ні один з них не може бути признаним універсальним.

У тих випадках, коли дії викладача (інструктора) ще не забезпечують кінцевого педагогічного результату, вони є методичними прийомами навчання.

Вибір методів і методичних прийомів визначається конкретним педагогічним завданням, особливостями змісту навчального процесу, підготовленістю слухачів та курсантів, конкретними зовнішніми умовами. У певній мірі він залежить також від методичної та технічної підготовленості самого викладача (інструктора).

За формою керування навчальним процесом з вогневої підготовки можна виділити *словесні, наочні і практичні* методи.

Словесні методи. Основними видами словесної передачі знань у процесі вогневої підготовки є: *пояснення, розповідь, бесіда*.

Пояснення – це послідовне викладення закономірностей, правил, які необхідно виконувати під час виконання вправи. На відмінність від простого опису у поясненні велике місце займають докази ефективності визначеного способу виконання дій. Пояснення повинно бути коротким, правильним та зрозумілим. При поясненні необхідно зосередити увагу слухачів (курсантів) на головному; одночасно задавати питання з метою перевірки засвоєння викладеного і перевірки самостійності та активності їхньої думки. Якщо зміст матеріалу складний, потрібно за ходом пояснення користуватись демонстрацією.

Розповідь – це послідовне, логічне викладення фактів або явищ у їх розвитку. Розповідь повинна бути образною та емоційною. У педагогічній практиці розповідь широко застосовується при ознайомленні з новою зброєю, з епізодами змагань, прикладами з життя і т. п.

Бесіда, зазвичай, поєднується з поясненням або з розповіддю. За педагогічними завданнями можна виділити три роди бесід: бесіди вступні, бесіди, направлені на повідомлення нових знань, і бесіди для перевірки засвоєних знань та ступеню усвідомленості своїх дій.

Метою вступних бесід є підготовка до розуміння учбових завдань та до засвоєння нового навчального матеріалу, вирішення ряду організаційних питань. Бесіди, пов'язані з повідомленням нових знань, застосовуються у тому випадку, коли є можливість взяти за основу попередній досвід і знання слухачів (курсантів), що дозволяє їм краще засвоїти новий навчальний матеріал.

До особливої групи методичних прийомів безпосереднього керівництва практичними діями відносяться вказівки, накази, команди („Зміна! На вихідний рубіж кроком РУШ!”, „ЗАРЯДЖАЙ!”).

Наказ – це форма словесного впливу на слухачів (курсантів) з метою спонукання їх до негайного обов'язкового виконання або припинення тих або інших дій. Особливістю наказу є його короткість, точність і владність. Різновидом наказу є команда.

Наочні методи. До цієї групи методів відносяться показ дії особисто або у вигляді зображень, які сприймаються шляхом безпосереднього спостереження. Практично живий показ завжди супроводжується словесним поясненням, при якому слово завжди відіграє допоміжну роль.

В основному у навчальній роботі застосовується показ дії самим викладачем. Показ може передувати поясненню, супроводжуватись поясненням або виконуватись після пояснення. Показ досягає мети у тому випадку, якщо дія, що демонструється, виконана технічно правильно та її виконання добре видно усім тим, хто займається, за рахунок попередньо організованої та вибірково направленої уваги присутніх.

Перший показ повинен бути виконаним на високому технічному рівні, у повну силу, швидко. Незалежно від того, чи буде дія у подальшому вивчатися уцілому або за частинами, він повинен скласти у слухачів (курсантів) загальне вірне уявлення про дію уцілому. Після цього можна переходити до показу окремих частин дії або показати її уповільнено, для того щоб можна було достатньо ґрунтовно спостерігати за нею.

У багатьох випадках, для того щоб попередити помилки, які найбільш частіше зустрічаються, доцільно продемонструвати і неправильні способи виконання дії, однак зловживати цим прийомом не слід.

Одним з різновидів методу забезпечення наочності є показ ілюстрованого матеріалу (фотографій, схем, малюнків, кінограм). До аналізу ілюстрованого матеріалу повинні залучатися і самі учні. Організуючи демонстрацію, необхідно задавати питання у такій формі, щоб у матеріалі, який пред'явлений для перегляду увага зверталась на головне. Також великі можливості для більш повного і точного сприйняття рухів відкриває показ навчальних фільмів.

Практичні методи. Якщо основна педагогічна задача на заняттях полягає в тому, щоб навчити слухачів (курсантів) техніці виконання першого пострілу, то кожне повторення (тренування) повинне бути спрямоване на усування помилок, які були допущені у попередньому виконанні. У цьому випадку успішність методів вправ буде залежати від виконання ряду умов.

Найважливішими з них є наступні:

- усвідомлення слухачами (курсантами) результату своїх дій. Якщо учню важко оцінити виконану дію, то зробити це повинен викладач. Причому, чим скоріше слідує інформація, тим вище ефективність навчання. Важно відмічати і позитивно оцінювати будь-які успішні дії тих, що займаються. Оцінка не тільки орієнтує їх про те, як вони виконали дію, але й мобілізує їх на подальше подолання труднощів. Окрім знання кінцевого результату дії суттєве значення має безперервна („надтермінова”) інформація, яка здійснюється чуттєвою системою сигналів, що виходять від органів рухів. Досвідчені педагоги часто дають потрібну інформацію, використовуючи зовнішні орієнтири: мішень, прожектор, вогневий рубіж, предмети у своїх руках тощо.

- висока увага тих, що навчаються протягом усього виконання дії. Всі завдання повинні виконуватись старанно при максимальному зосередженні уваги. При цьому велике значення мають вказівки відносно того, на що потрібно направляти увагу, щоб виконати дію правильно. При спробах одночасно вирішити декілька рухових задач увага розсіюється і ефективність засвоєння знижується.

- вправи повинні являти собою систему. Іншими словами, розташовувати їх потрібно у такій послідовності, при якій кожне нове завдання спирається на руховий досвід і раніше накоплені уміння та навички. Якщо передбачається сформувати не один, а ряд нових навиків, рекомендується починати навчання з так званих фундаментальних вправ – таких які містять деякі загальні та сходині компоненти з іншими вправами. Так, наприклад, навчання прийомам стрільби необхідно починати з вивчення стійок для стрільби, які будуть використовуватись як база у подальшому, при навчанні більш складним елементам.

За кінцевою метою будь яка дія може бути порівняно простою (наприклад, вилучення зброї з кобури, або прицілювання), або складною (комбінованою), яка складається з ряду проміжних часткових операцій, які підкорені загальній меті, кожна з яких набуває свого значення тільки у системі всієї цілісної дії (вилучення зброї з кобури, зняття з запобіжника, досилання патрона в патронник, прицілювання та виконання першого пострілу). У складних діях окремі рухи об'єднані зв'язками в єдине ціле і впливають один на одного.

Самостійна робота – це метод, при якому ті, яких навчають, без особистої участі викладачів закріплюють раніше набуті знання, уміння і навички чи опановують новими, використовуючи поради, інструкції, плакати, схеми, макети тощо.

Виконання вправ КС – це метод, при якому курсанти, практично застосовують отримані знання, уміння і навички в бойовому застосуванні табельної зброї і боєприпасів для поразки цілей. Стрільби дозволяють не тільки закріпити придбані знання, уміння і навички, але і виявити недоліки у вогневій підготовці. Тому результати стрільб повинні ретельно аналізуватися і на основі їх вживатись заходи щодо підвищення вогневого вишколу особового складу, та усунення недоліків.

19.3. Принципи навчання

Вогнева підготовка вивчається на основі загальних принципів навчання : свідомість і активність тих, яких навчають; системність і послідовність у навчанні; наочність у навчанні; доступність у навчанні; міцність знань, умінь і навичок.

Свідомість і активність тих, кого навчають, полягають в осмисленому засвоєнні курсантами навчального матеріалу і прояві ними творчості й активності в ході заняття. Свідоме засвоєння навчального матеріалу повинне бути протипоставлено механічному «натаскуванню» чи зазубрюванню.

Заняття з вогневої підготовки необхідно організовувати і проводити так,

щоб ті, кого навчають, розуміли задачі, які стоять перед ними, прагнули їх вчасно виконувати; активно діяли на заняттях, проявляли ініціативу, всебічно продумували навчальний матеріал, розуміли необхідність оволодіння тими знаннями, уміннями і навичками, які вони одержують у ході навчання; знали, чому в даних умовах необхідно діяти так, а не інакше, творчо застосовували засвоєні знання, уміння і навички, критично аналізували результати своїх дій.

Систематичність і послідовність у навчанні полягають у тому, щоб заняття, стрілецькі тренування і стрільби проводилися рівномірно протягом усього навчального року, а матеріал, який вивчається викладався у визначеній послідовності (системі), у суворій відповідності Курсу стрільб. При плануванні вогневої підготовки повинні тісно погоджуватися питання вивчення матеріальної частини зброї, основ і правил стрільби, пройдене - із новим матеріалом, стрілецькі тренування - із проведенням стрільб і т.п. При підготовці до проведення заняття (стрілецького тренування) викладач повинен знайти найбільш доцільну послідовність викладення нового матеріалу. Викладати матеріал необхідно по етапам (навчальним питанням), виділяти в ньому головне, не завантажувати його надмірними подробицями, зв'язувати питання, які вивчаються зараз з раніше вивченими та з матеріалом інших предметів (дисциплін), систематично удосконалювати уміння й навички тих, кого навчають.

Наочність у навчанні полегшує розуміння і сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу. Найкращим наочним приладдям є зразки зброї та боєприпасів. Однак іноді необхідно звертатись і до їхніх макетів, плакатів, схем і інших графічних документів, навчальних фільмів і слайдів, комп'ютерної анімації, за допомогою яких можна краще показати будову і роботу окремих частин і механізмів і т.д. При цьому наочні приладдя, що застосовуються на даному занятті, доцільно виставляти не всі відразу, а по черзі, у міру потреби, щоб не розсіювати увагу тих, кого навчають. Керівник заняття повинен сам попередньо добре вивчити кожне наочне приладдя і продумати методику його показу. При проведенні занять по вивченню основ і правил стрільби варто широко використовувати аудиторну дошку та технічні засоби навчання.

Доступність у навчанні вимагає, щоб обсяг і зміст навчальних питань були посилені для даної категорії курсантів. У процесі навчання принцип доступності передбачає перехід від відомого до невідомого, від менш складного до більш складного, від менш важкого до більш важкого. При визначенні глибини викладання матеріалу потрібно виходити з часу, який відведений на його відпрацьовування, і можливості закріплення вивченого. Перевантаження заняття зайвими теоретичними поясненнями замість практичних дій, вживання формул, термінів, незрозумілих для тих, хто навчається, знижують інтерес до занять, активність тих, кого навчають, і якість занять у цілому.

Міцність знань, умінь і навичок передбачає, щоб раніше вивчений матеріал (прийом, дія) засвоювався міцно і на тривалий час, систематично повторювався, а придбані знання удосконалювалися і застосовувалися в нових, більш складних умовах. Збереження в пам'яті вивченого матеріалу багато в чому залежить від розуміння тими, яких навчають, його значення для

практичної діяльності. Велику роль у реалізації принципу міцності знань, умінь і навичок має всіляке заохочення самостійної роботи, творчості і допитливості тих, кого навчають.

19.4. Організація занять з вогневої підготовки

Заняття з вогневої підготовки у навчальних закладах МВС, як правило, організуються і проводяться у складі навчальної групи.

Будь-яке заняття з вогневої підготовки розділяється на вступну, основну і заключну частини.

Вступна частина включає перевірку наявності курсантів, їхнього зовнішнього вигляду, готовності до заняття, ступеню засвоєння пройденого матеріалу, заходів безпеки, оголошення теми, навчальних цілей, яких необхідно досягти, навчальних питань і порядку проведення заняття.

Основна частина складається з викладення навчальних питань навчальної теми чи відпрацювання вправ, нормативів, прийомів, закріплення знань і навичок, перевірку практичного засвоєння матеріалу.

На початку основної частини заняття, як правило, вирішуються завдання, що потребують найбільшого зосередження уваги, поки вона ще свіжа, а сприйняття не погіршилось.

Заключна частина включає підведення підсумків заняття, на якому визначається, чи досягнута головна мета, виставляються оцінки, відмічаються найкращі курсанти, та надаються методичні рекомендації для самостійної роботи.

Вступна і заключна частини повинні займати не більш 10% навчального часу, відведеного на заняття.

19.4.1. Підготовка до проведення занять

Підготовка до проведення занять з вогневої підготовки у вищих навчальних закладах МВС звичайно, включає: підготовку керівника і його помічників (керівників занять на навчальних місцях), підготовку тих, хто навчається, підготовку навчальних місць, підготовку матеріального забезпечення занять.

Якісне проведення занять з вогневої підготовки залежить насамперед від рівня вогневої і методичної майстерності керівників занять, наявності сучасної навчально-матеріальної бази.

Підготовка керівників занять. Під час підготовки до занять керівник визначає тему, мету, зміст, місце і час проведення занять, нормативи та вправи, що будуть відпрацьовуватись, вивчає їх умови та необхідні документи, вимоги до Курсу стрільб.

Готуючись до заняття, керівник враховує термін навчання та рівень підготовки курсантів, наявність навчальної та матеріально-технічної бази, наявність зброї, навчально-методичного забезпечення.

За необхідності керівник відпрацьовує виконання контрольних нормативів чи прийомів стрільби, передбачених Курсом стрільб, визначається щодо послідовності відпрацювання навчальних питань і проводить розрахунок часу.

При розподілі часу, у першу чергу визначається час на вступну, основну і заключну частини заняття. На вступну і заключну частину відводиться 10-15 % від загального часу.

Під час підготовки керівник заняття складає план-конспект, який є відображенням творчої думки викладача, здатної активізувати тих, хто навчається до творчого засвоєння основ знань. Створюється план-конспект заняття на основі сформованого плану, який складається з певної кількості пунктів (із заголовками) та підпунктів. Кожен пункт плану відповідає певній частині конспекту. У випадку, коли якийсь пункт плану не потребує пояснення, він може подаватись без уточнюючого тексту. План конспект (*Додаток 1*) дає можливість зрозуміло і чітко викласти навчальний матеріал і сприяє правильному розподілу часу на відпрацювання навчальних питань. Він є робочим документом керівника заняття, в якому звичайно дається чітке формулювання теми заняття; визначаються навчальні і виховні цілі; формулюються навчальні питання; час і місце проведення заняття, матеріальне забезпечення, зміст роботи на кожному учбовому місці. Складається у довільній формі і повинен включати:

- тему;
- навчальну, виховну та розвиваючу мету;
- час проведення заняття;
- місце проведення заняття;
- матеріальне забезпечення;
- хід проведення заняття;
- навчальні питання і час, що відводиться на їх відпрацювання;
- зміст навчальних питань;
- дії керівника і курсантів.

Крім того, підготовка до практичного заняття з вогневої підготовки передбачає обов'язкове складання планів практичних занять (*Додаток 2*), які укладаються відповідно до навчальної програми, робочої навчальної програми дисципліни за кожною темою і видом занять для кожної категорії курсантів та слухачів окремо. На титульній сторінці плану обов'язково відображається назва міністерства, навчального закладу, навчального підрозділу, назва кафедри та розміщується гриф затвердження начальником кафедри із зазначенням дати затвердження, назва виду документа, навчальна дисципліна, номер та назва теми відповідно до програми навчальної дисципліни.

Зміст плану практичного заняття відображає категорію слухачів, навчальну, виховну та розвивальну мету, обсяг навчального часу, наявність навчального обладнання чи технічних засобів навчання, можливість використання наочних засобів, міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки, навчальні питання (план проведення занять), перелік рекомендованої літератури, методичні поради з викладання теми, перелік робочих питань практичного заняття, завдання для самостійного вивчення, інформація про укладача.

Плани практичних занять, роздруковані на папері формату А4 обов'язково використовуються при проведенні занять.

Підготовка помічників. Напередодні занять та безпосередньо перед початком занять керівник проводить інструктаж помічників (керівників занять на навчальних місцях), а саме:

- перевіряє вміння помічників виконувати той чи інший прийом (дію) зі зброєю, за необхідності проводить їх навчання;
- □ доводить до відома помічників тему, мету та навчальні питання заняття, ознайомлює зі схемою його проведення (розташування навчальних місць, порядок організації занять, матеріально-технічне забезпечення тощо);
- □ визначає для вивчення необхідні положення та статті нормативної бази.

Підготовка тих, хто навчається до занять з дисципліни “Вогнева підготовка” передбачає доведення до них теми заняття і повторення ними, під час самопідготовки, раніше вивченого матеріалу, вивчення умов вправ, які передбачені для виконання. Для попередження нещасних випадків на заняттях з вогневої підготовки під час поводження зі зброєю та боєприпасами з особовим складом навчальних груп проводяться інструктажі із заходів безпеки та прийняття заходів з їх знання.

Підготовка навчальних місць і засобів матеріального забезпечення передбачає перевірку наявності та справності навчально-тренувальних засобів, наявності і навчальних посібників, які використовуватимуться на заняттях і підготовка до їх використання.

Заняття з дисципліни “Вогнева підготовка” у вищих навчальних закладах МВС можуть бути лише з вивчення нормативної бази, матеріальної частини зброї та виконання практичних стрільб.

19.4.2. Особливості організації та методики проведення занять з вивчення нормативної бази

Під час занять з вивчення нормативної бази курсанти оволодівають знаннями щодо історії виникнення та розвитку вогнепальної зброї, місця вогневої підготовки у професійній підготовці працівників міліції. Отримують загальні поняття про вогнепальну зброю та основи стрільби. Достеменно вивчають заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю, правові підстави та порядок застосування табельної вогнепальної зброї, вимоги курсу стрільб зі стрілецької зброї для рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України.

Основними методами проведення занять з вивчення нормативної бази є словесні методи (пояснення, розповідь, бесіда).

Сучасна дидактика надає великого значення словесним методам навчання, одночасно відрізняючи неприпустимість їхньої ізоляції від інших методів і гіперболізації їхнього значення. При всіх видах усного викладу знань варто прагнути до сполучення їх з іншими методами, застосовуючи в ході викладу демонстрації, ілюстрації, показ і т. п.

Контроль якості проводиться наприкінці основної частини поточного заняття та на початку основної частини наступного заняття вибірково опитуванням курсантів або тестуванням. Час для виконання тестів, за окремою темою, не повинен перевищувати 10 хв.

19.4.3. Особливості організації та методики проведення занять з вивчення матеріальної частини зброї

Під час практичних занять з вивчення матеріальної частини зброї особлива увага приділяється практичному поводженню зі зброєю, умінню усувати затримки під час стрільби.

Основними методами проведення занять є показ із поясненням та тренування.

Заняття проводяться з навчальними зразками зброї у спеціальних навчальних класах. Також, при проведенні занять доцільно використовувати навчальні плакати, схеми, слайди, навчальні фільми.

Підготовча частина заняття передбачає:

- перевірку особового складу;
- перевірку готовності навчальної матеріально-технічної бази;
- оголошення теми, мети та навчальних питань;
- доведення основних заходів безпеки на заняттях;
- контрольне опитування.

Основна частина заняття спрямована на вивчення нового матеріалу щодо зразків зброї, закріплення вивченого матеріалу тощо.

Розглянемо методику проведення деяких окремих питань основної частини занять.

19.4.4. Методика вивчення призначення і бойових властивостей зброї

1. Ознайомити курсантів з призначенням даного зразка зброї. Вказати силові структури, на озброєнні яких ця зброя перебуває.
2. Надати історичні відомості про даний зразок.
3. Ознайомити з тактико-технічними характеристиками та бойовими властивостями.
4. Роз'яснити загальну будову та принцип роботи автоматики.
5. Шляхом порівняння з аналогічними зразками іноземної зброї визначити переваги і недоліки.
6. За можливості показати стрільбу на швидкострільність, на влучність, пробивну силу кулі та ін.

19.4.5. Методика навчання розбирання та збирання зброї

1. Роз'яснити для чого застосовується розбирання зброї та основні правила розбирання та збирання зброї.
2. Показати розбирання та збирання зброї.
3. Наголосити на ому, що розкласти частини і механізми необхідно у послідовності їх розбирання, що полегшить подальше збирання зброї.
4. Відповідно до порядку розбирання і збирання зброї та команд для виконання дії, показати та роз'яснити виконання окремих дій:
 - “ Від'єднати магазин!” – показати та роз'яснити як виконується відокремлення магазину, після чого надати команду курсантам “Від'єднати магазин!”. Прослідкувати за правильністю дій курсантів, надати необхідну

допомогу. За необхідності, ще раз показати та роз'яснити.

5. За такою самою методикою відпрацювати команди:

- “Перевірити, чи немає патрона в патроннику – оглянути зброю”;
- “Від'єднати затвор”;
- “Зняти зі ствола зворотну пружину”.

6. Після завершення розбирання, доцільно провести опитування про послідовність відпрацювання дій.

7. За такою самою методикою відпрацювати збирання зброї..

8. Надати час для самостійного відпрацювання порядку неповного розбирання та збирання зброї.

9. Провести контрольне опитування з поясненням курсантами кожної дії, наприклад:

- за командою “Від'єднати магазин” – необхідно взяти пістолет у сильнішу руку, натиснути великим пальцем іншої руки на заціпку магазину і від'єднати його і т. ін.

10. Перевірити наявність та справність зброї.

19.4.6. Особливості організації та методики проведення практичних стрільб

Враховуючи дефіцит навчального часу у вищих навчальних закладах МВС України, на практичне заняття виноситься лише одне питання з відпрацювання виконання вправ для стрільби.

Основним завданням є послідовне прищеплювання особовому складу навичок техніки стрільби з пістолета. Перед початком навчання кожен курсант повинен здати викладачу заліки із матеріальної частини даного зразка зброї та заходів безпеки при користуванні зброєю.

Для правильного формування навичок стрільби необхідно дотримуватися деяких умов:

- стійка повинна відповідати морфоанатомічним особливостям стрільця;
- забезпечувати гарний огляд, бути природною і невимушеною;
- особлива увага повинна бути приділена техніці утримання зброї, поясненню її ролі для точної стрільби і стабілізації зброї.

На даному занятті доцільно використовувати два навчальних місця:

1. *Для відпрацювання хвату зброї, техніки прицілювання та виконання пострілу з учбовою зброєю.*

2. *Безпосереднє виконання вправи.*

Приступаючи до практичного відпрацювання хвату зброї, необхідно вказати на найбільш поширені помилки (утримання зброї на прямих руках, випрямлення правої руки, неправильне керування зусиллям рук при утриманні, охоплення великим пальцем лівої руки рукоятки пістолета й ін.).

На сучасному етапі існуючі форми і методи навчання вогневої підготовки необхідно вдосконалювати. Одним із чинників, котрі значно покращують формування стійких вмінь і навичок є використання новітніх методик, навчальних посібників, тренажерів, а також технічних засобів, котрі сприятимуть підвищенню рівня професійно-стрілецької підготовки

співробітників органів внутрішніх справ України.

Найбільш ефективними засобами навчання стрільби з пістолета – є тренажери, оскільки завдяки ним можна моделювати біомеханічну структуру навчальної вправи, враховуючи всі її характеристики, попереджуючи неправильне засвоєння техніки, і аналізуючи якість виконання самої вправи.

Питання для самоконтролю

1. Основні етапи формування навичок при навчанні стрільбі.
2. Види словесної передачі знань у процесі вогневої підготовки.
3. Практичні методи вогневої підготовки.
4. Структура заняття з вогневої підготовки. Призначення складових частин заняття.
5. Який алгоритм підготовки керівника заняття з вогневої підготовки?
6. Які особливості організації та методики проведення занять з вивчення нормативної бази?
7. Які особливості організації та методики проведення занять з вивчення матеріальної частини зброї?
8. Опишіть методику вивчення призначення і бойових властивостей зброї.
9. Опишіть методику навчання розбирання та збирання зброї.
10. Які особливості організації та методики проведення практичних стрільб?

ДОДАТКИ

Додаток 1

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник кафедри

_____._____.20____

ПЛАН-КОНСПЕКТ

проведення заняття з дисципліни “Вогнева підготовка”
з курсантами ____ навчальної групи

1. Тема _____

2. Мета _____

3. Навчальні питання: 1. _____
2. _____
3. _____

4. Час, який відводиться на заняття: _____

5. Місце проведення заняття _____

6. Матеріальне забезпечення _____

7. Хід заняття:
Вступна частина - _____ хв: _____

Основна частина - хв: _____

Заключна частина - хв: _____

8. Підпис (посада, звання, ПІБ).

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Навчально-науковий інститут _____
Кафедра _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник кафедри

____.____.20____

ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА №: _____

З дисципліни: _____

Категорія слухачів: _____

Навчальна мета: _____

Виховна мета: _____

Розвивальна мета: _____

Обсяг навчального часу: _____

Навчальне обладнання, ТЗН: _____

Наочні засоби: _____

Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки: _____

Навчальні питання :

1. _____
2. _____

Література:

1. _____
2. _____

Методичні вказівки з викладання теми: _____

План проведення практичного заняття № 1 (____ год.):

1. _____
2. _____
3. _____

План проведення практичного заняття № 2 (____ год.):

1. _____
2. _____
3. _____

Завдання для самостійного вивчення (____ год.):

1. _____
2. _____

Викладач кафедри

ПІБ

підпис

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багрин Е. А. Региональные особенности применения огнестрельного оружия в Сибири и на Дальнем Востоке в XVII в. (по материалам письменных источников) // Ойкумена. Региональные исследования. № 1., Владивосток-2009., С. 63-75.
2. Безпалый С., Вереньга Ю., Решко С., Бондаренко В. Ефективність фізичної підготовки вперше прийнятих на службу працівників органів внутрішніх справ. *Молода спортивна наука України*. 2014. Вип. 18. Т. 2. С. 7–13.
3. Бондаренко В. В. Вдосконалення методики навчання прийомам затримання супротивника, озброєного холодною зброєю / В. В. Бондаренко // Проблеми та тенденції розвитку рукопашної підготовки військовослужбовців. – К. : НУОУ, 2011. С. 106–111.
4. Бондаренко В. В. Методика підготовки майбутніх правоохоронців до протидії із супротивником, озброєним ножом. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 1 (13). С. 81–91.
5. Бондаренко В. В. Динаміка підготовленості майбутніх працівників міліції до ефективної діяльності в умовах небезпеки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. Вип. 5 (48) 14. С. 8–12.
6. Бондаренко В. В. Ефективність впровадження методики формування психофізичної готовності майбутніх правоохоронців до діяльності в умовах ризику. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорт*. 2011. С. 10 – 13.
7. Бондаренко В. В. Компоненти успішності виконання захисних дій при нападі супротивника озброєного холодною зброєю. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2010. № 3. С. 11 – 13.
8. Бондаренко В. В. Модель якостей працівника міліції, яка надає йому перевагу в умовах несподіваного зіткнення з озброєним супротивником. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2010. Вип. 81. С. 136 – 140.
9. Бондаренко В. В. Особливості зіткнень працівників міліції з правопорушниками, озброєними холодною зброєю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2014. Вип. 6 (49) 14. С. 17–22.
10. Бондаренко В. В. Ситуаційні моделі рухової та мотиваційної поведінки озброєного супротивника. *Юридична психологія та педагогіка*. Київ. 2013. № 2 (13). С. 217–226.
11. Бондаренко В. В. Специфіка підготовчих дій при нападі супротивника, озброєного ножом. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2009. Вип. 69. С. 41 – 45.
12. Бондаренко В. В. Теоретичні знання як складова підготовленості працівників міліції до ефективної діяльності в умовах протидії із супротивником, озброєним холодною зброєю. *Науковий часопис Національного*

педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. 2014. Вип. 9 (50) 14. С. 24–28.

13. Бондаренко В. В. *Формування рухових умінь та навичок курсантів вищих навчальних закладів МВС України у процесі занять зі спеціальної фізичної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Чернігів, 2012. 219 с.*

14. Бондаренко В. В. Шляхи вирішення проблеми формування у курсантів спеціальних якостей, необхідних для успішного протистояння нападу озброєного супротивника. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 10. С. 7 – 8.

15. Бондаренко В. В. Шляхи розв'язання проблеми затримання супротивника, озброєного холодною зброєю. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2009. Вип. 67. С. 257 – 260.

16. Бондаренко В. В., Гейченко С. П., Євтушов Ф. М. Підготовка майбутніх правоохоронців до протистояння із супротивником, озброєним ножом. *Фізичне виховання в контексті сучасної освіти : матеріали VIII Всеукр. наук.-метод. конф. / за заг. ред. І. І. Вржеснєвського (Київ, 12–13 черв. 2013 р.)*. Київ, 2013. С. 31–33.

17. Бондаренко В. В., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В. Модель готовності майбутнього правоохоронця до діяльності в умовах нападу озброєного супротивника. *Молода спортивна наука України*. 2013. Вип. 17. Т. 4. С. 17–22.

18. Бондаренко В. В., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В. Особливості протистояння правопорушника й правоохоронця в різних умовах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 1. С. 20–25.

19. Бондаренко В., Решко С., Сергієнко Ю. Педагогічні особливості навчання майбутніх правоохоронців ефективній діяльності в умовах зіткнення з озброєним супротивником. *Молодіжний науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. Вип. 16 (59) 15. С. 70–74. (Серія «Фізичне виховання і спорт»).

20. Вайнштейн Л.М. Оружие - пистолет: Учебно - методическое пособие по стрельбе из пистолета. М.: Астрель - АСТ, 2002. – 205 с.

21. Васільєв А.С., Новохатній В.В., Гаврилюк М.І. Тактико-технічна характеристика пістолета «Форт-12»: Метод. Посіб. – К.: УВПД ГШ МВС України, 2008. – 56 с.

22. Вереньга Ю. В., Пронтенко К. В., Бондаренко В. В. Рівень та динаміка фізичної підготовленості вперше прийнятих на службу працівників органів внутрішніх справ. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2013. Вип. 4 (29). С. 179–184.

23. Вереньга Ю. В., Пронтенко К. В., Бондаренко В. В. Стан фізичного здоров'я вперше прийнятих на службу працівників ОВС України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2013. Вип. 107. Т. 2. С. 148–152.

24. Вогнева підготовка: Навч. - метод. посіб. / С.П. Максимов, О.В. Запорожанов та ін. К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2006. - 108 с.

25. Вогнева підготовка: Навч. посіб. / В.В. Василенко, В.М. Дзюба, О.Ю. Окунський та ін. – К.: Паливода, 2003.
26. Вогнева підготовка: Навч. посіб. / В.Ф.Глущенко, А.О. Колоколов, Ю.В. Мельник та ін. – Вінниця, "ДТП", - 1998. – 160 с.
27. Вогнева підготовка: навч. посіб. / М.М. Ляпа, В.М. Петренко, О.І. Судніков, та ін. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 283 с.
28. Дідковський В.А. Спеціальна фізична підготовка працівників ОВС (матеріали для підготовки до державної атестації) : [навчальний посібник] /Авторський колектив: В.А. Дідковський, О.В. Кузенков, С.В. Буряк, І.М. Гриньов, О.А. Арсененко, С.С. Чорний. – К. : Національна академія внутрішніх справ, 2013. – 108 с.
29. Дідковський В. А. Сучасні підходи до професійно орієнтованої фізичної підготовки майбутніх офіцерів міліції. Юридична психологія та педагогіка. 2011. № 2(10). С. 121–125.
30. Ершов Д.И. Организация и методика проведения учебных стрельб из пистолета Макарова и автомата Калашникова: Учебно - методическое пособие / МВД СССР. – М., 1973.
31. *Жевага С. І., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В. Фізична підготовка викладацького складу вищих навчальних закладів МВС України : навч.-метод. посіб. Житомир, 2013. 232 с.*
32. Жук А.Б. Стрелковое оружие: - М.: Воениздат, 1992. – 735 с.
33. Застосування вогнепальної зброї працівниками органів внутрішніх справ: Посібник / В.О.Сніжко, В.В. Черней, А.В. Юрченко та ін. – К.: НАВСУ, 2004. – 176 с.
34. Клод Блэр Пистолеты мира. — Москва: Центрполиграф, 2007. — С. 38. — 442 с.
35. Козяр М., Професійно-стрілецька підготовка особового складу ОВС України у швидкісних стрілецьких вправах: навчальний посібник / ЛПБ МВС України. Л., 2002. 110 с.
36. Курс стрільб із стрілецької зброї: Наказ МВС України від 07.09.2011 р. № 658.
37. Ларин А. Стрелковая подготовка сотрудников спецподразделений: Базовый курс. – М.: ФАИР - ПРЕСС, 2002. – 256 с.
38. Малышев В.А. Основы стрельбы из служебного пистолета: Пособие / 2 - е изд. – Л., 1988. 73 с.
39. Методика проведення практичних занять з вогневої підготовки працівників органів внутрішніх справ з виконання основного курсу вправ для стрільб з пістолета: [метод. посіб.] / [А.М. Лобода, О.В. Запорожанов, А.В. Нестеренко, Р.А. Воробйов]; заг. ред. В.В. Сокуренько. – К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2013. – 108 с.
40. Методичні рекомендації з організації службової підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України // із серії "Професійна підготовка кадрів". – К., 2011. – 46 с.
41. Наставление по стрелковому делу. - М.: Воениздат, 1987. - 640 с.

42. Наставление по стрелковому делу: Револьвер обр. 1895 г. и пистолет обр. 1933 г. – К., 1997. – 127 с.
43. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: 1 т./ за ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.Ф. Фесенка.-К. : Алерта, 2009.
44. Огневая подготовка. Пути повышения профессионального мастерства: Учебное пособие. / Г.Н. Будагянц, В.А. Глазнов, С.Д. Устинов и др. – Луганск: РИО ЛАВД, 2005. – 518 с.
45. Оливер Хогг. Эволюция оружия. От каменной дубинки до гаубицы. /перевод Л.А. Игоревский/. М.: Центрполиграф, 2008. – 250 с.
46. Основи техніки швидкісної стрільби з пістолета для працівників органів внутрішніх справ: [навч. - метод. посіб.] / О.В. Запорожанов, А.М. Лобода, А.В. Нестеренко, С.П. Максимов. – К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – 112 с.
47. Пліско В. І., Бондаренко В. В. Вплив експериментальної методики навчання майбутніх правоохоронців на успішність сутичок в умовах нападу озброєного супротивника. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*, 2011. Т. 2. Вип. 91. С. 214 – 217.
48. Пліско В. І., Бондаренко В. В. Алгоритм дій майбутнього офіцера міліції в умовах зіткнення зі злочинцем, озброєним холодною зброєю. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2011. № 2. С. 101 – 104.
49. Положення про організацію професійної підготовки рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 13.04.2012 р. № 318.
50. Потапов А. Приемы стрельбы из пистолета: практика СМЕРША. - М.: ФАИР - ПРЕСС, 2002.
51. Про забезпечення контролю за обліком, збереженням, видачею й прийманням зброї, боєприпасів і спеціальних засобів у чергових частинах ОВС України: Наказ МВС України від 27.03.2008 р. № 141.
52. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю: Наказ МВС України від 07.09.2011 р. № 657.
53. Про затвердження статуту патрульно-постової служби міліції України: Наказ МВС України від 28 липня 1994 р. №404.
54. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. зі змінами, внесеними Законом України від 19 червня 1992 р. та Законом України від 12 січня 2005р.
55. Програмний продукт Мультимедійний посібник «Використання малокаліберного пістолета Марголіна під час навчально-тренувальних та спортивних стрільб» Свідоцтво № 53761/ ВВ Дідковський, А.І. Озірський, І.М. Мазур, О.А. Арсененко, Д.С. Гедз. 2014.
56. Рекомендации по практическому обращению с пистолетом ТТ образца 1930/1933 г.г. / МВД Украины. К., 1993. 12 с.
57. Руководство по 5,45-мм автомату Калашникова АК-74, АКС-74, АКС-74У, АК-74Н, АК-74Н1, АК-74Н2, АК-74Н3, АКС-74Н, АКС-74Н1, АКС-74Н2, АКС-74Н3 и 5,45-мм ручным пулеметам Калашникова (РПК-74, РПК-74Н, РПКС-74Н, РПК-74Н1, РПК-74Н2, РПК-74Н3, РПКС-74, РПКС-74Н1, РПКС-

74Н2, РПКС-74Н3) / Гл. управл. боевой подготовки ВС Рос. федерации. - М.: Воениздат, 2001. – 400 с.

58. Чурмантаєв П.С., Максимов С.П., Лук'янов Д.В. Вогнева підготовка (пістолет "Форт-12"): Навч. - метод. посібник / За ред. В.Ф. Гречко. - Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 64 с.

59. Шаповалов Б.Б., Медведев В.С., Супрун М.О., Психологія і тактика дій працівників міліції в ситуаціях озброєної протидії з боку злочинців: методичні рекомендації. – К.: ДНДІ МВС України, 2011. – 75 с.

60. 5,45-мм пистолет самозарядный малогабаритный: Техническое описание и инструкция по эксплуатации / МО СССР. – М.: Воениздаит, 1979. 60 с.

61. 9-мм пістолет «Форт-12»: Паспорт / Вінниця: НВО «Форт» МВС України.

62. http://zbroya.info/ru/blog/1774_s-chego-vse-nachinalos/

63. <http://worldweapon.info/patron-762x54-r>

64. <http://ukrlegion.com/disciplini/>

65. <http://studopedia.org/5-105662.html>

66. <http://www.shooting-ua.com/arm-books>

67. <http://www.fort.vn.ua/ua/produkcija/pistoleti/pistolet-fort-12.html>

68. <http://eizvestia.com/armiya/full/625-pistolet-fort-12>

69. <http://topwar.ru/5183-pistolet-margolina-mcm.html>

70. http://www.2000.ua/novosti/ukraina_novosti/ukrainskie-voennye-nachali-primenjat-snaiperskie-vintovki-fort-301.htm

71. <http://minayev.com.ua/>

Навчальне видання

**Володимир Антонович ДІДКОВСЬКИЙ
Дмитро Вікторович ЛУК'ЯНОВ
Ігор Миколайович МАЗУР
Євген Васильович ПОЛІКАРПОВ
Вадим Васильович СВІНЦІЦЬКИЙ**

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА

Навчальний посібник

В авторській редакції

Підписано до друку 20.02.2015
Формат 60Ч84. Папір офсетний.
Тираж 1000 прим.

Видавництво УкрДГРІ
Р.с. серія ДК №182 від 18.09.2000 р.
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78

Адреса редакції та п/п: інформаційно видавничий відділ УкрДГРІ
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78
Тел. 206-35-18; тел/факс 430-41-76
E-mail: mru@ukrdgri.gov.ua